

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till polislag och vissa lagar som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att en ny polislag skall stiftas. Lagen skall ersätta polislagen av den 18 februari 1966 jämte ändringar.

I den föreslagna polislagen ingår de viktigaste stadgandena om polisens uppgifter, de allmänna principer som polisen skall iaktta i sin verksamhet, målen för verksamheten, polisens befogenheter och medborgarnas skyldigheter mot polisen. De allmänna principerna för polisens verksamhet framgår av den allmänna delen som skall ingå i början av polislagen och skall gälla all polisens verksamhet.

I förslaget regleras noggrannare än förr användningen av polisens befogenheter. I förslaget har tagits in nya stadganden om avvärjande av en farlig gärning eller händelse, omhändertagande av farliga föremål och ämnen samt om övervakning, observation och inhämtande av information.

I förslaget stadgas också om annan polisundersökning än förundersökning med anledning av brott samt om tryggnad av förutsättning-

arna för sådan undersökning. I förslaget finns också ett nytt stadgande om komplettering av polispersonalen under undantagsförhållanden och i därmed jämförbara situationer.

I propositionen ingår också förslag till ändring av djurskyddslagen, lagen om olycksfallsförsäkring, strafflagen, tvångsmedelslagen, förundersökningslagen, lagen om upprätthållande av ordning i kollektivtrafik, lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik, lagen om offentliga nöjestillställningar, lagen om behandling av berusade, lagen om gränsbevakningsväsendet, lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen, tullagen, lagen om förvaltningsförfarande, lagen om allmänna sammankomster samt polisförvaltningslagen. Dessa ändringar har närmast samband med regleringen av användningen av maktmedel, polisundersökning och handräckning i den nya polislagen.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft ca ett år efter att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida		Sida
PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1	4. Propositionens verkningar	26
ALLMÄN MOTIVERING	5	4.1. Ekonomiska verkningar	26
1. Inledning	5	4.2. Verkningar i fråga om organisation och personal	27
2. Nuläget	5	4.3. Miljöverkningar	27
2.1. Lagstiftning och praxis	5	4.4. Verkningar på olika medborgargrupperns ställning	27
2.1.1. Stadgandena om polisens verksamhet	5	5. Ärendets beredning	27
2.1.2. Polisens behörighet	6	5.1. Beredningsskeden och -material	27
2.1.3. Polisens befogenheter	6	5.2. Utlåtanden	28
2.2. Den internationella utvecklingen och utländsk lagstiftning	8	6. Andra omständigheter som inverkat på propositionen	28
2.2.1. Internationell lagsystematik	8	6.1. Samband med andra propositioner	28
2.2.2. Sverige	8	6.1.1. Propositioner som hör till samma ärendehelhet	28
2.2.3. Norge	10	6.1.2. Övriga lagstiftningsprojekt som påverkar polislagen	28
2.2.4. Danmark	12	6.2. Propositionens samband med internationella konventioner och förpliktelser	29
2.2.5. Tyskland	12	6.2.1. Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter	29
2.3. Bedömning av nuläget	15	6.2.2. Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser	29
2.3.1. Brister och missförhållanden	15	6.2.3. Wienkonventionen om konsulära förbindelser	30
2.3.2. Problem i anslutning till skyddet av den personliga integriteten	17	6.2.4. Förenta nationernas konvention om internationellt skydd	30
3. Propositionens mål och de centrala förslagen ..	19	6.2.5. Reglementet för lagöverbvakningsmyndigheter, antaget av Förenta nationernas generalförsamling 17.12.1979	30
3.1. Målen och hur de skall nås	19	6.2.6. Förenta Nationernas generalförsamlings rekommendation 15.12.1980	31
3.2. De centrala förslagen	21	6.2.7. Förenta Nationernas åttonde kriminalpolitiska kongress: principer för användning av maktmedel och skjutvapen	31
3.2.1. Polisens uppgift	21	6.2.8. Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ..	31
3.2.2. De allmänna principerna för polisens verksamhet	21	6.2.9. Europarådets polisdeklaration	32
3.2.3. Fullgörande och prioritering av uppgifterna	21	6.2.10. Konventionen om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter	32
3.2.4. Underrättelse- och motiveringsskyldighet	21	6.2.11. Rekommendation om datasekretess inom polisverksamhet	32
3.2.5. Åtgärdseftergift	21		
3.2.6. Polisens befogenheter	21		
3.2.7. Stadgandena om polisens befogenheter	22		
3.2.8. Stadganden om informationsinhämtning	23		
3.2.9. Stadganden om polisundersökning ..	25		
3.2.10. Polislagens övriga stadganden ..	25		
3.2.10.1. Handräckning	25		
3.2.10.2. Komplettering av polispersonalen	25		
3.2.10.3. Tystnadsplikt	26		
3.2.10.4. Rätt att tåga	26		
3.2.10.5. Betalning av ersättningar ..	26		
3.2.10.6. Straffstadgande	26		
3.2.11. Övriga lagar	26		

	Sida		Sida
6.2.12. Bedömning av propositionen utgående från konventionerna om mänskliga rättigheter	33	32 §. Meddelande om spaning och teknisk spaning	68
DETALJMOTIVERING	35	33 §. Hantering av material	69
1. Lag förslagen	35	34 §. Rätt att få uppgifter av en myndighet	70
1. Polislagen	35	35 §. Rätt att få uppgifter av en privat sammanslutning eller en privatperson	73
ALLMÄNNA STADGANDEN ..	35	STADGANDEN OM POLISUNDER-SÖKNING	77
1 §. Polisens uppgift.	35	Allmänt.	77
2 §. Allmänna principer för polisens verksamhet.	36	36 §. Polisundersökning	78
3 §. Utförande av uppgifter i prioritetssordning.	37	37 §. En persons ställning vid polisundersökning	80
4 §. Meddelande av grunden för en åtgärd.	38	38 §. Tryggande av polisundersökning	81
5 §. Åtgärdsfästergift.	38	39 §. Handräckning av polisen	82
6 §. Polismän.	39	40 §. Handräckning åt polisen	84
7 §. Polisens befogenheter.	40	41 §. Komplettering av polispersonalen	84
8 §. Särskilda polisbefogenheter. ...	41	42 §. Tystnadsplikt	85
9 §. En polismans verksamhetsområde och tjänstgöringsskyldighet. .	42	43 §. Rätt att tåga	87
STADGANDEN OM BEFOGENHETER	42	44 §. Biståndsskyldighet	89
10 §. Utredande av identitet.	42	45 §. Befogenheter när någon bistår en polisman	89
11 §. Gripande av en person i avsikt att skydda honom	43	46 §. Betalning av ersättningar	90
12 §. Gripande av en efterlyst person	44	47 §. Rätt att låta utföra något för en annans räkning	91
13 §. Husrannsakan för gripande av en person	45	48 §. Person- och sakskada	91
13 §. Skydd för hemfrid	45	49 §. Andra myndigheters verksamhet i polisuppgifter	91
15 §. Husrannsakan när en person är i livsfara eller är försvunnen ..	46	50 §. Straffstadgande	92
16 §. Förhindrande av en farlig gärning eller händelse	47	51 §. Polisförfattningar	94
17 §. Vidtagande av åtgärder	48	52 §. Internationellt samarbete	94
18 §. Avspärrande av en plats eller ett område	48	53 §. Närmare stadganden och bestämmelser	95
19 §. Skingrande av folksamling	49	54 §. Ikraftträdande	96
20 §. Skydd mot brott och störande beteende	50	2. Lag om ändring av 5 och 13 §§ djurskyddslagen	96
21 §. Stannande och flyttning av fordon.	51	3. Lag om ändring av 39 § lagen om olycksfallsförsäkring	97
22 §. Säkerhetsvisitation	52	4. Lag om ändring av strafflagen	97
23 §. Omhändertagande av farliga föremål och ämnen	53	3 kap. 8 §.	97
24 §. Hantering av omhändertagen egendom	54	3 kap. 9 §.	97
25 §. Avlivande av djur	55	16 kap. 6 §.	98
26 §. En polismans rätt att ge befallningar	56	17 kap. 4 §.	98
27 §. Användning av maktmedel ...	57	5. Lag om ändring av 7 kap. 1 § tvångsmedelslagen	99
STADGANDEN OM INFORMATIONSHÄMTNING	61	6. Lag om ändring av förundersökningslagen.	99
Allmänt	61	7. Lag om ändring av 3 § lagen om upprätthållande av ordning i kollektivtrafik	100
28 §. Definitioner	62	8. Lagen om ändring av 11 § lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik	100
29 §. Förutsättningar för teknisk övervakning	64	9. Lag om ändring av 11 § lagen om offentliga nöjestillställningar	100
30 §. Förutsättningar för spaning ...	64	10. Lag om ändring av 1 och 4 §§ lagen om behandling av berusade.	101
31 §. Förutsättningar för teknisk spaning	66	11. Lag om ändring av 13 och 15 § lagen om gränsbevakningsväsendet 13 §.	101
		12. Lag om ändring av 6 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen	102

	Sida		Sida
13. Lag om ändring av 54 och 57 §§ tullagen 54 §	102	6. Lag om ändring av förundersökningslagen	117
14. Lag om ändring av 1 § lagen om förvaltningsförfarande	103	7. Lag om ändring av 3 § lagen om upprätthållande av ordning i kollektivtrafik	118
15. Lagen om 8 och 9 §§ lagen om allmänna sammankomster.....	103	8. Lag om ändring av 11 § lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik	118
16. Lag om ändring av 2 § lagen om polisförvaltningslagen.....	103	9. Lag om ändring av 11 § lagen om offentliga nöjestillställningar	118
2. Närmare stadganden och bestämmelser	104	10. Lag om ändring av 1 och 4 §§ lagen om behandling av berusade	119
3. Ikraftträdande	104	11. Lag om ändring av 13 och 15 §§ lagen om gränsbevakningsväsendet	119
4. Lagstiftningsordning	104	12. Lag om ändring av 6 § lagen om försvarsmak- tens handräckning till polisen	120
LAGFÖRSLAGEN	105	13. Lag om ändring av 54 och 57 §§ tullagen ...	120
1. Polislag	105	14. Lag om ändring av 1 § lagen om förvaltnings- förfarande	120
2. Lag om ändring av 5 och 13 §§ djurskyddslagen	115	15. Lag om ändring av 8 och 9 §§ lagen om allmänna sammankomster	121
3. Lag om ändring av 39 § lagen om olycksfalls- försäkring	115	16. Lag om ändring av 2 § polisförvaltningslagen .	121
4. Lag om ändring av strafflagen	116		
5. Lag om ändring av 7 kap. 1 § tvångsmedelsla- gen	117		

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Denna proposition innehåller ett förslag till ny polislag. Samtidigt föreslås vissa andra lagar bli ändrade.

Vid beredningen av propositionen har målet varit att utreda i vilken mån det inom vissa områden, på grundval av stadgandena om nödvärn eller nödtillstånd eller på sedvanerättslig grund, har förekommit sådan upprepad och regelbunden verksamhet som skulle förutsätta närmare procedur- och fullmaktstadganden i de speciallagar som gäller polisen. Propositionen har avfattats utgående från principen att de befogenheter som behövs i sådana normal-situationer borde regleras i den föreslagna polislagen samt i förundersökningslagen (449/87) eller tvångsmedelslagen (450/87).

Det är dessutom meningen att rätta till vissa inkonsekvenser genom en ny indelning och placering av stadgandena. Stadganden som griper in i de grundläggande rättigheterna har delvis funnits i författningar på förordningsnivå. Vissa befogenheter, t.ex. när det gäller maktmedel och upplysningar i samband med polisundersökning, har inte överhuvudtaget varit reglerade i skriven lag. Bl.a. de situationer där maktmedel får användas har inte varit reglerade i polislagen utan i strafflagens allmänna del. Ett sådant tänkesätt kan inte försvaras, eftersom polisens användning av maktmedel inte i första hand kan anses vara en ursäktlig form av straffbar verksamhet.

Den föreslagna polislagen syftar till en internationellt koordinerad befogenhetsnivå samt till hantering av sådan konkurrenssituationer som uppkommer mellan säkerhetsintressen och grundläggande rättigheter på ett sätt som möjliggör en flexibel, effektiv och rättssäker polisverksamhet i alla tänkbara normalsituationer.

Eftersom polisbefogenheter är förenade med centrala etiska problem, måste utövningen av dem effektivt styras också genom anvisningar, utbildning och laglighetsövervakning. I förslaget betonas vikten av att de allmänna administrativa principerna iakttas i all verksamhet som berör medborgarnas grundläggande rättigheter.

Den gällande polislagen (84/66), som reglerar polisens organisationsform och allmänna behörighet, har med vissa ändringar varit i kraft nästan tre decennier. Under denna tid har

polisens arbetsfält och verksamhetsmiljö undergått genomgripande förändringar. Befolkningens säkerhet som tidigare upprätthölls genom den för landsbygden karakteristiska, i närmiljön förankrade, sociala kontrollen upprätthålls numera i allt större utsträckning av myndigheterna.

Som en följd av internationella avtal blir lagstiftningens utveckling allt tydligare inriktad på ett lagbundet och grundrättsbaserat tänkesätt samt på skyddande av de mänskliga rättigheterna. Därmed kringskärs myndigheternas maktbefogenheter, till den del de baserar sig på sedvanerätt och vedertagen praxis.

Det accentuerade skyddet av de grundläggande rättigheterna förutsätter noggrannare utformade lagstadganden. Situationer där det uppstår konflikt mellan de grundläggande rättigheterna måste också i lagstiftningen om polisens verksamhet lösas på ett sätt som beaktar den hierarkiska ordningen mellan de grundläggande rättigheterna.

En viktig orsak till att revidera polislagen är polisens förbättrade tekniska beredskap. Övervaknings- och observationsfunktionerna och inhämtandet av information kan leda till sådana intrång i medborgarnas personliga integritet som det inte tidigare ansetts nödvändigt att reglera. Enligt dagens tänkesätt måste dessa funktioner dock regleras i lag. Den tekniska utvecklingen innebär allt flera tillfällen till brottslig verksamhet och ger samtidigt polisen möjligheter att utveckla sina tekniska metoder för att inhämta information. Utnyttjandet av teknologin förutsätter emellertid att de rättsliga utgångspunkterna kontinuerligt ses över och regleras genom lagstiftning.

Den gällande polislagen har en hel del luckor och dessutom är den inkonsekvent. Andra lagar har stiftats och ändrats utan att det till fullo beaktats att en del av deras normer överlappar och påverkar vissa av polislagens stadganden. Inkonsekvenser förekommer också när det gäller de till befogenheterna anslutna tidsgränserna för frihetsberövande.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

Stadgandena om polisens verksamhet

Lagförslagets befogenhetsstadganden, med

undantag av dem som gäller skyddet av den personliga integriteten, tangerar de grundläggande rättigheter som regleras i regeringsformen. I polislagen stadgas å andra sidan om polisens rätt att vidta åtgärder som skyddar medborgarnas grundläggande rättigheter.

Den centrala författningen om polisen är polislagen av den 18 februari 1966. Den har ändrats i flera repriser. De viktigaste av de lagar som har samband med polislagen är förundersökningslagen, tvångsmedelslagen, lagen om missbrukarvård (41/86), lagen om behandling av berusade (461/73), polisförvaltningslagen (110/92) och de lagändringar som gjordes i det första skedet av strafflagsrevideringen.

Stadganden som kompletterar polislagen har utfärdats genom förordning. Den gällande polisförordningen (737/85) gavs 1985. Också polisförordningen har ändrats i flera repriser, senast i december 1992 (1245/92).

Polisens behörighet

Behörigheten kan avse regional, saklig och funktionell behörighet. Den kan inbegripa rätt att vidta åtgärder som berör medborgarna eller att fatta avgöranden som är rättsligt bindande för medborgarna.

En polismons regionala behörighet bestäms i första hand utgående ifrån den regionala behörighet som tillkommer hans förläggningssenhets. Begreppsmässigt måste polisens behörighet skiljas från en enskild polismons befogenheter. Den regionala indelningen av behörigheten har av denna orsak betydelse i första hand när det gäller tillståndsförvaltningen, där ofta polisen på sökandens hemort stadgas vara behörig.

Enligt 38 § 1 mom. polisförordningen är en polisman skyldig att tjänstgöra i första hand inom sitt verksamhetsområde, men när det gäller att upprätthålla allmän ordning och säkerhet har han polisbefogenheter i hela landet. Enligt 38 § 2 mom. och 39 § polisförordningen kan en polisman därutöver, antingen på eget initiativ eller på förordnande, vara berättigad respektive skyldig att tillfälligt vidta åtgärder utanför sitt verksamhetsområde.

Polisens sakliga behörighet framgår av de stadganden om polisens uppgifter som ingår i lagstiftningen. Varje polisman har oberoende av sin förläggningssenhets rätt att inom gränserna för sin funktionella behörighet i särskilda

fall vidta förundersökningsåtgärder eller utföra uppdrag för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet i hela landet.

Rätten att fatta beslut om vissa åtgärder har i polislagstiftningen förknippats med en viss förmansställning eller med vissa tvångsmedelsbefogenheter. I fråga om det uppgiftsområde som stadgas i polislagen har såsom grund för avgränsningen av behörigheten konsekvent använts vederbörandes i polisförordningen närmare angivna befälsställning. Enligt den gällande lagstiftningen har vissa uppgifter som ålagts polisen genom specialförfattningar förbehållits chefen för polisdistriktet.

I regel har endast polismän rätt att utöva polisbefogenheter. Begreppet polisman definieras i 36 § i den gällande polisförordningen. I enlighet därmed hänförs polismännen till polisbefälet, polisunderbefälet eller polismanskapet. Enligt 3 § polislagen får uppgifter som hör till polisens verksamhetsområde genom förordning åläggas försvarsväsendet, gränsbevakningsväsendet och andra myndigheter.

Enligt den gällande polisförordningen är en polisaspirant behörig endast att utföra till utbildningen anslutna eller honom särskilt ålagda polisuppdrag.

Polisens befogenheter

Med polisens befogenheter avses sådana enligt rättsordningen tillåtna åtgärder som en polisman kan vidta för att fullgöra uppgifter inom sitt behörighetsområde. En indelning av polisens befogenheter kan göras på grundval av vilken grundläggande rättighet ett befogenhetsstadgande ingriper i. Stadgandet kan berättiga till ingripande i en eller flera grundläggande rättigheter.

Ett allmänt stadgande om polisens användning av maktmedel finns i 3 kap. 8 § 1 mom. strafflagen samt i samma kapitels 9 § 2 mom. I 3 kap. 6 och 7 §§ samt i 9 § 1 mom. strafflagen är det fråga om egentliga nödvärnssituationer. Om nödvärns- och maktmedelssituationer stadgas dessutom i vissa andra lagrum av vilka de viktigaste är 16 kap. 6 § strafflagen och 18 § polislagen som gäller skingrande av folksamling, 16 § polislagen som gäller stannande av motorfordon samt 20 § 4 mom. polislagen som ger enskilda personer rätt att med maktmedel avlägsna eller gripa berusade som uppträder störande på allmän plats.

I 3 kap. 8 § 2 mom. strafflagen stadgas om

gripande av flyende personer. I en situation som avses i stadgandet är det berättigat att använda maktmedel inte enbart mot den som gör motstånd utan också mot den som flyr. I 3 kap. 8 § strafflagen uppställs kravet att de maktmedel som tillgrips skall vara försvarliga.

I 16 kap. 6 § strafflagen och 18 § polislagen regleras polisens rätt att skingra folksamlingar. Stadgandena skiljer sig från varandra bl.a. i det avseendet att 18 § polislagen inte ger sådana anvisningar om förfarandet som 16 kap. 6 § strafflagen samt i det avseendet att det endast i det sistnämnda lagrummet stadgas något om förutsättningarna att använda vapenmakt. I båda stadgandena nämns användning av maktmedel. Tolkningen försvåras ytterligare av den omständigheten att det nämnda strafflagsstadgandet har trätt i kraft efter polislagen.

I samband med att förundersökningslagen stiftades utreddes inte särskilt frågor som gällde den inbördes tillämpligheten av polislagens undersökningsstadganden, förundersökningslagen och tvångsmedelslagen.

Stadganden om polisundersökning har förutom i polislagen tagits in i specialstadganden om respektive undersökningstyp. Också i 19 § förundersökningslagen har tagits in ett stadgande om rätten att gripa och förhöra den som påträffas på en olycksplats. Stadgandet skulle i sak höra till polislagen, till den del det inte är fråga om förundersökning av brott.

I samband med stiftandet av förundersökningslagen lyckades man inte helt i strävandena att ge uttömmande stadganden om förundersökning och myndigheternas undersökningsbefogenheter. I samband med beredningen av polislagen har det därför varit nödvändigt att beakta också förundersökningslagen. Frågan om förutsättningarna för och omfattningen av polisens rätt att få upplysningar är ett av de centrala problem som man har försökt lösa genom att i polislagen ta in ett allmänt stadgande också om polisens förundersökning.

Omfattningen av förundersökningsbefogenheterna beror antingen på brottsbenämningen eller på straffskalan. Endast undersökning i syfte att meddela näringsförbud har genom ett särskilt stadgande förordnats bli verkställd enligt samma regler som gäller för brottsundersökning. Uppenbarligen skall straffprocessuella förfaranden och begrepp tillämpas också på skadestands- och annan undersökning med anledning av målsägandebrott. Den som är föremål för undersökning kan å andra sidan

inte behandlas som misstänkt för brott, om avsikten med förfarandet inte är att förundersöka ett brott utan t.ex. enbart att utreda förutsättningarna för meddelande av näringsförbud.

I praktiken har det förekommit svårigheter bl.a. i samband med dödsorsaksutredningar, undersökning av storolyckor och brandorsaksutredningar. Det har rått oklarhet om vilka stadganden som skall tillämpas, vilka befogenheter undersökarna har samt vilka rättigheter och skyldigheter som tillkommer föremålen för undersökningen.

Om polisförhör och hämtning stadgas i 15 § polislagen. Enligt gängse tolkning av 16 kap. 2 § strafflagen om hindrande av tjänsteman får den som är föremål för undersökning inte fritt avlägsna sig eller bestämma om sitt handlande medan undersökningen pågår. Enligt denna tolkning innebär ett förhör också ett ingripande i den personliga friheten.

I 14 § polislagen stadgas om polismans skyldighet att rapportera till sin förman om brott som har kommit till hans kännedom. I paragrafens 2 mom. stadgas om polismans rätt att avstå från att avge rapport eller vidta ytterligare åtgärder med anledning av vissa brott för vilka den lagstadgade påföljden är lindrig, under förutsättning att gärningen i sin helhet skall anses vara uppenbart ringa och målsäganden inte har några anspråk. Polismannen kan dock ge den skyldige en anmärkning.

Motsvarande stadganden har inte tagits in i den föreslagna polislagen. Stadgandena om mottagande av brottsanmälan och inledande av förundersökning är till sin natur sådana att de hör hemma i förundersökningslagen. Det föreslås därför bli stadgat i förundersökningslagen om saken.

Med förundersökning avses åtgärder som vidtas i syfte att med tanke på en senare rättsprocess samla in material om ett redan begånget brott. Om övriga brottsförebyggande åtgärder föreslås i enlighet härmed stadganden i polislagen.

På samma sätt kan det motiveras att det i den föreslagna polislagen inte har tagits in ett under beredningen diskuterat stadgande om polisens rätt till s.k. kontrollerad leverans, varmed i allmänhet avses att man följer en smuggling ända till mottagaren, för att på så sätt klarlägga en brottslighet. Den undersökningsskyldighet som stadgas i 2 § förundersökningslagen kan tänkas avse antingen ett helt

kriminellt gärningskomplex eller en del därav. Observation som företas för att utreda gärningskomplexet kan i så fall samtidigt basera sig på polislagens respektive förundersökningslagens befogenhetsstadganden.

2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet

Internationell lagsystematik

En detaljerad utredning av de övriga nordiska ländernas och vissa andra länders vid den aktuella tidpunkten gällande polislagstiftning har presenterats i den parlamentariska poliskommitténs betänkande (kommittébetänkande 1986:16) på sidorna 229—240, 372—398 och 416—465 samt i betänkandets bilaga 5 på sidorna 100—152.

Efter att den parlamentariska poliskommitténs betänkande färdigställdes har polislagstiftningen i flera av jämförelsestaterna undergått genomgripande ändringar och revideringar.

I de från Finlands synpunkt centrala staterna, när det gäller den internationella jämförelsen av polislagstiftningen, uppvisar den på sedvanerätt respektive generella fullmakter baserade verksamhetens andelar stora inbördes variationer. I vissa länder anses polisens befogenheter till största del grunda sig på ett allmänt bemyndigande eller på sedvanerätt. I de på senaste tid stiftade polislagarna har den sedvanerättsliga sektorn emellertid reducerats. I en del länder anses det att åtgärder som ingriper i de grundläggande rättigheterna måste vara reglerade i lagen. Stadgandenas detaljutformning varierar emellertid från land till land.

Lagstiftningen i olika länder varierar kraftigt också beträffande omfattningen och den bindande verkan av de administrativa allmänna principer som har tagits in i lagarna som reglerar polisens verksamhet. Inte heller indelningen i en förundersökningslag och en polislag har i jämförelsestaterna förverkligats i enlighet med samma regler som i Finland. Tysklands polislag, som har tagits med i den rättsliga jämförelsen, innehåller stadganden om såväl förundersökning, allmän ordning och säkerhet som om polisens personregister.

Sverige

Sveriges gällande polislag (1984:387) trädde i

kraft den 1 oktober 1984. Den innehåller också administrativa bestämmelser. Sveriges polislag har ändrats flera gånger sedan den trädde i kraft. Merparten av ändringarna är lagtekniska eller administrativa.

Lagens 19 § ändrades 1987 så att polismän gavs befogenheter att kroppsvisitera och undersöka handbagage i den utsträckning det behövs för att söka efter sådana farliga föremål som kan förklaras förverkade enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Lagens 12 och 16 §§ ändrades i april 1991 så att den övre åldersgränsen för omhändertagande av unga personer höjdes från 15 till 18 år. Polisens gavs samtidigt befogenheter att med stöd av lagens 13 § för högst sex timmar omhänderta den som inte fyllt 18 år, i syfte att överlämna honom till någon lämplig, vuxen person.

Den tredje ändringen i fråga om befogenheterna gjordes i lagens 20 § sommaren 1991, då polismän gavs rätt att under vissa förutsättningar undersöka transportmedel för att söka efter en dömd person som intagits i en kriminalvårdsanstalt eller avvikit från en sjukvårdsinrättning.

Till de uppgifter som anges i Sveriges polislags 2 § hör att bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal samt att lämna allmänheten skydd och annan hjälp. I lagens 3 § stadgas särskilt om polisens samarbete med åklagar- och socialmyndigheterna.

I Sveriges polislags 8 § anges de allmänna principerna för verksamheten. Ingripande som begränsar de grundläggande fri- och rättigheter som avses i 2 kap. i Sveriges regeringsform får grundas enbart på lag.

Sveriges polislag grundar sig inte på någon fullständigt genomförd indelning mellan bestämmelserna om förundersökning och bestämmelserna om allmän ordning och säkerhet. Förundersökningen regleras huvudsakligen i rättegångsbalken.

Förutsättningarna för användning av våld regleras i 10 § i Sveriges polislag. Enligt den får en polisman, i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt, använda våld för att genomföra en tjänsteåtgärd.

De situationer där en polisman får använda våld räknas upp i 10 §. De är i korthet följande:

1) polismannen möts med våld eller hot om våld,

2) han möts av motstånd när han skall verkställa frihetsberövande,

3) han skall avvärja en straffbelagd handling eller en fara för liv, hälsa eller värdefull egendom eller för omfattande skada i miljön,

4) det är fråga om avstängnings- eller andra liknande uppdrag, eller

5) åtgärden är i annat fall oundgängligen nödvändig för den allmänna ordningens eller säkerhetens upprätthållande och det är uppenbart att den inte kan genomföras utan våld.

Paragrafen hänvisar till 24 kap. brottsbalken som berättigar till användning av våld i vissa fall. Redskapen eller formerna för användningen av våld regleras inte särskilt.

Oavsett skillnaderna i den språkliga utformningen skiljer sig våldsanvändningsbefogenheterna enligt den svenska polislagen i praktiken inte nämnvärt från de befogenheter som den finska polisen har. Ett viktigt undantag i detta avseende utgör 22 § i den svenska polislagen, som gäller befogenheter i den skyddande och förebyggande verksamheten. Enligt lagrummet får en polisman, om det av särskilda skäl kan anses föreligga risk att något brott som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa kommer att förövas på en viss plats, bereda sig tillträde till ett ställe som skyddas av hemfriden för att söka efter farliga ämnen eller föremål, avstänga, utrymma eller förbjuda tillträde till ett hus, rum eller annat ställe, meddela förbud mot trafik samt kroppsvisitera personer. En åtgärd som avses i paragrafen får endast om fara är i dröjsmål vidtas utan föregående beslut av polismyndigheten.

Enligt den svenska förordningen om beredskapspolis (1986:616) skall det under beredskapstillstånd eller krig finnas beredskapspolismän vid polismyndigheterna. Före beredskapstillstånd kan regeringen förordna att beredskapspoliserna skall träda i aktion under högst 30 dagar. Dessa bestämmelser finns i civilförsvarslagen (1960:74) och lagen om beredskapstillstånd (1960:513).

Enligt förordningen om beredskapspolis är beredskapspolisens huvudsakliga uppgift att delta i polisverksamhet som har anknytning till civilförsvarsverksamhet eller räddningstjänst. Till beredskapspolisens uppgifter hör i första hand att avstänga och upprätthålla ordning på olycksplatser, upprätthålla ordning och organisera trafiken i samband med evakueringsope-

rationer samt att ingripa i störningar och dirigera trafiken under civilförsvarsverksamhet.

Beredskapspolisens enheter leds i första hand av polismän inom den ordinarie polisorganisationen.

Den svenska lagen om särskild utlänningskontroll (1991:572) innehåller en del stadgan om specialskydd. Enligt lagens 1 § får en utlänning utvisas ur landet enligt denna lag, om det behövs av hänsyn till rikets säkerhet eller om det med hänsyn till vad som är känt om utlänningsens tidigare verksamhet och övriga omständigheter kan befaras att han kommer att begå eller medverka till en brottslig gärning som innefattar våld, hot eller tvång för politiska syften.

Beslut om utvisning meddelas av regeringen, på ansökan av rikspolisstyrelsen. Innan regeringen meddelar beslut om utvisning skall förhandling hållas i ärendet vid en tingsrätt. Den som skall utvisas får tas i förvar eller ställas under uppsikt.

Enligt lagen om särskild utlänningskontroll får en utlänning underkastas husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, om det är av betydelse för att utröna om han planlägger eller förbereder någon gärning som innefattar brott för vilket lindrigare straff än fängelse i två år inte är föreskrivet. I ärendet kan enligt 20 § meddelas tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning samt tillstånd att undersöka brev och postförsändelser.

Sverige har också en lag om undersökning av olyckor (1990:712). Lagen gäller undersökning av luftfartsolyckor, sjöolyckor, järnvägsolyckor och andra allvarliga olyckor. Undersökningen skall enligt lagen göras av polisen eller någon annan föreskriven myndighet. Den undersökande myndigheten får bereda sig tillträde till olycksplatsen, ta prover, avspärra området och förhöra vittnen. Myndigheten får också granska handlingar som kan antas ha betydelse för undersökningen.

I den svenska lagen om övervakningskameror (1990:484) regleras närmast användningen av TV-kameror och andra därmed jämförbara utrustningar. Lagen är till sin karaktär inte en fullmaktslag som gäller uttryckligen polisen, utan den gäller alla som utför övervakning.

Enligt 1 § avses med övervakningskameror inte bara TV-kameror utan också andra optisk-elektroniska instrument och därmed jämförbara utrustningar som är uppsatta så att de, utan

att manövreras på platsen, kan användas för personövervakning. Lagen gäller i tillämpliga delar även för anordningar som är avsedda att användas för att behandla eller bevara bilder som tas upp av en övervakningskamera.

Enligt 3 § skall upplysning om en övervakningskamera lämnas genom tydlig skyltning eller på något annat verksamt sätt. Undantagna från upplysningsplikten är specialskyddade anläggningar och områden samt automatisk hastighetsövervakning.

Enligt 4 § krävs tillstånd att använda en övervakningskamera för att en sådan kamera skall få vara uppsatt så att den kan riktas mot en plats dit allmänheten har tillträde. Detta gäller dock inte anordningar som förbättrar trafik- och den övriga säkerheten i arbetsmiljön, övervakning av samhällsviktiga anordningar och polisens automatiska hastighetsövervakning. En polismyndighet och den som är räddningsledare får under viss tid, högst fjorton dagar, ha en övervakningskamera uppsatt utan att söka tillstånd, om användning av kameran är oundgängligen nödvändig vid olyckshändelse eller för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

Lagen innehåller dessutom bestämmelser om förutsättningarna för övervakningstillstånd samt om hur övervakningen skall utföras.

Till Sveriges lagstiftning hör också en lag om besöksförbud (1988:688). Enligt 1 § får förbud meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person (besöksförbud).

Besöksförbud får meddelas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda.

Enligt 2 § får förbudet, om det kan antas att ett besöksförbud enligt 1 § inte är tillräckligt, utvidgas till att avse förbud att uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas. Enligt 4 § skall besöksförbud meddelas för viss tid, högst ett år. Besöksförbudet gäller omedelbart, om inte annat bestäms. Besöksförbudet får förlängas med högst ett år i taget.

Enligt 7 § skall frågor om besöksförbud avgöras av allmän åklagare. I 9 § föreskrivs om utredning av förutsättningarna för besöksför-

bud och om dens ställning mot vilken förbudet avses gälla. I 12 § stadgas om innehållet i ett beslut om besöksförbud.

Enligt 14 § har den som skall skyddas eller den som förbudet avser rätt att föra besiktet om besöksförbud till tingsrätten.

Enligt 24 § skall den som bryter mot ett besöksförbud dömas för överträdelse av besöksförbud till böter eller fängelse i högst ett år.

Norge

Norges gällande polislag är från år 1936. Den reglerar närmast organisationsfrågor. Innehållet i 1 § polislagen är följande: Samhället svarar för poliskåren som har till uppgift att upprätthålla allmän ordning samt utföra andra uppgifter som enligt lag eller sedvänja ankommer på polisen.

Stadgandet anses stödja uppfattningen att polisen har sedvanerättsliga befogenheter. Frågan om vad denna allmänna fullmakt innebär för polisen regleras i stor utsträckning i specialförfordningar, polisinstruktionen och i de etiska reglerna för god polispraxis.

Detaljerade bestämmelser om polisens uppgifter och behörighet ges i polisinstruktionen från år 1920. Denna instruktion, som reviderades senast 1990, jämföras med en förordning.

I Norges straffprocesslag från 1981 stadgas om de tvångsmedel som polisen kan tillgripa i brottmål. Eftersom Norges nuvarande polislag inte är en fullmaktslag till sin karaktär, stadgas i straffprocesslagens 191 § om polisens rätt att till polisstationen föra

- den som stör ordningen på offentlig plats eller trafiken,

- den som inte efterkommer polisens befallning att avlägsna sig från ett offentligt ställe, om omständigheterna ger skälig grund att befara att den allmänna ordningen eller trafiken störs,

- den som inte på polisens yrkande uppger namn, ålder eller adress eller som ger upplysningar vilkas riktighet det finns orsak att betvivla samt

- den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet.

Maximitiden för frihetsberövande i samband med gripande är fyra timmar.

Om polisens befogenheter när det gäller

rusmedelsmissbrukare stadgas i 20 § lösdrivarlagen.

Om grunderna för polisens maktbruk stadgas i justitiedepartementets vapeninstruktion för polisen, som har reviderats 1989.

Rättsuppfattningarna har också i Norge utvecklats i den riktningen att det inte längre anses odiskutabelt att polisen har befogenhet att ingripa i medborgarnas rättigheter enbart med stöd av en allmän fullmakt som kan härledas ur polisens uppgifter.

I april 1991 färdigställdes i Norge ett förslag till en ny polislag. Förslaget innehåller stadganden om målsättningar och uppgifter, organisatoriska stadganden, fullmaktstadganden, personalstadganden, stadganden om polisutgifterna samt vissa specialstadganden, t.ex. om förbud mot privat polisverksamhet samt straffstadganden.

På basis av förslaget överlämnades till Stortinget en proposition om polislag (Ot prp nr 83/1992—93).

Polisens uppgifter, som räknas upp i lagförslagets 2 §, är följande:

Polisen skall

1) beskydda personer, egendom och all lovlig verksamhet, upprätthålla den allmänna ordningen och säkerheten samt antingen ensam eller tillsammans med andra myndigheter avvärja allt som hotar den allmänna tryggheten i samhället,

2) förebygga kriminalitet och andra kränkningar av den allmänna ordningen och säkerheten,

3) utreda och stoppa kriminell verksamhet samt förebygga straffbart förfarande i enlighet med vad som föreskrivs i lag eller förordning,

4) erbjuda medborgarna hjälp och tjänster i farosituationer samt i andra fall där polisen enligt lag skall bistå och annars när förhållandena är sådana att polisens bistånd är behövt och naturligt,

5) på anmodan tillhandahålla andra offentliga myndigheter skydd och bistånd under dessas tjänsteutövning, när detta följer av lag eller sedvänja,

6) samarbeta med andra myndigheter och organisationer i fråga om uppgifter som berör polisens verksamhetsområde, så långt lagar och förordningar inte hindrar detta och

7) utföra andra uppgifter som stadgas i lag eller som följer av sedvänja.

I förslagets 3 § regleras lagens förhållande till folkrätten. Polislagen föreslås gälla med de

begränsningar som följer av folkrätten eller av överenskomelser med främmande stater.

En av de viktigaste skillnaderna jämfört med den gällande lagen är de uttryckliga stadganden som i 7 § föreslås om polisens befogenhet att gripa in i medborgarnas rättigheter, när det gäller att upprätthålla offentlig ordning och säkerhet.

Polisen kan i sådana fall reglera trafiken, förbjuda vistelse på bestämda områden, oskadliggöra eller omhändertaga farliga föremål, avvisa eller gripa personer, påbjuda avslutande eller ändring av verksamhet, bereda sig tillträde till privat egendom eller område eller påbjuda evakuering av vissa områden.

Med dessa befogenheter kan polisen gripa in vid störningar av den offentliga friden och ordningen eller när omständigheterna ger anledning att befara sådana störningar, för att värna om privatpersoners eller allmänhetens säkerhet och för att avvärja eller få ett slut på lagbrott.

I polislagens 8 § tas i så gott som oförändrad form in straffprocesslagens nuvarande stadganden i 191 § om frihetsberövande i andra fall än i samband med straffprocess.

I polislagens 9 § föreslås stadganden om omhändertagande av berusade personer. I 10 § stadgas om visitation av personer för att klarlägga identiteten eller frånta dem farliga föremål samt om framtagna av föremål i vissa andra fall. I 11 § föreslås stadganden om demonstrationer och andra arrangemang på offentliga platser. I lagförslagets 12—14 §§ stadgas om hjälp till sjuka och andra hjälpbehövande, om omhändertagande av barn och unga samt om kommunala polisföreskrifter.

I lagförslagets 15—25 §§ stadgas om polisens organisation, administration och personal. I 26—30 §§ finns det särskilda bestämmelser bl.a. om förbud mot privat polisverksamhet, polisens skyldighet att organisera räddningsinsatser i olycks- och katastrofsituationer samt om instruktionsmyndighet, dvs. rätt att utfärda förordning.

I lagförslagets 31 § finns en straffbestämmelse enligt vilken straffbara gärningsformer anges genom hänvisningar till respektive stadganden i strafflagen. Det är straffbart att uppsåtligt eller oaktsamt bryta mot eller medverka till brott mot dessa bestämmelser. Straffet föreslås vara böter eller fängelse i högst tre månader.

Danmark

Om den danska polisens befogenheter stadgas i 11 kap. rättsvårdslagen (Retsplejelov). Kapitlets paragrafer föreskriver både om befogenheterna vid förundersökning samt om polisbefogenheter motsvarande dem som stadgas i Finlands polislag. Kapitlet gäller polisen i allmänhet och det innehåller också föreskrifter om polisens organisation.

Kapitlets första paragraf, dvs. 108 §, definierar polisens uppgifter. Enligt paragrafen skall polisen upprätthålla säkerhet, fred och ordning, övervaka att lagarna efterlevs, förebygga brott samt undersöka och följa upp brott. Med justitieministerns samtycke kan polisen åläggas också andra uppgifter.

De polisbefogenheter som inte ansluter sig till straffprocessen grundar sig också i Danmark på sedvanerätt eller på en extensiv tolkning av paragrafen om polisens uppgifter.

Det har ansetts vara möjligt att inom polisverksamheten utnyttja av uppgiften följande allmänna befogenheter att med behövliga medel och i erforderlig omfattning ingripa i gärningar som äventyrar allmän ordning och säkerhet.

Enligt 750 § i rättsvårdslagen är envar skyldig att för polisen uppges sitt namn.

Om polisens allmänna befogenheter att upprätthålla allmän ordning och säkerhet föreskrivs i en lag från år 1863 om organisering av Köpenhamns polis och i en lag från år 1871 om organisering av polisväsendet i övrigt, samt i distriktsvisa polisordningar som justitieministeriet fastställt med stöd av lagarna. Polisordningarna får inte utan särskilda skäl avvika från den modell som justitieministeriet fastställt år 1968.

Föreskrifter om polisens rätt att använda maktmedel har tagits in i de straffrättsliga normerna om nödvärn.

Tyskland

Bland länderna i denna jämförelse har i synnerhet Tysklands polisrätt utvecklats i en allt mera differentierad riktning, med tonvikt på gruppering av befogenheterna. Inrikesministrarna för delstaterna i Förbundsrepubliken Tyskland beslöt år 1977 ge ett förslag till en enhetlig polislag för förbundet och delstaterna. I 1985 års normalförslag till polislag precisera-

des särskilt stadgandena om databehandling.

Som jämförelseobjekt refereras i denna framställning delstaten Nordrhein-Westfalens polislag från 1990. Lagen definierar polisens uppgiftsområde. Detta innefattar upprätthållande av allmän ordning, bekämpande av brottslighet och förebyggande av brott. Det åligger polisen att skydda enskilda rättigheter, om rättsskydd inte kan fås inom skäligen tid och om det utan polishjälp skulle vara omöjligt eller väsentligt mycket svårare att förverkliga rättigheterna. Denna föreskrift innebär att polisen är skyldig att hjälpa allmänheten i civilrättsliga angelägenheter, i större utsträckning än vad som är möjligt enligt finsk lagstiftning.

Enligt 1 § 4 punkten skall polisen sköta också de övriga uppgifter som ankommer på den enligt andra rättsliga föreskrifter. Polisens uppgiftsområde och befogenheter att ingripa i medborgarnas rättigheter är således lagbundna.

I 2 kap. finns inhämtande av information föreskrifter bl.a. om förhör, identitetsfastställelse, granskning av tillståndsbekräftelser. Stadgandena om inhämtande av information är synnerligen detaljerade.

Enligt 15 § får polisen samla in personuppgifter om dem som deltar i offentliga sammankomster och använda teknisk utrustning för ljud- och bildupptagningar, om de faktiska omständigheterna ger anledning till misstankar om brott eller ordningsstörningar under sammankomsten. Om det inte finns några särskilda skäl att uppehålla materialet, skall det förstöras inom en månad.

Enligt 16 § får polisen verkställa kontinuerlig observation i över 24 timmar eller två dagar, om detta är nödvändigt för att avvärja omedelbar fara för liv, personlig integritet eller frihet eller om de faktiska omständigheterna rättfärdigar antagandet att vederbörande har för avsikt att föröva betydande brottsliga gärningar. Genom observation är det också tillåtet att inhämta uppgifter också om misstänkta kontaktpersoner och följeslagare, om inhämtandet av information är nödvändig för förebyggande av brott.

Endast en polisman i ledande ställning får ge order om långvarig observation. Den som observationen riktar sig mot skall underrättas om åtgärden när den slutförts, om detta kan ske utan att syftet med åtgärden eller undersökningen äventyras.

De begränsningar som nämns ovan skall inte

tillämpas på kortvarig observation, som får utföras i sådant skyddssyfte som ingår i polisens befogenheter.

Enligt 17 § kan polisen med användning av dolda tekniska anordningar göra bildupptagningar av särskild angivna personer, om detta är nödvändigt för att avvärja en fara som omedelbart hotar liv, personlig integritet eller frihet. Befogenheten sträcker sig också till den sfär som skyddas av hemfriden. Utanför den är observation tillåten om de faktiska omständigheterna rättfärdigar antagandet att de misstänkta personerna ämnar föröva betydande brott. Observationen kan riktas också mot kontaktpersoner och följeslagare.

Tillstånd till observation som sträcker sig till hemfridssfären kan ges av en domare. Om annan observation beslutar en polisman i ledande ställning. Något sådant beslut behövs inte, om observationen sker för att skydda en polisinsats. Sådant bildmaterial som inte behövs för utredning av brott skall förstöras.

Den som observationen riktar sig mot skall underrättas om den så snart detta kan ske utan att syftet med observationen eller förundersökningen av ett brott äventyras. Sådant bildmaterial som har åstadkommits genom en automatisk fotograferingsapparat och på vilket det endast förekommer utomstående personer skall omedelbart förstöras om det inte behövs för utredning av brott.

I 18 § finns stadganden om hemlig avlyssning. Förutsättningarna är desamma som vid fotografisk observation. För avlyssning som riktar sig mot hemfridssfären behövs tillstånd av en domare. I brådskande fall räcker det med tillstånd av en ledande polisman. Tillstånd behövs inte om avlyssningen sker för att skydda en polisinsats och polisen för med sig avlyssningsutrustningen. Med polisinsats avses här situationer där det förekommer gripanden och gisslan samt där polisen larmats till privat hem.

Lagens 19 § gäller anlitande av mellanhänder vid inhämtande av information. Förutsättningarna är desamma som vid teknisk observation. Beslut fattas i dessa sammanhang av en polisman i ledande ställning.

Lagens 20 § gäller infiltration. Stadgandet tillåter ändring av dokument och deltagande i en under observation varande grupps verksamhet, om detta är nödvändigt för att avvärja en omedelbar fara som hotar liv, kroppslig integritet eller frihet eller för att förebygga bety-

dande brott. Beslut om infiltration fattas av ämbetsverkets chef. Den som inhämtandet av information riktas mot underrättas inte om infiltrationen, om en sådan underrättelse skulle försvåra fortsatt verksamhet eller äventyra någons liv eller hälsa eller om straffrättslig undersökning pågår.

Lagens 21 § reglerar polisens möjligheter att registrera iakttagelser som gäller bl.a. personuppgifter och fordons kännetecken.

Lagen reglerar i detalj hur länge materialet får uppbevaras, hur det kan kompletteras och användas samt hur material som insamlats för olika ändamål får jämföras och kombineras. Informationsmaterial får överlämnas endast för det ändamål som det insamlats för. Det får också överlämnas för andra lagstadgade ändamål samt för avvärjande av fara. Information får överlämnas till utländska polismyndigheter om mottagarlandet inte kan antas utnyttja informationen på ett sätt som strider mot Tysklands grundlag och informationsutbytet är behövligt för det internationella polisamarbetet eller gränsövervakningen.

Enligt 29 § har polisen rätt att överlämna information till myndigheter och dessutom till enskilda personer och inrättningar, om dessa behöver informationen för att fullgöra sina uppgifter eller för att avvärja från allmän synpunkt betydande olägenheter eller kränkning av personliga rättigheter. Det är möjligt att överlämna information också i det fall att mottagaren kan påvisa att han har ett betydande rättsligt intresse av informationen och det inte finns någon anledning att misstänka att sekretessen blir lidande, eller om överlämnandet av informationen är förenligt med den persons intresse som informationen gäller och denne sannolikt skulle samtycka till att informationen överlämnas.

I 30 § finns stadganden om överlämnande av information till polisen. Myndigheterna kan överlämna information som polisen behöver för att fullgöra sina uppgifter, om annat inte föreskrivs i lag. Paragrafen varken differentierar polisens uppgifter eller fastställer några särskilda behovsprövningsnivåer.

Regleringen av möjligheterna att skaffa information gäller enligt tysk rätt uttryckligen relationerna mellan myndigheterna och medborgarna, medan det för informationsutbytet mellan myndigheterna inte uppställs några andra hinder är sådana som är nödvändiga för

vissa verksamhetsområden. Befogenheterna att skaffa information är mera omfattande än i de nordiska jämförelseländerna.

Lagens 31 § gäller polisens rätt att kräva utlämning av uppgifter om vissa persongrupper ur myndigheters dataregister och enskilda dataregister, för att det skall vara möjligt att göra databaserade jämförelser i syfte att avvärja fara som omedelbart hotar förbundsstatens eller någon delstats säkerhet eller någons liv, kroppsliga integritet eller frihet. Endast en domstol kan på ansökan av ämbetsverkets chef bevilja tillstånd till en sådan åtgärd.

Enligt 35 § kan en person omhändertas för att skydda honom mot fara som hotar hans liv och kroppsliga integritet, särskilt om personen i fråga befinner sig i ett sådant tillstånd att han inte kan ta vara på sig själv. Den andra grunden för omhändertagande är att hindra brott eller ordningsstörningar som hotar en stor allmänhet eller att hindra fortsatta brott. Den tredje grunden för omhändertagande är att verkställa förvisning från en ort. Den fjärde grunden är att skydda privaträttsliga intressen. Polisen kan dessutom omhänderta den som är minderårig och har rymt från sin vårdnadshavare samt den som har rymt från en anstalt eller skall förpassas till en anstalt.

Särskilda grunder för frihetsberövande kan vara att en person skall förhöras eller hans identitet fastställas. Grunden för omhändertagandet skall ofördröjligen uppges. Den som har omhändertagits får underrätta sina anhöriga, om syftet med åtgärden inte därigenom äventyras.

Frihetsberövandet får inte fortgå längre tid än grunden föreligger. Frihetsberövande för utredning av identiteten får inte fortgå över 12 timmar. Annat frihetsberövande får inte utan domstolens tillstånd fortgå över 24 timmar, om inte annat stadgas annorstädes i lag.

Lagens 39—42 §§ innehåller stadganden om kroppsvisitation, granskning och undersökning av föremål samt om tillträde till bostäder och husrannsakan. Enligt 41 § får polisen utan tillstånd gå in i en bostad om där uppehåller sig en person som skall omhändertas, om det i bostaden finns föremål som kan tas i beslag, om det i bostaden förekommer verksamhet som stör andra i oskälig utsträckning eller om det är nödvändigt att bereda sig tillträde till bostaden för att avvärja fara för liv, kroppslig integritet eller frihet, eller fara som hotar värdefull egendom.

Polisen får bereda sig tillträde till en bostad också om det i den förbereds ett betydande brott och om det i den finns personer som olovligen vistas i landet, om någon som är efterlyst gömmer sig i den eller om bostaden används för prostitution.

Lagens 43 § innehåller föreskrifter om beslagtagande av föremål. Beslagtagande får ske för att avvärja en omedelbart hotande fara, för att skydda rättmätige innehavaren mot förlust, för att skydda vederbörande själv, för att skydda andra personer eller annan egendom samt för att förhindra flykt. I 44—46 §§ föreskrivs om förvaring samt om omsättning av föremål i pengar.

Enligt 51 § kan polisen använda administrativa tvångsmedel, dvs. låta utföra en åtgärd på den försumliges bekostnad, förelägga vite 10—5.000 DM samt tillgripa omedelbart tvång. Med omedelbart tvång avses användning av maktmedel. Polisen kan utöva omedelbart tvång om andra tvångsmedel inte kommer i fråga, om de inte förefaller leda till resultat eller om de inte motsvarar sitt syfte. I vissa fall är polisen skyldig att hota med tvångsmedel före användningen.

Om förhållandet mellan omedelbart tvång och nödvärn bestäms i 57 § 2 mom. Enligt lagrummet förblir stadgandena om nödvärn och nödtillstånd oförändrade. I 58 § definieras de hjälpmedel och vapen som tillåts vid omedelbart tvång. Enligt 59 § är en polisman skyldig att använda omedelbart tvång i tjänsten, om en behörig myndighet har gett en sådan order.

Särskilda begränsningar gäller i fråga om användning av skjutvapen mot personer. I situationer där det inte är frågan om nödvärn får skjutvapen inte riktas mot personer som ser ut att vara yngre än 14 år. Skjutvapen får inte heller annars användas, om utomstående personer med stor sannolikhet utsätts för fara.

Specialvapen och sprängämnen får användas endast av förbundsstatens gränsbevakningsenheter för att understödja delstatspolisen, med tillstånd av inrikesministern eller någon som han befullmäktigat och i särskilt angivna situationer.

2.3. Bedömning av nuläget

Brister och missförhållanden

Polislagens inkonsekventa och normhierar-

kiskt skeva uppbyggnad framgår bl.a. däri, att vissa stadganden om polisens behörighet har utfärdats på förordningsnivå eller tagits in i speciallagar. Stadganden om maktmedelsanvändning har tagits in i strafflagen, trots att befogenheterna att använda maktmedel är sådana rättfärdigande grunder som kan jämsställas med övriga fullmaktsstadganden. Det är skäl att i polislagen ta in samtliga stadganden om polisens befogenheter att sköta det uppgiftsområde som nämns i 1 § och som inte på grund av sin klarhet eller sitt sakliga sammanhang hör hemma i speciallagar. I den gällande lagstiftningen förekommer flera avsteg från denna målsättning.

De största bristerna i den gällande polislagstiftningen är följande.

1) De allmänna principerna för polisverksamheten framställs i polislagen på ett splittrat och fragmentariskt sätt.

2) Det finns inga stadganden om i vilken ordning uppgifterna skall prioriteras.

3) Det saknas ett allmänt stadgande om efterforskning av personer som skall gripas.

4) Eftersom det saknas ett allmänt stadgande om tillträde till områden som skyddas av hemfriden, för att förhindra farliga handlingar eller händelser, måste ingripandet i sådana fall baseras på stadgandena om nödvärn och nödtillstånd.

5) Bestämmelser om registrering av tvångsåtgärder som baserar sig på polislagen saknas i samtliga fullmaktsstadganden.

6) Det saknas ett stadgande som gör det möjligt att avstänga farliga personer från sådana personers boende- och livsmiljö som är i behov av skydd. Förutsättningarna för sådana förbud måste emellertid, i likhet med förfarandet och rättsskyddet, regleras så detaljerat att erforderliga stadganden om saken inte kan tas in i polislagen. Justitieministeriet utreder som bäst behovet av en lagstiftning om besöksförbud.

7) Det saknas stadganden om flyttning av andra fordon än sådana som används i trafik på land.

8) Det saknas i stort sett stadganden om omhändertagande av egendom som säkringsåtgärd samt om hantering av sådan egendom. Denna verksamhet baseras dels på nödvärnsstadgandet, dels på sedvanerätt.

9) Eftersom det saknas fullmaktsstadganden

om övervakning, observation och inhämtande av information är denna verksamhet baserad på sedvanerätt.

10) Stadganden om polisundersökning saknas, i synnerhet när det gäller tvångsmedel som används för att trygga undersökningen. Undersökningen är delvis baserad på sedvanerätt.

11) Det saknas stadganden om kompletterande polispersonal.

12) Det saknas stadganden om ersättningar till tredje man med anledning av polisens tvångsåtgärder.

Behovet att fylla dessa luckor i lagstiftningen är delvis beroende av i vilken mån det fortfarande kan godtas att polisens behörighet härleds ur sedvanerättsliga principer och hur noggrant man i polislagen vill reglera sådan verksamhet som vore berättigad också med stöd av stadgandena om nödvärn eller nödtillstånd.

En förutsättning för ett framgångsrikt förebyggande säkerhetsarbete är att det finns lagstiftning som gör det möjligt att vidta åtgärder innan definitiva skador uppkommer. Den gällande lagen har inga stadganden om sådana fullmakter som behövs för förebyggande säkerhetsarbete. Som en helhet är de fullmakter som regleras i polislagstiftningen inte enbart kriminalpolitiska till sin natur utan också säkerhetspolitiska. Fullmakterna behövs för hela polisens uppgiftsområde. Särskilt problematiska är sådana till de grundläggande rättigheterna hänförliga fullmakter som behövs för att förebygga gärningar som hotar säkerheten, eftersom sådana fullmakter inte kan baseras på redan begångna gärningar utan de måste avse en abstrakt eller konkret fara.

Polisens rätt att få de upplysningar den behöver för att sköta sina uppgifter är inte konsekvent reglerad. Det är inte heller möjligt att genom en enda fullmaktslag slutgiltigt avgöra konflikter mellan vissa områdets och myndigheters stadganden om upplysnings- och tystnadsplikt. Också i den föreslagna formen innebär stadgandet om rätten till upplysningar att en stor del av de härtill hörande frågorna måste avgöras från fall till fall. I polislagen behövs emellertid grundstadganden om rätten att få upplysningar och skyldigheten att lämna sådana.

Enligt gällande 16 § polislagen skall motorfordon och annat trafikmedel genast stannas på tydligt tecken av uniformerad eller med synligt tjänstemärke försedd polisman. Om

fordonet inte stannas har polismannen rätt att med iakttagande av de anvisningar som för sådana fall meddelats av inrikesministeriet, bruka de maktmedel som är av nöden för att stanna fordonet. Härvid får likväl inte strängare maktmedel användas än vad som kan anses försvarligt med beaktande av situationen samt tjänsteuppdragets art.

Det ovan relaterade stadgandet föranleder tolkningsproblem på grund av att kravet som innebär att maktmedlen skall vara försvarliga i detta sammanhang uttrycks på ett annat sätt än i 3 kap. 8 § 1 och 2 mom. strafflagen. Alla förutsättningar för användning av maktmedel skall vara enhetliga och så entydiga som möjligt.

Stadganden om den personliga friheten finns i ett antal på olika nivå givna, oenhetliga lagar, förordningar och administrativa bestämmelser. Ett viktigt problem består i att det finns stadganden och bestämmelser om annan än brottsbaserad polisundersökning inte bara i speciallagar som gäller vissa typer av undersökningar utan också i förordningar. Vissa undersökningstyper baserar sig enbart på sedvanerättslig praxis. Ett polisförhör är ett förfarande av tvångsmedelsnatur som riktar sig mot den som skall höras. Det bör därför finnas stadganden på lagnivå också om annan polisundersökning än förundersökning av brott. En del av handräckningsstadgandena innebär de facto en undersökningsförpliktelse, såsom närmare framgår av detaljmotiveringen.

Tillämpningsområdena för och de förfaringsätt som gäller i fråga om förundersökning, förvaltningstillsyn och polisundersökning är i praktiken delvis oreglerade. Detta försvårar bestämmandet av polisens och de förhördaas rättigheter och skyldigheter.

Det är emellertid inte möjligt att i samband med den nya polislagen skapa särskilda fullmaktsstadganden för vissa typer av polisundersökning. Lagen om undersökning av storolyckor innehåller särskilda fullmaktsstadganden som reglerar polisundersökningen. På sedvanerättslig grund har det numera ansetts att polisen inom hemfridsfären kan göra också andra olycksundersökningar. Det har likaså ansetts vara klart att polisen har rätt att granska föremål och handlingar samt att ta prover av undersökningsobjekt. Däremot har det beträffande vissa typer av undersökningar förekommit ovisshet i frågor som gällt polisens rätt att få upplysningar.

Frågan om rätten att få upplysningar för polisundersökning har i flera fall avgjorts på sedvanerättslig grund. En lucka i lagstiftningen när det gäller tillgången till upplysningar har uppkommit i och med telelagstiftningens utveckling. Polisen har traditionellt fått tillgång också till hemliga telefonnummer. Avsikten med stadgandena om televerksamheten är inte att ändra denna vedertagna praxis. Tidigare praxis borde fastställas genom en förtydligande norm.

Som en första fråga när det gäller utnyttjandet av undersökningsfullmakter är det skäl att lösa frågan om polisens skyldighet att göra undersökningar. En del av de utredningar som för närvarande görs i form av polisundersökningar grundar sig på andra myndigheters eller privatpersoners behov av upplysningar.

I propositionen har man gått in för att polisundersökningen inte skall regleras i polislagen genom parallella stadganden av den typ som finns i förundersökningslagen, utan genom stadganden som hänvisar till förundersökningslagen. Polisundersökningen har i praktiken varit av samma typ som förundersökningen av brott, vilket innebär att det inte är svårt att tillämpa förundersökningslagens stadganden på all undersökning som utförs av polisen.

Vid regleringen av de fullmakter som behövs vid polisundersökning är det emellertid inte möjligt att använda hänvisningsstadganden som gäller brottsbaserad undersökning, eftersom fullmaktsbehovet beror på olyckshändelser och andra fall som skall undersökas, men inte på någon straffbar gärning. Den gällande polislagen är till denna del synnerligen bristfällig.

De med tanke på den personliga friheten centrala stadgandena om gripande i 19–21 §§ i gällande polislag kan inte längre anses vara tidsenliga till sina grunder, sitt innehåll eller sin utformning. Vid tolkningen av dessa stadganden är det emellertid skäl att beakta 12 § polislagen, som delvis eliminerar deras sanktionskaraktär.

I 21 a § i gällande polislag och i flera handräckningsstadganden förutsätts polisen gripa någon eller ge handräckning antingen för att verkställa en dom eller trygga en process eller för att vidta en handräckningsåtgärd som innebär frihetsberövande. Dessa stadganden är inte förenade med några ändringsbehov. Däremot kan den minimitid för tagande i förvar som stadgas i lagen om behandling av berusade

inte anses motsvara dagens krav, eftersom det skyddsbehov som en berusad har i de flesta fall kan tillgodoses genom att han överlämnas till sina anhöriga. Dessutom kan olika personers förmåga att tryggt komma till rätta inte bedömas enbart utgående från en fast tidsgräns. Frihetsberövande för att hälsovårdsmässigt motiverade åtgärder skall kunna företas hör inte till polisens verksamhetsområde, utom när det är fråga om handräckning.

Problem i anslutning till skyddet av den personliga integriteten

Till följd av den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördsS 19/90), europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, och europeiska människorättsdomstolens tolkningsavgöranden har skyddet av den personliga integriteten i allt högre grad blivit föremål för legislativ granskning. I princip är all sådan verksamhet som berör den personliga integriteten tillåten för polisen, om den är förenlig med normal medborgerlig verksamhet och tillåten för envar. Det anses emellertid att den rätt som var och en har att observera andra människors aktiviteter kan överskrida gränsen för den personliga integriteten, i det fall att sådan information som har fått via normala kontaktytor systematiskt registreras på ett sätt som möjliggör övervakning av en viss person. Regleringsbehovet gäller i så fall i första hand användningen av informationen samt metoderna för inhämtande av information. Däremot är det inte motiverat att reglera de sedvanliga relationerna mellan polisen och allmänheten eller normala samtal i samband med spaning.

I den gällande polislagen regleras inte sådan övervakning med normala anordningar som sker på allmän plats eller sådan observation av personer som sker med tekniska anordningar och som är nödvändig inom polisverksamheten. I förslaget har tagits in stadganden om teknisk övervakning, observation och teknisk observation till den del denna fråga inte har tagits upp i den nedan i punkt 6.1 nämnda arbetsgruppens förslag om polisens rätt till telefonavlyssning och telefonövervakning samt annan hemlig observation av misstänka med tekniska anordningar i samband med förundersökning av brott.

Riksdagens justitieombudsman tog den 29

augusti 1991 ställning till polisens övervakning av yrkes- och vaneförbrytare, den s.k. atariövervakningen.

Justitieombudsmannen bad i ett den 13 september 1990 daterat brev inrikesministeriet utreda vilka författningar och bestämmelser polisens atariövervakning baserade sig på, i vilken utsträckning sådan förekom samt när och på vems order övervakningen i den nuvarande utformningen hade inletts. I brevet hänvisades till centralkriminalpolisens framställning av den 10 juni 1988 till inrikesministeriet om ordnande av atariövervakning.

Inrikesministeriets polisavdelning konstaterade i sin utredning till justitieombudsmannen den 30 oktober 1990 att polislagen och polisförordningen förutsätter att polisen särskilt arbetar för att förebygga och bekämpa brott. Polisuppgifterna har förutom övervakning alltid omfattat spaning och observation i syfte att förebygga och utreda brott. Observation har baserats på tolkning av gällande stadganden. Det konstateras i utredningen att observation måste kunna riktas mot personer som står i förbindelse med misstänkta, eftersom en förutsättning för observation är att också den misstänktes kontakter granskas.

Med anledning av utredningarna konstaterade justitieombudsmannen i sitt brev till statsrådet att riksdagen redan 1972, i samband med riksdagsbehandlingen av de stadganden om olovlig observation och avlyssning som föreslogs i strafflagen, uppmärksammade det faktum att stadgandena om polisens behörighet var bristfälliga i fråga om sådan spaning som utförs med tekniska anordningar. Lagutskottet ansåg det då vara viktigt att det så snart som möjligt skulle ges detaljerade stadganden om polisens rätt till observation. (LaUB 5/1972 rd).

Justitieombudsmannen hänvisade vidare till det utlåtande om individualisering och avgränsning av åtgärder som griper in i medborgarnas grundläggande rättigheter (GrUB 8/1985 rd) som grundlagsutskottet gav i anslutning till propositioner om internationellt specialskydd, parlamentariska poliskommitténs förslag till stadganden om saken (kommittébetänkande 1986:16), de behov av effektivare spanings- och observationsverksamhet som konstaterades i allmänna motiveringen till regeringens proposition med förslag till lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel i brottmål (RP 14/1985 rd) samt lagutskottets betän-

kande med anledning av propositionen (LaUB 9/1986 rd).

I ställningstagandet konstaterades det att enligt artikel 8.1 i europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, som i Finland trädde i kraft den 10 maj 1990, har envar rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Enligt artikel 8.2 får myndigheterna inte störa åtnjutandet av denna rättighet, med undantag för vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska västånd, förebyggande av oordning eller brott, skyddande av hälsa eller moral eller av andra personers fri- och rättigheter. Om myndigheternas behörighet begränsar de rättigheter som följer av europeiska människorättskonventionen, skall den regleras tillräckligt detaljerat.

I det sammanfattande avsnittet av sitt brev konstaterade justitieombudsmannen bl.a. att sådan allmän övervakning som inte hänför sig till en viss person, kan anses vara förebyggande verksamhet av det slag som nämns i polisförordningen. Spaning och observation med anledning av ett redan begånget brott kan betraktas som en traditionell förundersökningsmetod. Sådan specialobservation av enskild person som baserar sig enbart på hans brottsliga förflutna eller som riktar sig enbart mot den misstänktes bekantskapskrets, kan däremot inte verkställas utan ett särskilt stadgande på lagnivå.

Enligt justitieombudsmannen är det skäl att i lagen precisera begreppen spaning, observation samt övervakning av yrkes- och vanebrottslingar. Genom stadganden på lagnivå är det också skäl att avgränsa området för övervakningen. Det är vidare skäl att bestämma vilka som får verkställa atariövervakning och hur tillsynen över verksamheten skall ordnas och likaså i vilken utsträckning domstols tillstånd behövs för vissa åtgärder, t.ex. användning av tekniska hjälpmedel. Ett särskilt problem består i hur den information skall uppbearas, användas och förstöras som produceras i samband med atariövervakningen. Registreringen skall i praktiken ordnas så att felaktig och ovidkommande information samt information om utomstående inte lämnas kvar i filerna.

Justitieombudsmannen framställde därför att statsrådet vidtar skyndsamma åtgärder för att

avlåta en proposition med förslag till lagstiftning om polisens rätt till spaning och observation i samband med brott.

Justitiekanslern i statsrådet tog i ett den 12 februari 1992 daterat utlåtande till inrikesministeriet ställning till den automatiska hastighetsövervakningen.

Justitiekanslern konstaterade att vår gällande rätt inte förefaller ställa några hinder för att på det sätt som inrikesministeriet föreslår genomföra det av polisen planerade försöket med automatisk hastighetsövervakning. Justitiekanslern ansåg det emellertid vara viktigt att polisens rätt till kameraövervakning uttryckligen regleras i samband med att den under beredning varande revideringen av polislagen genomförs.

Vid övervakningen skall det enligt justitiekanslerns åsikt beaktas att bilder eller information om eventuella passagerare inte registreras i samband med övervakningen. Fotografier av förarna skall normalt användas endast som undersökningsmaterial och de skall således inte fogas till det rättegångsmaterial som blir offentligt.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

3.1. Mål och medel

Statsmakten måste förfoga över tillräckliga och ändamålsenliga medel att upprätthålla rätts- och samhällsordningen på ett sådant sätt att medborgarnas fysiska bastrygghet och samhällets grundläggande intressen säkerställs.

Utövandet av offentlig makt kan inte uteslutas grundas på frivillighet. En förutsättning för att statens åligganden skall kunna skötas noggrant och tillförlitligt är att de som utövar offentlig makt vid behov kan tillgripa tvångsåtgärder. Den offentliga makten bör ha ändamålsenliga medel att säkerställa den allmänna laglydnaden och skydda medborgarna.

Polisen har till uppgift att som en del av rätts- och samhällssystemet upprätthålla allmän ordning och säkerhet, i syfte att förverkliga medborgarnas grundläggande rättigheter och övriga allmänna rättigheter samt samhällets grundläggande intressen. Polisen skall förebygga brott, undersöka begångna brott, skydda medborgarna och främja trafiksäkerheten. Dessutom skall polisen inom ramen för sitt

traditionella uppgiftsområde utföra de uppgifter som enligt annan lagstiftning ankommer på den, t.ex. åklagar- och utsokningsuppgifter samt förvaltnings- och tillsynsuppgifter.

Polisen spelar en central roll när det gäller att bevara statens inre säkerhet samt att utreda och förebygga sådant som äventyrar den.

Polisens uppgifter varierar från en tid till en annan, både i fråga om innehållet och prioriteringarna. Inte bara säkerhetsbehoven och verksamhetsmiljön förändras utan också de förväntningar som medborgarna ställer på polisen. De förändringar som sker i samhället, den ekonomiska och tekniska utvecklingen, urbaniseringen, den ökande fritiden och trafiktätheten, den ökande inflyttningen och det internationella säkerhetsläget inverkar på polisens uppgifter både direkt och indirekt.

Var och en har rätt att vänta sig att den offentliga makten ser till att de lagliga rättigheterna inte kränks. Var och en är skyldig att beakta andras berättigade intressen samt att iakttä de regler som rätts- och samhällsordningen uppställer. Säkerhetsbehoven måste prioriteras utgående ifrån de grundläggande rättigheterna så att huvuduppmärksamheten ägnas förebyggandet av verksamhet som är farlig för individerna och samhället och så att uppgifterna ställs i den viktighetsordning som säkerhetsintressena kräver.

Den centrala principen för utövandet av polisens befogenheter är att intrång inte får ske i någons rättigheter utan laglig grund och inte heller då i större utsträckning än vad som är nödvändigt för att trygga samhällets och andras intressen och rättigheter.

Sedan den gällande polislagen stiftades har utbildningsnivån höjts, den materiella välfärden ökat, samhället blivit allmänt mera komplicerat och regleringen ökat. Till följd av detta ökar antalet brott som är svåra att utreda. Kännetecknande för de långtutvecklade västländernas brottslighet är dennas kännbara samhälleliga skadeverkningar samt att den i allt större utsträckning är organiserad, planmässig, internationell och inriktad på maximal ekonomiska nytta. Som exempel på sådana från samhällets och medborgarnas synpunkt farliga brott kan nämnas våldsbrott som ansluter sig till politiska, etniska eller ekonomiska konflikter, ekonomiska brott, miljöbrott, ligabrottslighet och narkotikabrott.

Polisen måste ge akt på förekomsten av organiserad samhällsfarlig verksamhet och spe-

cifika drag i dess utveckling. Det är också skäl att utveckla den övervakning och observation som bekämpandet av brott förutsätter. Riskobjekten måste inom de gränser som lagstiftningen uppställer underrättas om de brottslighets- och övriga säkerhetsrisker som hotar samhället samt offentliga och enskilda inrättningar och personer. Denna preventiva uppgift ökar informationsbehoven. Polisen bör också ha tillräckliga möjligheter att vidta motåtgärder då allvarliga säkerhetsrisker kräver det.

Polisen har också vissa uppgifter som ansluter sig till statens yttre säkerhet.

Polisen skall för sin del också vara beredd att bekämpa internationell och nationell terrorism. Terrorism innebär användning av våldsmetoder. Dessa kan anta formen av brott mot den kroppsliga integriteten, den personliga friheten eller mot egendom.

Umgänget mellan Finland och övriga stater har ökat på alla nivåer. Finland har i allt större utsträckning kunnat erbjuda tjänster på det internationella planet, genom att fungera som forum och arrangör för sammanträffanden, förhandlingar, kongresser och konferenser. Denna utveckling kan antas fortsätta. I dessa sammanhang är det förenligt med Finlands folkrättsliga förpliktelser att skydda personer och objekt som åtnjuter internationellt specialskydd. Misslyckade säkerhetsarrangemang i samband med internationella möten skulle på många plan allvarligt skada vår utrikes- och inrikespolitik och vårt näringsliv.

För att polisen skall kunna utföra sina uppgifter förutsätts en effektiv organisation, med målmedveten planering och ledning. Polisen måste ha tillräckliga befogenheter för att fullgöra sina uppgifter. I synnerhet för förebyggande av brott och olyckshändelser behövs sådana befogenheter som ger polisen möjlighet att uppfylla de förväntningar som samhället ställer på förebyggande säkerhetsarbete.

En förutsättning för att målen för polisverksamheten skall kunna nås och uppgifterna skötas på behörigt sätt är att polisens uppgifter, befogenheter och verksamhetsmetoder på varje organisationsnivå och verksamhetsområde definieras så noggrant som möjligt.

Vid utvecklandet av polisväsendet är det nödvändigt att sammanjämka divergerande målsättningar och beakta begränsande faktorer. En begränsande faktor är de resurser som står till buds. Polisens relativa andel av alla statsanställda har i flera år varit oförändrad

och på senaste tid rentav minskat. För att polisen skall kunna sköta brådska uppgifter och avvärja hot mot säkerheten måste den emellertid upprätthålla fortgående beredskap. I allvarliga faro- och brottsituationer måste den enskilde polismannen rycka in också under sin fritid.

Vid beredningen av propositionen har det också varit fråga om att i den nya polislagen ta in stadganden om specialskydd. Man har emellertid avstått från dessa planer, eftersom förslagens stadganden om polisens befogenheter i tillräcklig utsträckning kan anses trygga polisens förutsättningar att bygga upp säkerhetsarrangemang kring personer och objekt som åtnjuter specialskydd.

3.2. De viktigaste förslagen

Polisens uppgift och de allmänna principerna för polisens verksamhet

Det föreslås inga större ändringar när det gäller polisens uppgiftsområde. Det är emellertid påkallat att reglera de undersökningsuppgifter som ankommer på polisen antingen i en lag om polisundersökning eller också i särskilda stadganden om olika typer av undersökning. Av denna anledning begränsas undersökningsuppgifterna uttryckligen till de uppgifter som nämns i lagen. De uppgifter som nämns i gällande 1 § polisförordningen föreslås bli överförda till lagnivån, samtidigt som det klarare fastställs att en väsentlig del av polisens uppgifter hänför sig till att bistå i nöd- och farosituationer.

I förslaget har vissa stadganden om skötsel av uppgifter slopats och föreslås bli intagna i förundersökningslagen. Ett sådant stadgande som har slopats i sin helhet ingår i 14 § i gällande polislag och berör brottsanmälan och avstående från åtgärder i fråga om brott.

Polisens förbättrade rörlighet i förening med de moderna larmsystemen gör det möjligt att ändra stadgandena så att det i allt större utsträckning blir polisen som ansvarar för sådana säkerhetstjänster som kräver maktmedel och specialbefogenheter.

De allmänna principerna för polisens verksamhet har i den gällande polislagen uttryckts dels i den allmänt formulerade 12 § och dels i ett flertal enskilda befogenhetsstadganden. Principer som skall gälla alla former av polis-

befogenheter föreslås bli intagna i polislagens allmänna stadganden. Uppprepningar av de allmänna principerna har om möjligt undvikits i befogenhetsstadgandena. Sådana upprepningar kunde minska de allmänna principernas centrala betydelse för allt befogenhetsutövande.

Fullgörande av uppgifterna

I förslaget har tagits in ett nytt stadgande om polisens rätt och skyldighet att prioritera sina uppgifter på ett sätt som harmonierar med de grundläggande rättigheter som skall skyddas och med säkerhetsriskerna.

I lagförslaget har tagits in ett stadgande enligt vilken den vars rättigheter en polisiär åtgärd har riktat sig mot skall underrättas om grunden för åtgärden. I enlighet med de internationella människorättskonventionerna skall polisen på eget initiativ underrätta den som är föremål för frihetsberövande polisiära åtgärder om grunden för dessa. När det gäller åtgärder som berör andra rättigheter har den som är föremål för åtgärden rätt att själv på förfrågan veta vilken grunden är.

Lagförslaget innehåller också en ny och från hela polisverksamhetens synpunkt långregående rättighet än den som gällande 14 § polislag ger att avstå från sådana i lagen förutsatta åtgärder som, om de slutfördes, skulle leda till större olägenheter än den gärning som polisen vore skyldig att reagera på.

Polisbefogenheter

Stadgandet om polisens befogenheter har innehållsmässigt avgränsats till att gälla enbart frågan om vem som har rätt att utöva polisiära befogenheter. Polisaspiranter föreslås inte, såsom i gällande 37 § polisförordningen, få rätt att i vissa polisuppdrag använda polisbefogenheter, utan deras befogenheter avgränsas till sådana inom utbildningen förekommande uppdrag som leds och övervakas av en utbildare med polisbefogenheter. Också ansvaret för användningen av befogenheterna bärs härvid av utbildaren.

Polismannabegreppet skall enligt förslaget definieras så att man i förordning räknar upp de tjänster vilkas innehavare är polismän och således på grund av sin tjänst utövar de befogenheter som följer av polislagen. En

polisman skall när han utför en uppgift som ankommer på polisen ha polisbefogenheter i hela landet. Inrikesministeriet och länsstyrelsen kan enligt förslaget allttjämt tilldela någon polisbefogenheter för vissa uppdrag. Sådana befogenheter kan enligt förslaget ges också andra inom polisen anställda än polismän, personer som är anställda inom något annat förvaltningsområde samt personer som inte hör till statsförvaltningen. Förundersökningsbefogenheter kan enligt förslaget ges endast tjänstemän, för förundersökning av brott som riktar sig mot vederbörande myndighets verksamhetsområde. Inrikesministeriet kan utfärda närmare föreskrifter om polisbefogenheter.

Lokalpolisens verksamhet bör effektiviseras. De administrativa gränserna för polisdistrikten och samarbetsområdena får inte utgöra hinder för en flexibel, serviceinriktad, ekonomisk och ändamålsenlig polisverksamhet. Av denna anledning och eftersom polismännen har polisbefogenheter i hela landet, skall en polisman som hör till den lokala polisen enligt förslaget alltid ha rätt att verka utanför sitt administrativa område, om ett polisuppdrag förutsätter detta. Därutöver kan en polisman i vissa situationer beordras verka utanför sitt administrativa område, varvid det för honom uppkommer antingen en uppdragsbunden eller en allmän handlingsskyldighet. En polisman är likaså skyldig att på eget initiativ verka utanför det ovan nämnda området, i sådana situationer som definieras i förslaget.

Polisbefogenheterna måste behandlas separat från frågan om en polismans verksamhetsområde. Varje polisman skall oberoende av verksamhetsområdet för den enhet där han är stationerad ha tillräckliga befogenheter för alla de situationer där han kommer att verka.

Verksamhetsområdet och befogenheterna har en sinsemellan förknippad och, när det gäller utövandet av befogenheterna, avgränsande betydelse för en del av de uppgifter som stadgas ankomma på polisen, t.ex. inom tillståndsförvaltningen, men verksamhetsområdet får inte begränsa möjligheterna att på ett flexibelt sätt upprätthålla ordning och säkerhet eller utreda brott. Indelningen i polisdistrikt har, liksom fastställandet av verksamhetsområden, sin grund i ledningsbehoven och i fördelningen av områdesansvaret. Dessa behov förutsätter inga regionalt avgränsade befogenheter, eftersom uppdragen i praktiken överskrider regiongränserna och det förutsätts landsomfat-

tande befogenheter för att arbetskraften skall kunna utnyttjas på ett flexibelt sätt.

Stadgandena om polisens befogenheter

Polisens verksamhet riktar sig ofta mot medborgarnas rättigheter. Det är därför skäl att stadga i lag om polisens befogenheter. Stadgandena bör vara tillräckligt exakt utformade och stämma överens med de faktiska behoven.

En internationell jämförelse av befogenheterna tyder, i likhet med den utveckling som skett i fråga om säkerhetsbehoven, på att det på flera håll föreligger behov av att utveckla stadgandena om polisens befogenheter.

Den allt mera framträdande betydelse som de grundläggande rättigheterna, speciellt skyddet av den personliga friheten och integriteten, tillmätts i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter och i flera länders nyreviderade polislagstiftning, har också i Finland lett till lagstiftningsprojekt som gäller övervakning, inhämtande av information, spaning och observation. En del av de stadganden som projekten har resulterat föreslås bli intagna i polislagen.

Attityderna i samhället har undergått en sådan förändring att fylleri tidigare i lagstiftningen har betraktats som ett brott och sedermera som en ordningsstörning. Numera betraktas grav alkoholism som ett sjukdomstillstånd medan berusning på allmän plats betraktas som en normal följd av alkoholbruk. Det föreslås därför inget stadgande om att envar har rätt att gripa den som i berusat tillstånd förorsakar störning. Polisens rätt att gripa berusade hålls kvar endast i syfte att skydda medborgarna mot omedelbart hotande faror och allvarliga störningar.

Kännetecknande för polisuppdrag är ofta att de är brådskande, att de gäller avvärjande av konkreta och allvarliga faror samt att de förutsätter effektiva åtgärder i nödsituationer.

Av den anledningen måste polisens befogenheter dimensioneras och regleras så att de är entydiga, klara och användbara i alla tänkbara fall.

Den gällande lagstiftningens stadganden om polisens befogenheter ingår delvis i polislagen och polisförordningen, delvis i annan lagstiftning. En del av polisens befogenheter grundar sig indirekt på straffstadgandet i 16 kap. 2 §

strafflagen om hindrande av tjänsteman i utövning av tjänsten och på polisens uppgiftsområde.

Utöver den höjning av författningsnivån som föreslås är det meningen att i polislagen ta in de nya befogenhetsstadganden till den del dessa inte hör till de stadganden som skall utfärdas om förundersökning av brott.

Grundstadganden om polisens maktmedel finns för närvarande i strafflagen. Detta faktum gör det svårt att uppfatta dem som befogenhetsstadganden. Utgångspunkten för förslaget är att inte heller denna befogenhet för polisen att ingripa i medborgarnas grundläggande rättigheter inte ens lagsystematiskt skall jämföras med eftergiftsgrunderna för straffbara gärningar. När polisen använder sig av tillåtna maktmedel för att försvara den lagliga samhällsordningen handlar polisen lagenligt.

Av dessa skäl föreslås att stadgandena om rätten att använda maktmedel, till den del det är fråga om polisen, överförs från 3 kap. 8 § strafflagen till polislagen. Härigenom kommer stadgandena om maktmedel att närmare förknippas med de övriga stadgandena om polisens befogenheter. I fråga om dessa gäller då klart de principer som fastställs i polislagens allmänna stadganden.

Det föreslås ingen särskild reglering av skjutvapen användning i lagförslaget. Det finns inga möjligheter att uttömma eller i form av en uppräknings stadga om sådan användning av maktmedel som medför fara. Fysisk kraft, motorfordon, spärrar, hinder och övriga redskap kan alla på samma sätt som skjutvapen användas på ett sätt som förutsätter en bedömning av de ifrågavarande metodernas försvarlighet i en viss situation. Det finns inte något skäl att eftersträva en kasuistisk reglering, som ändå inte kan täcka hela området och alla alternativa sätt att använda maktmedel. FN:s åttonde kriminalpolitiska världskongress rekommenderade år 1990 att användningen av skjutvapen skall styras genom regler, utbildning samt genom anvisningar om alternativ, förfaranden och begränsningar.

Till lagförslaget har fogats ett stadgande enligt vilket en polisman har rätt att ta hand om sprängämnen, vapen och andra farliga föremål eller ämnen, om de innehas av någon som med hänsyn till sin ålder, sitt berusnings- eller sinness tillstånd eller andra omständigheter saknar förutsättningar att ha dem i säkert förvar. Stadgandet föreslås bli subsidiärt i

förhållande till speciallagar och de tvångsmedelsbefogenheter som gäller i samband med brottsundersökning.

I förslaget har de tillåtna tiderna för kvarhållande av gripna personer förkortats så att de motsvarar åtgärdens natur och den maximitid som behövs för kvarhållande. I detta sammanhang kan nämnas stadgandena om gripande av en person i avsikt att skydda honom (11 §), skydd för hemfrid (14 §), skingrande av folksamling (19 §) samt skydd mot brott och störande beteende (20 §).

I de fall som avses i den förslagna polislagens stadganden skall den som gripits frigges så snart behovet att kvarhålla honom har upphört, dock senast 12 timmar efter gripandet. Motsvarande tid enligt den gällande lagen är högst 24 timmar.

Stadganden om inhämtande av information

I förslaget har tagits in stadganden om teknisk övervakning, observation och teknisk observation samt om förutsättningarna för och olika former av sådan verksamhet. Teknisk observation av det slag som avses i stadgandena är sedvanlig video- och radarövervakning samt automatisk övervakning.

Avgränsningen av de åtgärder som regleras har gjorts på det sätt som en arbetsgrupp vid justitieministeriet betänkande föreslog i fråga om teknisk observation i samband med förundersökning. Betänkandet överlämnades den 31 mars 1993. Också de stadganden som föreslås i polislagen gäller således endast kontinuerlig eller upprepad observation och teknisk observation. Stadgandena begränsar således inte sådana åtgärder av spaningskaraktär som innebär att en person som befinner sig på en allmän plats utsätts för helt kortvarig avlysning eller observation, närmast för utredning av mot vem eller vad de egentliga polisåtgärderna skall sättas in.

Avsikten med regleringen är att definiera omfattningen av den observation och övervakning som kan sättas in för att förebygga brott och olyckor samt sådana gärningar och händelseförlopp som äventyrar allmän ordning och säkerhet. Observationen kan också inriktas på att hindra och avbryta gärningar som orsakar slutliga skador, spåra upp egendom som åtkommits olagligt och för att söka efter personer. Ett syfte med observation är att inhämta

information om farliga återfallsförbrytarens förhållanden, om dessas kontakter med andra kriminella element och om deras rörelser samt om penningtransaktioner som tyder på brott.

Förundersökning innebär att bevismaterial insamlas för åtalsprövning och rättegång. I andra fall kan övervakning och observation inte anses som förundersökning av ett anmält brott, vilket innebär att verksamheten till behövliga delar skall regleras genom de befogenhetsstadganden som gäller allmän ordning och säkerhet samt förebyggande av brott.

Enligt förslaget kan övervakning och observation utföras också i syfte att förebygga brottslig verksamhet. Allvarlig yrkes- och vanemässig brottslighet måste kunna förebyggas också genom sådan övervakning och observation som möjliggör ingrepp redan innan någon slutlig brottsskada har uppkommit. Genom stadgandet är det meningen att komplettera ett säkerhetsläge som för närvarande helt bygger på förundersökningen samt att eliminera de olägenheter som medborgarna åsamkas genom slutgiltiga brottsskador.

Observation i syfte att förebygga brottslighet kan enligt förslaget utföras också genom tekniska anordningar för avlyssning eller hemlig observation. I farliga situationer, t.ex. när någon skall gripas, kan teknisk observation riktas också mot personer inom hemfridsfärd.

Den som varit föremål för teknisk observation i någon annan situation än när någon har gripits, har i regel rätt att bli underrättad om den tekniska observation som han varit föremål för.

Det material som skaffats genom observation eller teknisk observation skall enligt lagförslagets 33 § förstöras senast ett år efter att materialet sannolikt inte längre behövs för det ändamål som det insamlats för. Undantag från regeln om att materialet skall förstöras kan göras om materialet skall fogas till undersökningsmaterialet eller till de register som polisen för i enlighet med respektive specialstadganden.

I farliga situationer, när polisen larmas till privata hem eller när någon skall gripas, har man på sedvanerättsliga grunder säkrat åtgärderna genom observation av den som skall gripas och hans förhållanden omedelbart före åtgärden. I dessa fall är observationen ägnad att minska risken för att vederbörande, hans familjemedlemmar och andra personer blir utsatta för våld. Genom observation av det

slag som avses i lagförslaget kan polisens samt de i situationer av detta slag deltagande sjukvårds-, brand- och räddningsmyndigheternas insatser koordineras och genomföras så tryggt som möjligt. Genom åtgärderna kan man få information om tillståndet för personer som är i behov av skydd, vilket även möjliggör en korrekt bedömning av den säkerhetsutrustning som behövs.

Stadgandena om polisens informationsinhämtning har indelats i å ena sidan i sådana stadganden om utbyte av information som gäller myndigheter och å andra sidan i sådana stadganden som gäller privata inrättningar och sammanslutningar. De sekretesstadganden som gäller myndigheterna inom enskilda områden motsvarar för närvarande inte de faktiska behovet av informationsutbyte.

Syftet med stadgandena om skydd av den personliga integriteten och sekretesstadgandena är att för medborgarna trygga en tillräcklig frihetssfär och å andra sidan att reglera och trygga myndigheternas tillgång till information. En fullständig sekretess mellan myndigheterna skulle hindra viktiga funktioner och samarbetsformer.

Sekretesstadgandena har utvecklats på ett sådant okontrollerat sätt som i vissa fall står i konflikt med viktiga säkerhetsintressen och således även sådana centrala grundläggande rättigheter som skyddet av liv och hälsa. Det kan uppstå en konflikt mellan å ena sidan motstridiga sekretessförpliktelser och å andra sidan öppna stadganden om informationsbefogenheter. De informationsstadganden som föreslås i polislagen innebär således inte för sig någon lösning på det problemkomplex som är förenat med informationen.

I 34 § om tillgång till information av myndigheterna ingår ett 2 mom. som gäller tillståndsförvaltning. I samband med körkortsförvaltningen samt skjutvapentillstånd och motsvarande rättigheter som är förenade med faror, är informationsutbytet en förutsättning för att säkerhetssynpunkterna skall kunna tillgodoses på ett effektivt sätt och dessutom en viktig förutsättning för att syftet med tillståndsförvaltningen skall kunna uppnås.

Informationsutbytet mellan privata institutioner och sammanslutningar samt myndigheterna är numera en del av det förebyggande arbete som går ut på att förebygga brott och värna om säkerheten. En förutsättning för detta arbete är att riskerna och skadorna kan

minimeras genom informationsutbyte. Möjligheterna att inhämta information måste också sträcka sig till annan verksamhet än brottsundersökning. Bl.a. i lagen om undersökning av storolyckor (373/85) hänvisas till röjande av yrkes- eller affärshemlighet, men lagen innebär inte något bemyndigande att inhämta sådana upplysningar. Möjligheterna att inhämta information föreslås bli begränsade till lagstadgad polisundersökning.

Det stadgande som föreslås om hemliga telefonnummer och andra teleanslutningar har fogats till stadgandena om företagshemlighet. Sekretessgrunden i fråga om hemliga kontaktdata är det avtalsförhållande som råder mellan televerket och kunderna. Hemliga kontaktdata är således jämförbara med affärshemligheter. Upplysningar om sådana behövs bl.a. för att målsägande och anhöriga till olycksoffer skall kunna nås, för begränsning av skador och vid förundersökning.

I standardavtalen om teleanslutningar finns ett villkor enligt vilket också hemliga telefonnummer eller motsvarande upplysningar får lämnas ut till myndigheter. Genom det föreslagna stadgandet blir detta vedertagna förfarande obestriddligen tillåtet, oberoende av innehållet i enskilda anslutningsavtal.

Stadganden om polisundersökning

Till lagförslaget har fogats enhetliga grundstadganden om polisundersökning. Dessa reglerar andra former av polisundersökning än förundersökning med anledning av brottsmisstänke. Stadgandena gäller skyldigheten att verkställa undersökning, polisens befogenheter samt medborgarnas ställning, rättigheter och skyldigheter vid polisundersökningen.

I fråga om de detaljerade undersökningsförfarandena hänvisas till förundersökningslagen, som enligt förslaget skall iakttas i tillämpliga delar. På grund av att det finns flera former av polisundersökning och på grund av att undersökningen kan tjäna varierande syften, är det skäl att reglera de olika undersökningstyperna antingen skilt för sig eller genom ett allmänt hänvisningsstadgande. På grund av de stora antalet undersökningstyper föreslås ett hänvisningsstadgande om saken.

I den föreslagna polislagen har man emellertid tagit in vissa stadganden i fråga om vilka det inte har varit möjligt att använda ett

hänvisningsstadgande, t.ex. stadganden om en persons ställning vid polisundersökning. Eftersom kriminalisering av osann utsaga vid polisundersökning måste vara grundad på lag, föreslår i lagen ett uttryckligt stadgande också om vem som är skyldig att hålla sig till sanningen vid polisundersökning.

I lagen har också tagits in förslag till stadganden om tryggnad av polisundersökning. Enligt förslaget är det möjligt att i samband med polisundersökning ålägga en person att infinna sig till förhör. Han kan också hämtas, med iakttagande av förundersökningslagens hämtningsstadganden. I samband med polisundersökning är det också möjligt att tränga in på område som skyddas av hemfriden, att granska föremål och dokument samt att ta behövliga prover. Dessa befogenheter motsvarar de undersökningsbefogenheter som stadgas i lagen om undersökning av storolyckor.

Vissa övriga stadganden i den föreslagna polislagen

Enligt de föreslagna stadgandena är polisen skyldig att lämna andra myndigheter handräckning för att de skall kunna fullgöra lagstadgade tillsynsskyldigheter. En förutsättning för att handräckning i övriga fall skall kunna ges myndigheter eller privatpersoner är att det uttryckligen stadgas om saken på något annat ställe i lag. I polislagen stadgas också om andra myndigheters skyldigheter att ge polisen handräckning.

Som ett nytt stadgande med tanke på undantagsförhållanden har i lagförslaget tagits in ett stadgande som möjliggör komplettering av polispersonalen, närmast för säkerhetsuppdrag i samband med sådana undantagsförhållanden som beskrivs i beredskapslagen.

Det föreslagna stadgandet om tystnadsplikt nämner uttryckligen sådana omständigheter om någons privatliv som en polisman har fått kännedom om när han skött sina uppgifter. Således får t.ex. genom spaning eller teknisk observation erhållna upplysningar, som inte har samband med själva polisuppdraget, inte röjas på ett sätt som medför skada eller olägenhet. Detsamma gäller sådana till skyddet av den personliga integriteten hörande omständigheter som en polisman har fått kännedom

om när han utfört ett uppdrag inom hemfrids-skyddat område.

Särskilt när det är fråga om familjevåld, brott mot hjälplösa personer samt vid undersökning och förebyggande av organiserad brottslighet förutsätts en polisman vara förtegnare än normalt för att hemlighålla vad han fått veta och för att skydda personer som hjälpt polisen. Rätten att tiga har framhållits bl.a. i Europarådets polisdeklarationen av den 8 juni 1979.

Enligt gällande lagstiftning betalas ingen ersättning för sådan direkt skada som polisen åsamkat tredje man inom ramen för sina befogenheter. Enligt Europarådets ovan nämnda deklaration skall det finnas uttryckliga lagstadganden om ersättning för skador som orsakats genom polisens verksamhet. Till lagförslaget har fogats ett ersättningsstadgande.

Till lagförslaget föreslås bli fogat ett med den tidigare systematiken överensstämmande straffstadgande, som täcker området för straffbar verksamhet enligt förslaget. Brotsbenämningen har ändrats från tredska till brott mot polislagen, vilket bättre beskriver bl.a. okynneslarm och andra liknande straffbara gärningar. Utgångspunkten för bestämmandet av straffnivån har varit de straffskalor som annorstädes i lagstiftningen stadgas för brott med motsvarande rekvisit och skadlighetsgrad.

De övriga lagförslagen

I samband med den nya polislagen föreslås femton gällande lagar bli ändrade i överensstämmelse med polislagen.

Vad som i djurskyddslagen (91/71) och lagen om olycksfallsförsäkring (608/48) stadgas om besiktning och undersökning av olycksfall i arbetet skall enligt förslaget tillämpas när polislagens stadganden tillämpas i samband med polisundersökning. Förslagen till ändring av strafflagen och lagen om allmänna sammankomster ansluter sig till revideringen av stadgandena om maktmedel. Till strafflagen föreslås också bli fogat ett straffstadgande om osann utsaga vid polisundersökning. De hänvisningar till den gällande polislagen som finns i polisförvaltningslagen samt i de stadganden om särskilda förundersökningsbefogenheter som ingår i tvångsmedelslagen och förundersökningslagen, föreslås bli ändrade så att de gäller motsvarande stadganden i den nya po-

lislagen. Stadganden om avstående från åtgärder föreslås bli överförda från polislagen till förundersökningslagen. Lagarna om upprätthållande av ordning i kollektivtrafik (472/77), om kontrollavgift i kollektivtrafik (469/79) och om offentliga nöjestillställningar (496/68) föreslås bli ändrade i överensstämmelse med de nya stadgandena om polisens handräckning. De i lagen om behandling av berusade ingående stadgandena om tiderna för tagande i förvar föreslås bli ändrade. Förslagen till ändringar i lagen om gränsbevakningsväsendet (5/75), lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen (781/80) samt i tullagen (573/78) ansluter sig till revideringen av maktmedelsstadgandena. Den ändring som föreslås i lagen om förvaltningsförfarande (598/82) innebär att också polisundersökning avgränsas från begreppet förvaltningsförfarande.

4. Propositionens verkningar

4.1. Ekonomiska verkningar

Den nya polislagen, som reglerar polisens befogenheter, förutsätter utbildning av polispersonalen. Utbildningskostnaderna beräknas, utgående från den utbildning som ordnades i samband med revideringen av förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen, uppgå till ca 3 miljoner mark.

Den till förslaget i enlighet med Europarådets polisdeklaration fogade möjligheten att betala ersättning till tredje man för kostnader orsakade av lagliga tvångsåtgärder, kommer att åsamka polisen årliga kostnader om sammanlagt ca 3 miljoner mark. Någon exakt utredning om de ersättningar som kommer att betalas på denna grund finns inte att tillgå, eftersom det för närvarande inte finns förvaltningsbeslut som kan läggas till grund för beräkningen och eftersom skador av detta slag inte heller statistikförs.

I synnerhet möjligheten att genom informationsutbyte mellan myndigheter och företag förebygga brott som ansluter sig till finansieringsverksamhet, företagsverksamhet och myndigheternas verksamhet, kan i enskilda fall leda till besparingar om tiotals miljoner mark. Dessa besparingar är beroende av den mot näringslivet riktade brottslighetens kvantitativa och kvalitativa utveckling. Summa av de eventuella besparingarna kan inte beräknas exakt.

4.2. Verkningar i fråga om organisation och personal

Avsikten med propositionen är att centraliserat reglera polisens uppgifter och allmänna befogenheter. De stadganden om polisens organisation, ledningsförhållanden och personal som tidigare ingick i polislagen har överförts till polisförvaltningslagen. Propositionen gör det möjligt att utnyttja personalen på ett flexibelt sätt, eftersom en polisman enligt förslaget till polislag kan åläggas att verka utanför den enhets område där han är förlagd, i stället för att lyda under ett separat kommanderings-system.

Det föreslagna systemet med kompletterande polispersonal är avsett att vara en reserv för exceptionella förhållanden. Därmed bortfaller behovet av en ordinarie polisreserv. Propositionen leder inte till att den ordinarie personalen behöver utökas.

4.3. Miljöverkningar

Propositionen har inga nämnvärda miljöverkningar.

4.4. Verkningar för medborgarna

Polisens åtgärder riktar sig relativt ofta mot socialt utsatta personer. Den föreslagna förkortningen av maximitiderna för frihetsberövande kan i viss mån innebära en lindring av tvångsåtgärderna mot denna befolkningsgrupp.

Syftet med stadgandet om skydd mot brott och störningar är att skydda i synnerhet familjer mot våld. En liknande skyddsmålsättning ligger till grund för det föreslagna stadgandet enligt vilket polisen kan omhänderta farliga föremål och ämnen hos den som på grund av sina personliga egenskaper och förhållanden inte har några förutsättningar att förvara dem på ett tryggt sätt.

Utomstående personer som blir lidande av polisens åtgärder skall enligt förslaget ha rätt till ersättning för de omedelbara kostnader som dessa åsamkar dem.

5. Beredningen av propositionen

5.1. Beredningsskeden och beredningsmaterial

Totalrevideringen av polislagstiftningen har

beretts av parlamentariska poliskommittén, som tillsattes den 23 februari 1984. Kommittén avläst sitt betänkande den 12 juni 1986 (kommittébetänkande 1986:16). Betänkandet innehåller förslag till polislag, till lag om specialskydd samt till lag om skydd av kommunikationer och den personliga integriteten.

Utlåtanden om betänkandet har givits av 169 myndigheter, inrättningar och samfund. En av inrikesministeriet tillsatt arbetsgrupp, till vilken förutom företrädare för polisen har hört företrädare för både justitieministeriet och finansministeriet, beredde ett propositionsutkast med förslag till polisförvaltningslag och polislag på basis av kommittébetänkandet och utlåtandena om det, i enlighet med de riktlinjer som gavs av ministerutskottet för utvecklande av förvaltningen.

På basis av parlamentariska poliskommitténs förslag tillsatte inrikesministeriet den 21 december 1987 en arbetsgrupp som i enlighet med sitt uppdrag färdigställde polislagsarbetsgruppens betänkande (kommittébetänkande 1989:25).

På basis av beredningen gavs polisförvaltningslagen i februari 1992 och polisförvaltningsförordningen (359/92) i april 1992.

På basis av betänkandena och utlåtandena om dem fortsattes beredningen av polislagen som tjänsteuppdrag. En av inrikesministeriet tillsatt tjänstemannaarbetsgrupp utarbetade i propositionsform ett förslag till ny polislag och vissa lagar i samband därmed. Förslaget publicerades den 23 juni 1993 i inrikesministeriets polisavdelnings publikationsserie (inrikesministeriets polisavdelnings publikationsserie).

5.2. Utlåtanden

Utlåtanden om det sistnämnda arbetsgruppsförslaget har givits av sammanlagt 21 myndigheter och organisationer. Arbetsgruppen har på basis av utlåtandena fortsatt beredningen av sitt förslag till en slutgiltig proposition.

6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

6.1. Samband med andra propositioner

Propositioner som hör till samma helhet

Samtidigt som den tjänstemannaarbetsgrupp

som inrikesministeriet tillsatte för beredningen av den nya polislagen verkade en arbetsgrupp som justitieministeriet tillsatte den 27 mars 1992. Den sistnämnda arbetsgruppen hade i uppdrag att bereda en proposition om vissa sådana observationsmetoder vid brottsutredning som griper in i den personliga integriteten och kommunikationerna. Arbetsgruppen överlämnade den 31 mars 1993 sitt betänkande, vari det föreslås att tvångsmedelslagens 5 kap. skall kompletteras med stadganden som tillåter telefonavlyssning, teleövervakning och användning av vissa andra tekniska observationsmetoder, såsom avlyssning och observation med olika anordningar. På basis av arbetsgruppens förslag har man vid justitieministeriet berett ett förslag till lagstiftning om teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk observation.

Stadganden om övervakning och informationsinhämtning i anslutning till polisens övriga uppgifter föreslås i 28—35 §§ i den föreslagna polislagen. Om förutsättningarna för teknisk observation föreslås stadganden i 31 §. En polisman föreslås få rätt att bedriva observation på en person med sådana tekniska anordningar som nämns i lagförslaget, om med ledning av personens beteende eller annars kan dras den slutsatsen att han sannolikt kommer att begå ett brott. Användningen av olika anordningar föreslås bli graderad på basis av brottets allvarlighet. Det förutsätts vidare att observationen med fog kan förväntas resultera i upplysningar som kan användas för att bekämpa brott.

Denna proposition har således i samband med den ovan nämnda propositionen om teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk observation.

Vid inrikesministeriet har också beretts ett förslag till lag om polisens personregister. Dess stadganden om registrering och användning av information har konkreta beröringspunkter med polislagförslagets stadganden om informationsinhämtning.

I polislagen föreslås stadganden om polisens rätt att bedriva observation och inhämta information i vissa fall. Det finns stadganden om polisens rätt till sådan verksamhet också i annan lagstiftning, t.ex. i förundersökningslagen och tvångsmedelslagen. De stadganden som föreslås i polislagen gäller polisens omedelbara rätt att inhämta information samt användning och vidareöverlåtelse av de på detta sätt erhållna upplysningarna. Om förut-

sättningarna för registrering av de upplysningar som polisen inhämtat föreslås stadganden i lagen om polisens personregister. I den skall också ingå stadganden om användning av registren och överlåtelse av registrerade data med hjälp av teknisk anslutning.

Propositionerna med förslag till polislag och vissa lagar som har samband med den, till lagstiftning om teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk observation samt till lag om polisens personregister utgör av de orsaker som relateras ovan en fast legislativ helhet. Det är därför nödvändigt att de behandlas samtidigt i riksdagen.

Övriga lagstiftningsprojekt som påverkar förslaget till polislag

I propositionen har endast i begränsad utsträckning kunnat beaktas de lagstiftningsprojekt som är aktuella inom olika rättsområden, eftersom det vid utarbetandet av denna proposition inte förelegat tillräckligt exakta uppgifter om deras innehåll och tidtabell.

Av de lagstiftningsprojekt som under riksdagsbehandlingen av denna proposition kan förutsätta ändringar i polislagförslaget eller i de därtill anslutna övriga lagförslagen kan som exempel nämnas följande.

De förslag som ingår i regeringens proposition med förslag till grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/93 rd) kan innebära en inskränkning av möjligheterna att ge myndigheterna befogenheter genom lagar som tillkommit i vanlig lagstiftningsordning. Datasekretessen föreslås få status av en grundläggande rättighet.

I regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av strafflagen och vissa andra lagar, vilka hör till det andra skedet i totalrevideringen av strafflagstiftningen (RP 94/1993 rd) föreslås kriminalisering också av olovlig avlyssning eller upptagning av samtal på allmän plats, när detta sker med tekniska anordningar. Offentlighetskommissionen föreslår i sitt betänkande (kommittébetänkande 1992:9) en revidering av offentlighetslagstiftningen. Dessa lagrevideringar föreslås gälla också informationsutbytet mellan myndigheter. I det avseendet har propositionerna samband med polisens metoder för informationsinhämtning och behoven att reglera dem.

Den revidering av djurskyddslagen som

djurskyddslagkommissionen föreslår (kommittebetänkande 1993:27) innebär att det i lagen inte längre stadgas om sådan besiktning som avses i dess gällande 12 a §, eftersom den enligt förslaget till polislag skall betraktas som en typ av polisundersökning.

Revideringen av lagstiftningen om statens lokalförvaltning kan påverka vissa av de benämningar på polismyndigheterna som används i förslaget till polislag och de begrepp som gäller verksamhetsområdena. Revideringen av tjänstemannalagstiftningen, angående vilket det till riksdagen har avlåtits en proposition med förslag till statsmannalag och lag om ändring av lagen om statens tjänstekollektivavtal (RP 291/1993) kan inverka på behoven att i polislagen definiera en polismans rättigheter och skyldigheter.

En särskild proposition har beretts om ändring av 1 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen.

Inrikesministeriet bereder som bäst en proposition om samarbete mellan polis-, tull- och gränsbevakningsmyndigheterna. Det är meningen att propositionen om möjligt skall avlåtas till riksdagen så att den kan behandlas samtidigt som propositionen med förslag till polislag.

6.2. Propositionens samband med internationella konventioner och förpliktelser

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördS 8/76), som år 1966 godkändes av FN:s generalförsamling, innehåller för Finland förpliktande bestämmelser om myndighetsåtgärder som riktar sig mot friheten. Enligt konventionen har envar rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen får heller berövas sin frihet utom på sådana grunder och i sådan ordning som föreskrivs i lag. Envar som har berövats sin frihet skall behandlas humant och med aktning för människans inreboende värde.

Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser

Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser (FördrS 4/70) innehåller bestämmelser

om okränkbarhet, privilegier och immunitet. Dessa bestämmelser grundar sig på uppfattningen att en diplomatisk beskickning inte kan fullgöra sina uppgifter om inte dess rättsliga status är vederbörligen fastställd. Särskilt viktigt anses det vara att trygga beskickningslokalernas, kommunikationernas, de diplomatiska kurirförsändelsernas och de diplomatiska företrädarnas okränkbarhet.

Det åligger den mottagande staten att skydda en beskickningslokal mot varje form av intrång eller skadegörelse samt att hindra att dess värdighet kränks. Om den mottagande staten försummar sin skyldighet att vidta vederbörliga åtgärder för att skydda en beskickning, kan den bli skyldig att ersätta de skador som intrånget eller skadegörelsen har förorsakat. Diplomatiske företrädarens privatbostäder åtnjuter samma okränkbarhet och skydd som beskickningslokaler.

Enligt konventionen skall en diplomatisk företrädare åtnjuta personlig okränkbarhet. Han får inte underkastas någon form av anhållande eller annat frihetsberövande. Den mottagande staten skall visa honom tillbörlig aktning och vidta alla lämpliga åtgärder för att förhindra angrepp mot hans person, frihet och värdighet. Sådan okränkbarhet åtnjuter inte enbart beskickningschefen och den övriga diplomatiska personalen utan också medlemmar av en diplomatisk företrädarens familj, vilken tillhör hans hushåll, medlemmar av beskickningens administrativa och tekniska personal jämte de familjemedlemmar som tillhör dessas hushåll, medlemmar av beskickningens tjänstepersonal samt beskickningsmedlemmarnas privattjänare.

Wienkonventionen om konsulära förbindelser

Enligt wienkonventionen om konsulära förbindelser (FördrS 50/80) har den mottagande staten en särskild förpliktelse att träffa alla lämpliga anstalter för att skydda konsulslokaler mot intrång eller skadegörelse och för att hindra varje ofredande av konsulatet eller kränkning av dess värdighet.

Den mottagande staten skall behandla konsulära tjänstemän med tillbörlig aktning och vidta alla lämpliga åtgärder för att förhindra varje angrepp på deras personer, frihet eller värdighet. Konsulära tjänstemän som är medborgare i den mottagande staten eller varaktigt

bosatta i den, åtnjuter okränkbarhet till sin person endast i fråga om sådana officiella åtgärder som ansluter sig till deras uppdrag.

Förenta Nationernas konvention från 1973 om internationellt skydd

FN:s generalförsamling godkände år 1973 konventionen om förebyggande och bestraffning av brott mot personer, som åtnjuter internationellt skydd, bland dem diplomatiska representanter (FördrS 63/78). Syftet med konventionen är att främja vänskapliga förbindelser och samarbete mellan staterna genom att effektivt värna om säkerheten för diplomatiska representanter och andra internationellt skyddade personer.

Enligt konventionen skall de fördragsslutande staterna samarbeta för att förebygga i konventionen nämnda brott mot personer som åtnjuter internationellt skydd. De fördragsslutande staterna skall särskilt vidta alla åtgärder som är möjliga för att inom sina territorier förebygga förberedelser till sådana brott inom eller utanför deras territorier. Vidare skall de fördragsslutande staterna utbyta upplysningar och samordna administrativa och övriga åtgärder, som är erforderliga för förebyggande av sådana brott.

Syftet med konventionen är att särskilt förebygga sådana våldsamma angrepp som kan leda till mord, dråp, människorov, grov miss-handel eller annan kränkning av en sådan persons kroppsliga integritet, personliga frihet eller värdighet, som åtnjuter internationellt skydd. En förutsättning är dessutom att angreppet riktar sig mot ett statsöverhuvud, en regeringschef eller en utrikesminister som vistas i en främmande stat eller mot familjemedlemmar som åtföljer honom eller mot en officiell eller diplomatisk representant för eller en tjänsteman från en sådan stat eller mot en tjänsteman hos eller någon annan företrädare för en mellanstatlig organisation, en sådan persons tjänstelokaliteter, hans privata bostad eller hans fortskaffningsmedel när han har ett uppdrag som förutsätter internationellt specialskydd.

Reglementet för lagövervakningsmyndigheter, antaget av Förenta nationernas generalförsamling 1979

FN:s generalförsamling antog den 17 decem-

ber 1979 ett reglemente för lagövervakningsmyndigheter, enligt vilket alla som utövar polisbefogenheter skall respektera och skydda människovärdet och upprätthålla envars mänskliga rättigheter. Enligt generalförsamlingens rekommendation skall regeringarna överväga att inom ramen för sin nationella lagstiftning och praxis utnyttja reglementet som en hethet av principer, som skall beaktas av lagövervakningsmyndigheterna.

I den resolution där reglementet ingår konstateras att lagövervakningsmyndigheternas åtgärder för att upprätthålla allmän ordning samt det sätt på vilket åtgärderna vidtas, direkt påverkar inte enbart individernas livskvalitet utan också samhället i dess helhet.

Generalförsamlingen konstaterade att den var medveten om vikten av lagövervakningsmyndigheternas uppgifter som dessa sköter samvetsgrant och på ett värdigt sätt, men trots detta också om de möjligheter till missbruk som är förenade med uppgifterna.

Reglementet riktar en allvarlig uppmaning till alla lagövervakningsmyndigheter att upprätthålla de mänskliga rättigheterna och förbjuder bl.a. tortyr. Dessutom fastslår det att maktmedel får användas endast när det är absolut nödvändigt samt förutsätter att omhändertagna personers hälsa skyddas i full utsträckning.

Reglementet har tagits in i bilaga 1 till denna proposition.

Förenta Nationernas generalförsamlings rekommendation från 1980

FN:s generalförsamling gav den 15 december 1980 en rekommendation enligt vilken staterna skall förhålla sig positivt till att reglementet om lagövervakningsmyndigheterna tillämpas inom ramen för nationell lagstiftning och praxis samt ställa reglementet till lagövervakningsmyndigheternas förfogande i översättning till respektive nationalspråk.

Förenta Nationernas åttonde kriminalpolitiska kongress, principer för användning av maktmedel och skjutvapen

Förenta Nationernas åttonde kriminalpolitiska kongress som ägde rum i augusti—septem-

ber 1990, framställde ett antal uppmaningar som gällde de krav som bör ställas på lagstiftningen om polisens verksamhet och den nationella polisen.

I en bilaga till kongressens protokoll föreslås allmänna principer för användning av maktmedel och skjutvapen, allmänna och särskilda bestämmelser om maktmedel, förfaranden i fråga om olagliga sammankomster, förfaranden i fråga om personer som omhändertagits eller anhållits av lagövervakningsmyndigheterna, rekommendationer om behörighet, utbildning och handledning av dem samt rekommendationer om rapportering och undersökningsmetoder avseende lagövervakningsmyndigheternas egen verksamhet.

Kongressens protokollsbilaga har tagits in i bilaga 2 till denna proposition.

Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, s.k. europeiska människorättskonventionen, trädde internationellt i kraft den 3 september 1953. Finland biträdde konventionen 1990.

Europeiska människorättskonventionen påminner i många avseenden om internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, som också den är bindande för Finland. Båda gäller de s.k. klassiska fri- och rättigheterna och de har en gemensam bakgrund i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från år 1948. Att ordalydelsen i de två konventionerna i många avseenden är identisk betyder dock inte att de för staterna följande förpliktelserna de facto är helt överensstämmande.

Det förfarande för domstolsövervakning som är förenat med europeiska människorättskonventionen har konkretiserat rättigheternas innebörd på ett sätt som i skenet av rådande praxis ålägger parterna i denna konvention längre gående förpliktelser än internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. I sina tolkningar ger Europarådets organ för mänskliga rättigheter uttryck för en västeuropeisk uppfattning om de grundläggande rättigheterna, en omständighet som i framtiden kan vara av betydelse uttryckligen vid

tolkningen av bestämmelser som gäller den personliga friheten. Konventionerna står emellertid inte i konflikt sinsemellan, utan de endast kompletterar varandra.

Enligt europeiska människorättskonventionen har envar rätt till frihet och personlig säkerhet. Frihetsberövande skall ske i laglig ordning. Konventionen förutsätter inte endast att grunderna för frihetsberövande regleras i statens interna lagstiftning utan den ställer också krav på den nationella regleringens innehåll, genom att räkna upp grunderna för frihetsberövande.

Förteckningen över tillåtna grunder för frihetsberövande är uttömmande. Dessa är följande:

- 1) en fällande dom i ett brottmål,
- 2) ett annat föreläggande av en domstol eller någon i lag föreskriven skyldighet,
- 3) misstanke om brott,
- 4) en minderårig kan berövas sin frihet för att undergå skyddsuppföstran eller för att inställas inför en behörig rättslig myndighet,
- 5) någon berövas sin frihet till förhindrande av spridning av smittosam sjukdom eller emedan han är sinnessjuk, alkoholist, hemfallen åt missbruk av droger eller lösdrivare, samt
- 6) någon berövas sin frihet enligt utlänningslagstiftningen eller i samband med att han utlämnas som brottsling.

Enligt konventionen skall den som är berövad sin frihet snarast möjligt underrättas om skälen för åtgärden. Detta krav gäller inte bara frihetsberövande enligt tvångsmedelslagen utan också andra tvångsmedel som riktar sig mot friheten. Underrättelsen om skälen skall ges på ett språk som vederbörande förstår. I problematiska fall kan också vederbörandes ombud eller förmyndare underrättas.

Europarådets polisdeklaration

Den av Europarådet den 8 juni 1979 antagna deklarationen är tredelad och gäller etik, polismännens status samt exceptionella situationer.

Avdelningen om etik är indelad i 16 punkter vilkas huvudsakliga innehåll refereras i det följande:

En polisman är skyldig att skydda medborgarna och samhället mot olagliga gärningar. En polisman skall handla självständigt, opartiskt och värdigt och han skall motarbeta korruption.

tion. Tortyr förbjuds, liksom även annan omänsklig och förnedrande behandling.

En polisman skall utan dröjsmål handla efter bästa förmåga, om en brottslig gärning kan orsaka direkt, irreparabel och allvarlig skada. I andra fall av förseelser skall han underrätta sin förförman. En polisman får inte beröva någon friheten på grund av dennes ras, religion eller politiska övertygelse.

Subordinationsförhållandena skall vara så klara att det kan konstateras vem som är ansvarig för en polismans handlande eller försummelser. Det skall stadgas i lag om ersättning för skador som orsakats genom polisiära åtgärder.

En polisman skall fullgöra sina uppgifter på ett beslutsamt sätt men utan att i onödan använda maktmedel. Han skall ha klara och noggranna anvisningar om när och hur tjänstevapen får användas. Den som står under en polismans övervakning skall ges behövlig läkarvård. En polisman skall hemlighålla konfidentiell information som han fått i tjänsten, om inte skötseln av tjänsteåliggandena eller någon bestämmelse i lag förutsätter annat.

Konventionen om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter

Konventionen om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (FördrS 36/92) innehåller tre viktiga delar. Dessa innehåller bestämmelser om de grundläggande principerna för datasekretess, om dataflöde över gränserna samt om samarbete mellan de avtalsslutande parterna.

Konventionens kapitel II anger de grundläggande principerna för den gemensamma minimivå för datasekretessen som konventionsstaterna skall iakttä i sin lagstiftning. Detta är också en garanti för att samma grundläggande principer iakttas vid behandlingen av persondata. För de registrerade garanteras på detta sätt i samtliga konventionsstater ett visst minimiskydd vid automatisk databehandling av personuppgifter.

Konventionens kapitel III innehåller bestämmelser om dataflöde över gränserna. Avsikten är att kraven på datasekretess och ett fritt dataflöde skall kunna beaktas samtidigt.

I konventionens kapitel IV och V finns bestämmelser om ömsesidigt bistånd mellan myndigheter i enskilda fall, om bistånd till

registrerade personer utomlands samt om annat samarbete i anslutning till konventionen.

Rekommendation om datasekretess inom polisverksamhet

Ministerkommittén för Europarådets medlemsstater godkände den 17 september 1987 rekommendation nr R (87) 15, som reglerar användningen av persondata inom polisens verksamhet. Utgångspunkten för rekommendationen är bl.a. att mot varandra balansera de samhällseliga intressen som ansluter sig till bekämpandet av brott, upprätthållandet av allmän ordning samt till den personliga integriteten.

Rekommendationens principer skall tillämpas på insamling, registrering, användning och överlåtelse av sådana automatiskt behandlade persondata som är avsedda för polisens bruk. En medlemsstat kan utvidga rekommendationens principer till att gälla persondata som inte behandlas med hjälp av automatisk databehandling (ADB).

Varje medlemsstat skall ha en oavhängig, utanför polisförvaltningen stående övervakningsmyndighet som svarar för att konventionens principer respekteras. Anmälningar om permanenta ADB-register skall tillställas en övervakningsmyndighet.

Insamlingen av persondata för polisiära ändamål skall begränsas till sådana uppgifter som är av betydelse för att en verklig fara eller en viss brottslig gärning skall kunna avvärjas. I den nationella lagstiftningen skall tas in särskilda bestämmelser om samtliga undantag.

Om data som insamlats för administrativa ändamål registreras permanent, skall detta ske i ett särskilt personregister. Det är inte tillåtet att tillämpa bestämmelser om data som insamlats för polisiära ändamål på administrativa data.

Överlåtelse av data i polisiära syften mellan polisenheter tillåts endast om det inom ramen för enheternas befogenhet finns ett lagligt behov därtill. Överlåtelse av data till andra offentliga organ eller enskilda parter tillåts endast i det fall att strängare specialförfaranden uppfylls. Till utlandet får data överlåtas endast om mottagaren är en polismyndighet.

Rekommendationen innehåller bestämmelser också om allmänhetens rätt att få kännedom om registrets existens och likaså om rätten att

granska och rätta uppgifter samt söka ändring i avslagsbeslut, om den tid inom vilken dataregistrering skall ske, om datering av data och om dataskydd.

6.3. Bedömning av propositionen utgående från konventionerna om mänskliga rättigheter

Den föreslagna lagens stadganden om polisens befogenheter ger polisen rätt att ingripa i rättsgodas som skyddas genom internationella konventioner om mänskliga rättigheter.

Maktmedel som kan leda till dödsfall tillåts, när det inte är fråga om nödvärnssituationer, enligt artikel 2 stycke 2 punkt b och c i europeiska människorättskonventionen endast när det är absolut nödvändigt för att verkställa en laglig arrestering eller för att hindra någon som lagligen är berövad sin frihet att undkomma eller vid lagligen vidtagen åtgärd till stävande av upplöpp eller uppror.

Vad som i II kap. regeringsformen stadgas om finska medborgares grundläggande rättigheter täcker praktiskt taget alla de rättsgodas som skyddas genom europeiska människorättskonventionen samt genom konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Det i människorättskonventionerna definierade skyddet av den personliga integriteten och den därmed nära sammanhängande datasekretessen har enligt våra nuvarande grundlagar inte status av grundläggande rättigheter. De konventioner om de mänskliga rättigheterna som också i Finland gäller på lagnivå förutsätter emellertid att den övriga lagstiftningen innehållsmässigt harmonierar med konventionsbestämmelserna.

De förpliktelser för våra myndigheter som följer av de internationella konventioner som har satts i kraft genom lag är ovillkorliga och inte enbart proklamatoriska.

I europeiska människorättskonventionens artikel 5 stycke 1 definieras det skydd mot frihetsberövande som konventionen ger. Frihetsberövande tillåts endast ske i laglig ordning. Legalitetsprincipen förutsätter också att stadgandena om saken i den nationella lagstiftningen är exakta. I det nämnda styckets punkter a—f finns en uttömmande förteckning över tillåtna grunder för frihetsberövande.

Sådant gripande som enligt polislagförslagets 10 § sker för utredande av identitet grundar sig på att vederbörande har underlåtit att

iaktta någon i en sådan lag som avses i europeiska människorättskonventionens artikel 5 stycke 1 punkt b föreskriven skyldighet att uppge sina personuppgifter för en polisman. Gripande av en person som inte kan ta vara på sig själv, i enlighet med lagförslagets 11 §, motsvarar sådant frihetsberövande av sociala skäl eller hälsovårdsskäl som avses i konventionens artikel 5 stycke 1 punkt b. En förutsättning för att en efterlyst person skall kunna gripas med stöd av lagförslagets 12 § är att det föreligger en giltig efterlysning. En förutsättning för att en sådan skall kunna utfärdas är att det föreligger någon sådan lagstadgad grund för frihetsberövande som människorättskonventionen godkänner. Gripande enligt lagförslagets 14 och 20 §§ för att skydda hemfriden eller för skydd mot brott eller störande beteende motsvarar sådant frihetsberövande i brottsförebyggande syfte som avses i artikel 5 stycke 1 punkt c.

Maximitiden för frihetsberövande enligt polislagen föreslås utan undantag vara så kort att tillämpningspraxis för europeiska människorättskonventionen inte förutsätter att den som har berövats sin frihet ges någon möjlighet att hänskjuta ett eventuellt fortsatt frihetsberövande till en domstol för avgörande. Rättssäkerheten förutsätts enligt huvudregeln komma in i ett senare skede, redan av den praktiska orsaken att vederbörande i de flesta fall frigges redan betydligt tidigare än det är möjligt att ordna med domstolsbehandling.

Enligt europeiska människorättskonventionens artikel 5 stycke 2 skall envar som blivit berövad sin frihet, snarast möjligt och på ett språk som han förstår underrättas om skälen för åtgärden. Enligt 4 § i den föreslagna polislagen har en person också i allmänhet rätt att få veta grunden till sådana polisiära åtgärder som berör hans rättigheter.

Stadgandet om att undantag från skyldigheten att meddela om en åtgärd som riktar sig mot friheten kan göras till följd av det tillstånd som en personen i fråga befinner sig i eller de rådande förhållandena, motsvarar konventionens bestämmelse om att personen i fråga skall underrättas så snart som möjligt när hindret inte längre föreligger.

Polislagen berättigar inte till frihetsberövande i över 24 timmar. Europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter har i praktiken godkänt två dygns frihetsberövande under veckoslut, utan möjlighet till domstolskontroll. I

regel får frihetsberövande enligt den föreslagna polislagen fortgå i högst 12 timmar. Ett undantag utgör det fall att någon enligt 10 § grips för utredande av identiteten samt det fall att någon enligt 11 § 2 mom. grips för att skyddas.

Artikel 9 i internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, som gäller rätten till frihet, är i det närmaste identisk med motsvarande bestämmelse i europeiska människorättskonventionen.

Artikel 8 i europeiska människorättskonventionen begränsar myndigheternas möjligheter att ingripa i skyddet för privat- och familjeliv, hem och korrespondens. Begränsningar som avser dessa grundläggande rättigheter skall enligt artikelns andra stycke vara stadgade i lag. Detta krav har tolkats så att myndigheternas befogenheter skall vara grundade på sådana stadganden i lag eller förordning som ger medborgarna upplysning om saken och på basis av vilka de kan förutse följderna av sitt eget handlande.

För att myndigheterna skall få ingripa i någons privatliv måste ingreppet enligt artikel 8 stycke 2 vara nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggande av oordning eller brott, skyddandet av hälsa eller moral eller av andra personers fri- och rättigheter.

Uttrycket "allmän ordning (ordre public)" som används i internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter före-

kommer inte i den förteckning som är intagen i europeiska människorättskonventionens artikel 8 stycke 2. Det i Finlands nationella lagstiftning använda begreppet "allmän ordning och säkerhet" motsvarar emellertid uppenbarligen enligt den enligt europeiska människorättskonventionens artikel 8 stycke 2 tillåtna befogenhetsgrunden. Ett förfarande som strider mot allmän ordning inbegriper i allmänhet en kränkning av övriga rättigheter eller kränkning av något lagstadgat förbud.

Polislagsförslagens 13—17, 20, 22, 28—35 och 38 §§ innehåller stadganden enligt vilka polisen har befogenhet att vidta åtgärder som innebär ingrepp i den personliga integriteten, sådan denna definieras i europeiska människorättskonventionens artikel 8. Polislagens stadganden innehåller emellertid inte några undantag från den i regeringsformen stadgade brev-, telegraf- och telefonhemligheten.

I den föreslagna polislagens ovan nämnda paragrafer definieras förutsättningarna för ingripande i privatlivet på ett uttömmande sätt.

Det är meningen att i en lag om polisens personregister reglera ADB-baserad eller manuell registrering av persondata samt användning och överlåtelse av registrerade data. Konventionen om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter samt rekommendationen om datasekretess inom polisverksamheten har således betydelse närmast för de stadganden om polisens personregister som finns annorstädes i lagstiftningen.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslagen

1.1. Polislagen

1 kap. Allmänna stadganden

1 §. Polisens uppgift

Allmänt. Inga särskilt betydande förändringar föreslås i polisens uppgiftsområde.

I 1 § definieras det uppgiftsområde inom vilket polisen kan använda de befogenheter som polislagen ger den. I och med att den ram inom vilken polisbefogenheter kan användas avgränsas i enlighet med polisens lagstadgade uppgiftsområde är det nödvändigt att i polislagen också räkna upp de av polisens uppgifter som för närvarande stadgas i 1 § polisförordningen. Om polisväsendets interna förvaltnings-, vård-, utvecklings- och utbildningsuppgifter, som inte förutsätter polisbefogenheter, skall alltså stadgas eller bestämmas på något annat ställe.

Om fördelningen av polisens uppgifter enligt uppgiftsområde och mellan de olika enheterna inom polisväsendet stadgas i polisförvaltningslagen, polisförvaltningsförordningen och i förordningen om polisutbildning (430/92).

I egenskap av allmän lag skall polislagen gälla skötseln av alla sådana uppgifter som stadgas i polislagen eller på något annat ställe och som ankommer på polisen i egenskap av myndighet. Lagen skall däremot inte gälla uppgifter som inte hör till polisväsendet som sådant och som genom särskilda stadganden har anförtratts vissa tjänstemän inom polisväsendet. Utanför polislagens tillämpningsområde faller således t.ex. åklagarväsendet och utsködningsväsendet samt delgivningsuppgifterna, där det skall tillämpas enhetliga principer och förfaringssätt oberoende av om den tjänsteman som sköter uppgifterna hör till polisen eller någon annan myndighet.

I 14 § i den gällande polislagen stadgas om de åtgärder som skall vidtas med anledning av sådana misstankar om brott som kommit till polisens kännedom. Regleringen av uppgifter som helt hänför sig till förundersökning och av åtgärder som skall vidtas med anledning av undersökningen hör inte lagtekniskt ihop med polislagen. Det föreslås därför att stadgandena om rätten att ge anmärkning och att avstå från

förundersökning skall överföras till förundersökningslagen. De stadganden om rätten att ge anmärkning som ingår i speciallagstiftning, t.ex. i vägtrafiklagen (267/81) och i lagen om båttrafik (151/69), skall dock inte ändras.

1 mom. Avsikten är att vikten av förebyggande verksamhet vid upprätthållande av säkerhet samt den omständigheten att polisväsendet skall vara åtskilt från åklagarväsendet skall understrykas när polisens uppgiftsområde definieras.

Upprätthållande av allmän ordning och säkerhet är ett hävdvunnet begrepp som beskriver polisens uppgift. Dess innehåll är omfattande och delvis ospecificerat. Det har ansetts att upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet omfattar all sådan polisverksamhet som syftar till att skapa och upprätthålla en trygg och trivsam livs- och verksamhetsmiljö för samhällets medlemmar, avvärja och förebygga rättskränkningar och störningar samt eliminera de störningar och rättskränkningar som har skett.

Förebyggande i vid bemärkesle avser brottsbekämpning som helhet. Med förebyggande verksamhet i snäv bemärkelse avses de åtgärder som kan vidtas innan ett enskilt brott har begåtts. Utgående från detta har polisen bl.a. deltagit i skyddsrådgivning, övervakning av yrkesförbrytare, projekt för utvecklande av vägtrafikmiljön, utbildning och vetenskapliga undersökningar.

Den föreslagna polislagen skall gälla polisen också som förundersökningsmyndighet. Detaljerade stadganden om polisens uppgifter och befogenheter vid utredning av brott och åtalsprövning har utfärdats i förundersökningslagen, tvångsmedelslagen och annan därtill ansluten lagstiftning. Vissa förundersökningsuppgifter har i lag anförtratts också andra myndigheter, t.ex. tullväsendet och gränsbevakningsväsendet.

Alla myndigheter som utför förundersökning förutsätts iaktta samma principer och förfaringssätt i denna uppgift. Stadgandena i polislagen skall således inte för polisen innebära några undantag från vad som allmänt stadgas i förundersökningslagstiftningen.

Uppgiften att utreda brott ansluter sig dock i praktiken till polisens övriga uppgifter ofta på ett oförutsägbart sätt. Därför är det inte heller möjligt att reglera skötseln av dessa uppgifter

genom helt separata stadganden. Det förslås att polislagen skall innehålla stadganden om polisens rätt att ingripa i medborgarnas rättigheter i andra uppgifter än än sådana som hänförs sig till brottsutredning, och att dessa stadganden innehållsmässigt skall likna dem som finns i förundersökningslagen. Vissa av de befogenheter som polisen har enligt polislagen skall dock ha sin betydelse också vid utredning av brott.

2 mom. Stadganden om de uppgifter som ankommer på polisen i egenskap av myndighet finns förutom i polislagen också i ett flertal lagar och förordningar. Dyliga stadganden finns bl.a. i lagen om utredande av dödsorsak (459/73), vägtrafiklagen, hittegodslagen (778/88), utlänningslagen (378/91), lagstiftningen om skjutvapen samt i talrika lagar och förordningar som gäller tillsynen över olika näringar.

Annan utredning än sådan som behövs på grund av brott skall höra till polisens uppgifter endast när detta stadgas i lag eller förordning. Avsikten är att stadgandet skall avgränsa polisens verksamhetsområde så att uppgiften att utreda rent civilrättsliga tvister inte skall höra till polisen, och att polisens verksamhetsområde inte heller skall omfatta sådan utredning som tjänar andra myndigheters behov av information och om vilken det inte stadgas särskilt.

Gränserna för den hjälp som föreslås ingå i polisens uppgifter kan inte definieras exakt och på ett heltäckande sätt. Frågan om huruvida hjälp skall ges i ett enskilt fall är beroende av situationen, resurserna och hjälpens art. Syftet med denna service är att skydda medborgarnas rättigheter och upprätthålla medborgarnas förtroende för polisen i egenskap av allmän säkerhetsmyndighet.

Området för den hjälp som skall ges allmänheten begränsas av att det i 1 mom. förutsätts att uppgifterna hänföra sig till allmän ordning och säkerhet samt förebyggande av brott. Emedan polisen är en regionalt täckande och dejourerande organisation kan den i all sin verksamhet sträva efter att upprätthålla medborgarnas grundläggande rättigheter och välmåga. En dylig vitt omfattande befattningsbeskrivning skulle emellertid kunna utgöra ett hinder eller vara till förfång för skötseln av polisens centrala uppgifter eller orsaka extra kostnader. Omfattningen av den hjälp som polisen ger har utformats på ett hävdvunnet

sätt, och även allmänhetens förväntningar i fråga om hjälpen motsvarar denna omfattning.

Det skall inte ankomma på polisen att bistå i de fall där detta hör till någon annan behörig myndighets lagstadgade eller på annat sätt bestämda uppgiftsområde. Det är skäl att hålla sig till uppgiftsfördelningen mellan myndigheterna, säskilt i de fall där hjälp utan dröjsmål och tillräckligt snabbt kan fås hos den myndighet som är behörig i första hand.

Stadgandet skall å andra sidan inte hindra polisen att ge allmänheten hjälp också när hjälpen inte direkt hör till polisens lagstadgade uppgiftsområde. Hjälp skall kunna ges när sådan inte utan dröjsmål kan fås av den myndighet till vars uppgifter det ankommer att i första hand ge sådan hjälp, och om utebliven hjälp skulle leda till skada eller men och polisen annars har förutsättningar att ge hjälpen.

Polisen behöver dock inte bekosta sådana arbetsprestationer som anskaffas hos utomstående och som faller utanför polisens primära uppgiftsområde.

Efterspaningen av försvunna personer har inte uttryckligen stadgats vara någon myndighets uppgift. Enligt den allmänna definitionen av uppgifterna ankommer efterspaningarna på polisen och räddningsmyndigheterna. Polisen skall enligt lagförslaget ha rätt att förplikta en 18—54-årig person att bistå polisen bl.a. med att leta efter någon som har försvunnit och befinner sig i livsfara eller med att rädda människoliv.

I så allvarliga fall förutsätter även den allmänna definitionen av polisens uppgift att polisen själv deltar i efterspanings- och räddningsarbetet inom ramen för de medel om står till buds. Var och en, och således även en polisman i tjänst, är skyldig att hjälpa den som befinner sig i livsfara, i sista hand vid hot om straff för försummande av räddningsåtgärd enligt 21 kap. 13 § strafflagen.

2 §. Allmänna principer för polisens verksamhet

1—3 mom. I gällande polislagstiftning är stadgandena om de allmänna gränserna och principerna för användning av polisbefogenheter utspridda dels bland de stadganden som gäller de enskilda befogenheterna, dels bland stadgandena om de enskilda uppgifterna. På grund av denna uppsjälkning kan det vara svårt att bilda sig en uppfattning om den fulla

utsträckningen av tillämpningsområdet för dessa stadganden.

På sedvanerättslig grund har det å andra sidan ansetts att allmänna administrativa principer skall följas i alla situationer där polisbefogenheter används. I 12 § i gällande polislag ingår dessa centrala principer i fullmaktstadgandena. I lagförslaget inskrivs de i de allmänna stadgandena som finns i början av den nya polislagen.

De föreslagna stadgandena om de allmänna principerna för polisens verksamhet motsvarar rätt långt vedertagen polispraxis. I stadgandena används formuleringar som till största delen motsvarar gällande ordalydelser. I 4 § skall det stadgas att polisen är uttryckligen förpliktad att ge den som blir föremål för åtgärder som gör intrång i hans rättigheter upplysning om anledningen till åtgärden.

Avsikten har varit att så långt som möjligt undvika att de allmänna principerna upprepas i de olika stadgandena om enskilda befogenheter. De allmänna principerna för verksamheten anges i de föreslagna 2—5 §§ och gäller all användning av polisbefogenheter och skötseln av alla uppgifter som ankommer på polisväsendet.

Principerna för polisens verksamhet skall följas också i samband med handräckning som ges av eller till polisen samt när privatpersoner bistår polisen, när man genom denna assistans gör intrång i medborgarnas grundläggande rättigheter.

I lagförslaget har de allmänna principerna formulerats så koncentrerat som möjligt. Mellan polisens befogenheter och de befogenheter som tillkommer vissa sådana myndigheter inom andra förvaltningsgrenar som använder tvångsmakt finns det inte sådana skillnader som skulle motivera att de allmänna förvaltningsmässiga principerna skulle understrykas kraftigare för polisens vidkommande än vad som anförts. De allmänna principerna för förvaltningen har sitt vedertagna innehåll i myndighetspraxis, och det är därför onödigt att definiera dem närmare i lag.

De föreslagna stadgandena förutsätter närmast allmän tillämpning av objektivitetsprincipen, proportionalitetsprincipen och ändamålsenlighetsprincipen. Dessa principer framgår också indirekt av ordalydelser i flera enskilda stadganden i lagförslaget.

De allmänna förvaltningsmässiga principerna har en stor faktisk betydelse när det gäller

omfattningen av polisens befogenheter samt polispraxis. Det är särskilt viktigt att iakttas dessa principer vid bruk av maktmedel och vid verksamhet som inkräktar på medborgarnas grundläggande rättigheter.

3 §. *Utförande av uppgifter i angelägenhetsordning*

En allmän princip är att polisen skall sköta sina uppgifter så effektivt och ändamålsenligt som möjligt.

Kravet på effektivitet och ändamålsenlighet skall beaktas också i de situationer där polisbefogenheter används. Kravet på effektivitet står inte heller som sådant i strid med proportionalitetsprincipen, emedan den olägenhet polisens verksamhet orsakar utomstående bedöms på basis av olägenhetens art, men dessutom på basis av dess omfattning och den tid den varar.

I en konkret situation skall man dels tänka på vad polisens resurser skall användas till samt på hur åtgärderna skall dimensioneras så att resurserna används rationellt. Proportionalitetsprincipen skall därvid å andra sidan beaktas också så att strävan efter att spara resurser eller att utföra uppgiften snabbt inte ger polisen rätt att förfara på ett sådant sätt att detta orsakar dem som saken gäller eller utomstående olägenheter som är oskäliga med hänsyn till sakens natur.

Polisens uppgift är att skydda medborgarna särskilt i farliga situationer. I synnerhet när polisen utför dessa uppgifter krävs det särskild effektivitet.

Gällande lagstiftning innehåller inget stadgande om att uppgifterna skall ställas i prioritetsordning. Det föreslagna stadgandet verkar i två riktningar. Å ena sidan skall polisen ha rätt att uppskjuta sådana uppgifter och uppdrag som på grund av sin art och med hänsyn till betydelsen av det intresse som skall skyddas bör kunna utföras först sedan de viktigare uppgifterna har skötts. Å andra sidan skall medborgarna ha rätt att förvänta sig att sådana uppgifter som hänför sig till viktiga grundläggande rättigheter och till omständigheter som är väsentliga med tanke på samhällets helhetsintresse, t.ex. liv och hälsa och skyddandet av samhällets funktionsduglighet, ställs i främsta rummet när det gäller att utföra uppgifter i

prioritetsordning. Prioritetsordningen skall bedömas utgående från det enskilda fallet.

Avsikten med stadgandet är inte att avgöra frågan om huruvida en polisman har rätt att avstå från att sköta någon uppgift som ankommer på polisen. Stadgandet om ställande av uppgifterna i prioritetsordning skall uttryckligen gälla polisen som organisation. De avgöranden som gäller åtgärderna skall vara planmässiga och motiverade. Varje avgörande skall fattas på den organisationsnivå som dess principiella betydelse förutsätter. Den bedömning av uppgifternas prioritetsordning som skall göras i konfliktsituationer kan inte skapa en allmän rätt för polisen att avstå från sina lagstadgade samhällliga uppgifter, t.ex. övervakningen av att gällande lagstiftning iakttas.

Av praktiska orsaker är det inte alltid möjligt för polisen att agera i alla de situationer i vilka den enligt lag är behörig att ingripa. Det skall också vara möjligt för polisen som organisation att påverka var tyngdpunkten i dess verksamhet skall läggas.

Emedan det inte alltid är möjligt att genast börja vidta en viktig eller ens en brådskande åtgärd, ger lagstiftningen i vissa fall också privatpersoner rätt att gripa den som gjort sig skyldig till brott och att hålla honom kvar tills han har överlämnats till polisen. Av de straffstadganden som gäller underlåtelse att anmäla ett grovt brott, gynnande av brott, utsättande och försummande av räddningsåtgärd följer att en privatperson ibland rentav är skyldig att vidta åtgärder som också hör till myndigheternas uppgifter.

Avsikten med stadgandena om de rättigheter och skyldigheter att agera som tillkommer var och en är att dessa stadganden skall bidra till att främja en effektiv och ändamålsenlig skötsel av myndigheternas uppgifter inom ramen för de resurser som står till buds. Stadgandena minskar dock inte myndigheternas ansvar för skötseln av de uppgifter som ankommer på dem.

4 §. Meddelande av grunden för en åtgärd

1 mom. Enligt det föreslagna momentet skall den som av polisen berövats sin frihet eller dennes företrädare underrättas om vad åtgärden grundar sig på. Med en åtgärd enligt det föreslagna stadgandet avses ett sådant intrång i

någons frihet som sker med stöd av ett särskilt fullmaktss stadgande.

Orsaken behöver dock inte meddelas, om det på grund av att den som är föremål för åtgärden är berusad eller mentalsjuk eller det av någon annan orsak är uppenbart att personen i fråga inte skulle förstå upplysningen. I vissa fall kan även en akut situation omöjliggöra ett sådant meddelande. I dessa fall skall meddelandet ges så snart hindret har upphört.

Enligt artikel 5 stycke 2 i den europeiska människorättskonventionen skall envar som berövas sin frihet omedelbart underrättas om grunderna för frihetsberövandet på ett språk som han förstår. Konventionen gäller i Finland såsom lag.

Personen i fråga skall inte ges sådana uppgifter som polisen skall hålla hemliga, utan underrättas om den i lag stadgade grund på basis av vilken åtgärden vidtas.

2 mom. Också när det gäller andra polisåtgärder än sådana som riktar sig mot en persons frihet skall den som saken gäller eller hans företrädare ha rätt att bli upplyst, om inte något annat stadgas i polislagen eller i någon annan lag.

Stadgandet understryker polisens skyldighet att motivera sådana åtgärder som gör intrång i medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter.

De undantag som enligt lagförslaget finns i polislagen gäller observation som avses i den föreslagna 30 § och teknisk observation som avses i 31 § 3 mom., och enligt 32 § skall den som är föremål för nämnda åtgärder inte behöva underrättas. Också grunden för dessa åtgärder meddelas endast enligt prövning.

Det stadgande som tas in i polislagen ändrar inte de stadganden om meddelande av åtgärder som finns på något annat ställe i lag, t.ex. i lagstiftningen om förundersökning och tvångsmedel. I många fall innebär specialstadgandena en förpliktelse att meddela om åtgärden och grunden för den åtminstone i den utsträckning som avses i den föreslagna 4 §.

5 §. Åtgärdseftergift

1 mom. I 14 § 2 mom. i gällande polislag stadgas om rätten att avstå från att rapportera brott och om åtgärdseftergift. Det föreslås att stadgandet som enbart gäller inledande eller förrättande av förundersökning skall överföras

till förundersökningslagen. Den rätt att avstå från åtgärder som ingår i 5 § i den föreslagna polislagen skall gälla andra åtgärder än förundersökning på grund av ett misstänkt brott.

Användningen av de polisbefogenheter som stadgas för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet skulle i vissa situationer kunna orsaka den som saken gäller eller utomstående personer större men än den rättskränkning eller den störning som man avser att förhindra.

Den polisman som vidtar åtgärden eller den förman som beslutar om åtgärden skall i det enskilda fallet få bedöma om man skall avstå från åtgärden på grund av de följder man kan förutse att åtgärden skulle få. En åtgärdseftergift förutsätter också att det saknas alternativa utvägar.

Stadgandet skall kunna tillämpas i sådana fall där polisens agerande i en konfliktsituation skulle kunna provocera till omfattande eller allvarliga våldshandlingar. Det är inte heller förenligt med samhällets intresse att polisen skulle vara tvungen att agera i en konfliktsituation som någon har skapat avsiktligt och där allmänhetens tilltro till polisens verksamhet eller polisens allmänna förutsättningar att agera skulle bli lidande på grund av sekundära intressen. Stadgandet gör det således möjligt att i en eventuell provokationssituation inrikta polisens åtgärder på rätt sätt och vidta dem i rätt tid.

2 mom. Av skyldigheten att meddela grunden för en åtgärd som polisen vidtar följer konsekvent att polisen på begäran också skall ange orsaken till att en åtgärd som någon bett om inte vidtas. Skyldigheten att ange orsaken skall endast gälla sådana fall där polisen har låtit bli att vidta en åtgärd som endast polisen har rätt att vidta med stöd av sina befogenheter.

Skyldigheten att ange orsaken skall begränsas till de fall där den som ber om åtgärden har lagstadgad rätt till skydd för liv, hälsa, frihet, hemfrid eller egendom. Medborgarna har i allmänhet rätt att förvänta sig att polisen inom ramen för sina befogenheter och resurser verkar för att skydda dessa rättigheter, om dessa är i fara i det enskilda fallet.

Syftet med stadgandet om skyldigheten att ange orsaken är då att den som bett om åtgärden skall kunna avgöra, utgående från sina egna rättigheter, om polisen har förfarit rätt eller om den som bett om åtgärden har skäl att tillgripa rättsskyddsmedel. Därför skall polisen inte vara skyldig att för utomstående

motivera sådana avgöranden som polisen kan fatta lika väl på eget initiativ som efter anmälan av någon utomstående.

6 §. *Polismän*

I enlighet med vedertagen praxis används i propositionen termerna polisman och polisen separat. Med det förra avses en person som är anställd vid polisen och har rätt att använda polisbefogenheter, och med det senare polisen som myndighet. Stadganden om polisens organisation finns huvudsakligen i polisförvaltningslagen.

Termerna polisen och polisman används konsekvent både i polislagen och i övrig modern lagstiftning. Med termen polisman anges att den redan det på basis av ifrågavarande stadgande är klart att den som utför en viss uppgift som ankommer på polisen som myndighet uttryckligen skall vara polisman.

En viss persons ställning som polisman beror i första hand på de stadganden som gäller polisens interna organisation och uppgiftsfördelning. När de flesta befogenheter som stadgas i polislagen enbart kan användas av polismän, är det nödvändigt att också i polislagen ange en hänvisningsdefinition som gäller begreppet polisman.

Polismännen är indelade i befäl, underbefäl och manskap, på samma sätt som i 36 § i gällande polisförordning. På grund av sin principiella betydelse skall denna indelning anges ett allmänt stadgande i lagen. Stadgandena om vilka av polisens tjänstemän som är polismän och till vilken kategori en polisman som sköter en tjänst med en viss tjänstebestämmelse hör skall alltså utfärdas genom förordning.

En del av polisens befogenheter skall enligt lagförslaget endast få användas av polismän som hör till befälet. Det är då fråga om avgöranden som kräver särskild utbildning, erfarenhet och ansvar av den som fattar dem, för att han skall kunna bedöma rätt de lagliga förutsättningarna för polisåtgärderna och på vilket sätt de skall vidtas.

Av samma skäl stadgas det i lagstiftningen om förundersökning och tvångsmedel att endast en anhållningsberättigad tjänsteman har rätt att besluta om vissa åtgärder. Anhållnings-

berättigade tjänstemän enligt 1 kap. 6 § tvångsmedelslagen finns också på andra ställen än inom polisförvaltningen.

I polislagen stadgas det huvudsakligen om uppgifter som hör till det egentliga polisväsendet. Genom de uttryck som används i lagförslaget anges därför klart att uppgiften att fatta avgöranden som kräver särskilt omdöme ankommer på personer som har förmansställning inom polisens egen organisation. Begreppet "tjänstemän som tillhör befälet" beskriver uttryckligen tjänsteställningen och de ledningsförhållanden som hänför sig till polisväsendet.

Till befälet hör förutom de anställningsberättigade tjänstemännen inom polisförvaltningen också vissa polismän som främst verkar i förvaltnings- och utbildningsuppgifter. Å andra sidan verkar också en del av de anställningsberättigade polismännen i uppgifter som inte förutsätter och inte utvecklar förmåga att leda polisens fältverksamhet. Det vore lagtekniskt problematiskt att på ett i detta avseende ändamålsenligt sätt göra en skarp avgränsning mellan befogenheterna med avseende på person.

Genom ledningsförhållanden som följer den fastställda arbetsfördelningen uppnår man dock att det för tjänstemän som tjänstgör i sitt arbetsskift alltid samtidigt finns i tjänst eller i beredskap en förmän som hör till befälet och som genom sin utbildning eller erfarenhet har tillräckliga insikter i de frågor som inom deras underlydandes verksamhetsområde kräver särskilt omdöme.

7 §. Polisbefogenheter

1 mom. Den som hör till personalen inom polisen har polisbefogenheter på grund av sin ställning endast om han tjänstgör i någon av de polismanstjänster som uppräknas i polisförordningen.

En polisman har i hela landet de i polislagen eller i någon annan lag stadgade befogenheter som följer av hans tjänsteställning, och detta oberoende av hans verksamhetsområde, med vilket avses hans verksamhetsområdes tjänstgöringsområde.

Polisbefogenheterna gäller för skötseln av polisens uppgifter, oberoende av polismannens arbets- eller fritid eller semester, under hela den tid han verkar i polismanstjänst.

När en polisman använder polisbefogenheter är han i tjänst oberoende av att detta eventuellt sker under hans fritid eller semester. Tjänsteåliggandena skall också då utföras med iakttagande av alla stadganden och bestämmelser som gäller dem. Också de ledningsförhållanden som råder inom polisorganisationen gäller i dessa fall.

Av samma skäl sker användningen av polisbefogenheter alltid under tjänsteansvar, och giltigheten av en tjänsteåtgärd som en polisman vidtar under sin fritid eller semester är inte beroende av huruvida det förutom behörigheten även hade funnits en i det föreslagna 9 § 3 mom. avsedd skyldighet att vidta tjänsteåtgärden.

Om en tjänsteman har beviljats tjänstledighet, befrias han enligt 41 § statstjänstemannalagen (755/86) från fullgörandet av samtliga tjänsteåligganden, såvida han inte har beviljats partiell tjänstledighet. En polisman som är tjänstledig har således inte en på tjänsten grundad skyldighet och inte heller rätt att sköta polisuppgifter, och han har därför inte heller polisbefogenheter under tjänstledighet.

2 mom. Enligt 37 § i gällande polisförordning har en polisaspirant polisbefogenheter inte endast i uppdrag som ansluter sig till utbildningen utan även i polisuppdrag som han ålagts särskilt.

Med hänsyn till polisverksamhetens natur och de befogenheter som används i den är det motiverat att de som använder befogenheterna har den utbildning och yrkesskicklighet som uppgiften kräver. Yrkesskickligheten är särskilt viktig i situationer där maktmedel brukas och då det vidtas åtgärder som riktar sig mot en persons grundläggande rättigheter.

Enligt lagförslaget avstår man därför från att utnyttja polisaspiranter som en utbildad polisreserv utan tjänsteförhållande. Med hänsyn till de utbildningsmål som uppställs inom polisutbildningen är det däremot alltför nödvändigt att utbildningen också innehåller av utbildaren övervakad träning i polisuppgifter i praktiken.

Det föreslås därför att även polisaspiranternas befogenheter skall begränsas så att de gäller endast i uppdrag som ansluter sig till utbildningen. Utbildaren ansvarar då för lagligheten i de order och anvisningar som han ger polisaspiranten. Utanför utbildningen skall en polisaspirant endast ha de befogenheter som tillkommer var och en, inklusive de befogenhe-

ter som avses i de föreslagna 27 § 3 mom. och 45 § och som tillkommer medborgare som bistår polisen.

Lagförslaget stadganden om särskilda polisbefogenheter, kompletterande polis och de befogenheter och den rätt att bruka maktmedel som tillkommer den som bistår polisen innebär undantag från utbildningskravet. En sådan avvikelse är nödvändig i undantagsförhållanden där allmän ordning och säkerhet måste tryggas oberoende av om det finns tillgång till grundligt utbildad personal för polisuppgifterna. Utbildning kan inte heller förutsättas i de situationer där polisen ser sig behöva brådsakande hjälp av någon utomstående. Den person som bistår polisen verkar då under polismannens ledning och uppsikt. Den som har fått särskilda polisbefogenheter har för sin del den utbildning som hans eget uppgiftsområde förutsätter.

8 §. Särskilda polisbefogenheter

Allmänt. Stadgandena om beviljande av polisbefogenheter till andra än polismän skall till innehållet motsvara 3 § 2 mom. i gällande polislagen. I lagen skall dock också stadgas om den behörighet som inrikesministeriet och länsstyrelsen har och som för närvarande stadgas i förordning.

En hänvisning till föreskrifter som inrikesministeriet meddelar om särskilda polisbefogenheter har inskrivits i 49 § i lagförslaget.

1 mom. En namngiven tjänsteman eller annan person kan ges vissa befogenheter som enligt lag tillkommer polisen. Befogenheter kan således inte beviljas en allmänt definierad yrkeskategori eller grupp av personer. Inrikesministeriet är behörigt att bevilja polisbefogenheter inom hela landet eller flera län och länsrätten har sådan behörighet inom det egna länet. Avsikten är att detaljerade anvisningar om sådana s.k. särskilda polisbefogenheter meddelas av inrikesministeriet.

Stadgandet gör det inte möjligt att ge någon en polismäns ställning, utan endast en sådan del av polismäns befogenheter enligt denna lag som enligt prövning behövs i den enskilda fallet. Prövningsrätten när det gäller beviljande av polisbefogenheter skall vara bunden vid frågan om hurdana befogenheter ifrågavarande person kan anses behöva i sitt uppdrag.

De bevakningsvaktmästare som är anställda

hos polisen är inte polismän. Deras uppgift är att upprätthålla ordning och säkerhet inom de fastigheter och områden som är i polisens besittning, varvid deras befogenheter bygger på att de biträder en polisman. Bevakningsvaktmästarna har också i uppgift att ha hand om och bevaka personer som är i polisens förvar. Bevakningsvaktmästarna har då de befogenheter som stadgas i 3 kap. 8 § 2 mom. strafflagen.

Om en bevakningsvaktmästare också har uppgifter som skall utföras utanför polisens lokalteter, kan han för dessa uppgifter beviljas särskilda polisbefogenheter.

Det är ändamålsenligt att också bibehålla de befogenheter som beviljats personer som inte hör till polisen, emedan sådana uppgifter som ankommer på vissa myndigheter som har till uppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet, t.ex. en jaktövervakare och en konduktör vid statsjärnvägarna, inte kan överföras på polisen. Även vissa privatpersoner har uppgifter som är förbundna med ansvar för upprätthållande av ordning. En minskning av deras nuvarande befogenheter skulle dessutom kunna försvaga brottsbekämpningen och innebära en fara för den allmänna ordningen och säkerheten.

Användningen av särskilda polisbefogenheter innebär användning av offentlig makt. Med stöd av 2 kap 12 § 1 mom. 3 punkten strafflagen skall därför strafflagens stadganden om tjänstemän tillämpas på den som använder särskilda polisbefogenheter.

2 mom. Endast inrikesministeriet kan bevilja en tjänsteman befogenhet att verkställa förundersökning angående brott som har anknytning till hans förvaltningsområde. Förundersökningsbefogenheter har i praktiken beviljats bl.a. tjänstemän inom statsjärnvägarna, post- och televerket och skattestyrelsen. Till de polisbefogenheter som för övervakning av jakt och fiske beviljats vissa tjänstemän inom jord- och skogshushållningen har fogats rätten att förrätta summarisk förundersökning på grund av brott som de uppdagat inom sagda verksamheter.

Med förrättande av förundersökning avses endast åtgärder vilkas uttryckliga syfte är att insamla det förundersökningmaterial som behövs för åtalsprövning och vid rättegång. Till förundersökning hör också den övervakning som skall verkställas för utredning av brott.

Var och en som har polisbefogenheter skall

däremot inom gränserna för sina befogenheter ha rätt att vidta de omedelbara åtgärder som krävs på grund av ett brott.

De polisbefogenheter som behövs för polisundersökning som avses i de föreslagna 36—38 §§ skall kunna beviljas även andra personer än tjänstemän.

9 §. *En polismans verksamhetsområde och tjänstgöringsskyldighet*

Allmänt. I de stadganden som föreslås i denna paragraf definieras en polismans tjänstemannarättsliga ställning. Det är dock ändamålsenligt att ta in dessa stadganden i detta sammanhang, emedan de indirekt också hänför sig till förhållandet mellan polisen och allmänheten. Den tjänstgöringsskyldighet som avses här har gemensamma beröringspunkter med polisbefogenheterna och också med den uppgift att hjälpa som ankommer på polisen som myndighet.

1 mom. Den enskilda polismannens verksamhet har blivit rörligare och, på grund av att kommunikationerna har utvecklats, allt mer riksomfattande i stället för lokal. En polismans huvudsakliga tjänstgöringsområde bestäms dock enligt verksamhetsområdet för den polisenhet där han är förlagd.

En polismans verksamhetsenhet kan nuförtiden vara inrikesministeriet, en riksomfattande enhet (centralkriminalpolisen, skyddspolisen, rörliga polisen, en polisläroinrättning, en polisdepå, en polishundsinnrättning), en länsstyrelse, ett samarbetsområde eller ett polisdistrikt.

2 mom. Förordnande att utföra ett uppdrag som sträcker sig utanför gränserna för en polismans egna verksamhetsområde kan meddelas av den polisman i förmansställning som enligt polisens interna arbetsordning skall ha hand om den uppgift förordnandet gäller. Chefen för polisdistriktet och chefen för någon annan polisenhet har alltid sådan rätt. Ledningsförhållandena vid skötseln av uppgifter som sträcker sig utanför det egna verksamhetsområdet kan bygga på en anvisning, ett förordnande, ett avtal mellan enheterna eller den tjänstgöringsskyldighet som åvilar en polisenhet som inlett verksamheten.

3 mom. En polisman förutsätts åtnjuta det allmänna förtroende som hänför sig till tjänsten, såväl i tjänsteutövningen som utanför den. En polisman skall därför oberoende av tjäns-

tetid, förläggningssort eller sin regelbundna arbetstid agera också i sådana situationer där det inte finns en sådan allmän skyldighet att vidta åtgärder som åvilar envar.

Det har uppställts vissa villkor för uppkomsten av denna skyldighet, t.ex. att åtgärderna är brådskande och nödvändiga. Avväjande av ett allvarligt brott och inledande av undersökning kan betyda att man endast gör en anmälan till den polisenhet som verkar i området. Skyldigheten omfattar åtminstone de minimiåtgärder som nödvändigtvis måste vidtas för att man skall kunna uppnå det resultat som avses i stadgandet. Skyldigheten att undersöka ett brott inträder endast när brottet är allvarligt. Frågan om huruvida brottet är allvarligt skall inte bedömas endast utgående från det straff som stadgas för det, utan hänsyn skall också tas t.ex. till att brottet riktar sig mot en värnlös person eller till de materiella skador som orsakas, till intresset att återställa det rättsläge som har kränkts eller till möjligheten att förhindra sekundära skador som gärningen orsakar.

I dessa tjänstgöringssituationer har en polisman alla de befogenheter som han har inom sitt eget verksamhetsområde. Han har således rätt att använda alla de befogenheter som såväl enligt polislagen som enligt andra stadganden, t.ex. tvångsmedelsagen, hör till en polisman i hans tjänsteställning.

Den väsentliga innebörden av den tjänstgöringsskyldighet som avses i denna paragraf är att den som har rätt att använda polisbefogenheter är skyldig att vid behov och oberoende av sitt verksamhetsområde och sin arbetstid vidta de åtgärder som hans tjänsteställning förutsätter. Den finska polisens befogenheter gäller endast inom Finlands förvaltningsområde. Därför gäller den tjänstgöringsskyldighet som här avses inte heller utanför detta område.

2 kap. Stadganden om befogenheter

10 §. *Utredande av identitet*

1 mom. Var och en är skyldig att lämna sina personuppgifter när en polisman vid fullgörandet av ett konkret uppdrag ber om dem i ett enskilt fall. I stadgandet skall mera exakt än för närvarande anges de personuppgifter som var och en är skyldig att ge. Dessa personupp-

gifter är personens fullständiga namn, vid behov tidigare namn, personbeteckning eller, om ett sådant saknas, födelsetid, samt medborgarskap. De behövliga uppgifterna om en persons namn kan också omfatta uppgiften om de olika sätt på vilka ett utländskt namn skrivs i de officiella handlingar som gäller honom, t.ex. i passet.

Medborgarnas rörlighet har ökat sedan den gällande polislagen stiftades. Utvecklingen av lagstiftningen har samtidigt ökat de krav på snabbhet som ställs på myndigheternas verksamhet. Bl.a. har tidsfristerna i samband med användningen av tvångsmedel förkortats. Av dessa orsaker föreslås det att en person skall vara skyldig att också meddela var han kan anträffas, förutom de uppgifter som behövs för att individualisera honom. Med detta avses hans bostadsadress eller, när det i det enskilda fallet är nödvändigt att få tag på honom vid en viss tidpunkt, var han då uppehåller sig.

I 13 § 2 mom. i gällande polislag används uttrycket ”i tjänsteuppdrag förhör sig därom”. Uttrycket ”för utförande av ett visst uppdrag har en polisman rätt att av var och en få veta”, som används i det föreslagna stadgandet, avser endast det aktuella konkreta uppdraget och ger inte polismannen någon allmän rätt att få alla personers personuppgifter. Det befogenhetsstadgande som ingår i 38 § förordningen innefattande allmän ordningsstadga för landsbygden (219/28) och som är mera omfattande än den föreslagna bör upphävas som föråldrad.

En polisman utför behovsprövningen självständigt i varje enskilt fall. Den som utfrågas skall i enlighet med 4 § ha rätt att få veta grunden till förfrågan. Han skall dock inte genom att åberopa förutsättningarna för utredning av identitet kunna kräva att polisen i större utsträckning än vad som är nödvändigt för att motivera behovet av personuppgifterna yppar uppgifter som sammanhänger med polisens uppdrag. Om polisens tystnadsplikt stadgas i den föreslagna 42 §.

2 mom. En polismans rätt att gripa en okänd person som vägrar lämna upplysningar om sin identitet eller lämnar sannolikt felaktiga upplysningar om den skall kvarstå oförändrad. Detsamma gäller också uppgifterna om hur en person är anträffbar.

Frihetsberövandet skall få vara tills de upplysningar som begärts har erhållits, dock inte längre än 24 timmar. Tidsfristen skall kvarstå sådan den är för närvarande och skall således

vara längre än de 12 timmar som anges i de föreslagna 11, 14 och 20 §§. För utredning av identiteten kan det vara nödvändigt att internationella poliskontakter anlitas, vilket redan på grund av tidsskillnader inte alltid är möjligt inom 12 timmar. När den vars identitet skall utrönas kan vara en farlig brottsling eller någon annan som är efterlyst, kräver en viktig allmän fördel att den tid som står till buds för utredande av identiteten alltjämt skall vara 24 timmar.

En utlänning som vid passkontrollen vägrar ge nödvändiga upplysningar om sin identitet kan enligt 37 § 1 mom. 3 punkten utlänningslagen avvisas vid gränsen.

Den som på sannolika skäl misstänks för brott får med stöd av 1 kap. 3 § 1 mom. 3 punkten anhållas, om han är okänd och vägrar uppgive sitt namn eller sin adress eller lämnar uppenbart osann uppgift därom. Enligt 1 kap. 2 § 2 mom. tvångsmedelslagen får en polisman gripa en sådan person även utan beslut om anhållande.

I 16 kap. 20 a § strafflagen stadgas straff för den som i syfte att vilseleda en myndighet ger falska personuppgifter. Vägran att lämna personuppgifter skall vara straffbart som brott mot polislagen enligt det föreslagna 50 § 2 mom.

11 §. *Gripande av en person i avsikt att skydda honom*

Allmänt. I denna paragraf föreslås stadganden om begränsande av en persons frihet mot hans vilja i syfte att skydda honom.

Om en person själv ber att polisen skall skydda honom genom att tillfälligt ta honom till polisens verksamhetslokaler är det inte fråga om frihetsberövande mot personens vilja. I ett sådant fall har polisen möjlighet att enligt den allmänna uppgiftsdefinitionen i 1 § överväga om den begärda hjälpen skall ges i det enskilda fallet. Personen i fråga måste då nöjas med att han förvaras på den plats som polisen anvisar.

1 mom. I 19 § 2 mom. i gällande polislag stadgas om polisens rätt att gripa en person också för att skydda honom mot omedelbar fara för hans liv eller hälsa.

I praktiken vidtas dessa åtgärder oftast i fråga om personer som är berusade av alkohol. Behovet av skydd kan också bero på berusning som har orsakats av annat än alkohol, tillstånd

av psykisk eller fysisk förvirring eller sjukdom hos åldringar, sinnessjukdom, benägenhet till självmordsförsök eller av något annat jämförbart skäl.

Tagande i förvar på denna grund skall enligt lagförslaget inte förutsätta att allmän ordning eller säkerhet störs eller försätts i fara.

Med stöd av detta stadgande skall man också kunna gripa t.ex. en minderårig eller den som är oförmögen att ta vara på sig själv, för att föra honom till hans vårdnadshavare, förmyndare eller till socialmyndigheterna.

Berusning på allmän eller privat plats skall inte längre i sig betraktas som grund för gripande. Enligt den föreslagna 14 § skall en person oberoende av eventuell berusning kunna gripas i syfte att skydda hemfriden. Den som i berusat tillstånd uppträder hotfullt eller störande skall kunna avlägsnas från platsen eller gripas enligt den föreslagna 20 §.

I lagen om offentliga nöjeställningar (492/68) ingår ett specialstadgande som gäller polismän och ordningsmän och deras rätt att gripa den som är berusad eller påverkad av narkotika. Om det inte för att skydda den som gripits vid en nöjeställning är nödvändigt att ta honom i förvar och de grunder för tagande i förvar som anges i de föreslagna 14 eller 20 § inte föreligger vid gripandet, skall den berusade endast avlägsnas från platsen.

2 mom. Den föreslagna maximitiden på 12 timmar kan i regel anses vara tillräcklig för att man skall hinna vidta de vårdnads- eller hälsovårdsåtgärder som eventuellt behövs för att skydda personen efter frigivningen från förvaret.

Om 12-timmarsfristen löper ut under en sådan tid på dygnet då personen i praktiken inte har möjlighet att resa till sin bostad, kan en frigivning orsaka direkt fara för hans hälsa. En person kan inte heller alltid förpassas på natten till något annat förvaringsställe dit han borde förpassas i stället för att friges. I analogi med stadgandena om behandlingen av berusade föreslås det därför att den som inte har getts fri före klockan 20 skall få hållas kvar vid behov till klockan 8 på morgonen.

3 mom. När en person har gripits med stöd av denna paragraf och det har skett på grund av att han varit berusad, skall med avvikelse från 2 mom. den tid han kan hållas i förvar bestämmas enligt lagen om behandling av berusade. I lagförslag 10 som ingår i denna

proposition föreslås det att även den lagens stadganden om tiden för hållande i förvar skall ändras.

Om en berusad person har tagits i förvar med stöd av 14 eller 20 § i syfte att skydda hemfriden, upprätthålla allmän ordning eller förhindra brott, skall också tiden för hållande i förvar bestämmas enligt ifrågavarande stadganden.

Om hur mentalsjuka föpassas till vård stadgas särskilt i mentalvårdslagen (1116/90). Enligt lagen har polisen till uppgift att under de förutsättningar som stadgas i lagen ge handräckning åt hälsovårdsmyndigheterna. Mentalvårdslagens stadganden inskränker i vissa fall tillämpningsområdet för 11 § i den föreslagna polislagen, och därför skall ett behövligt hänvisningsstadgande tas in i polislagen.

12 §. Gripande av en efterlyst person

Allmänt. Den föreslagna paragrafen motsvarar innehållsmässigt 21 a § i gällande polislag.

En efterlysning kan gälla bl.a. hämtning till rätten eller till polisförhör, eller vissa situationer där det är fråga om frihetsberövande. Efterlysningarna har ursprungligen publicerats i polisunderrättelserna Poliisilehti som utdelas till polismyndigheterna. Numera förs de in i centralkriminalpolisens dataregister. Efterlysningarna indelas i olika avdelningar på basis av efterlysningens innehåll.

Till avdelning AI hör de som skall häktas och de som skall anhållas, de som dömts till fängelsestraff eller förvandlingsstraff för böter, de som är villkorligt frigivna och har brutit mot övervakningsbestämmelserna, fångar som rymt och de som har underlåtit att återvända till straffanstalten inom utsatt tid samt de kriminalpatienter som skall förpassas till en anstalt. Till avdelning AII hör de som skall hämtas till rätten, svarande som skall instämmas till rätten, de som olivligen avlägsnat sig från skolhem och de som underlåtit att återvända efter permission, de som skall gripas för förhör samt personer vilkas vistelseort någon polismyndighet har bett att bli upplyst om när personerna anträffas. Till avdelning B hör de efterlysningar enligt vilka den person som efterlysningen gäller skall instämmas till rättegång angående förvandlingsstraff för böter. I avdelning DV publiceras efterlysningar som gäller vittnen, målsägande m.m. I avdelning

H I publiceras militärmyndigheternas efterlysningar på personer som har gjort sig skyldiga till olovlig frånvaro som skall leda till straff för militärt brott. I avdelning H II finns efterlysningar som gäller dem som har försummat skyldigheter enligt värnpliktslagstiftningen genom att utebli från uppbud eller särskild besiktning eller som har brutit mot tillsynsbestämmelserna. Till avdelning ST hör efterlysningar som hänför sig till social- och hälsovårdssektorn.

1 mom. Om gripande på grund av förundersökning i samband med brottsutredning stadgas i 1 kap. 1 § 2 mom. och 2 § 1 mom. tvångsmedelslagen. Därför är det skäl att i polislagen ge polismän behörighet att gripa efterlysta personer i andra fall än i dem som avses i tvångsmedelslagen.

Gripandet av en person kan ske i form av intern handräckning mellan polismyndigheterna eller som handräckning till andra myndigheter. Om den myndighet som ber om handräckning inte har framfört sin begäran till en viss myndighet i det enskilda fallet, skall en förutsättning för gripande i form av handräckning vara att det har utfärdats en gällande efterlysning på personen i fråga.

2 mom. En efterlysning kan ha utfärdats t.ex. för verkställighet av straff eller för vidtagande av någon annan polisåtgärd än frihetsberövande.

I dessa fall skall den efterlysta vara skyldig att på uppmaning av en polisman infinna sig på en polisstation eller någon annan plats där de åtgärder som efterlysningen förutsätter kan vidtas. Om han inte iakttar uppmaningen eller om det är uppenbart att han försöker undgå den åtgärd som avses i efterlysningen, skall han få gripas.

3 mom. Om det inte på något annat ställe i lag stadgas något annat om den tid den åtgärd som avses i efterlysningen får pågå, skall den efterlystas närvaroplikt begränsas till sex timmar från gripandet. I gällande lag räknas en lika lång tid från det den efterlysta anländer till den plats där åtgärden vidtas.

Om tidsfristerna för bl.a. anhållande och häktning stadgas i tvångsmedelslagen. Frågan om huruvida den som tagits i förvar med stöd av 46 § utlänningslagen fortsättningsvis skall hållas i förvar avgörs enligt 48 § i nämnda lag av domstolen. Den polisman som har beslutat om tagande i förvar skall utan dröjsmål och,

oberoende av veckodagen, senast dagen efter tagandet i förvar anmäla åtgärden till domstolen.

13 §. Husrannsakan för gripande av en person

1 mom. Polisen har många uppgifter som kräver intrång i ett område som skyddas av hemfrid och intrång i integritetsskyddet. Mest används polisbefogenheter som gör intrång i dessa rättsgoda i situationer där polisen alarmeras till någons hem och i samband med brottsutredning.

I tvångsmedelslagen finns stadganden om husrannsakan som utförs närmast i samband med brottsutredning. Det föreslås att behövliga stadganden om husrannsakan i samband med andra uppgifter som ankommer på polisen skall införas i polislagen.

Polisen skall enligt lagförslaget ha rätt att få gå in i en persons bostad när det har förordnats att han skall hämtas till förhör. I detta sammanhang avses med förhör både sådant förhör som hänför sig till förundersökning och sådant som hänför sig till polisundersökning.

Beslut om skaffande av tillträde till en persons bostad eller någon annan plats där han uppehåller sig fattas av en polisman som hör till befälet. I de fall som avses i den föreslagna paragrafen skall husrannsakan företas i den omfattning som är nödvändig för att personen skall anträffas.

Enligt 5 kap. 1 § 3 mom. tvångsmedelslagen har förutsättningarna för husrannsakan som företas för att söka efter en person graderats utgående från om husrannsakan företas inom ett område som som skyddas av hemfriden för den som skall gripas eller för någon annan. Det föreslås att det också i polislagen på motsvarande sätt skall stadgas att husrannsakan för gripande av en person får företas på något annat ställe än hos honom endast om det finns synnerligen vägande skäl att anta att han uppehåller sig där.

Vissa stadganden om förrättande av sådan husrannsakan som avses här skall också utfärdas i den föreslagna 17 §.

2 mom. Stadgandena i föregående moment skall också tillämpas i andra fall där polisen med stöd av lag ger en annan myndighet handräckning för gripande av en person.

Handräckningen kan basera sig på en begäran som har framförts i det enskilda fallet eller på en gällande efterlysning.

14 §. Skydd för hemfrid

Allmänt. I 21 § i gällande polislag stadgas om åtgärder som riktas mot personer och som vidtas i syfte att skydda någons hemfrid.

I 14 § i den föreslagna lagen skall stadgas om polisens åtgärder för att avlägsna en person som utan tillstånd har trängt sig in eller håller sig kvar på ett hemfridsskyddat område. Även olovlig avlyssning och olovlig observation, som är straffbara gärningar enligt 24 kap. 3 b § strafflagen, är brott som riktas mot hemfriden. Emedan det dock i dessa brott inte är fråga om intrång på ett område som omfattas av hemfridsskydd, kan man för att förhindra dem vidta de åtgärder som nämns i den föreslagna 20 § 1 mom.

1—2 mom. I lagförslaget uppräknas inte särskilt de områden där hemfridsskydd gäller. Den sfär som omfattas av skydd för hemfrid skall uppfattas sådan den är enligt gällande lag. Med hemfridsskyddat område enligt 24 kap. 1 § strafflagen avses bostad, rum, hus, gård eller fartyg. Med gård avses gårdsplan jämte gårdsområde som tagits i särskilt bruk.

En person vistas utan laga rätt på hemfridsskyddat område, om han inte har ett sådan rätt till skydd för hemfrid som baserar sig på stadigvarande boende, avtal eller ägnade-, hyres- eller besittningsrätt och om en annan person som har ett sådant boendeförhållande förbjuder honom tillträde till det hemfridsskyddade området eller befäller honom att avlägsna sig därifrån. Avsaknaden av skydd för hemfrid kan också bero på att ett hyresförhållande har upphört, på att ett samboende har upplösts eller på domstolsbeslut eller på något motsvarande skäl som klart kan konstateras.

Syftet med det föreslagna stadgandet är att upprätthålla gällande ägande- och besittningsförhållanden genom att den garanterar den lagliga innehavaren av ett hemfridsskyddat område rätten till ostörd besittning av objektet i fråga. Stadgandet ger däremot inte polisen behörighet att vidta verkställighetsåtgärder för att få slut på en ursprungligen laglig besittning när besittningsrätten har upphört. T.ex. uppgiften att i samband med upplösningen av ett samboförhållande vräka den ena parten från en

bostad som endast den andra parten i samboförhållandet besitter är en verkställighetsfråga och ankommer som sådan på utskökningsmyndigheterna. När förutsättningarna uppfylls skall polisen å andra sidan ha rätt att avlägsna en person från ett område till vilket han antingen efter frivillig flyttning eller efter verkställighetsåtgärder inte längre har något faktiskt besittningsförhållande.

Avlägsnande från platsen och gripande kan också ske på den grunden att en person som befinner sig på samma eller något annat hemfridsskyddat område störs på ett sätt som kränker hans rättssfär, om det finns grundad anledning att misstänka att störningen upprepas. Under dessa förutsättningar får åtgärder vidtas också mot områdets ägare eller någon annan innehavare. Som ett typiskt exempel må nämnas det fallet där den som besitter en lägenhet i ett höghus betar sig natttid på ett sätt som stör de övriga invånarnas hemfrid.

Med dessa stadganden skyddas förutom de områden som omfattas av hemfridsskydd även ostörd besittning av därmed jämförbara platser. En polisman skall således ha rätt att på innehavarens eller dennes företrädarens begäran avlägsna också den som på ett sätt som innebär besittningsintrång har trängt sig in i ett fordon som inte nämns i 24 kap. 1 § strafflagen.

3 mom. Om en upprepning av störningen sannolikt inte kan förhindras genom att den störande personen avlägsnas, skall en polisman kunna gripa honom. Genom stadgandets ordalydelse understryks att ett gripande förutsätter att det redan har förekommit störning. Genom paragrafens uppbyggnad anges tydligare än förut att gripande kan komma i fråga endast om det är uppenbart att lindrigare åtgärder inte skulle ha någon effekt.

Den längsta tid under vilken en person kan hållas kvar efter att han har gripits är enligt 19 § i gällande polislag 24 timmar. I lagförslaget har denna tid förkortats till 12 timmar. Tiden kan anses vara tillräcklig i praktiken, när det inte är fråga om en person som inte kan ta vara på sig själv.

4 mom. Stadgandena i paragrafen om skydd för hemfrid skall också tillämpas i fråga om platser och områden som omfattas av skydd för offentlig hemfrid. Begreppet offentlig hemfrid bygger på 24 kap. 1 § 2 mom. strafflagen, där det stadgas straff för sådant fridsbrott som förövas i ett ämbetsrum och som enligt 1 mom.

i sistnämnda paragraf är ett straffbart hemfridsbrott.

15 §. *Husrannsakan när en person är i livsfara eller är försvunnen*

Gällande polislag innehåller inte något stadgande som skulle ge rätt att få tillträde till en bostad eller något annat ställe i syfte att leta efter och hjälpa en person som är i fara eller är försvunnen. Sådana åtgärder har vidtagits på basis av sedvanerättslig praxis, nödvärn eller nödtillstånd.

Inte heller lagen om utredande av dödsorsak innehåller behövliga stadganden om befogenhet. Tvångsmedelslagens stadganden kan tillämpas endast om man misständer att ett dödsfall har orsakats genom ett brott. Vid dödsfall kan inte heller stadgandena om nödvärn åberopas, och därför har åtgärder vidtagits även på rent sedvanerättsliga grunder.

Enligt den föreslagna paragrafen skall en polisman ha rätt att gå in på ett område som skyddas av den eftersökta personens eller någon annan persons hemfrid eller på någon annan plats, om det finns skäl att befara att en persons liv eller hälsa är i fara, att han fallit offer för ett brott eller en olyckshändelse eller att han annars kan befaras vara i omedelbart behov av hjälp eller att han avlidit. Med annan plats avses t.ex. ett fordon som används av en person eller ett rum som inte hör till ett hemfridsskyddat område.

Dessa situationer är synnerligen vanliga i praxis i polisens verksamhet. Det har ofta varit nödvändigt att överväga att tillgripa dessa åtgärder i situationer där en äldre person befaras ha fått en sjukdomsattack och därför inte har kunnat skaffa hjälp, eller i situationer där ett barns vårdnadshavare av en eller annan orsak har lämnat sitt barn i hjälplöst läge.

De uppgifter som behövs för en bedömning av behovet av hjälp kan ofta erhållas endast genom att man går till den plats där den hjälpbehövande kan förmodas vara. Ett befogenhetsstadgande är nödvändigt särskilt för sådana fall där den person som skall skyddas inte är förmögen att ge sitt samtycke till åtgärden eller att kalla på hjälp eller där det inte utan att man utreder saken är möjligt att få full visshet om hur allvarlig faren är.

Åtgärdernas inverkan på hemfriden varierar. Som ytterlighetsexempel kan nämnas å ena sida

sådan efterspaning i terrängen som delvis sker på en gårdsplan och å andra sidan att man tar sig in i en privatbostad med våld. Om förutsättningarna för rätten att bruka våld stadgas i den föreslagna 27 § och i stadgandena om de allmänna principerna för polisens verksamhet. Vissa stadganden om de åtgärder som avses här finns också i den föreslagna 17 §.

Enligt den föreslagna 44 § skall en person som avses i den paragrafen vara skyldig att bistå polisen för att rädda människoliv och hjälpa skadade. Den biståndsskyldighet som avses i nämnda paragraf kan också inbegripa åtgärder som avses i 15 §. Därmed skall t.ex. den som företräder bostadsbolaget och hyresvärden vara skyldiga att bistå en polisman i efterspanings- och biståndsåtgärder enligt förevarande paragraf.

Emedan hjälpen i vanliga fall ges i nödsituationer och därför måste ges utan dröjsmål, skall polisen i de fall som avses i denna paragraf kunna skaffa tillträde till bostaden utan särskilt förordnande, direkt på basis av anmälan om alarm eller begäran om hjälp. En polisman som hör till befälet kan befälla en utomstående att bistå polisen, men ovan nämnda hjälp med att ta sig in i den hjälpbehövandes bostad kan också ges på begäran av den polisman som vidtar åtgärden.

16 §. *Förhindrande av en farlig gärning eller händelse*

Gällande polislag innehåller inte något stadgande som i de fall som avses i den föreslagna 16 § skulle ge en polisman rätt att ta sig in på ett hemfridsskyddat område i de fall där det finns skäl att befara att ett allvarligt brott eller någon annan farlig gärning håller på att begås. Med stöd av tolkning av de stadganden om frihetsberövande som ingår i 19 och 20 §§ i gällande polislag samt av stadgandena om nödvärn och nödtillstånd har man av hävd vidtagit åtgärder inom hemfridsskyddat område utan stöd av uttryckliga stadganden.

Enligt paragrafen skall polisen ha rätt att i syfte att förhindra en farlig gärning eller händelse, på förordnande av en polisman som hör till befälet, ta sig in på ett ställe som skyddas av hemfrid.

En sådan situation som avses i 16 § är dock ofta en hastigt påkommen utryckningssituation. En plötslig, farlig situation kan också

yppa sig i samband med någon annan polisåtgärd. Då skall en polisman vidta säkerhetsåtgärden i enlighet med sin uppgift, utan särskilt förordnande. Förslaget motsvarar gällande praxis, som kan motiveras med stadgandena om nödvärn.

Polisen får en på ett uttryckligt stadgande baserad rätt att komma in på ett hemfridsskyddat område för att förhindra en fara som avses i denna paragraf, och detta även när den farliga situationen inte omedelbart beror på någons gärning eller försummelse. I egenskap av allmän säkerhetsmyndighet skall även polisen kunna försöka hindra eller begränsa skador i farliga situationer som inte ännu har framskridit så långt att räddningsåtgärderna nödvändigtvis skulle kräva räddningsmanskap redskap och yrkeskunskap. De eventuella åtgärderna kan t.ex. innebära försläckning, att man stänger en gasventil, bryter den elektriska strömmen eller avlägsnar explosionsfarliga ämnen.

En ytterligare förutsättning för att en åtgärd enligt paragrafen skall få vidtas är att åtgärden är nödvändig för att ett brott eller någon annan farlig gärning eller händelse skall kunna förhindras eller farliga ämnen eller föremål kunna hittas.

17 §. Vidtagande av åtgärder

Allmänt. Vid tillträde till ett område som skyddas av hemfrid används i praktiken likartade metoder oberoende av om det är fråga om husrannsakan för gripande av en person, för efterspaning av en försvunnen person eller för förhindrande av en farlig gärning eller händelse. Det är därför ändamålsenligt att stadganden om användningen av maktmedel och protokollföring eller registrering av åtgärderna utfärdas i en paragraf som gäller alla dessa fall.

1 mom. Momentet skall innehålla ett uttryckligt stadgande om att polisen i de fall som avses i de föreslagna 13, 15 och 16 §§ har rätt att öppna ett rum eller ett förvaringsutrymme för att ta sig in där. Öppnandet får vid behov ske med våld, med iakttagande av vad som stadgas om maktmedel i den föreslagna 27 § och i stadgandena om de allmänna principerna för polisens verksamhet. I polislagen skall också stadgas om stängning av ett öppnat utrymme, emedan stadgandena om användning av maktmedel inte uttryckligen förutsätter att

förhållandet skall återställas när åtgärden har slutförts. Stadgandet ordalydelse skall även till denna del så långt som möjligt motsvara ordalydelsen i det stadgande om husrannsakan som finns i 5 kap. 5 § 3 mom. tvångsmedelslagen.

2 mom. Enligt 5 kap. 5 § 4 mom. tvångsmedelslagen får husrannsakan inte utan särskilda skäl förrättas mellan klockan 21 och 6. Samma begränsning föreslås i fråga om husrannsakan enligt den föreslagna 13 § för att påträffa en person.

Emedan det i de fall som avses i de föreslagna 15 och 16 §§ är fråga om agernade i en farlig situation kan begränsningar angående tidpunkten på dygnet inte uppställas i fråga om de åtgärder som vidtas i dessa fall.

3 mom. Över de åtgärder som vidtas med stöd av 13, 15 eller 16 §§ skall ett protokoll upprättas. I protokollet skall antecknas namnet på den tjänsteman som har fattat beslut om åtgärden och på den tjänsteman som har verkställt beslutet, namnet på den som söks, grunden samt tiden och platsen för åtgärden samt förloppet i huvudsak. Också de accessorka tvångsmedel som har använts och de skador som har uppkommit i samband med åtgärden skall antecknas.

Motsvarande anteckningar kan alternativt införas i någon annan handling, t.ex. i den uppgiftsanmälan eller handräckningsbegäran som gäller saken eller i en s.k. blandanmälan som gjorts i saken.

Genom de nya stadgandena om protokollföring eller registrering förbättras möjligheterna att verifiera åtgärderna med tanke på eventuell utredning i efterhand.

18 §. Avspärrande av en plats eller ett område

1 mom. I 17 § i gällande polislagen stadgas om avspärrande av ett område och om begränsning av tillträde till ett område. Det föreslagna stadgandet motsvarar den praxis som polisen för närvarande tillämpar, men stadgandet skall innehålla mera detaljerade stadganden om i vilket syfte dessa åtgärder får vidtas.

Ett område avspärras vid olycksfall för att förhindra ytterligare skador, erbjuda skydd för vård- och hjälpåtgärder som vidtas för personer som fallit offer för en olycka samt för att

trygga egendom som har blivit oskyddad till följd av en olycka eller för att säkerställa polisutredning.

I samband med skyddsåtgärder och räddningsverksamhet utgör också behovet att skydda integriteten för de inblandade som är föremål för sjukvårdsåtgärder, dvs. skydda deras integritet mot utomstående, en grund för att avspärra en plats.

Arten av polisens åtgärder och den omständigheten att uppgifterna kan gälla ömtåliga frågor förutsätter ofta även i andra fall att integriteten för den som är föremål för åtgärden skyddas mot utomstående. Polisens tystnadsplikt blir verkninglös om en polisman inte har rätt att avlägsna utomstående från den plats där åtgärderna vidtas eller hindra utomstående från att komma dit. Ett av syftena med stadgandet är att se till att diskretionsprincipen och principen om minsta möjliga olägenhet följs.

Ett olycks- och undersökningsområde kan avspärras helt eller delvis. Ibland är det nödvändigt att vidta åtgärder också mot personer som befinner sig inom ett hemfridsskyddat område. Sådana situationer uppstår t.ex. när en farlig person grips, vid gift- och gasläckage, storolyckor och eldsvådor. Vid brottsutredning sker avspärrning av en utredningsplats med stöd av 6 kap. 2 § tvångsmedelslagen för att säkerställa utredningen och för att förhindra att brottsspåren täcks.

Sådana åtgärder som föreslagits skall få vidtas inom alla områden till vilka allmänheten har tillträde. En tidsbegränsning enligt 17 § i gällande polislagen, enligt vilken avspärrningen får pågå endast så länge det är nödvändigt, framgår av den föreslagna 2 § som gäller de allmänna principerna för polisens verksamhet. Enligt de regleringsprinciper som omfattats i lagförslaget gäller lagens allmänna stadganden all verksamhet som bedrivs av polisen, och därför upprepas deras innehåll inte i de enskilda stadgandena om polisens befogenheter.

2 mom. Syftet med avspärrning i samband med polisundersökning är att säkerställa att föremål inte förs från eller till undersökningsområdet och att föremål som befinner sig där inte flyttas och att de inte heller ändras på något annat sätt.

I stället för att avspärra ett allmänt område skall man också kunna förbjuda eller begränsa flyttningen av vissa föremål, om detta är tillräckligt för att polisens åtgärder skall kunna

vidtas. Om den krets av personer som rör sig på området är begränsad skall det vara möjligt att förbjuda dessa personer tillträde personligen. Förbudet kan också meddelas så att det föremål som inte får flyttas utmärks med en skylt eller på något annat sätt som lämpar sig för avspärrningen.

I gällande lag stadgas inte om polisens rätt att förordna att ett farligt föremål skall flyttas. Stadgandet i 13 § 1 mom. i den gällande polislagen, som gäller polisens rätt att ge befallningar, har i vissa fall tolkats extensivt så att stadgandet skulle berättiga till att meddela bl.a. detta slag av påbud. Den rätt att ge befallningar som avses i den föreslagna 26 § skall endast gälla de fall där polisen med stöd av något annat stadgande har rätt att ge en befallning.

Det föreslås därför att det uttryckligen skall stadgas om polisens rätt att förordna om flyttning av farliga föremål och ämnen. I första hand skall ett sådant påbud meddelas den som äger föremålet eller ämnet. Vid behov skall påbudet få meddelas den som skall skyddas eller även en utomstående som förmår utföra uppdraget. Stadganden om den ersättning som skall betalas till utomstående ingår i 46 § 2 mom. i lagförslaget. Även en polisman skall få flytta föremål och ämnen som avses i här.

Åtgärder som avses i detta moment skall vara tillåtna också på områden som skyddas av hemfrid.

19 §. *Skingrande av folksamling*

1 mom. Det föreslås att största delen av sakinnehållet i 18 § i gällande polislagen skall förbli oförändrat. Nämnda paragraf gäller skingrande av folksamling. I det föreslagna momentet föreslås dock som en precisering, och som ett alternativ till skingrande av en folksamling, möjligheten att förordna att folksamlingen skall flytta på sig.

I lagförslag 4, som ingår i denna proposition och gäller ändring av strafflagen, föreslås det att 16 kap. 6 § strafflagen upphävs emedan den är obehövlig och orsakar problem i fråga om tillämpningen av stadgandena. I de hänvisningsstadganden som finns i 8 och 9 §§ lagen om allmänna sammankomster skall det göras de ändringar som behövs på grund av detta.

2 mom. Det föreslås att maximitiden för gripande skall förkortas till 12 timmar. I den

föreslagna lagen stadgas inte om förhör, emedan frågan om inledande av brottsutredning regleras i stadgandena om förundersökning.

3 mom. Enligt 10 § 1 mom. regeringsformen har finska medborgare rätt att utan föregående tillstånd sammankomma för att överlägga om allmänna angelägenheter eller i något annat lovligt syfte. Enligt 2 mom. i nämnda paragraf utfärdas stadganden om utövningen av dessa rättigheter genom lag.

I lagen om allmänna sammankomster stadgas bl.a. om förhandsanmälan, om den ordning som skall iakttas vid en allmän sammankomst och om polismyndighetens rätt att upplösa en sammankomst vid vilken lagen om allmänna sammankomster eller föreskrifter som myndigheterna meddelat med stöd av den inte har iakttagits.

De befogenheter lagen om allmänna sammankomster ger myndigheterna kan alltjämt anses tillräckliga med tanke på upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Därför behöver polislagens stadganden om skingrande av folksamling inte utsträckas till att gälla allmänna sammankomster. Då undviks också problem i anslutning till förhållandet mellan polislagen och den mötesfrihet som tryggas i regeringsformen.

Det föreslagna momentet innehåller ett hänvisningsstadgande enligt vilket 9 § lagen om allmänna sammankomster stadgar om upplösning av allmänna sammankomster.

20 §. Skydd mot brott och störande beteende

Allmänt. Med stöd av 19 § i gällande polislag har en polisman rätt att avlägsna från platsen eller gripa och tillfälligt hålla i förvar en person som genom sitt uppträdande direkt äventyrar allmän ordning eller säkerhet. Sådana åtgärder får också vidtas mot en person i fråga om vilken man kan dra slutsatsen att han sannolikt kommer att göra sig skyldig till brott.

Grunden för en åtgärd som avses i nämnda stadgande kan också vara att personen i fråga kan bedömas själv vara i behov av skydd. Gällande lag gör ingen klar åtskillnad mellan olika grunder för gripande och olika situationer där någon får gripas.

I de föreslagna stadgandena har uppgiften att förhindra brott och allvarlig störning och uppgiften att skydda en person mot faror som hotar honom själv setts som separata uppgifter

som är oberoende av varandra. Därför skall också förutsättningarna för dessa åtgärder stadgas separat.

Avsikten är att den föreslagna 20 § skall tillämpas närmast i situationer där polisen alarmerats till ett hem Betecknande för dessa situationer är att en familjemedlem som har utsatts för våld har bett polisen komma eller att en granne eller ett ögonvittne har ingripit i en våldssituation. Den som skall skyddas har inte alltid faktiska möjligheter att vända sig till polisen för att få hjälp. Stadgandena om polisens befogenheter när det gäller att skydda någon mot brott och störning skall därför utformas så att användningen av dessa befogenheter inte skall vara beroende av en begäran av dem som saken gäller.

1 mom. Stadgandet skall tillämpas på den av vars hotelser eller övriga uppträdande kan dras slutsatsen att han sannolikt kommer att göra sig skyldig till brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egendomsbrott. Tillämpningsområdet för detta stadgande är således snävare än för motsvarande stadgande i gällande lag, enligt vilken gripande får ske för att förhindra brott av vilket slag som helst.

I första hand skall den som hotar begå ett brott avlägsnas från platsen.

I praktiken kommer det i en betydande del av de situationer där stadgandet tillämpas att vara fråga om familjevåld eller situationer där en person i äktenskapet eller något annat parförhållande eller efter upplösningen av ett sådant hotar sina nuvarande eller tidigare familjemedlemmar.

2 mom. Också den som uppträder synnerligen störande eller orsakar överhängande fara för allmän ordning och säkerhet skall få avlägsnas.

3 mom. Om en person genom sitt uppträdande visar att det inte räcker med att han avlägsnas från platsen för att ett brott eller störande av ordningen skall kunna avvärijas, eller om man annars kan förmodas att avlägsnandet blir utan verkan, kan personen gripas. Det föreslås att den längsta tid en person kan hållas kvar sedan han gripits skall förkortas från nuvarande 24 timmar till 12 timmar. Om en person är berusad och det också skulle finnas förutsättningar att gripa honom med stöd av den föreslagna 11 §, skall den tid han kan hållas kvar bestämmas enligt lagen om behandling av berusade.

I stadgandet avses med uttrycket 'annars kan

avvärjas' andra sätt på vilka faran kan avvärjas, t.ex. att man i en situation där en person försöker ta sig in i en bil hindrar honom från att köra iväg genom att en polisman eller någon annan tillfälligt tar hand om bilnycklarna. På samma sätt kan man förfara om någon hotar någon annan person till vilken han har tillträde. Stadgandets ordalydelse gör det möjligt att vidta åtgärder som följer av uppdraget och genom vilka den som stör ordningen eller sannolikt gör sig skyldig till brott kan hindras med medel som är betydligt lindrigare än frihetsberövande.

21 §. *Stannande och flyttning av fordon*

I mom. Om stannande av fordon stadgas i 16 § i gällande polislagen, enligt vilken ett motorfordon och ett annat trafikmedel genast skall stannas på tydligt tecken av en uniformerad eller med synligt tjänstemärke försedd polisman.

I 7 kap. i den nuvarande vägtrafiklagen, som har stiftats senare än polislagen, finns uttömmande stadganden om en polismanns rättigheter vid trafikövervakning och om en förarens skyldigheter i anslutning till detta. Enligt 93 § 1 mom. vägtrafiklagen skall ett fordon stannas på tecken av en polisman. Också vissa andra tjänstemän som övervakar trafiken har enligt 97 § i detta uppdrag samma befogenheter som en polisman har vid trafikövervakning. Om de stopptecken som skall användas stadgas i 47 och 48 §§ vägtrafikförordningen.

Om polisens rätt att med maktmedel stanna ett fordon stadgas för närvarande i 16 § polislagen. Enligt lagförslaget skall i fråga om stannande av ett fordon med maktmedel gälla vad som stadgas i den föreslagna 27 §, som allmänt gäller polisens bruk av maktmedel. I gällande 16 § talas det om inrikesministeriets direktiv om stannande av fordon med maktmedel, och motsvarande omnämnande ingår i den föreslagna 53 §, där det stadgas om även andra närmare stadganden och bestämmelser som skall utfärdas med stöd av polislagen.

Det föreslås att 21 § skall innehålla behövliga stadganden om polisens befogenhet att i andra uppgifter än sådana som ansluter sig till trafikövervakningen bestämma att ett fordon skall stannas. I paragrafen skall detaljerat stadgas i vilka polisuppgifter denna behörighet finns.

Avvikande från gällande lag skall befogen-

heten att stanna ett fordon inte direkt med stöd av lagen följa av att särskilda polisbefogenheter har beviljats, utan befogenheternas omfattning skall övervägas när det besluts att sådana skall beviljas.

Enligt lagförslaget skall en polisman ha rätt att bestämma att ett fordon skall stannas, om det är nödvändigt

— för man skall kunna påträffa en person som är efterlyst eller någon annan som skall gripas,

— för övervakning i anslutning till användningen av fordonet

— för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, eller

— för förhindrande eller utredning av brott.

Stadgandet skall bl.a. möjliggöra övervakning av förarens skick, av att det finns tillstånd som behövs vid tillståndspliktig person- eller godstrafik, att det finns laglig rätt att använda en viss rutt och av att stadgad trafikförsäkring har tagits. Stadgandet möjliggör denna övervakning också i sådana fall som inte omfattas av de övervakningsbefogenheter som anges i vägtrafiklagen eller i terrängtrafiklagen (670/91).

Befogenheten att stanna ett fordon skall gälla oberoende av vägtrafiklagens tillämpningsområde och den skall gälla också i fråga om andra fordon än sådana som används i vägtrafik. Med fordon avses enligt 8 § tullagen ett medel för transport av personer eller gods. I den föreslagna 21 § skall begreppet ha samma betydelse.

Det föreslås inte i detta sammanhang att det skall stadgas särskilt om hur en befallning om att ett fordon skall stannas skall ges. Förpliktande på det sätt som avses i stadgandet är således alla sådana tydliga befallningar att stanna som en polisman ger muntligen, med handtecken eller något annat tecken och vilkas syfte samt vem de avser framgår entydigt.

För att undvika oklarheter är det dock ändamålsenligt att en befallning att stanna ges i mån av möjlighet med de metoder som även i övrigt används vid reglering av trafiken när det gäller ifrågavarande trafikform. På basis av 4 § 1 mom. vägtrafiklagen har den som framför ett fordon eller en spårvagn en allmän skyldighet att också i andra situationer än vid reglering av trafiken följa ett tecken eller en anvisning som ges av en polisman. Om prejningssignaler till fartyg stadgas i en förordning om dessa (46/76). Inom järnvägstrafiken är det

i regel skäl att låta en befallning att stanna ett tåg förmedlas av den behöriga trafikregleringspersonalen och i så god tid att det är tekniskt möjligt att stanna tåget på den plats påbudet förutsätter.

2 mom. Gällande polislag eller vägtrafiklag innehåller inte något allmänt stadgande om en polismans rätt att vid olycksfall eller när allmän ordning eller säkerhet kräver det befalla ett fordonets ägare eller innehavare att flytta fordonet. Stadgandena i 4 § 1 mom. och 60 § vägtrafiklagen gäller endast en mycket begränsad del av de situationer där det kan vara nödvändigt att flytta ett fordon. Inte heller de stadganden om utrymmande av en plats som ingår i den föreslagna 18 § eller stadgandena i lagen om flyttning av fordon och nedskrotning av skrotfordon (151/75) är tillräckliga med tanke på polisväsendet.

Enligt de föreslagna stadgandena skall en polisman ha rätt att förordna att ett fordon skall flyttas

— för övervakning i anslutning till användningen av fordonet,

— för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, samt

— för förhindrande av brott.

Med stöd av stadgandet kan man förordna att ett fordon skall flyttas till en plats där t.ex. fordonets skick eller fordonskombinationens vikt kan kontrolleras på ett ändamålsenligt sätt.

Upprätthållande av allmän ordning och säkerhet kan kräva att det förordnas att ett fordon skall flyttas, om den — även om den är parkerad enligt trafikreglerna — stör ordningen eller orsakar fara.

Flyttning av ett fordon i syfte att förhindra eventuellt brott skall kunna komma i fråga t.ex. när ett fordon har parkerats på en plats där det förhindrar övervakning av ett skyddsobjekt, eller när fordonet inte kan undersökas där det är beläget och det finns skäl att misstänka att det innehåller farliga föremål eller ämnen. Stadgandet skall kunna tillämpas också i situationer där Finland är förpliktat att verka för att förebygga brott mot dem som åtnjuter internationellt speciellt skydd.

Också en flyttningsbefallning skall kunna ges oberoende av vägtrafiklagens tillämpningsområde, och den skall kunna gälla också andra fordon än sådana som används i vägtrafik. Vid flyttning är det fråga om att ett fordon förs annanstans från en plats där det hindrar eller

skulle komma att hindra upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller en polisåtgärd som avses i stadgandet. För sådana åtgärder skall det också få förordnas att fordonet skall flyttas till en lämplig plats i närheten.

En polisman skall ha rätt att även själv flytta ett fordon. För flyttning av ett motordrivet fordon krävs det att polismannen har kör rätt för fordon av den klass som enligt 7 § körkortsförordningen (845/90) förutsätts av polismän när de kör fordon i tjänsteutövning.

När det gäller reglering av trafiken skall straff för förfarande som strider mot en polismans anvisningar stadgas i vägtrafiklagen. I fråga om annat agerande i strid med polisens påbud eller underlåtelse att följa polisens befallning vid styrning av fordonet stadgas i den föreslagna 50 § 3 punkten som gäller brott mot polislagen, om inte strängare straff för gärningen stadgas i någon annan lag.

Vid stannande och flyttning av fordon samt vid bruk av maktmedel i samband med detta skall de allmänna principerna för polisens verksamhet följas.

3 mom. Genom ett hänvisningsstadgande anges att stadgandena i denna paragraf inte medför någon ändring i det som vägtrafiklagen stadgar om polisens eller någon annan myndighets uppgifter och befogenheter i samband med trafikövervakning.

Med beaktande av 48 § luftfartslagen (595/64) ger den föreslagna paragrafen dock inte polisen befogenhet att befalla att ett luftfartyg skall landa. I ifrågavarande speciallag och i luftfartsförordningen (525/68) har frågan om tvingande av ett luftfartyg att landa reglerats på ett uttömmande sätt, och i egenkap av allmän lag medför den föreslagna polislagen inte någon ändring i gällande rätt. För klarhetens skull skall ett hänvisningsstadgande också om detta tas in här.

22 §. Säkerhetsvisitation

1 mom. I samband med att förundersökningslagen och tvångsmedelslagen stiftades fogades till gällande polislag en ny 21 b § som gäller säkerhetsvisitation och vars innehåll i huvudsak skall kvarstå oförändrat i den föreslagna paragrafen.

Enligt stadgandet har en polisman ha rätt att i samband med gripande, anhållande, häkning,

tagande i förvar och handräckning som riktar sig mot någons frihet visitera den som åtgärden gäller för att förvissa sig om att han inte medför föremål med vilka han kan äventyra förvaringen eller vålla fara för sig själv eller andra, eller för att hitta en handling som behövs för att identifiera honom.

Syftet med säkerhetsvisitationen är att upprätthålla polisens säkerhet i arbetet vid hanteringen av omhändertagna personer. Syftet med åtgärden är också att säkerställa att den som gripits hålls i polisens förvar. Därutöver strävar man efter att hindra honom att vålla fara för sig själv eller utomstående.

På grund av att begreppet föremål ger rum för tolkning nämns i lagförslaget vid sidan om farliga föremål för klarhetens skull även farliga ämnen. En person skulle t.ex. kunna skada sig genom att inta ett flytande giftigt ämne som han medför.

2 mom. Syftet med det gällande stadgandet är uppenbart inte att en handling som behövs för identifiering skulle vara ett sådant föremål som skall tas ifrån den som visiteras. En identitetshandling som granskas i samband med säkerhetsvisitationen skall ges tillbaka, om det inte på någon annan grund tas i polisens förvar, t.ex. för utredning av brott eller för återkallande av ett tillstånd som polisen har utfärdat. I den föreslagna paragrafen anges detta entydigt genom att stadgandet om eftersökande av en handling som behövs för identifiering införs i ett särskilt moment till vilket det inte hänvisas i 3 mom. som gäller fråntagande av föremål.

3 mom. De farliga föremål och ämnen som hittas i samband med säkerhetsvisitationen skall tas bort. De skall återlämnas i samband med frigivningen, om det inte finns något lagstadgat hinder.

Stadgandet gäller fråntagande av föremål och ämnen i syfte att säkerställa en polisåtgärd som nämns i 1 mom. Om sådant omhändertagande av farliga ämnen och föremål som på grund av innehavarens allmänna personliga egenskaper är nödvändigt för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet stadgas i den föreslagna 23 §.

Omhändertagande av föremål och ämnen innebär ett på lag grundat intrång i egendoms-skyddet. När omhändertagande i allmänhet sker vid transporten av en berusad person i samband med att han tas i förvar, skall anteckningar om förvaringen av den om-

händertagna egendomen göras enligt de anvisningar som meddelats om behandlingen av berusade och införas i den anmälan som skall göras om tagandet i förvar. Därför är det inte nödvändigt att utfärda särskilda stadganden angående anteckning om omhändertagande av egendom i samband med säkerhetsvisitation.

23 §. Omhändertagande av farliga föremål och ämnen

1 mom. Enligt den föreslagna 22 § skall polismän ha rätt att i syfte att säkerställa en polisåtgärd som riktar sig mot en persons frihet ta ifrån honom föremål med vilka han skulle kunna vålla fara för sig själv eller andra eller äventyra förvaringen av honom. Föremålen skall återlämnas i samband med frigivningen, om det inte finns något lagstadgat hinder för detta. Förslaget motsvarar till denna del gällande rätt.

Gällande lagstiftning ger däremot inte polisen någon allmän rätt att ta farliga föremål eller ämnen ifrån den som misstänks orsaka fara för allmän ordning och säkerhet med dessa föremål eller ämnen. Stadganden i förordningen angående skjutvapen och skjutförnödenheter (34/33) ger polisen rätt att omhänderta skjutvapen när ett förfarande för återkallande av tillstånd för handel med eller innehav av skjutvapen inleds. Motsvarande stadganden fanns tidigare i förordningen om explosiva varor (85/80), men den ersattes med en ny förordning om explosiva varor (473/93) som trädde i kraft den 1 september 1993 och enligt vilken polisen inte längre är tillståndsmyndighet.

Enbart ett återkallande av ett tillstånd räcker inte för att garantera en persons och hans omgivnings säkerhet. Den skyldighet att lämna handräckning som 10 § lagen om explosionsfarliga ämnen (263/53) ålägger polisen utsträcker sig inte heller till de åtgärder som plötsliga farliga situationer kräver och som vidtas på eget initiativ.

Enligt den föreslagna 23 § skall en polisman under de förutsättningar som nämns i stadgandet ha en allmän rätt att ta bort sprängämnen och vapen samt också andra farliga föremål och ämnen. Avsikten är att stadgandet tillämpas utöver vad som någon annanstans stadgas om polisens eller någon annan myndighets rätt att omhänderta egendom för att avvärja skada

eller fara. Om omhändertagandet skulle kunna ske på flera grunder, skall det föreslagna stadgandet vara sekundärt. T.ex. beslag på grund av brott skall utesluta omhändertagande enligt polislagen.

Även om en annan myndighet med stöd av ett specialstadgande skulle vara berättigad att ta ett föremål eller ett ämne ifrån dess innehavare, skall också en polisman få göra det, om det finns förutsättningar för det enligt polislagen och saken inte tål det dröjsmål som uppstår om man väntar på den primärt behöriga myndighetens åtgärder.

Det föreslagna stadgandet skall kunna tillämpas också när förutsättningarna för tillämpning av sådana stadganden om omhändertagande av ifrågavarande egendom som finns på något annat ställe i lag inte uppfylls.

T.ex. ett skjutvapen kan orsaka sådan fara som avses i denna paragraf också i situationer där den som innehar vapnet inte kan anses ha försummat sin omsorgsplikt på det sättet att det enligt lagstiftningen om skjutvapen skulle finnas grund att återkalla tillståndet att inneha vapnet och omhänderta det.

Det är inte ens närmelsevis alla farliga föremål eller ämnen som är sådana att det krävs tillstånd för att inneha dem. Bl.a. har hobbyverksamheten blivit mera diversifierad och ökat urvalet av farliga föremål och ämnen som allmänt används av privatpersoner. T.ex. armborst, dykarharpuner och vapen som fungerar med lufttryck är sådana redskap. Hemgjorda fyrverkeripjäser och raketer kan vara farliga föremål. Explosiva kemiska ämnen samt lim, förtunningsmedel och metylalkohol som kan användas i berusningssyfte på ett sätt som avviker från normal användning kan vara farliga ämnen.

Även fordon eller arbetsmaskiner kan i undantagsfall användas på ett livsfarligt sätt. Endast sådana föremål och ämnen som redan på grund av sitt naturliga användningsändamål skall behandlas som farliga skall betraktas som farliga på det sätt som avses i detta stadgande. Den föreslagna paragrafen ger således inte rätt att omhänderta ett fordon, utan polisens befogenheter för att hindra ett farligt agerande bestäms enligt de föreslagna 16 och 20 §§.

En förutsättning för en åtgärd som avses i 23 § är att det finns grundad anledning att misstänka att en person på grund av sina personliga egenskaper orsakar omedelbar fara

för allmän ordning och säkerhet. Personen kan på grund av sin ålder, berusning, sitt sinnestillstånd eller andra omständigheter vara oförmögen att tryggt ha hand om sådan egendom som avses i stadgandet.

Detta kan vara fallet t.ex. när personen inte förmår bedöma säkerhetsriskerna eller sitt eget beteende eller inte har de fysiska förutsättningar som behövs för en säker hantering av föremålet eller ämnet. Personens förmåga att förvara tidigare anskaffade redskap på ett ändamålsenligt sätt kan också ha förändrats. I situationer där det är fråga om gräl och familjevåld kan faran även uppstå plötsligt.

När farliga föremål och ämnen omhändertas kan de fräntas ägaren eller innehavaren eller vem som helst som faktiskt innehar dem. Omhändertagande skall vara möjligt oberoende av om också andra polisåtgärder skall vidtas i saken. I många fall blir andra åtgärder emellertid onödiga i och med att det farliga föremålet eller ämnet tas bort.

Vid bedömningen av om egendom skall omhändertas skall man i enlighet med de allmänna principerna för polisens verksamhet beakta hur sannolik och allvarlig faran är, den olägenhet omhändertagandet åsamkar ägaren eller innehavaren samt strävan att förebygga faran med så lindriga medel som möjligt.

2 mom. Omhändertagandet skall i allmänhet ske så att den omhändertagna egendomen utgör en helhet som kan utnyttjas ekonomiskt. Detta har sin betydelse ur ägarens synvinkel, om man blir tvungen att sälja den för hans räkning. Om det redan vid omhändertagandet är sannolikt att egendomen senare återlämnas till innehavaren eller ägaren, kan åtgärden begränsas så att den endast gäller en del av det, om faran kan avvärras genom att endast delen omhändertas. Det kan t.ex. vara fråga om att ta ifrån en person en del av ett skjutvapen eller patronerna till vapnet i stället för hela vapnet.

3 mom. Omhändertagande av föremål och ämnen innebär ett på lag baserat intrång i äganderättsskyddet. Förutsättningarna och grunderna för ett omhändertagande måste därför kunna konstateras också i efterhand. Över åtgärden skall därför upprättas protokoll eller göras anteckning i någon annan handling.

24 §. Hantering av omhändertagen egendom

Allmänt. I föregående paragraf uppräknas de

fall där en polisman skall ha rätt att omhänderta farliga föremål eller ämnen av den som inte har förutsättningar att ha hand om dem på ett tryggt sätt. Det föreslås att stadganden om förvaring av omhändertagen egendom inte skall införas i polislagen. Enligt allmänna rättsprinciper skall polisen sträva efter att förvara omhändertagen egendom så att dess mängd och värde inte miskar.

När det är fråga om egendom som omfattas av särskilda stadganden eller bestämmelser angående förvaring, skall dessa iakttas. Detta kan innebära att den omhändertagna egendomen inte får förvaras i polisens lokaler.

Förvaring för polisens räkning är en interimistisk åtgärd. I denna paragraf stadgas om hur man i olika fall skall förfara med omhändertagen egendom när förvaringstiden utgår.

1 mom. Omhändertagna föremål och ämnen skall i första hand återlämnas till innehavaren, när grunden för omhändertagandet inte längre finns.

I 2 och 3 mom. i denna paragraf stadgas om vidareöverlåtelse eller förstörande av omhändertagen egendom i de fall där den inte kan återlämnas till innehavaren eller ägaren. Föremål eller ämnen som inte får innehas utan tillstånd skall inte heller återlämnas när det i saken skrids till åtgärder för att återkalla det tillstånd som berättigat till innehavet.

Det föreslås att egendomen skall återlämnas inom 14 dygn, om det inte dessförinnan vidtagits åtgärder för att överlåta den vidare eller förstöra den eller återkalla tillståndet att inneha egendomen. En sådan egendomsdel som omhändertagits med stöd av det föreslagna stadgandet i 23 § 2 mom. skall alltid återlämnas, om inte hela föremålet har omhändertagits av polisen innan tidsfristen för återlämnande har löpt ut.

2 mom. Omhändertagande av egendom är inte en påföljd som riktar sig mot en persons förmögenhet, utan en säkerhetsåtgärd med vilken han fräntas besittningen till farliga redskap. Om omhändertagna föremål eller ämnen inte kan återlämnas till innehavaren eller ägaren, skall de enligt huvudregeln överlämnas till tredje man för ägarens räkning.

Om det krävs tillstånd för innehav av den egendom det är fråga om, kan den överlämnas endast till en person som har tillstånd att anskaffa eller inneha den. Det föreslagna stadgandet på lagnivå harmonierar således t.ex.

med de detaljerade stadganden om överlämnande av skjutvapen i motsvarande situation som utfärdats genom förordning.

Om inte innehavet är beroende av tillstånd får egendomen överlämnas till vem som helst, förutsatt att det därmed kan hindras att faran fortgår eller upprepas. Om ägaren är omyndig kan föremålen eller ämnena under samma förutsättning överlämnas till hans vårdnadshavare eller förmyndare.

Egendomen skall kunna överlåtas till en av ägaren angiven person genom försäljning eller, med ägarens samtycke, även vederlagsfritt. Egendomen skall också kunna säljas på offentlig auktion för ägarens räkning.

3 mom. Om de omhändertagna föremålen eller ämnena inte kan återlämnas enligt 1 mom. och inte heller säljas eller överlåtas enligt 2 mom. måste de förstöras.

Också sådan omhändertagen egendom som är av ringa värde skall få förstöras. Som egendom av ringa värde betraktas egendom som för innehavaren och enligt en allmän bedömning är värdelös och som t.ex. inte skulle behöva tillställas ägaren om det vore fråga om hittegods. Också egendom vars försäljningspris inte skulle överstiga auktionskostnaderna skall kunna anses ha ringa värde.

Syftet med förstörande av egendom av ringa värde är att undvika att det uppstår förvarings- och hanteringskostnader som är oskäligen i förhållande till egendomens art. Man skall inte behöva skrida till åtgärder för att överlämna egendom av obetydligt värde till någon som är berättigad till och lämpad för att inneha den. I enlighet med de allmänna principerna för polisens verksamhet skall å andra sidan inte egendom av ringa värde förstöras, om den kan säljas eller överlämnas enligt 1 eller 2 mom. utan nämnvärda kostnader, nämnvärt besvär eller dröjsmål.

Beslut om förstörande av omhändertagna föremål och ämnen skall fattas av en polisman som hör till befälet.

4 mom. Ägaren och innehavaren skall beredas möjlighet att bli hörda innan egendomen säljs eller förstörs. De skall få yttra sig skriftligen eller muntligen. Yttrandet skall antecknas eller fogas till det protoll eller någon annan handling som uppgjorts över omhändertagandet. Hörande skall dock inte vara nödvändigt, om det är fråga om egendom av ringa värde eller som lätt förfars.

25 §. *Avlivande av djur*

Gällande lagstiftning innehåller inget allmänt stadgande om polisens rätt att avliva ett djur.

Enligt 5 § djurskyddslagen skall den som påträffar ett sjukt eller skadat husdjur, eller ett husdjur som annars är i hjälplöst tillstånd, antingen själv hjälpa djuret eller göra anmälan till dess ägare eller skötare eller till polisen. Visar det sig likväl vara överhövan svårt att anträffa nämnda personer och djuret är i sådant tillstånd att det uppenbarligen skulle innebära grymhet mot djuret om det skulle hållas vid liv, får det avlivas. Om detta skall ofördröjligen göras sådan anmälan som avses ovan. Likaså skall i naturtillstånd levande djur som är i hjälplöst tillstånd hjälpas i mån av möjlighet.

Med stöd av 12 a djurskyddslagen får ett djur som har behandlats i strid med stadganden eller bestämmelser avlivas, om de anvisningar som en veterinär meddelat om avhjälpande av missförhållanden inte har iakttagits inom utsatt tid och det inte är möjligt att skaffa djuret vård annanstans.

Enligt 84 § jaktlagen (615/93) skall man i mån av möjlighet hjälpa ett djur som avses i jaktlagen och som är sjukt, skadat eller annars i hjälplöst tillstånd, eller försöka underrätta områdets ägare, jakträttshavaren eller polisen. Om djuret är i ett sådant tillstånd att det uppenbarligen utsätts för oskäligt lidande om det hålls vid liv, får upphittaren avliva det även om han inte har rätt att på området fånga eller döda djuret eller fastän djuret är fredat när det påträffas.

Enligt 54 § 2 mom. jaktlagen har en jaktövervakare rätt att avliva en hund som han upprepade gånger har påträffat lös i strid med stadgandena om den tid hundar skall hållas kopplade, eller som är i färd med att riva ett hjortdjur, om han inte kan få tag i hunden. Enligt 42 § 2 mom. renskötsellagen (848/90) får man avliva en hund som undre den tid hundar skall hållas kopplade påträffas i färd med att jaga renar på deras betesmarker eller som under någon annan tid påträffas när den river en ren som den jagat.

Det finns inte uttryckliga stadganden om en polismans rätt att avliva ett djur som orsakar fara. För närvarande skall det anses att en sådan åtgärd baserar sig på stadgandena om nödvärn eller nödtillstånd.

Enligt den föreslagna paragrafen skall en

polisman ha rätt att avliva ett djur som
— orsakar fara för en människas liv eller hälsa,

— orsakar ansevnliga skador på egendom,

— allvarligt äventyrar trafiken, eller

— befinner sig i ett sådant tillstånd att det skulle innebära uppenbar grymhet mot djuret att hålla det vid liv.

Rätten att avliva ett djur skulle i dessa fall vara oberoende av om någon äger djuret, om djuret är fredat eller om det får jagas under ifrågavarande tid eller på ifrågavarande plats.

I enlighet med de allmänna principerna för polisens verksamhet skall det vara tillåtet att avliva husdjur endast om faran eller skadan inte kan avvärras på något annat sätt eller om ett sjukt eller skadat djur inte kan botas. I annat fall skall ett husdjur i första hand tas fast eller förflyttas annanstans.

Avsikten är således inte att ändra gällande praxis i fråga om avlivande av ett skadat djur. Praxis är att polisen i mån av möjlighet anlitar en veterinär eller djurets ägares sakkunskap innan han skrider till åtgärder för att avliva djuret.

Avlivande av ett djur som lever i naturtillstånd innebär inte ett ingrepp i någons rättigheter. Vid bedömningen av om ett sådant djur skall avlivas har de kostnader och den tidsspilan alternativa förfaringsätt orsakar således större betydelse än när det är fråga om ett husdjur. Även då skall man sträva efter att bevara sällsynta djurarter.

26 §. *En polismans rätt att ge befallningar*

Ingen tjänsteman har en allmän, enbart på uppgiftsområdet baserad rätt att meddela medborgarna bindande föreskrifter. Föreskrifter som gör intrång i medborgarnas rättsliga ställning och personliga frihet kan endast vara baserade på stadgande i lag, om inte ett sedvanerättsligt ingripande i en persons verksamhet kan anses vara lagligt.

För att kunna agera vid olycksfall och i situationer där det är fråga om brott eller störande av ordningen måste polisen på ett effektivt sätt styra hur medborgarna rör sig och handlar på en viss plats. Det är nödvändigt att polisen då kan ge befallningar för att få någon att avstå från åtgärder som orsakar fara eller

men. Innehållet i dessa föreskrifter, befallningar och förbud bestäms enligt situationen i det enskilda fallet.

Enligt 13 § 1 mom. i gällande polislag skall var och en iaktta de föreskrifter, påbud och förbud som polisen inom gränserna för sin befogenhet i enskilda fall meddelar. Med avvikelse från tidigare rättsuppfattningar har redan detta stadgande inom juridiken tolkats så att polisen inte enbart med stöd av sitt uppgiftsområde har någon allmän befogenhet att ge befallningar som är förpliktande för medborgarna. Förpliktande för medborgarna är endast sådana befallningar av polisen som hänför sig till bruk av sådana befogenheter som enligt andra stadgandet tillkommer polisen.

Genom ordalydelsen i den föreslagna 26 § anges klarare än för närvarande att rätten att ge befallningar förutsätter att polisen med stöd av något annat stadgande har befogenhet att utföra den uppgift som är i fråga. En förutsättning är också att de befallningar och förbud som meddelas behövs med tanke på uppgiften. Under dessa förutsättningar skall var och en vara skyldig att lyda en polisman befällning. Frågan om huruvida vissa befallningar som t.ex. ansluter sig till tvångsmedel är förpliktande är också beroende av om den som gett den är en hierarkiskt behörig polisman.

För den som inte iakttar en befallning eller ett förbud som avses i denna paragraf stadgas straff i 1 punkten i den föreslagna 50 § som gäller brott mot polislagen. En förutsättning för att en underlåtelse att göra det som en polisman har föreskrivit eller för att ett avsiktligt handlande som står i strid med en polisman föreskrifter förutsätter att det finns ett uttryckligt stadgande som förpliktar var och en att iaktta befallningar och förbud som en polisman meddelar i tjänsten.

27 §. Användning av maktmedel

Allmänt. I gällande lagstiftning är det allmänna stadgandet om polisens rätt att använda maktmedel infört i 3 kap. 8 § strafflagen. I enlighet med vad som konstaterats i propositionens allmänna motivering kan polisens bruk av maktmedel inte ses som en ursäktlig form av en primärt straffbar verksamhet.

Polisen handlar i enlighet med rättsordningen när han använder sina befogenheter under de förutsättningar och inom de ramar

som stadgas i lag. Även många andra myndigheter har rätt att för skötseln av ett tjänsteuppdrag handla på ett sätt som, om samma åtgärd skulle vidtas av någon annan, skulle uppfylla något brottsrekvisit. Sett ur den straffrättsliga systematikens synvinkel eliminerar myndigheternas befogenheter rättsstridigheten i ett förfarande som uppfyller ett brottsrekvisit. Befogenheterna ansluter sig till skötseln av de uppgifter som särskilt stadgas för varje enskild myndighet, och det är därför inte ändamålsenligt att utfärda några allmänna stadganden om befogenheternas innehåll.

Regleringen av de befogenheter olika myndigheter har i enskilda situationer är dock så omfattande, att den inte kan inskrivas i strafflagens allmänna del. Det är därför nödvändigt att införa stadgandena om befogenheter separat i den lagstiftning som gäller den enskilda myndigheten eller den enskilda förvaltningsgrenen.

Även många andra befogenhetsstadganden än de som gäller bruk av maktmedel ger polisen under bestämda förutsättningar rätt att förfara på ett sätt som annars skulle vara straffbart t.ex. som hemfridsbrott eller intrång i besittningsrätten. Det finns således flera skäl som talar för att användningen av maktmedel skall regleras i samband med de övriga stadgandena om polisens befogenheter. Frågan om hur en överträdelse av rätten att använda maktmedel inverkar på förfarandets straffbarhet skall alltså regleras i 3 kap. 9 § 2 mom. strafflagen, och den lagtekniska ändring som behövs skall göras i nämnda moment.

De viktigaste frågorna i anslutning till en polisman rätt att använda maktmedel hänför sig till följande:

1) den ram inom vilken maktmedel får brukas,

2) mot vad maktmedel får brukas och i vilken omfattning,

3) den rätt att använda maktmedel som tillkommer en person som bistår en polisman, och

4) hur regleringen av rätten att använda maktmedel förhåller sig till stadgandena om nödvärn.

Paragrafen har indelats i moment utgående från dessa frågor.

I mom. I momentet anges de förutsättningar under vilka en polisman har på denna paragraf grundad rätt att använda maktmedel. Stadgandet begränsar inte den rätt till nödvärn eller

den rätt att handla i nödtillstånd som tillkommer polisen på samma sätt som övriga medborgare, utan den definierar för sin del den rätt att bruka maktmedel som går utöver de normala medborgerliga rättigheterna och som en polisman har i sitt tjänsteuppgift uttryckligen på basis av sin tjänsteställning.

Användningen av maktmedel i polisens verksamhet är inte ett självändamål. Dess syfte är att trygga genomförandet av det egentliga uppdraget. Det är ofta fråga om en situation där en polisman i sitt uppdrag är både berättigad och skyldig att inkräkta på någons rättigheter. En polisman skall alltid vara berättigad att vidta den åtgärd för vilken maktmedel används. Behörigheten kan basera sig på polislagen, förundersökningslagen, tvångsmedelslagen eller någon annan lagstiftning.

Endast sådant bruk av maktmedel som är nödvändigt för skötseln av ett tjänsteuppgift är tillåtet. En förutsättning för användningen av maktmedel är ytterligare att polislagens stadganden om de allmänna principerna för polisens verksamhet inte kräver att man avstår från att bruka maktmedel. Även eventuella övriga stadganden som begränsar rätten att använda maktmedel skall beaktas. Begreppsmässigt kan maktmedlen rikta sig såväl mot personer som mot egendom.

Enligt den föreslagna paragrafen skall bruk av maktmedel i tjänsteuppgift vara tillåten

- för att bryta ner motstånd,
- för att avlägsna en person från platsen,
- för att gripa en person,
- för att förhindra någon som berövats sin frihet flyr,
- för att avlägsna ett hinder,
- för att avvärja ett överhängande brott, eller
- för att avvärja någon annan överhängande farlig gärning eller händelse.

Med motstånd avses någon persons fysiska, aktiva eller passiva beteende i avsikt att hindra en polisman verksamhet som har ett lagligt syfte. Det kan vara fråga om en situation där polisbefogenheter används eller ett tjänsteuppgift som inte kräver befogenheter som skiljer sig från sedvanliga medborgerliga rättigheter. Psykiskt motstånd som inte tar sig uttryck i en fysisk gärning eller i underlåtelse utgör inte ett sådant motstånd som avses i detta sammanhang.

Grunden för användning av maktmedel i en situation där någon gör motstånd skall uttryck-

ligen vara att någon försöker hindra polisens verksamhet. Enligt de allmänna polisrättsliga principerna är det i allmänhet inte tillåtet att använda maktmedel enbart för att tvinga någon att göra något som rättsordningen förpliktar honom till.

Den omständigheten att det i lagförslaget nämns särskilt att syftet att avlägsna en person från platsen utgör en laglig grund för bruk av maktmedel beror på att det är nödvändigt att maktmedel skall kunna användas i detta syfte också i situationer där den som skall avlägsnas inte gör aktivt motstånd. Man kan t.ex. genom att använda gaspistol försöka tvinga en person att själv avlägsna sig från en bostad där han har förskansat sig.

Avsikten är att det föreslagna stadgandet skall ersätta 3 kap. 8 § 2 mom. strafflagen, som gäller maktmedel som kan tillgripas mot en person som skall gripas eller som har berövats sin frihet, till den del stadgandet gäller polisen. Trots att den föreslagna formuleringen är kortare än den nuvarande, ändras regleringen inte i sak. När regleringen av polisens bruk av maktmedel i dessa fall införs i ett stadgande som gäller bruk av maktmedel i polisens verksamhet i allmänhet, bestäms de allmänna principer och begränsningar som styr användningen av maktmedel också i dessa fall utgående från polislagen.

Ett hinder som skall avlägsnas består i allmänhet av ett föremål som hindrar polisen att komma till den plats där en uppdrag skall fullgöras. Typiska exempel är en låst dörr eller ett blockerande fordon eller djur.

Rätten att använda maktmedel för att avvärja en överhängande fara för brott eller någon annan överhängande farlig gärning eller händelse kompletterar en polisman befogenheter när det gäller att förebygga störande av ordningen, farliga situationer och brott. Enligt den föreslagna 20 § skall en polisman i vissa fall få göra intrång i en persons rättigheter redan för att frånta denne möjligheterna att orsaka fara eller störning eller begå brott. Enligt den föreslagna 27 § skall en polisman ha en allmän rätt att vid behov med maktmedel förhindra även något annat brott eller någon annan farlig gärning eller händelse än en sådan som avses i 20 §, om det är uppenbart att brottet, gärningen eller händelsen i annars skulle vara omedelbart förestående.

Enligt det allmänna juridiska språkbruket är ett brott en gärning för vilken i lag stadgas

straff. Med annan farlig gärning avses t.ex. ett förfarande på vilket inget straff följer, emedan gärningsmannen inte känner till följderna av sin gärning eller av någon annan orsak inte är straffrättsligt ansvarig för den. En gärning är en persons av hans vilja beroende förhållningssätt, som tar sig uttryck i verksamhet som riktar sig mot andra. En gärningsman kan avstå från sitt förhållningssätt innan dess följder har blivit slutliga. En händelse är en sådan ändring i förhållandena som orsakas av något annat än mänsklig vilja, t.ex. av ett djur, en maskin eller naturkrafterna.

Syftet med användning av maktmedel skall vara att få en person att ändra sitt förhållningssätt, förhindra hans gärning eller att ingripa i ett skeende som har sitt upphov i en gärning eller i någon annan orsak.

De maktmedel som används med stöd av den föreslagna paragrafen skall vara nödvändiga. Maktmedel kommer i fråga endast om det önskade sakförhållandet inte kan uppnås på något annat sätt. Om en lägesbedömning visar att det önskade sakförhållandet inte kan uppnås ens med de försvarbara maktmedel som står till buds, får maktmedel inte användas.

När man börjar tillgripa maktmedel bör förutsättningarna för detta finnas eller vara omedelbart förestående. En sådan förhandsbedömning av faran som görs tidigare än detta utgör således inte en tillräcklig grund för bruk av maktmedel. Åtgärderna måste således basera sig på godtagbara slutsatser som dragits av den information man har om den aktuella situationen. Uppgifter som bygger på tidigare erfarenheter som man har i fråga om en viss person eller situation ger inte rätt att t.ex. i en situation där personen skall gripas använda maktmedel i större utsträckning än vad som är sedvanligt, utan dessa erfarenheter skall beaktas så att man bereder sig för ett sådant agerande som en eventuell utveckling av situationen förutsätter. Användningen av maktmedel får fortgå bara så länge som förutsättningarna för att börja använda maktmedel finns.

2 mom. Även när det finns förutsättningar enligt 1 mom. för bruk av maktmedel, måste de maktmedel som används vara försvarbara. I det föreslagna 2 mom. uppräknas omständigheter som vid en helhetsbedömning av situationen skall beaktas vid bedömningen av om maktmedlen är försvarbara.

De situationer där maktmedel används är i allmänhet överraskande. Det är omöjligt att

utforma ett stadgande på lagnivå där användningen av maktmedel, de redskap som får användas och en prioriteringsordning av de rättsgodas som skall skyddas skulle anges på ett uttömmande sätt. Polismannens säkerhet och säkerheten för de personer som skall skyddas förutsätter vid behov ett effektivt bruk av maktmedel. En reglering som i detalj skulle specificera de olika situationerna eller medlen skulle i synnerhet i en brådskande situation som kräver snabba åtgärder leda till att det skulle ta oskäligt lång tid att bedöma om det finns förutsättningar för användning av maktmedel. De allmänna svårigheter detta skulle medföra för upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet och för förebyggandet av brott skulle i enskilda fall kunna leda till ödesdigra följder.

Av dessa skäl är det bättre att regleringen av frågan om mot vad och i vilken utsträckning maktmedel får användas har allmän karaktär. Bedömningen av om det är försvarbart att använda maktmedel skall alltid ske på basis av en helhetsbedömning av den enskilda situationen. Bland faktorer som påverkar helhetsbedömningen nämns uppgiftens viktighet och brådskande natur, motståndets farlighet och de resurser som står till buds. Alla dessa faktorer skall ställas i relation till varandra på ett sakligt sätt. I en situation som kräver omedelbara åtgärder kan en enskild polisman som har enbart basutrustning till hjälp bli tvungen att redan för sin egen säkerhet använda strängare maktmedel än en behörigen utrustad grupp polismän. Å andra sidan blir en enskild polisman tvungen att bedöma frågan om det är nödvändigt att uppgiften utförs omedelbart, eller om det är möjligt att framskjuta åtgärderna eller avstå från dem, på ett annat sätt än en grupp polismän skulle bedöma frågan.

I första hand skall maktmedel tillgripas endast mot rättigheter som tillhör den fysiska eller juridiska person som är föremål för polisåtgärden. I första hand skall bruket av maktmedel riktas mot föremål, t.ex. ett farligt redskap som en person använder, och inte mot personen. I praktiken riktar sig åtgärderna ofta mot flera rättsgodas, vilkas prioriteringsordning måste beaktas. Förutom de direkta följderna av bruket av maktmedel skall också övriga risker som sannolikt eller eventuellt är förbundna med det beaktas. I fråga om bruk av maktme-

del krävs det särskild eftertanke i situationer där maktmedel kan orsaka betydande skada eller fara för utomstående.

Maktmedel skall användas på ett allmänt godtagbart sätt, och sättet skall vara sådant att dess följder kan förutses och att det kan användas säkert. Grundförutsättningen är att den person som anlitar maktmedel dels har den omdömesförmåga som behövs, dels har sådan utbildning och skicklighet som bruket av maktmedel kräver samt de fysiska förutsättningar som behövs.

Vid bruk av maktmedel skall samtidigt de allmänna stadgandena om polisens verksamhet beaktas. För att maktmedel skall vara försvarliga krävs det att den polisåtgärd som skall utföras är viktig i förhållande till de medel som används. Om t.ex. de förutsebara följderna av bruket av maktmedel skulle orsaka större kostnader, skada eller fara för liv eller hälsa än det åtgärden syftar till att hindra, skall man avstå från att använda maktmedel. Om det i ett sådant fall inte är möjligt att nå resultat utan att bruka maktmedel, skall polisen enligt 5 § ha rätt att helt avstå från åtgärden.

3 mom. Också den som bistår en polisman skall på samma sätt som enligt gällande lag ha rätt att bruka maktmedel. Förutsättningen för detta är att detta bistånd ges på begäran eller med tillstånd av den polisman som behöver hjälpen. Begreppet bistånd förutsätter att hjälpbehovet finns i den situation som råder eller är att vänta. Det är nödvändigt att den polisman som behöver hjälpen är personligen medveten om de befogenheter som tillkommer den privatperson som hjälper honom samt om omfattningen av dessa befogenheter. En begäran om bistånd vid utförande av polisuppdrag kan vara uttrycklig eller framföras allusionsvis med gester eller på något annat sätt. Begäran kan också avse omedelbart bruk av maktmedel.

För att den som bistår polisen skall ha rätt att använda maktmedel krävs det alltid att polisen i samband med begäran om bistånd eller när biståndet ges har befullmäktigat personen i fråga att använda maktmedel. Den polisman som framfört begäran om bistånd kan inom ramen för sin egen funktionella behörighet ge en sådan fullmakt att i det enskilda fallet använda maktmedel. En sådan fullmakt kan också ges av någon annan polisman som verkar i samma situation. Medan uppgiften utförs kan polisen genom befall-

ningar begränsa den bistående personens rätt tidsmässigt eller med avseende på redskap, maktmedlens art eller objekt.

Regleringen motsvarar således den föreslagna 45 §, enligt vilken den som bistår en polisman i ett tjänsteuppdrag har rätt att enligt anvisningarna vidta sådana åtgärder som polismannen inom ramen för sina befogenheter anvisar. Emedan en privatperson inte i allmänhet kan förutsättas känna till innehållet i stadgandena om maktmedel eller åtminstone inte hur de behöriigen skall tillämpas, bör man i regleringen utgå från att en polisman som anlitar hjälp alltid i tillräcklig mån skall leda den hjälpende personens verksamhet.

Det föreslagna stadgandet om den rätt att använda maktmedel som tillkommer en person som biträder en polisman skall inte begränsa den rätt till nödvärn eller handling i nödtillstånd som tillkommer personen i fråga på samma sätt som andra medborgare.

4 mom. Hänvisningen till strafflagen anger att den rätt att använda maktmedel som regleras i denna paragraf och nödvärn och nödtillstånd enligt strafflagen är separata rättsliga begrepp.

En polisman och en person som biträder honom har förutom de särskilda befogenheter som följer av hans uppgift dessutom den rätt till nödvärn och handling i nödtillstånd som allmänt tillkommer alla medborgare. När polisens tjänsteuppdrag utförs kan det vara nödvändigt att använda polisbefogenheter eller förfara på ett sätt till vilket en polisman har rätt med stöd av polisbefogenheterna och en privatperson med stöd av stadgandena om nödvärn. Det är också möjligt att en polisman i ett tjänsteuppdrag råkar in i en situation där han med stöd av stadgandena om nödvärn får förfara på ett sätt som inte ens polisbefogenheterna skulle berättiga honom till.

Avsikten är att de stadganden som hänför sig till straffrättens allmänna läror revideras i det tredje skedet av totalrevideringen av strafflagen. Då skall både stadgandena om nödvärn och stadgandena om nödtillstånd revideras. Det bruk av maktmedel som hänför sig till tjänsteuppdrag och som i rättsvetenskapen har kallats offentligrättsligt nödvärn skall regleras genom särskilda stadganden för varje enskild förvaltningsgren. Enligt det beredningsmaterial som finns hittills skall 3 kap. 6 § 1 mom. strafflagen innehålla ett allmänt hänvisningsstadgande till sådana stadganden på något

annat ställe i lag som berättigar till bruk av maktmedel. Ett allmänt stadgande som begränsar rätten att bruka maktmedel skall ingå i 2 mom. i nämnda paragraf. Stadganden om de grunder enligt vilka den som överskridit sin rätt att bruka maktmedel ändå skall gå fri från straffansvar skall ingå i 3 mom.

3 kap. Stadganden om inhämtande av information

Allmänt. Primärt har var och en rätt att genom att betrakta eller lyssna på andra iaktta deras förehavanden. Att göra iakttagelser och dra slutsatser därav är en del av all mänsklig verksamhet. Begränsningar i rätten att på detta sätt iaktta andra kan föranledas av att det i samhället finns behov av att begränsa de följder som iakttagelserna kan ha för en persons integritet, eller av avsikten med inhämtandet av informationen. Det kan t.ex. vara förbjudet att iaktta ett visst område, att anlita vissa hjälpmedel vid iakttagelserna, att samla ett visst slag av information eller att utnyttja sådan information.

Enligt 24 kap. 3 b § 1 mom. strafflagen skall en person dömas för olovlig avlyssning om han olovligen med teknisk apparat avlyssnar eller upptar vad som sker inom ett område som skyddas av hemfrid eller s.k. offentlig hemfrid. Enligt 2 mom. gör sig den som olovligen med teknisk apparat iakttar eller avbildar en person som befinner inom ett dylikt område skyldig till olovlig observation. Enligt 27 kap. 3 a § strafflagen är det straffbart att kränka en annans privatliv genom att offentliggöra känsliga uppgifter som kan ha erhållits t.ex. genom olovlig avlyssning eller olovlig observation.

Vid sidan av de särskilda befogenheter som en polisman har vid tjänsteutövning, har han i regel även rätt att vidta alla de åtgärder som enligt landets lagstiftning är tillåtna för var och en. En polisman verkar dock även i detta fall som företrädare för en myndighet. När en myndighet systematiskt samlar in uppgifter om någons privatliv för att kunna överväga huruvida tjänsteåtgärder senare skall vidtas mot honom, kan verksamheten innebära ingrepp i individens frihetssfär.

Den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter föreskriver att avtalsstaterna endast med

stöd av lag får göra ingrepp i de personers privatliv som vistas inom statens jurisdiktionsområde. I den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter ingår en uttömmande förteckning över de rättsgoda som får skyddas på ett sådant sätt att ingrepp i privatlivet kan tillåtas genom lag.

På grund av vad som anförts uttryckliga stadganden om polisens rätt att bedriva teknisk övervakning, observation och teknisk observation. För att medborgarnas integritet skall vara skyddad måste vissa begränsningar göras i myndigheternas rätt att vidta åtgärder som annars inte är förbjudna i lag. För att polisen skall kunna sköta sina tjänsteuppgifter måste den å andra sidan ha rätt att under vissa förutsättningar anlita också sådana informationsinhämtningsmetoder som i allmänhet inte är tillåtna.

I 28 § 1 mom. definieras begreppen teknisk övervakning, observation och teknisk observation. Det föreslås att i 29—31 §§ skall stadgas om förutsättningarna för att polisen genom dessa åtgärder skall få göra ingrepp i individens integritetsskydd. Regleringen skall alltså inte gälla de situationer där likartade informationsinhämtningsmetoder anlitas utan att åtgärderna kan anses innebära anmärkningsvärda ingrepp i någons rättigheter.

En privatperson som är innehavare av ett område eller en myndighet kan även ge polisen tillåtelse att delta i övervakning eller observation om personen eller myndigheten själv har rätt att vidta motsvarande åtgärder. Enligt gällande rätt anses det inte i ett sådant fall att åtgärderna på ett sätt som förutsätter lagstadganden riktar sig mot rättigheterna hos utomstående personer som uppehåller sig på området.

Uppgifter som med hjälp av teknisk övervakning, observation och teknisk observation lagligt samlats för ett visst tjänsteuppgift skall enligt förslaget under en viss tid få utnyttjas även för andra uppgifter, varefter onödiga uppgifter skall utplånas. Hur sådana uppgifter fogas till polisens register och för vilka ändamål registeruppgifterna får användas skall bli föremål för särskild reglering. Stadgandena om informationsinhämtning skall inte heller begränsa det interna informationsutbytet mellan polismyndigheterna, utan också dessa begränsningar skall härledas ur stadgandena om tystnadsplikt och användning av personregister.

28 §. *Definitioner*

Med övervakning såsom överbegrepp avses observation en på förhand obestämd grupp människor. Övervakningen kan ske helt och hållet utan tekniska hjälpmedel, genom normala syn- eller hörselintryck eller andra sinnesförmåelser. Vid övervakningen kan även tekniska hjälpmedel anlitas. Sporadisk eller kortvarig användning av tekniska apparater har i allmänhet inte begränsats i normal medborgarverksamhet, utom när apparaten registrerar händelser på privata eller hemfridsskyddade områden eller när övervakningen sker i ett syfte som är förbjudet i lag, t.ex. för spionage.

När övervakningen nu regleras i lag, begränsas således inte polisens rätt att tillfälligt bedriva allmän övervakning utanför hemfridsskyddat område. I dylika fall övervakas ingen enskild person, varför det inte finns orsak att begränsa polisens rätt till tillfällig övervakning mer än man begränsar den tillfälliga observation eller avlyssning som vem som helst får bedriva.

Avsikten med övervakningen är att eventuella brott eller störningar så snabbt och effektivt som möjligt skall kunna bekämpas och personer som gör sig skyldiga till sådant omedelbart skall kunna gripas. Åtgärden gäller inte någon på förhand bestämd person eller ett på förhand bestämt brott, men i samband med åtgärden blir det möjligt att erhålla uppgifter som kan användas för avväjande och utredning av brott.

Övervakning sker oftast i trafiksäkerhetssyfte, i syfte att upprätthålla ordning och säkerhet på allmänna områden eller för att nöjestillställningar eller andra särskilda evenemang skall förlöpa utan störningar.

Med hjälp av övervakningen kan polisen också få uppgifter som ger den anledning att övergå från allmän övervakning till observation på en viss person. Det är därför inte möjligt att entydigt ange var gränsen går mellan övervakning och observation. När polisen övervakar en viss person kan det vara fråga om observation eller teknisk observation.

Definition av teknisk övervakning. Med teknisk övervakning avses övervakning av en på förhand obestämd grupp människor med hjälp av en teknisk apparat. Den tekniska övervakning som avses i stadgandet är i allmänhet

fortlöpande och sker så att på förhand angivna platser övervakas samtidigt eller turvis.

Enligt stadgandet omfattar den tekniska övervakningen en viss plats eller ett visst område, som allmänheten har tillträde till. Övervakningsobjekt är bl.a. platser där allmänheten i stor utsträckning rör sig, såsom stationer, korsningar och vägnitt där det lätt sker olyckor, den närmaste omgivningen kring ambassader och statliga byggnader, stora nöjesevenemang som är utsatta för störande inslag samt många andra sådana områden där övervakningsbehovet är särskilt stort eller där allmänt förekommande brott eller störande beteende kräver effektivare polisverksamhet.

Även automatisk övervakning av vägtrafiken är sådan teknisk övervakning som avses i detta sammanhang. Övervakningen sker t.ex. så att polisen på bestämda platser samtidigt eller turvis placerar ut hastighetsövervakningskameror eller videokameror eller motsvarande apparater som lämpar sig för övervakning av området kring en farlig korsning. Apparater som används vid teknisk övervakning är övervakningskameror och mikrofoner som placeras där övervakningen sker.

Övervakning med hjälp av en kamera som transporteras i ett polisfordon är inte teknisk övervakning, eftersom åtgärden främst gäller ett fordon. En sådan kamera används i allmänhet för anskaffning av bevis om ett redan inträffat trafikbrott, och det är då fråga om anskaffning av bevis i samband med förundersökning.

Den ljud- eller bildinformation som teknisk övervakning ger kan även bli föremål för ljud- eller bildupptagning. Eftersom teknisk övervakning i och för sig till sin karaktär är allmän övervakning, får inte heller upptagning av information i anslutning till sådan övervakning gälla systematiskt eller på förhand utvalda personer. I definitionen stadgas därför att upptagning av ljud eller bild i anslutning till teknisk övervakning skall ske automatiskt. Automatisk upptagning kan ske ovabrutet eller så länge som någon vistas inom apparatens räckvidd.

Om den som bedriver teknisk övervakning börjar använda apparaturen till att observera eller avlyssna en viss person eller registrera ljud- eller synintryck av honom, förvandlas åtgärden till teknisk observation. När observation får ske anges i lagförslaget 31 §.

Definition av begreppet observation. Genom

observation samlar polisen uppgifter om en viss känd eller okänd person, hans kontakter och hans tidigare, pågående eller kommande verksamhet.

Den observation som avses i stadgandet består av en oavbrutet fortlöpande eller upprepad iakttagelseprocess som gäller en viss person och som ofta även är systematisk. Observationsstadgandena begränsar således inte rätten att i spaningssyfte vidta åtgärder där man under en mycket kort tid följer en person, närmast för att klarlägga om det är skäl att göra honom föremål för egentlig informationsinhämtning.

Det som regleras är uttryckligen observation av en person eller hans verksamhet. Föremål eller platser har inte ansetts åtnjuta ett sådant skydd enligt konventioner om mänskliga rättigheter eller annan lagstiftning att rätten att bedriva observation på dem vore begränsad. Däremot kan orsaken till att en person blir föremål för observation kan naturligtvis vara den, att hans verksamhet har anknytning till ett visst föremål eller att han vistas på en viss plats.

Observationen sker så, att den polisman som utför observationen gör egna iakttagelser med hjälp av syn eller hörsel och på detta sätt eller med hjälp av privata eller offentliga källor inhämtar, samlar och systematiserar polisen uppgifter om den person som är föremål för observation.

I polislagen skall endast stadgas om hur nya uppgifter om en viss person ursprungligen får inhämtas. Stadganden om detta ingår även i förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen. Om införande av uppgifter i personregister samt om användning och samkörning av registeruppgifter stadgas särskilt.

Med hjälp av observation kan polisen välja tidpunkten för sina åtgärder och rikta dem mot rätt person. Med hjälp av de uppgifter som observationen ger kan förundersökningen effektivteras, stulen egendom och personer som polisen söker spåras samt de slutliga följderna av brott även annars avvärras eller begränsas.

Definition av begreppet teknisk observation. Teknisk observation är med hjälp av en teknisk apparat utförd avlyssning av en viss person och upptagning av ljudet (*teknisk avlyssning*), observation och avbildande av honom (*optisk övervakning*) samt spårning av hur ett fordon eller en vara förflyttar sig (*teknisk spårning*). Det är även möjligt att med hjälp av teknisk

observation samla sådana uppgifter om en person som berör hans integritet. I 31 § föreslås stadganden om vilka former av teknisk observation som är tillåtna i olika fall.

Med teknisk observation avses enligt stadgandet en oavbrutet fortlöpande eller upprepad iakttagelseprocess, som ofta även är systematisk. Stadgandena om teknisk observation begränsar således inte rätten att i underrättelsesyfte vidta åtgärder där man under en mycket kort tid följer en person, närmast för att klarlägga om det finns skäl till systematisk informationsinhämtning och vem som skall bli föremål för sådan.

Med teknisk apparat avses i detta sammanhang en anordning med vars hjälp den som blir föremål för åtgärden kan iaktas eller avlyssnas eller med vars hjälp det är möjligt att veta var han vid olika tidpunkter uppehåller sig, utan att någon är tvungen att uppehålla sig i hans närhet på ett sätt som iakttagelser med hjälp av normal mänsklig syn eller hörsel skulle förutsätta. Med teknisk apparat avses även en anordning som gör det möjligt att på motsvarande sätt följa med var ett föremål befinner sig.

Teknisk observation föreligger t.ex. när man följer en person med hjälp av en apparat som egentligen är avsedd för övervakning. Å andra sidan finns det särskilda anordningar som uttryckligen är avsedda för teknisk observation, såsom t.ex. känsliga riktningmikrofoner eller optisk-elektroniska kameror, som inte ens behöver placeras nära den som är föremål för åtgärden. För teknisk observation av föremål och deras förflyttningar finns det t.ex. små radiosändare som kan fästas på föremålet.

2 mom. På basis av ett betänkande som avläts den 31 mars 1993 har man vid justitieministeriet berett en proposition med förslag till lagstiftning om teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk observation.

Enligt propositionen skall domstolen kunna kunna ge förundersökningsmyndigheterna tillstånd att vid undersökning av högförräderi, landsförräderi, mord, dråp, tagande av gisslan eller vid undersökning av andra i lagförslaget särskilt angivna grova brott eller straffbart försök till sådana avlyssna och uppta teledelanden (*teleavlyssning*) som förmedlas från eller till den som är misstänkt för brottet. En ytterligare förutsättning för teleavlyssning skall vara att de uppgifter som fås genom avlyssning

kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet.

På motsvarande sätt skall tillstånd kunna ges för inhämtande av hemliga identifieringsuppgifter om teledokumentation eller för tillfällig avstängning av en teleanslutning (*teleövervakning*) vid undersökning av ett brott för vilket det inte stadgas ett lindrigare straff än fängelse i fyra månader eller av ett brott som riktar sig mot ett automatiskt databehandlingssystem och som har begåtts med hjälp av teleterminalutrustning eller ett narkotikabrott eller ett straffbart försök till sådana brott.

Vid förundersökning av det sistnämnda slaget av brott skall det också kunna ges tillstånd till att ett muntligt meddelande i hemlighet avlyssnas eller upptas med hjälp av en teknisk anordning (*teknisk avlyssning*). Vid undersökning av ett brott för vilket det strängaste stadgade straffet är mer än sex månaders fängelse skall den som är misstänkt för brottet eller den plats där han vistas få fotograferas eller observeras i hemlighet av förundersökningsmyndigheten med en teknisk anordning (*optisk övervakning*). Teknisk avlyssning och optisk övervakning skall endast vara tillåten på allmän plats och en ytterligare förutsättning är att de uppgifter som därmed fås kan antas vara av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Ett fordon som den misstänkta använder eller det varuparti som utgör föremål för brottet skall få spåras med hjälp av en radiosändare som har fästs vid fordonet eller varupartiet eller med hjälp av någon annan anordning (*teknisk spårning*), om det strängaste stadgade straffet är mer än sex månader fängelse.

Förslaget till polislag har utarbetats utgående från att arbetsgruppens förslag leder till en lag som gäller alla ovan nämnda tvångsmedel. Ett hänvisningsstadgande i polislagen skall klargöra att teleavlyssning och teleövervakning är tillåten endast enligt de stadganden som föreslås bli intagna i tvångsmedelslagen. I tvångsmedelslagen skall stadgas om teknisk observation i samband med förundersökning och i polislagen om teknisk spaning i andra sammanhang.

Brottsbekämpningen är dock en på polisen ankommande helhetsbetonad verksamhet där det inte är möjligt att skilja mellan förebyggande åtgärder och åtgärder för utredning av brott. Inhämtande av information om yrkes- och vanebrottslingar har betydelse såväl för förebyggande som för utredning av brott. Även

när en person som är föremål för spårning inte företar sig något straffbart medan spårningen pågår, har polisen dock möjlighet att med hjälp av åtgärden göra iakttagelser både om efterhandlingar till brott som är föremål för utredning och om planerade nya brott. På detta sätt är det möjligt att samtidigt samla information såväl om redan inträffade, pågående eller planerade brott som om egendom som tillgripits genom brott.

29 §. Förutsättningar för teknisk övervakning

I lagförslaget finns ett uttryckligt stadgande om när polisen skall ha rätt att bedriva teknisk övervakning på en allmän plats. Övervakning med hjälp av en teknisk apparat skall vara tillåten för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, förebyggande av brott samt bevakning av särskilda övervakningsobjekt, oberoende av hur sannolikt det är att någon just då begår ett faktiskt brott eller stör ordningen.

Villkoren för användning av teknisk övervakning anger samtidigt på vilket sätt rätten att bedriva sådan övervakning eller anlita andra metoder för inhämtande av information har avgränsats. Det skall också vara tillåtet att med hjälp av en apparat som används för teknisk övervakning göra upprepade iakttagelser om en person som oavbrutet uppehåller sig på övervakningsområdet. Däremot skall apparaten få användas för systematiskt inhämtande av information om en person endast om det finns förutsättningar för teknisk observation enligt 31 §.

Den tekniska övervakning som regleringen gäller är till sin karaktär fortlöpande. Den tekniska apparaturen är i allmänhet påslagen också när ingen för tillfället följer med den information som förmedlas. Eftersom teknisk övervakning således inte är en enskild åtgärd av en polisman, är det enligt stadgandets ordalydelse polisen såsom myndighet som utför övervakningen.

Om teknisk övervakning och om hur den utförs skall allmänheten på ett lämpligt sätt informeras på förhand. I praktiken kommer detta i allmänhet att ske så, att ett tydligt anslag, t.ex. om kameraövervakning, sätts upp på platsen. I anslaget skall övervakningsområdet anges. Däremot behöver inte antalet appa-

rater som används vid den tekniska övervakningen eller deras placering anges.

Även om teknisk övervakning inte i och för sig innebär något nämnvärt ingrepp i någons frihetssfär, kan en person som uppehåller sig på övervakningsområdet önska avhålla sig också från sådant tillåtet beteende som han inte vill att skall iakttas eller bli föremål för upptagning. Dessutom är såväl själva den tekniska övervakningen som ett meddelande om sådan övervakning ägnade att förebygga brott och störningar.

Vid tillfällig övervakning, som enligt definitionen inte är teknisk övervakning, skall något förhandsmeddelande inte vara nödvändigt. Tillfällig allmän övervakning behövs t.ex. i samband med säkerhetsarrangemangen för ett statsbesök eller i samband med sådant särskilt beskydd som förutsätts i internationella avtal.

När syn- och hörselintryck samt upptagningar av dessa erhållits genom teknisk övervakning, skall de få användas i all sådan verksamhet som åligger polisen eller övriga myndigheter med anknytning till saken. Uppgifter som erhållits genom teknisk övervakning skall dock få föras in i personregister bara när detta är tillåtet enligt stadgandena om polisens personregister. Uppgifter som gäller en persons integritetsskyddade livssfär, och som inhämtats med hjälp av teknisk övervakning, skall enligt 42 § 2 mom. hemlighållas.

30 §. Förutsättningar för observation

1 mom. Fortlöpande och systematisk observation av en enskild person utgör ett ingrepp i hans integritet även om inga av hans i regeeringsformen stadgade grundlägganden rättigheter berörs. Spanings- och observationsverksamhet, som gäller en person som misstänks för ett redan begånget brott, kan även enligt rådande rättsuppfattning anses vedertagen såsom en tillåten förundersökningsmetod. Om observation i brottsförebyggande syfte behövs däremot stadganden i polislagen.

Enligt det föreslagna momentet skall en polisman få bedriva observation på en person som misstänks handla på ett sätt som uppfyller ett brottsrekvisit. Enligt de allmänna principerna inom polisrätten får brottsförebyggande åtgärder vidtas oberoende av om den som är

föremål för spaningen är skyldig till något eller om handlingen kan tillräknas honom.

Avsikten med observation är att förhindra brottslig verksamhet som befinner sig på förberedelsestadiet, avbryta pågående brottslig verksamhet eller att begränsa skadorna av sådan. Den verksamhet som en person bedriver behöver inte uppfylla ett brottsrekvisit när observation inleds. I detta skede är det nog att det finns fog att befara att verksamheten utvecklas så att den blir brottslig om inte myndigheterna griper in.

Misstankarna skall grunda sig på en persons uppförande eller andra giltiga skäl. Enbart en persons brottsliga förflutna är inte orsak nog för observation. Tidigare begångna brott skall dock enligt allmän livserfarenhet kunna beaktas om de tillsammans med de uppgifter som erhållits om en persons verksamhet, medels användning och kontakter med för brott misstänkta personer ger anledning att misstänka att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.

När det i stadgandet talas om brottslig verksamhet avses inte någon viss gärning som uppfyller ett brottsrekvisit, utan vilket som helst beteende som såsom helhet betraktat har anknytning till en straffbar gärning. Såsom brottslig verksamhet skall även anses förberedelse till brott, försök och efterhandlingar till brottet, oberoende av om dessa gärningsformer just i detta fall är straffbara. Observationen kan t.ex. samtidigt syfta till utredning av ett olovligt tillgrepp av egendom och förhindrande av ett häleribrott.

I överensstämmelse med detta skall polisen, med hjälp av de uppgifter den erhållit, inom ramen för sina i andra stadganden angivna befogenheter kunna befatta sig med brottslig verksamhet redan innan verksamheten uppfyller rekvisitet för en straffbar gärning eller ett straffbart försök. Även i ett senare skede, när ett brott utreds, kan polisen dra nytta av sådana uppgifter som erhållits genom observation, men med vilkas hjälp brottet inte har kunnat förhindras.

Vid beredningen av propositionen har det övervägts huruvida det vore skäl att tillåta observation av en person även när det finns fog att befara att denne allvarligt äventyrar allmän ordning och säkerhet. Eftersom ett förfarande som allvarligt äventyrar allmän ordning och säkerhet i regel är straffbart, finns det inga skäl att ta in särskilda stadganden om observation

för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.

I vardagslivet är det möjligt att med hjälp av synen, hörseln och andra sinnen göra iakttagelser också om personer som befinner sig på gårdsområden eller på annat hemfridskyddat område. Det finns därför ingen orsak att förbjuda en polisman att göra samma iakttagelser som vem som helst kan göra. Med stöd av nämnda paragraf skall observation på en person dock inte vara tillåten när han befinner sig i kärnan av det hemfridskyddade området, dvs. i sin egen eller en annan persons bostad.

De uppgifter som erhålls genom observation kan indelas i omständigheter som en polisman faktiskt själv fått kännedom om och uppgifter som framgår ur polisens register. Uppgifter skall få registreras och därefter användas enligt vad som stadgas i den kommande lagen om polisens personregister. Förutom i register antecknas dylika uppgifter främst i förundersökningsprotokoll och i polisens uppdragsmeddelanden. Största delen av de uppgifter som erhålls genom observation blir emellertid inte alls registrerade, utan begränsas till vardagliga minnesuppgifter hos polismännen.

2 mom. I syfte att förhindra eller avbryta brottslig verksamhet skall observation även få bedrivas på en person som med fog kan befaras medverka till ett brott som någon annan begår.

Eftersom den person som observation gäller inte själv nödvändigtvis gör sig skyldig till något som enligt lagen är straffbart, föreslås det att villkoren för åtgärden skall vara strängare än när observation gäller en person som själv misstänks göra sig skyldig till brott.

Misstanken om att medverkan föreligger skall baseras på sannolika skäl. Observation av en person skall få bedrivas endast när han befinner sig utanför hemfridskyddat område, och således inte på hans egen eller någon annan persons bostad eller t.ex. på hans gårdsområde. Observation är inte heller tillåten när brottet är ringa. Därför föreslås det att observation på en person som misstänks för medverkan till brott skall vara tillåten, om det strängaste straffet för brottet är fängelse i mer än sex månader.

En person skall anses medverka till ett brott om det mellan honom och gärningsmannen eller gäningsmännen föreligger ett avtal, en plan, en rollfördelning eller något annat samarbetsförhållande som har brottslig anknytning. I detta avseende är det nog att personen

i fråga bekostar gärningsmannens uppehälle, ger gärningsmän logi eller åt dem anskaffar, hyr eller tillverkar fordon eller andra hjälpmedel som de behöver. Medverkan kan också föreligga när någon transporterar personer eller förser en efterlyst person med livsmedel. Där emot kan medverkan inte anses föreligga när någon t.ex. till följd av släktskap, familjeförhållanden eller ett kundförhållande håller normal kontakt med en person som begår brott, förutsatt att kontakten inte har något att göra med sådan verksamhet som beskrivits.

Fog att misstänka medverkan enligt stadgandet kan föreligga t.ex. på basis av en persons eget uttalande, angivelse av målsäganden, omständigheter som framgått vid undersökning av tips, uppgifter som någon i sitt eget namn eller anonymt tipsat polisen om, iakttagelser om omständigheter som en polisman själv sett eller hört eller iakttagelser som gjorts med hjälp av teknisk apparatur. En slutsats om medverkan kan också dras efter att uppgifter kombinerats eller erhållits i samband med tillståndsförvaltningen.

31 §. Förutsättningar för teknisk observation

Allmänt. När riksdagen behandlade den proposition (RP 63/1972 rd) som gällde olovlig avlyssning och olovlig observation ansåg lagutskottet i sitt betänkande (LaUB 5/1972 rd) att de föreslagna straffstadgandena inte hade rättslig inverkan på polisens rätt att med en teknisk apparat göra dylika iakttagelser i den omfattning som detta enligt lag eller sedvanerätt vid ifrågavarande tidpunkt var möjligt för polisen.

Numera är det ostridigt att polisen inte kan ha dylika befogenheter om de inte grundar sig på lag. Detta konstateras bl.a. i ett betänkande av grundlagsutskottet (GrUB 4/1986 rd), när utskottet behandlade riksdagens proposition med förslag till lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel i brottmål (RP 14/1985 rd). Enligt rådande rättsuppfattning skall också polisens rätt att göra ingrepp i det integritetskydd som en person åtnjuter på allmän plats vara reglerad i lag.

1 mom. Det föreslås att i momentet skall stadgas om de allmänna och gemensamma förutsättningarna för olika former av teknisk observation. I 2 mom. skall stadgas om hur

allvarligt ett brott som polisen försöker avvärja skall vara för att en viss form av teknisk observation skall få anlitas.

Grundförutsättningen för att teknisk observation skall få anlitas är att åtgärden enligt en förhandsbedömning kan antas ge resultat. När teknisk observation utförs skall det finnas fog att förmoda att observationen ger uppgifter som behövs för avvärjande av brott. Det föreslås att en polisman skall ha rätt att bedriva teknisk observation av en person som befinner sig utanför hemfridsskyddat område. Inte heller i detta fall förutsätts det att den som observeras är skyldig till något eller kan tillräknas något.

När observation utförs utanför hemfridsskyddat område skall såväl den polisman som utför observationen som den apparat som används befinna sig utanför det område där den person som observeras åtnjuter skydd för sin hemfrid. Med hemfridsskyddat område avses det område inom vilket innehavaren åtnjuter skydd för hemfrid enligt 24 kap. 1 § strafflagen. Enligt 24 kap. 3 b § strafflagen är olovlig avlyssning och olovlig observation straffbar när den riktar sig mot ett område som anges i 1 § i samma kapitel eller gäller en person som befinner sig på området.

Med stöd av detta stadgande får observation med hjälp av en teknisk apparat inte bedrivas på en person som befinner sig på hemfridsskyddat område ens när en polisman har lov att beträda området, och spaningen får inte heller utföras så att polisen får hjälp av en person som lovligen befinner sig på området så, att myndigheten bestämmer över personens handlande. Teknisk observation får gälla ett hemfridsskyddat område endast i de fall och under de förutsättningar som nämns i 3 mom.

Eftersom stadgandena om polisens befogenheter enligt polislagen endast gäller polismän, begränsar stadgandena om förutsättningarna för teknisk observation inte den rätt som en person som lovligen uppehåller sig på hemfridsskyddat område har att enligt egen prövning överlämna egna upptagningar till polisen.

Teknisk observation skall vara tillåten så länge som förutsättningarna för inledande av sådan kontinuerligt föreligger. Den tekniska observationen skall avslutas när risk för brott inte längre föreligger.

2 mom. Såsom ett villkor för teknisk obser-

vation förutsätts det att den person som observation gäller med fog kan misstänkas göra sig skyldig till brott.

När olika former av teknisk observation anlitas, innebär detta mer eller mindre omfattande ingrepp i den persons integritetsskydd som observation gäller. Den som befinner sig på en allmän plats kan i allmänhet inte utgå från att det inte är möjligt att någon med hjälp av synen direkt observerar honom utan att han själv vet om det. Den som deltar i ett samtal har däremot i allmänhet möjlighet att anpassa sitt röstläge så att utomstående inte kan avlyssna ett samtal som är avsett att vara konfidentiellt. I den regeringsproposition som gäller andra skedet av totalrevideringen av strafflagen föreslås det att också olovlig avlyssning och med hjälp av en teknisk apparat utförd olovlig upptagning av ett samtal som förs på allmän plats skall vara straffbar.

Av ovan nämnda skäl är det motiverat att gradera villkoren för anlitaandet av olika former av teknisk observation så att teknisk avlyssning kommer i fråga först när misstankar om ett betydligt allvarligare brott föreligger än vad som förutsätts vid optisk övervakning och teknisk spårning.

Teknisk avlyssning skall enligt stadgandet förutsätta att en person sannolikt gör sig skyldig till ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst två år.

Teknisk observation och teknisk spårning skall vara tillåten om en person på sannolika skäl kan misstänkas göra sig skyldig till ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader. Optisk övervakning och teknisk spårning skall även få bedrivas på personer som på sannolika skäl kan misstänkas medverka till ett dylikt brott. Begreppet medverkan har behandlats ovan i motiveringen till 30 § 2 mom.

3 mom. För att en polisåtgärd tryggt skall kunna vidtas eller fara för liv eller hälsa avvärjas, skall teknisk observation få anlitas omedelbart innan polisåtgärden vidtas eller medan den pågår. Tidpunkten omedelbart innan åtgärden vidtas är den tidpunkt från och med vilken de uppgifter som inhämtas kontinuerligt har betydelse för att polisåtgärden skall kunna vidtas på ett tryggt och ändamålsenligt sätt.

Teknisk observation med stöd av detta moment skall även få riktas mot ett hemfridsskyddat område så, att observationen utförs med

hjälp av en apparat som en polisman eller en person som bistår polisen vid genomförandet av åtgärden har med sig. Det skall härvid vara tillåtet att använda alla sådana för teknisk observation lämpliga hjälpmedel som gör det möjligt att inhämta syn- eller hörselintryck eller följa med hur ett fordon eller en vara förflyttar sig.

En förutsättning för ovan nämnd teknisk observation är att den är nödvändig för att en polisåtgärd tryggt skall kunna vidtas eller en överhängande fara som hotar dens liv eller hälsa som skall gripas eller skyddas skall kunna avvärjas.

Polismännen skall sträva efter att vidta en åtgärd så, att den person som är föremål för åtgärden inte medan den utförs eller till följd av den äventyrar andras liv eller hälsa genom våld som omedelbart riktar sig mot dem eller genom bruk av farliga föremål eller ämnen. Å andra sidan skall polismännen även förfara så, att inte heller deras egen verksamhet i större utsträckning än vad detta är nödvändigt för fullgörandet av uppdraget äventyrar eventuella målsägandes eller utomståendes säkerhet, polismännens eget skydd i arbetet eller dens liv eller hälsa som är föremål för polisåtgärden.

När en person skall gripas känner man ibland på förhand till att han genom sitt självmordsfixerade beteende eller genom att öva våld mot andra omedelbart kan komma att äventyra sitt eget eller andras liv eller hälsa redan när polisåtgärden förbereds. I dessa fall kan teknisk observation i anslutning till en polisåtgärd även syfta till att avvärja dylika faror, som inte egentligen hör samman med polisens arbete.

Teknisk observation kan i ovan nämnda fall betraktas såsom nödvändig, om det finns fog att misstänka att personen i fråga äventyrar en annans säkerhet innan polisåtgärden vidtas eller medan den pågår, och de uppgifter som behövs för åtgärden inte annars kan erhållas. Ibland är det omöjligt att erhålla uppgifter utan teknisk observation, eftersom inga andra medel står till buds eller de uppgifter som annars erhålls kan vara felaktiga.

Teknisk observation skall i synnerhet kunna anlitas i sådana särskilda situationer som är de svåraste i polisens verksamhet, såsom pågående rån, fall där det tas gisslan, flygplanskapningar eller fall av familjevåld. Den som skall gripas kan ha gjort sig skyldig till upprepade våldsbrott eller tidigare använt vapen när han

kommit i beröring med polisen. Utöver de olika fall där någon skall gripas, är också t.ex. beslag och husrannsakan i utrymmen där beväpnade brottslingar uppehåller sig farliga uppdrag för polisen. Dessa fall kännetecknas av att polisen för att trygga målsägandens och utomståendes säkerhet samt sitt eget skydd i arbetet måste vara beredd att vid behov anlita t.o.m. kraftiga maktmedel.

Även i dessa fall skall användningen av maktmedel dimensioneras riktigt. En felaktig dimensionering kan bero på felbedömning av situationen eller på felaktiga förhandsuppgifter. I fall där polisen alarmerats hem till någon eller när någon skall gripas kan fara uppstå t.ex. för att tidpunkten är felaktig, för att risken under- eller överskattas eller för att den som skall gripas samtidigt skriker till handling. Det är härvid viktigt att polisen får uppgifter om var den som skall gripas eller andra personer befinner sig, om deras säkerhet samt om hur en fara som hotar dem som skall skyddas utvecklar sig.

4 mom. En polisman skall ha rätt att inleda teknisk observation när de i lagen stadgade förutsättningarna förligger.

För att sådan teknisk observation som avses i 1 mom. skall få pågå längre än 24 timmar förutsätts dock en befallning av en polisman som tillhör befälet. Dygnet skall räknas från det att åtgärden inleddes. Teknisk observation skall anses ha fortgått oavbrutet även om den avbryts för ett tag, förutsatt att grunden för observationen är densamma. När mera än 24 timmar förflutit från det att observationen inleddes, får den utan befallning av en tjänsteman som tillhör befälet återupptas endast om det av en helt ny orsak finns en laglig grund för teknisk observation på samma person.

Enligt 4 mom. skall en polisman som tillhör befälet omedelbart underrättas om teknisk observation i anslutning till en polisåtgärd. I praktiken kommer denna skyldighet huvudsakligen endast att bli aktuell i fall där ett dylikt meddelande även annars skulle göras enligt polisens interna bestämmelser om arbetsledning. Oftast är situationen sådan där en polisman som tillhör befälet även börjar leda polisverksamheten på fältet.

32 §. Meddelande om observation och teknisk observation

1 mom. I regel skall den som har varit

föremål för teknisk spaning enligt 31 § 1 mom. ha rätt att få kännedom om åtgärden efter att den har avslutats.

Huvudregeln skall vara att ett meddelande lämnas. I praktiken är det emellertid inte möjligt att med rimliga ansträngningar få kontakt med den som varit föremål för åtgärden. Om han är okänd kan det t.o.m. vara omöjligt. I de fall där det inte är möjligt att utan besvär nå den som varit föremål för åtgärden, är det tillräckligt att han informeras när han själv förhör sig om saken.

Om inte något annat följer av 2 mom., skall den polisman som beslutit om åtgärden ansvara för att det lämnas ett meddelande enligt detta moment.

I meddelandet skall ingå uppgifter om observationen och nämnas när den har ägt rum, hur länge den varat samt vilken grunden varit. Grunden skall dock uppges endast i den omfattning som är nödvändig för individualisering av observationen. I meddelandet skall inte ingå uppgifter som till följd av förundersökning av saken eller av annan orsak skall hemlighållas. I meddelandet skall i ingen händelse röjas polisens yrkeshemligheter, såsom taktiska och tekniska metoder, förfaringssätt eller informationskällor.

Om ett meddelande kunde äventyra förebyggande eller utredning av ett brott, skall det inte lämnas. En sådan risk föreligger om meddelandet i och för sig skulle innebära att omständigheter som med tanke på förebyggandet eller utredningen av brott bör hemlighållas skulle avslöjas.

Ett meddelande kan även annars äventyra förebyggandet eller utredningen av ett brott, om den som observeras är misstänkt för att fortsätta sitt brottsliga beteende och med anledning av meddelandet kan börja planera att utföra sitt brott på ett sätt som är svårare att utreda. Ett meddelande kan också göra det svårare för polisen att få uppgifter ur viktiga källor. Vilka verkningar ett meddelande får beror även på kontakterna mellan personer som misstänks för brott. När polisen överväger att lämna ett meddelande om teknisk observation, skall den också beakta frågan om del finns grunder enligt förundersökningslagen för inledande av förundersökning.

2 mom. Den i föregående moment stadgade skyldigheten att lämna meddelande föreslås inte gälla andra metoder för inhämtande av information, såsom t.ex. observation enligt 30 §

eller teknisk observation enligt 31 § 3 mom. för trygghet av en polisåtgärd, eftersom de uppgifter som inhämtats i dessa fall har ett användningsändamål som enbart ansluter sig till den pågående situationen.

För tydligheten skall uttalas i stadgandet att inte heller grunden för sådan observation som avses här eller för polisåtgärder som föregår teknisk observation behöver uppges.

Å andra sidan är det enligt stadgandet inte heller förbjudet att lämna ett sådant meddelande. En polisman skall alltså efter egen prövning ha möjlighet att lämna ett meddelande så länge det inte äventyrar förebyggandet eller utredningen av ett brott. I vissa fall kan meddelandet vara ett effektivt sätt att avvärja just det brott som även observationen är avsedd att förhindra.

Också när den som varit föremål för åtgärden av en tillfällighet blir medveten om åtgärden och förhör sig om grunden för den ankommer det på polismannen att pröva huruvida grunden skall uppges. Stadgandet innebär således ett undantag från polisens skyldighet enligt 4 § 2 mom. att motivera sina åtgärder.

33 §. *Hantering av material*

1 mom. Med hjälp av observation och teknisk observation försöker polisen skaffa uppgifter som i regel har betydelse för den fortsatta verksamheten. De upptagningar innehåller uppgifterna skall i vissa fall i oförändrad form fogas till polisens register.

Observation och teknisk observation kan i enskilda fall innebära rätt omfattande ingrepp i den persons integritet som blir föremål för observation. Fastän åtgärderna endast får vidtas under de förutsättningar som nämns i lagen, är det skäl att begränsa den tid under vilken uppgifter och upptagningar får bevaras.

Enligt momentet är en polisman som tillhör befälet endast skyldig att granska insamlade uppgifter och tekniska upptagningar. Med insamlade uppgifter avses en systematiskt insamlad helhet av information om en viss person. I praktiken är det inte ens möjligt att regelbundet granska de uppgifter om enskilda iakttagelser som polisen fått av allmänheten eller som en polisman själv har inhämtat genom enskilda iakttagelser.

Avsikten är att granskningen skall tjäna

såsom tillsyn över efterlevnaden av stadgandena om förutsättningarna för observation och teknisk observation. Avsikten är även att förhindra att det material som förvärvats genom observation eller teknisk observation bidrar till skapandet av personregister annars än när detta är tillåtet enligt de stadganden som skall utfärdas om polisens personregister.

Granskningen skall likaså förhindra att uppgifter bevaras om personer som inte är föremål för observation vare sig på grund av misstanke om brottslig verksamhet eller medverkan till sådan. Uppgifter som enbart gäller utomstående skall enligt stadgandet utplånas om de inte behövs för utredning av brott.

Granskningen skall ske utan dröjsmål. Avsikten är emellertid inte att varje uppgift skall granskas skilt för sig genast när den förvärvats, utan granskningen skall uttryckligen gälla den datamängd som nämns i stadgandet.

2 mom. Huvudregeln skall vara att uppgifter som förvärvats med hjälp av åtgärden i allmänhet skall användas uttryckligen för det ändamål som de inhämtats för.

Även om de lagstadgade villkoren för observation eller teknisk observation är uppfyllda när åtgärden vidtas, visar det sig ibland att de uppgifter som förvärvats genom åtgärden inte har den betydelse som ursprungligen avsetts. Det är emellertid inte möjligt att förutsätta att en polisman som känner till resultatet av observationen i ett senare skede av sina tjänsteåtgärder skall utestänga dessa uppgifter och deras verkningar ur sitt medvetande. Det är därför inte realistiskt att skilja mellan tjänsteuppdrag där uppgifter som förvärvats genom observation skall få utnyttjas och övriga uppdrag, där sådan användning av uppgifterna inte skall vara tillåten.

Vid bekämpning av brott är det likaså i praktiken omöjligt att skilja mellan förebyggande arbete och utredning av brott, eftersom bekämpningsåtgärderna är avsedda att främja bägge. Upplysningar som förvärvats i brottsförebyggande syfte kan särskilt vid bekämpning av fortsatt brottslig verksamhet, såsom narkotikabrott, visa sig ha betydelse även för utredningen av begångna brott.

Även om det föreslås att särskilda stadganden skall stiftas om observation för utredande av redan begångna brott, skall det, när så visar sig behövt, även vara tillåtet att till förun-

dersökningsmaterialet foga material som förvärvats genom observation eller teknisk observation enligt polislagen.

I den omfattning som stadgandena om polisens personregister det tillåter skall även uppgifter och upptagningar som förvärvats med hjälp av observation och teknisk observation få fogas till register som förs av polisen. I dessa fall skall registerstadgandena ange förutsättningarna för användning av de registrerade uppgifterna samt hur länge uppgifterna skall bevaras.

Om materialet inte har fogats till ett av polisen fört register eller till ett förundersökningsmaterial, skall det utplånas senast ett år efter att det sannolikt inte längre behövs för det ändamål som det anskaffats för.

Ett år kan anses vara en tillräckligt lång tid för bedömning av huruvida en person fortsätter med en verksamhet med anledning av vilken observation på honom skall fortsättas. Om den som är föremål för observation eller teknisk observation är en allmänfarlig person eller en person som begår andra svåra brott, fogas sådana uppgifter om honom som kan vara av betydelse för polisens verksamhet under längre tid än ett år i allmänhet till register som förs av polisen. I lagen måste därför utsättas en viss tid efter vars utgång ett minnesstoff, som t.ex. en polisman eller en undersökningsgrupp samlat inom sig, men som inte fyller villkoren för registrering, skall utplånas såsom obehövt.

Ett engångsdokument eller en engångsupptagning, såsom t.ex. ett fotografi eller en handling, skall förstöras rent fysiskt. Upptagningar som förvaras i annan form skall avlägsnas från underlaget på ett säkert sätt, t.ex. så att man spelar över upptagningen på ett ljudband eller initierar en diskett. Samtidigt skall eventuella beskrivningar av innehållet i dokumenten eller upptagningar eller anteckningar om innehållet utplånas.

34 §. Rätt att få uppgifter av en myndighet

Allmänt. Att upprätthålla säkerheten är det viktigaste allmänna målet för den i olika förvaltningsgrenar organiserade stats- och kommunalförvaltningen. Det är förenligt med samhällets grundläggande intressen att inte myndigheternas rätt att i säkerhetssyfte utbyta information utan orsak begränsas. Å andra sidan är det skäl att fordra att detta infor-

mationsutbyte begränsas så, att inga onödiga ingrepp görs i medborgarnas integritet.

Begränsningarna i rätten att utbyta information kan följa av de förbud mot viss bevisning som ingår i 17 kap. rättegångsbalken, vars stadganden om tystnadsplikt och rätt att tåga i huvuddrag skall tillämpas även vid förundersökning av brott. Enligt 23 § statstjänstemannalagen får en tjänsteman inte olovligt röja en omständighet som i tjänsten kommit till hans kännedom och som enligt vad som särskilt stadgas eller bestämts skall hållas hemlig, som gäller annans hälsotillstånd eller som på grund av sakens beskaffenhet annars uppenbarligen inte får röjas.

En tjänstemans tystnadsplikt får enligt 23 § statstjänstemannalagen sitt innehåll såväl av gällande lagstiftning som av bestämmelser och anvisningar som kontinuerligt ändras.

Tystnadsplikten utgör en begränsning av den offentlighetsprincip som i egenskap av en allmän princip inom förvaltningen styr myndigheternas handlande. Ofta kan polisen dock bäst genom råd och informationsverksamhet uppfylla sin skyldighet att förebygga brott och händelser som hotar allmän ordning och säkerhet, vilket är en av polisens uppgifter.

I gällande lagstiftning finns ca 300 stadganden om olika myndigheters tystnadsplikt. I lagstiftningen ingår också ett antal stadganden där det allmänt föreskrivs att en viss myndighet har rätt att av andra myndigheter få sådana uppgifter som den behöver för att kunna sköta sina uppgifter. Vid tillämpningen av dessa stadganden är det största problemet för närvarande att stadgandena är mycket talrika, splittade och delvis överlappar varandra.

De stadganden som gäller en viss myndighets tystnadsplikt och rätt att få uppgifter är till och med i den nyaste lagstiftningen mycket allmänt formulerade. Av stadgandena framgår således inte huruvida en viss myndighets rätt att få uppgifter utgör ett undantag till en huvudregel om en annan myndighets tystnadsplikt, eller huruvida ett stadgande som ålägger en viss myndighet tystnadsplikt utgör ett undantag till en huvudregel om en annan myndighets allmänna rätt att få uppgifter.

Kollisionerna mellan stadgandena om tystnadsplikt och stadgandena om rätt att få uppgifter har i brist på konsekvent reglering i praktiken avgjorts med ledning av vilka uppgifter som åligger olika myndigheter samt deras behov av uppgifter. En myndighet borde inte

hemlighålla uppgifter som en annan myndighet begärt för skötseln av sina åligganden, om inte de intressen som stadgandena om tystnadsplikt är avsedda att skydda i ett enskilt fall väger tyngre än den uppgift som den begärande myndigheten sköter eller den betydelse som uppgifterna kan ha för skötseln av uppgiften.

De stadganden som begränsar rätten till informationsutbyte eller registrering av uppgifter har huvudsakligen utfärdats för att skydda hälsovårds- och socialvårdsklienternas integritet eller för att trygga försvaret eller beslutsfattandet hos de högsta myndigheterna i landet.

Såsom viktig säkerhetsmyndighet behöver polisen för många av sina uppgifter sådan information som andra myndigheter besitter eller har tillgång till. Polisens uppgifter är särskilt vid bekämpning av brott så mångfaldiga, att det i praktiken är omöjligt att på förhand individualisera de uppgifter som polisen behöver och av vilken myndighet polisen skall begära dem för att kunna fullgöra sina samhälleliga förpliktelser. Hela den brottsbekämpande verksamheten bygger på insamling och analys av uppgifter. Särskilt stort är informationsbehovet i samband med förundersökning av brott. Utbyte av information är också synnerligen viktigt för upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet.

Enligt gällande rätt kan polisens möjligheter att få uppgifter vara beroende av det ändamål som uppgifterna används för. T.ex. vid undersökningen av brott kan förutsättningarna för erhållande av uppgifter vara olika beroende på om brottet riktat sig mot den myndighet som lämnar uppgifterna eller mot en av dess klienter eller om myndigheten annars besitter sådana uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen av brottet. Stadgandena kan förbjuda att av en för ett visst syfte lagligen förvärvat upplysning används för andra tjänsteupdrag.

Genom stadgandena i detta lagförslag är det inte möjligt att lösa de allmänna problemen i den juridiska regleringen av informationsutbytet mellan myndigheterna, eftersom detta skulle förutsätta ett särskilt lagstiftningsarbete med systematisk revidering av stadgandena om tystnadsplikt och rätt att få uppgifter.

Å andra sidan skulle ett tryggande av polisens tillgång till information genom stadganden i varje speciallag förutsätta komplettering av hundratals stadganden och kontinuerlig uppföljning av den nya lagstiftningen.

I detta skede är det endast möjligt att reglera polisens rätt att få uppgifter genom stadganden som ger polisen en allmänt hållen rätt att få uppgifter som behövs för vissa tjänsteuppdrag.

För polisens vidkommande kan det vara fråga om att förvärva uppgifter som en annan myndighet än polisen samlat för fullgörandet av sin tillsynsskyldighet. För ett tjänsteuppdrag kan polisen även vara i behov av uppgifter som en annan myndighet har mottagit av personer som vårdas av myndigheten eller är klienter eller konfidenter hos den. I det förra fallet syftar tystnadsplikten i huvudsak till att skydda tillsynsobjektets — en privatpersons eller en sammanslutnings — integritet eller affärshemligheter. I det senare fallet måste polisens behov av att få informationen bedömas med hänsyn till att t.ex. social- och hälsovårdsmyndigheternas skyldighet att lämna ut uppgifter inte skall vara så allmän att allmänhetens förtroende för dessa myndigheter äventyras.

Stadgandena om rätt att få uppgifter av myndigheterna skall emellertid inte ge polisen rätt att för bevisningsändamål av en annan myndighet erhålla uppgifter som myndigheten fått av en person som skulle ha rätt att helt och hållet vägra vittna i ärendet.

1 mom. Polisen skall i princip ha rätt att av andra myndigheter erhålla sådana uppgifter som dessa besitter och som behövs för utförandet av en polisen ålagd uppgift. Alla de uppgifter som åligger polisen i egenskap av myndighet skall medföra rätt till information, oberoende av om uppgifterna reglerats i polislagen, förundersökningslagen eller i annan lagstiftning. I 2 mom. föreslås dock särskilda stadganden om rätten att få uppgifter för tillståndsförvaltningen.

Det föreslagna momentet motsvarar till sitt sakinnehåll 34 § 1 mom. i det förslag till polislag som ingår i parlamentariska poliskommitténs betänkande (kommittébetänkande 1986:16, bilaga 5, s. 323).

Beroende på situationen skall de andra myndigheterna på begäran av polisen lämna uppgifterna i muntlig eller skriftlig form. När uppdraget det kräver skall polisen även ha rätt att få uppgifterna i en handling som myndigheten utfärdar. Det kan t.ex. bli fråga om ett utdrag ur ett register som myndigheten för eller en avskrift av en expedition. Stadgandet gäller uttryckligen rätten att få uppgifter och genom stadgandet stiftas ingen rätt för polisen att få hand om originalexemplar av en annan myn-

dighets arkivhandlingar. En sådan rätt kan polisen med stöd av stadgandena om beslag ha för undersökning av ett brott eller vid polisundersökning enligt 38 §, förutsatt att originalet av något särskilt skäl behövs.

Polisen skall ha rätt att avgiftsfritt få de uppgifter och handlingar som avses i denna paragraf. Stadgandet får ökad betydelse när övergången till resultatstyrning inom den offentliga förvaltningen i ökad utsträckning leder till att myndigheterna avgiftsbelägger även sådana prestationer som de i normal tjänsteutövning utför för andra myndigheters räkning. Om polisens avgiftsbelagda prestationer stadgas för närvarande i inrikesministeriets beslut om polisens avgiftsbelagda prestationer (1690/93).

Fastän frågan huruvida polisens tjänster i större utsträckning borde avgiftsbeläggas har tagits upp vid beredningen av propositionen, är den entydiga utgångspunkten fortfarande att polisens grundläggande uppgifter, såsom upprätthållande av allmän ordning och säkerhet samt undersökning av brott, fortfarande skall utföras avgiftsfritt. Det kan inte sakligt motiveras att polisen vore skyldig att betala avgifter även för mindre tjänsteåtgärder av andra myndigheter för att sedan själv kunna vidta tjänsteåtgärder för vilka avgifter inte uppbärs. Informationsutbytet mellan myndigheterna hjälper även ofta den myndighet som lämnar uppgifterna att nå målen för sin egen verksamhet.

Rätten att få uppgifter enligt denna paragraf skall förstås så, att en i andra lagar stadgad tystnadsplikt skall vika för den, om det inte enligt ett sådant stadgande om tystnadsplikt uttryckligen är förbjudet att lämna uppgifter till polisen. Förbudet kan även formuleras så, att i stadgandet tas in en förteckning över alla de myndigheter som har rätt till uppgifter och polisen utelämnas ur förteckningen.

Om det är förbjudet att använda vissa uppgifter som bevis eller om rätten till sådan användning är begränsad, skall polisen endast ha rätt att använda uppgifterna för ändamål som är tillåtna enligt stadgandena om bevisningsförbud eller bevisningsbegränsningar.

Om rätten att få uppgifter begränsats så att polisen enligt ett stadgande om tystnadsplikt har rätt att få uppgifter endast under vissa förutsättningar eller för ett visst ändamål, skall de i specialstadgandena föreskrivna begränsningarna iakttas trots den allmänna rätt till

uppgifter som polisen föreslås ha enligt polis-lagen.

I anslutning till vissa stadganden om tystnadsplikt nämns det uttryckligen att uppgifter trots tystnadsplikten får lämnas "till åklagar- och förundersökningsmyndigheter för utredning av brott". Om dylika undantag från tystnadsplikten stadgas bl.a. i de lagar som gäller bankverksamhet, i 18 § 2 mom. lagen om statens säkerhetsfond (857/93), 73 § sjömanslagen (1006/86), 5 § lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om sökande av ändring i arbetarskyddsärenden (131/73), 31 § 2 mom. luftvårdslagen (66/86), 43 § lagen om avfalls-hantering (673/78), 21 § lagen om styrning av husdjursproduktionen (1305/90), 20 § lagen om temporär kvotavgift för mjölk (569/84), 30 § lagen om temporära produktionskvoter för mjölk (570/84), 27 § förordningen om bevakningsföretag och 89 § hälsovårdslagen (469/65).

Stadganden som närmare definierar rätten att få uppgifter finns bl.a. i 132 § beskattnings-lagen, 129 § omsättningsskattelagen, 100 c § lagen angående stämpelskatt och 67 § tullagen. Enligt dessa stadganden skall skatte- och tull-myndigheterna ställa uppgifter och handlingar, som annars skall hållas hemliga, till behörig myndighets förfogande för väckande av åtal för skattebrott samt till en anhållningsberättigad tjänstemans förfogande också för utredning av andra brott än skattebrott, förutsatt att det strängaste straffet för brottet är fängelse i över sex månader. Uppgifterna får endast användas för det ändamål för vilket de lämnats, och de får inte lämnas vidare, om inte annat stadgas eller bestäms när uppgifterna lämnas.

Grunderna för lämnande av uppgifter ur statliga och kommunala myndigheters register bestäms enligt lagen om allmänna handlingars offentlighet eller de specialstadganden som gäller saken. I samband med att personregisterlagen stiftades fogades till lagen om allmänna handlingars offentlighet (472/87) en ny 18 a §, som begränsar rätten att lämna ut personuppgifter ur myndigheternas adb-regis-ter. Om sam användning av myndigheters per-sonregister stadgas i 3 § lagen om kundbetjä-ning vid gemensamma serviceenheter inom den offentliga förvaltningen (802/93).

När polisen fattar beslut om anskaffning av uppgifter skall enligt de allmänna stadgandena i lagförslaget även allmänna principer inom

förvaltningen iakttas. Om polisens begäran är uppenbart lagstridig skall en myndighet dock ha rätt att vägra lämna polisen de begärda uppgifterna eller handlingarna.

2 mom. Stadgandena i 1 mom. skall även reglera polisens rätt att få uppgifter i tillstånds-förvaltningsärenden, förusatt att det är fråga om andra uppgifter än sådana som skall hållas hemliga, om avgiftsfrihet för uppgifter och handlingar som lämnas till polisen eller om att annan tystnadsplikt än sådan som avses i 2 mom. skall vika för polisens behov av infor-mation.

I 2 mom. föreslås specialstadganden, som skiljer sig från stadgandena i 1 mom., och som reglerar de förutsättningar under vilka polisen för sin tillståndsförvaltning skall ha rätt att få uppgifter om omständigheter som gäller en persons egenskaper eller beteende och som skall hållas hemliga. Omständigheterna kan gälla en persons hälsotillstånd, bruk av rusme-del eller hans våldsamma uppförande.

Rätten att få uppgifter ansluter sig i detta fall till tillståndsärenden där polisen är behörig att återkalla tillståndet. Polisen fattar beslut om beviljande och återkallande av körrätt och tillstånd som gäller skjutvapen. Ett tillstånd som jämställs med dessa kan t.ex. vara god-kännande av väktare enligt 11 § lagen om bevakningsföretag.

Polisen skall ha rätt till uppgifter enligt detta moment när det finns skäl att befara att tillståndshavaren inte längre motsvarar förut-sättningarna för beviljande av tillståndet. De uppgifter som förvärvas skall ha betydelse för bedömningen av dessa förutsättningar.

Enligt sin ordalydelse skall stadgandet inte ge polisen rätt att få de nämnda uppgifterna av en annan myndighet för ett avgörande som gäller beviljande av ett nytt tillstånd, utan polisen skall enligt de stadganden som gäller beviljandet av tillståndet pröva vilken utredning om förutsättningarna för beviljande som skall krävas av sökanden.

3 mom. Begäran om lämnande av uppgifter eller handlingar till polisen framställs i allmän-het genom en person som är anställd hos polisen och som behöver uppgifterna för ett ärende som han handlägger, oberoende av om lämnandet av uppgifterna eller handlingen till en annan myndighet eller privatperson vore avgiftsbelagt.

För att uppgifter som skall hållas hemliga skall kunna inhämtas med stöd av det undan-

tagstadgande som gäller polisen, förutsätts dock en särskilt noggrann prövning av förutsättningarna för erhållandet av uppgifterna, uppgifternas lagliga användningsmöjligheter samt behovet av uppgifterna.

För fall som avses i 1 eller 2 mom. föreslås det därför att uppgifter som skall hållas hemliga skall kunna förvärfvas endast enligt ett beslut av en polisman som tillhör befälet.

4 mom. Uppgifter som skall hållas hemliga, men som erhållits med stöd av 2 mom., skall enbart få användas för det ändamål som de lagligen anskaffats för. De skall således endast få användas för bedömning av tillståndshavarens pålitlighet, lämplighet eller någon annan dylik omständighet, som stadgas såsom villkor för beviljandet av tillståndet.

När ett villkor anslutits till tillståndet, och frågan huruvida villkoret är uppfyllt blir beroende av sådana omständigheter enligt 2 mom. som har samband med en persons egenskaper och uppförande, skall uppgifterna få användas också för bedömning av denna fråga.

35 §. Rätt att få uppgifter av en privat sammanslutning eller en privatperson

Allmänt. Ett lagstadgat förbud mot att lämna uppgifter kan föreligga oberoende av om den som lämnat uppgifterna är tjänsteman eller privatperson. Trots detta är det motiverat att särskilt reglera informationsutbytet mellan myndigheterna samt frågan om när uppgifter som en privat sammanslutning eller en privatperson besitter skall lämnas till polisen.

Begreppen affärs-, yrkes- och företagshemlighet har varit rätt ostrukturerade. Bl.a. inom försäkringsbranschen har det publicerats interna anvisningar som syftat till att skapa ett nytt begrepp, nämligen "försäkringshemlighet". Detta begrepp ingår också i den lag om ändring av lagen om försäkringsbolag (752/93) som trädde i kraft vid ingången av 1994.

Det är skäl att göra skillnad mellan affärs-, yrkes- och företagshemlighet å ena sidan och brev-, telegraf- och telefonhemlighet enligt 12 § regeringsformen å andra sidan. Polislagen inverkar inte på dessa grundläggande rättigheter.

I förslaget till polislag har de begrepp som använts vid revideringen av strafflagen valts såsom utgångspunkt för behandlingen av frågan.

Var och en får i regel fritt avgöra för vilka

syften han använder sin kännedom om olika livsområden. I vissa fall har dock rätten att använda dylika uppgifter begränsats i syfte att skydda förutsättningarna för företagsverksamhet, ekonomiska intressen eller omständigheter som gäller i affärslivet verksamma personers integritet.

I lagstiftningen har undantag gjorts från denna huvudregel. Undantagen kan indelas i tre huvudgrupper:

1) specialstadganden som gäller en viss bransch,

2) strafflagens stadganden om röjande av affärshemlighet eller hemlighet som någon fått kännedom om såsom sakförare eller vid medicinsk vård, och

3) de begränsningarna i rätten att använda uppgifter som följer av vissa straffprocessuella stadganden.

Dessa stadganden har ofta gjorts beroende av varandra så, att innehållet i processuella bevisningsbegränsningar i ett konkret fall bestäms enligt de stadganden om tystnadsplikt som gäller ifrågavarande bransch.

Vid tillämpning av stadgandena om tystnadsplikt gäller det också att avgöra vilka fysiska personer som omfattas av en till förmån för en juridisk person stadgad rätt att hålla uppgifter hemliga eller av en för den juridiska personen bindande tystnadsplikt eller av undantag till en sådan rätt eller plikt.

Enligt kreditinstitutslagen (1607/93) är det straffbart att obehörigt röja något som gäller en kunds eller någon annans ekonomiska ställning eller en privatpersons personliga förhållanden eller en affärs- eller yrkeshemlighet. Också en person som är anställd vid ett finansiellt institut eller som utför en uppgift på uppdrag av institutet kan göra sig skyldig till en sådan straffbar gärning. Straffet för brottet är böter eller fängelse i högst sex månader.

Kreditinstitutslagen innehåller inga stadganden om polisens rätt att få uppgifter för andra syften än förundersökning med anledning av brott. Lagens 96 §, enligt vilken förundersökningsmyndigheterna i och för undersökning av saken skall underrättas om tvättning av pengar, skall det finansiella institutets rätt att lämna uppgifter inte sträcka sig till den utredning som föregår förundersökningen.

Vid bedömningen av polisens ställning såsom myndighet med rätt att få uppgifter skall hänsyn även tas till att polisen skall vara en myndighet som utför förundersökning av brott

och bekämpar brott. I EES-avtalet har Finland förbundit sig att iaktta Rådets direktiv om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar (91/308/EEG).

Stadganden om hur polisen inhämtar information finns även i förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen samt i lagen om undersökning av storolyckor och lagen om näringsförbud. I lagstiftningen finns över huvud taget inga stadganden om polisens rätt att få uppgifter som den behöver för att kunna utföra sina uppgifter enligt nuvarande 1 § polisförordningen, nämligen att förebygga brott och undersöka andra än ovan nämna olycksfall.

I mom. I 30 kap. strafflagen stadgas om straff för den som i syfte att bereda sig ekonomisk vinning eller skada någon obehörigt röjer en annan persons eller en sammanslutnings företagshemlighet. Begreppet företagshemlighet definieras i 30 kap. 11 § strafflagen och den proposition (RP 66/88 rd) som gäller detta.

Enligt definitionen skall företagshemlighet även enligt polislagen uppfattas såsom ett överbegrepp för affärs- och yrkeshemlighet, som en näringsidkare vill hålla hemlig och vars röjande är ägnat att medföra ekonomisk skada antingen för honom eller någon annan näringsidkare som i ett affärsförhållande har anförtrött honom informationen.

Var och en har rätt att till polisens förfogande ställa sådana uppgifter om sig själv som kan betraktas såsom affärshemligheter eller som omfattas av banksekretessen.

Av det ovan stående följer, att det kunde bli svårt för polisen att få uppgifter av ett företag eller en bank som besitter sekretessbelagda uppgifter om en kund eller en affärskompanjon.

Direkt brottslig verksamhet betraktas inte såsom företagshemlighet och omfattas inte av banksekretessen, eftersom avsikten med stadgandena i strafflagen inte är att hindra myndigheterna från att få information om brottslig verksamhet. Brottslig verksamhet kan inte jämföras med sådan företagsverksamhet som åtnjuter straffrättsligt skydd enligt strafflagen.

Sekretesstadgandena skyddar inte heller strävan efter olaglig ekonomisk vinning, vilket bl.a. emedan de skadliga följder, såsom t.ex. bötesstraff eller skattepåföljder, som eventuellt drabbar en part till följd av att polisen fått tillgång

till vissa uppgifter, inte kan anses vara sådan ekonomisk skada som obehörigt tillfogats honom och som skall beivras genom straffstadganden.

Uppgifter som visserligen skall hållas hemliga, eftersom de t.ex. gäller hälsovård eller på någon annan särskild grund skall hållas hemliga, omfattas inte heller av strafflagens stadganden om företagshemlighet, om hemlighållandet av dem inte har något ekonomiskt värde. Omständigheter som är allmänt kända kan inte anses hemliga. Detsamma gäller uppgifter som ett företag är skyldigt att offentliggöra, såsom t.ex. sitt bokslut eller uppgifter som skall framgå av bilagorna till bokslutet.

I regeringens proposition med förslag till lagstiftning om förundersökning och tvångsmedel i brottmål (RP 14/1985 rd, s. 67) motiveras valet att inte skydda affärs- och yrkeshemligheter genom ett förbud mot beslag med att en dylik begränsning på ett oskäligt sätt skulle försvåra utredningen av ekonomiska brott. I en stor del av de straffstadganden som gäller ekonomisk brottslighet kan straffnivån vara låg, fastän brotten kan medföra avsevärd ekonomisk vinning eller allvarligt skada ekonomiska målsättningar.

Ett stadgande om rätt att få uppgifter behövs däremot när en bank, ett annat företag eller en person som är verksam hos dessa besitter information som inte direkt utnyttjats för ett brott, och å andra sidan också när det inte på förhand är möjligt att avgöra om den uppgift som polisen behöver skyddas av sekretesstadgandena.

Uppgifter som betraktas såsom affärshemligheter eller omfattas av banksekretessen är av avgörande betydelse för utredningen av brott och förebyggande av skador i alla de fall där uppgifterna behövs för att den skada målsäganden lider skall kunna begränsas eller den betydande vinning som ett brott medfört skall kunna spåras och konfiskeras.

Enligt den föreslagna 35 § skall polisen ha rätt att få uppgifter för utredning av ett brott.

Enligt 94 § 2 mom. lagen om kreditinstitut är ett holdingbolag, ett kreditinstitut och ett finansiellt institut som hör till kreditinstitutets konsolideringsgrupp skyldiga att till åklagar- och förundersökningsmyndigheterna för utredning av brott lämna uppgifter som omfattas av bankhemlighet.

Detta stadgande är av väsentlig betydelse för en tillförlitlig bevisning och för inhämtande av

information om ekonomiska brott. Ett vittne skall även vid förundersökning ha en ställning som är fri från konflikter. Hemlighållande av uppgifter utan laglig orsak kan medföra straffansvar enligt stadgandet om osann utsaga vid förundersökning. Stadgandet harmonierar med förslaget till polislag och genom den elimineras den oklarhet som funnits på grund av att rättegångsbalkens stadganden ger rum för tolkning i fråga om rätten att tåga när det gäller frågor i anslutning till bank-, affärs- eller yrkeshemlighet.

Enligt 17 kap. 24 § 1 mom. rättegångsbalken får ett vittne vägra att ge en utsaga genom vilken en affärs- eller yrkeshemlighet kunde röjas, om inte synnerlig anledning förekommer att han skall höras om sådana.

När polisen sverväger att bryta datasekretessen är skall han dock i enlighet med de allmänna principerna för polisens verksamhet och i synnerhet vid lindriga brott ta hänsyn till den risk för ekonomisk skada, som lämnandet av uppgifterna kan väntas medföra.

Till vissa lagar som har samband med banksekretessen har fogats stadganden om att uppgifter skall lämnas till polis- och åklagarmyndigheterna. Sådana stadganden finns bl.a. i 19 § lagen om finansinspektionen (503/93), 58 § lagen om placeringsfonder (480/87), 94 § kreditinstitutslagen och 30 § lagen om värdepappersförmedlingsrörelse (499/89).

Enligt förslaget skall polisen få uppgifter som skyddas enligt stadgandena om företags-hemlighet eller banksekretess även för att kunna avvärja brott. Uppgifter som erhålls på denna grund kommer särskilt att utnyttjas för förebyggande av ekonomiska brott, såsom bedrägeri, tvättning av pengar eller konkursbrott. Uppgifterna kan utnyttjas effektivt i fall där den brottsliga verksamheten är långvarig och systematisk. Polisen skall kunna få uppgifter såväl om något som en kund företar sig och som misstänks vara brottsligt som om företaget egen verksamhet, när den misstänks vara brottslig.

I gällande lagstiftning finns inget allmänt stadgande om hur polisen skall få uppgifter för polisundersökning. Undersökningens karaktär har bl.a. medfört att protokoll över undersökningar av olyckor har innehållit konfidentiell information om företag.

Enligt förslaget skall det även vara möjligt att erhålla uppgifter för annan polisundersökning, om uppgifterna är nödvändiga för utred-

ningen av saken. Särskilt vid utredningen av förutsättningarna för näringsförbud eller undersökningen av händelser såsom storolyckor kan utredarna bli tvungna att behandla sådan sekretessbelagd information om ett företags produktionsprocess eller ekonomiska verksamhet som är nödvändig för utredningen.

Enligt 10 § lagen om undersökning av storolyckor har en undersökningskommission rätt att besikta föremål samt göra sig förtrogen med handlingar som kan ha betydelse för undersökningen. Av olyckorna undersöks endast en del av undersökningskommissioner för storolyckor. De övriga olyckorna undersöker polisen med iakttagande av förfaringsättet vid undersökning av storolyckor.

Det föreslagna stadgandet om rätt att få uppgifter skulle precisera och förtydliga den sedvanerättsliga praxis som skapats till följd av att lagstiftning saknats.

Ett beslut om att polisen skall skaffa uppgifter med stöd av detta moment fattas av en polisman som tillhör befälet.

Förslaget till polislag påverkar inte omedelbart frågan om vilken tjänsteställning en hos polisen anställd person skall ha när han för polisens räkning begär uppgifter som polisen har rätt att få med stöd av någon annan lag, t.ex. med stöd av den lagstiftning som gäller kreditinstitutens verksamhet. Också när det är fråga om att polisen skall få uppgifter med stöd av speciallagstiftning, skall beslutet dock i praktiken fattas av en polisman som tillhör befälet, t.ex. den som är undersökningsledare för ett visst brottmål. I överensstämmelse med nuvarande praxis skall en skriftlig begäran därför undertecknas av en anhållningsberättigad tjänsteman eller en annan polisman som tillhör befälet.

2 mom. Enligt förslaget skall polisen en uppgift som ankommer på polisen få kontaktuppgifter som inte skall hållas hemliga enligt telelagen (183/87). Sådana uppgifter är t.ex. hemliga telefonnummer och abonnentadresser. Uppgifterna har tolkats lyda under en avtalsbaserad tystnadsplikt, vilket innebär att det närmast är stadgandena om företags-hemlighet som blir tillämpliga.

I avtalet mellan ett företag som utövar televerksamhet och en kund nämns ofta att företaget har rätt att lämna uppgifter för myndigheternas behov. Om inget uttryckligt avtal finns, kan det uppstå meningsskiljaktig-

heter vid tolkningen av grunden för tystnadsplikten och tystnadspliktens innehåll.

Det föreslagna stadgandet gör det möjligt att skapa och stabilisera en klar och enhetlig praxis i frågan.

Kontaktuppgifter behövs särskilt vid utredning av brott. Dessutom kommer uppgifterna till användning när det gäller att snabbt få tag på målsäganden, anhöriga till dem som fallit offer för antingen vägtrafikolyckor eller andra olycksfall eller vittnen till sådana olyckor. Uppgifterna behövs också när föräldrar till berusade som är minderåriga skall underrättas samt när delgivningningar skall verkställas och kallelser framföras.

Kontaktuppgifterna gör det lättare att få tag på personer, begränsar målsägandenas skador och minskar behovet av tvångsmedel samt antalet fall där någon måste gripas. De uppgifter som erhålls kan jämföras med offentliga adress- och personuppgifter.

3 mom. I 38 kap. 3 § strafflagen stadgas om straff för brott mot den tystnadsplikt som åligger en advokat eller annan sakförare, läkare, fältskär, barnmorska och apotekare samt dem som biträder dessa i yrket.

Det föreslås att polisens rätt att för sin tillståndsförvaltning få uppgifter som skall hemlighållas skall ha samma innehåll oberoende av om läkaren eller någon annan som har tystnadsplikt är anställd av staten, en kommun eller en privat arbetsgivare eller om han är en självständig yrkesutövare. Med en privat sammanslutning avses i förslaget närmast läkarstationer som är kommandit- eller aktiebolag samt stiftelser och föreningar.

I momentet finns en hänvisning, som innebär att polisens rätt att få uppgifter i dessa fall till sitt innehåll skall motsvara polisens rätt att med stöd av 34 § 2—4 mom. få uppgifter av en myndighet. Beslutet om anskaffning av uppgifterna skall även här fattas av en polisman som tillhör befälet. Eftersom användningen av uppgifterna begränsats till lovliga användningsändamål, skall uppgifterna inte få lämnas vidare.

När polisen alarmeras hem till någon, när någon tas i förvar samt när brott utreds förekommer det också att polisen får motsvarande uppgifter om någons hälsotillstånd, bruk av rusmedel eller våldsamma uppförande. Sådana uppgifter kan även erhållas vid handräddning för medicinsk vård. Den i 42 § stadgade

tystnadsplikten gäller även användning och vidarelämnande av dessa uppgifter.

4 kap. Stadganden om polisundersökning

Allmänt. Ursprungligen har det inte funnits några stadganden om polisundersökning. I praktiken har man med polisundersökning avsett alla de fall där polisen utför en undersökning och de uppgifter som undersökningen ger registreras. Genom polisundersökning har man ibland också förvärvat upplysningar som behövts i ett förvaltningsförfarande.

Föreundersökningslagen och lagen om förvaltningsförfarande reglerar till största delen inhämtande av information inom de områden som lagarna avser. Dessutom finns det specialstadganden och särskilda bestämmelser för bl.a. olycksfall. I olika speciallagar finns stadganden om särskilda undersökningsgrenar, såsom utredning av förutsättningarna för meddelande av näringsförbud.

Genom stiftandet av förundersökningslagen har undersökning för utredning av brott reglerats noggrant och givits en officiell benämning. Genom lagförslagens 36—38 §§ eftersträvas en motsvarande precisering av den reglering som gäller andra undersökningsuppdrag och en stabilisering av språkbruket så, att polisundersökning blir en officiell benämning på sådan undersökning som inte sker med anledning av brott.

36 §. Polisundersökning

1 mom. Stadgandet definierar begreppet polisundersökning. Med sådan undersökning avses annan av polisen utförd undersökning än förundersökning med anledning av brott enligt förundersökningslagen. Det primära syftet med förundersökning är att skaffa utredning för åtalsprövning och rättegång i ett brottmål.

I vissa fall är det nödvändigt att reda ut ett brott även om det redan innan undersökningen inleds står klart att ingen kan åtalas. Fastän målsäganden inte yrkar på straff för ett målsägandebrott, kan det att brottet är bevisat enligt lagen utgöra en förutsättning för att en viss åtgärd skall kunna vidtas eller för att en viss förmån skall bestå. Såsom exempel kan nämnas avbrytande av havandeskap till följd av våldtäkt och ersättning för brottsskador ur

statens medel. Enligt 3 § 4 mom. förundersökningslagen görs förundersökning av brottet i dessa fall i nödvändig omfattning, trots att avsikten inte är att samla material för en straffprocess.

Avsikten med polisundersökning är att inhämta och samla officiell utredning i ärenden som inte är brottmål och där polisen enligt stadganden i annan lagstiftning är skyldig att inhämta och samla sådan. Polisundersökning har i fackspråket även kallats särskild undersökning. I fråga om vissa grupper av ärenden har polisundersökningar utförts endast med stöd av sedvanerättslig praxis, som juridiskt har ansetts grunda sig på 1 § polisförordningen, där polisen allmänt åläggs att verka bl.a. för förebyggande av olyckshändelser.

Samma förfaringssätt som vid polisundersökning har ibland tillämpats också när det gällt att skaffa uppgifter som behövs i förvaltningsförfarande. Förslaget utgår från en klar skillnad mellan de fall där förvaltningsförfarande skall tillämpas och de där en polisundersökning skall göras. Om hörande av part och annan utredning av saken stadgas i lagen om förvaltningsförfarande. I lagförslag 14 i denna proposition föreslås, att definitionen av förvaltningsförfarande i 1 § nämnda lag avgränsas så, att vare sig förundersökning eller polisundersökning kan vara förvaltningsförfarande. Följaktligen är t.ex. ett beslut om att en körrätt skall gälla en form av förvaltningsförfarande, och tvångsmedel som ansluter sig till förundersökning eller polisundersökning, såsom t.ex. hämtning, får inte anlitas.

Polisundersökningar har gjorts på sedvanerättslig grunder t.ex. i de fall när någon försvunnit och det i utredningssyfte har varit nödvändigt att göra efterforskningar på hemfridsskyddat område, ta nödvändiga prov och förhöra vittnen, ibland t.o.m. många. I de flesta fall har det oftast varit fråga om personer som tappat minnet eller brutit kontakten med sin familj, eller om självmordsfall.

Det är nödvändigt att dessa fall undersöks, eftersom det kan hända att ett brott är förknippat med fallet även om det till att börja med inte finns skäl att misstänka något sådant enbart för att en person försvunnit. Till följd av sakens natur måste en undersökning kunna inledas när möjligheten att ett brott begåtts inte kan uteslutas, även om förutsättningar för förundersökning ännu inte finns enligt 2 § förundersökningslagen. En undersökning är

också nödvändig för att en försvunnen person skall påträffas och få hjälp samt för att familje- och förmögenhetsförhållandena skall kunna ordnas när en försvunnen person misstänks ha avlidit. Om sådana undersökningar bör stadgas genom förordning.

På lag- eller förordningsnivå finns inte heller stadganden om undersökning av olyckor som orsakats av hjordjur, utan dessa undersökningar baserar sig på 9 § 1 mom. i statsrådets beslut om ersättning för skador, orsakade av hjordjur (319/82). Det stadgande som här behandlas förutsätter dock att en polisundersökning alltid grundar sig på stadganden i lag eller förordning.

I vissa fall kan en undersökning som grundar sig på uttryckliga stadganden vara antingen förundersökning av brottmål eller polisundersökning.

Ett sådant slag av undersökning är utredning av dödsorsak, som enligt 7 § lagen om utredande av dödsorsak (459/73) skall verkställas såväl då ett dödsfall medicinskt sett inträffat överraskande som bl.a. när det finns anledning att befara att döden förorsakats av brott. I det förra fallet är utredningen polisundersökning, i det senare fallet förundersökning av brott.

Det finns även stadganden enligt vilka polisen är skyldig att göra en "undersökning". I dessa fall görs undersökningen såsom en polisundersökning enligt polislagen, utom när en förundersökning skall göras enligt förundersökningslagen. Sådant stadgande är t.ex. 39 § lagen om olycksfallsförsäkring.

Enligt 6 § (1697/92) reglementet för justiekanslern vid statsrådet och 7 § instruktionen för riksdagens justitieombudsman (1226/90) skall de högsta övervakarna av lagenligheten undersöka ett ärende där det anförts sannolika skäl till stöd för ett klagomål över en sådan persons eller ett sådant samfunds förfarande som omfattas av deras övervakningsbehörighet. Övervakarna av lagenligheten begär ibland handräckning av polisen för undersökning av ett ärende. En undersökning som görs såsom handräckning påminner till sin form och sina syften dels om polisundersökning, dels om förvaltningsförfarande.

Skyldigheten att göra en förundersökning grundar sig på 2 § eller 15 § 2 mom. förundersökningslagen. En undersökning som begärts såsom handräckning skall utföras såsom förundersökning, om övervakaren av lagenligheten i egenskap av åklagare begär det. Obero-

ende av begärens innehåll skall undersökningen liksom utföras såsom förundersökning av brott, när handräckningsbegäran eller annat ger anledning att misstänka att ett brott begåtts i fallet.

2 mom. Eftersom det finns många olika undersökningsgrenar och polisundersökningen tjänar andra syften än förundersökningen, är det inte möjligt att vid polisundersökning direkt tillämpa förundersökningslagen. För polisundersökningens syften är det skäl att antingen skapa en särskild lagstiftning för varje undersökningsgren, en sådan parallellagstiftning till förundersökningslagstiftningen som skall tillämpas vid all polisundersökning, eller också skall i lagen åtminstone tas in ett hänvisning om att förundersökningslagen i den mån detta är möjligt skall tillämpas även vid polisundersökning.

I denna proposition har man stannat för att föreslå ett allmänt hänvisningsstadgande. Enligt det skall vid polisundersökning i tillämpliga delar iakttas vad som stadgas om görande av förundersökning. Hänvisningen avser stadgandena om förfarandet vid förundersökning. De centrala polisbefogenheterna och frågor som gäller medborgarnas skyldigheter vid polisundersökning regleras i polislagförslaget 37 och 38 §§. Mera detaljerade stadganden om hur en polisundersökning skall göras utfärdas senare genom polisens interna föreskrifter och anvisningar, särskilt för varje undersökningsgren.

Det är klart att de stadganden i förundersökningslagen som gäller en åklagares medverkan vid förundersökningen samt att ärendet efter avslutad förundersökning skall överlämnas till åklagaren för åtalsprövning inte blir tillämpliga vid polisundersökning. Om det vid en polisundersökning visar sig finnas skäl att misstänka att ett brott begåtts, skall ärendet i stället göras föremål för förundersökning. En polisundersökning kan inte vara summarisk, eftersom det maximistraff som förutsätts vid summarisk förundersökning inte har någon motsvarighet vid en undersökning där det inte är fråga om brott.

Det vore lätt möjligt att genom föreskrifter och anvisningar tillämpa förundersökningslagens stadganden om hur länge en person är skyldig att vara närvarande, tidpunkten för förhör, hur den som förhörs skall behandlas, de underrättelser som skall lämnas innan förhöret inleds, rätten att vara närvarande vid förhör, anteckning av undersökningsåtgärderna

och granskning av förhørsprotokoll, förfarandet med en avslutande utsaga samt information om förundersökning.

Det är dock skäl att beakta, att en sådan persons ställning som hörs vid polisundersökning och hans rättigheter och skyldigheter inte kan definieras med hjälp av de begrepp som används när någon hörs för utredning av ett brott. Eftersom undersökningen inte föranleds av en misstanke om brott, finns det inte heller någon målsägande eller för brott misstänkt person som stadgandena om parterna vid förundersökning direkt kunde tillämpas på.

Å andra sidan gäller många av stadgandena i förundersökningslagen endast personer som befinner sig i en viss situation som nämns i stadgandet. För att förundersökningslagstiftningen på ett välfungerande sätt skall kunna tillämpas vid polisundersökning, måste det finnas stadganden om hur förundersökningslagens stadganden skall tillämpas på personer som hörs vid polisundersökning. Den händelse som är föremål för polisundersökning anknyter på olika sätt till olika personers rättigheter och skyldigheter, vilket måste beaktas i stadgandena om en persons rättigheter och skyldigheter vid polisundersökning. De behövliga stadgandena skall ingå i 37 §.

37 §. En persons ställning vid polisundersökning

Allmänt. Avgivande av osann utsaga vid muntlig polisundersökning är numera straffbart enligt 17 kap. 5 § strafflagen, eftersom polisen då inte är förundersökningsmyndighet. Stadgandet i 17 kap. 8 § strafflagen om straff för ingivande av osant skriftligt intyg till en myndighet skall också tillämpas vid polisundersökning. I lagförslag 4 i propositionen föreslås det att strafflagen skall ändras bl.a. så, att i lagen skall tas in ett särskilt stadgande om straff för osann utsaga vid polisundersökning.

För att en osann utsagas straffbarhet skall grunda sig på lag, måste i lagen också tas in stadganden om vem som enligt straffstadgandet är skyldig att hålla sig till sanningen. Det generella stadgandet om att förundersökningslagstiftningen skall tillämpas vid polisundersökning kan inte anses uppfylla detta krav. Det föreslås därför att stadgandena om skyldighet att hålla sig till sanningen stiftas i anslutning till stadgandena om en persons ställning vid polisundersökning.

1 mom. Om en persons rättigheter och

skyldigheter påverkas av den sak som undersöks, skall i fråga om hans ställning gälla vad som stadgas om ställningen för en part vid förundersökning.

Vid undersökning av ett olycksfall i arbete skall alltså den som drabbats av kroppsskada och vid en olycka där ett hjortdjur varit inblandat den som äger fordonet partsställning.

Vid polisundersökning skall en person som avses i detta moment ha de rättigheter och skyldigheter som förundersökningslagen i allmänhet ger en part. Det skall inte vara möjligt att tillämpa de stadganden som enbart gäller målsägande i brottmål. I 2 mom. stadgas om tillämpning av de stadganden som endast gäller den som misstänks för brott.

Den som i egenskap av part förhörs vid polisundersökning skall enligt stadgandet ha samma skyldighet att hålla sig till sanningen som målsäganden i brottmål. Parter som inte avses i 2 mom. samt deras lagliga företrädare eller ombud skall hålla sig till sanningen när de redogör för den sak som utreds eller besvarar frågor. Enligt förslaget är de därför inte i samma utsträckning som vittnen skyldiga att på eget initiativ föra fram omständigheter som påverkar saken.

Den som förhörs skall iaktta stadgandena om en parts skyldighet att hålla sig till sanningen också när undersökningen indirekt kan vålla honom olägenhet eller förlust av en förmån, t.ex. för att säkerhetsföreskrifterna skärps efter en storolycka eller för att en försäkringsersättning inte betalas ut eftersom den försäkrade begått självmord.

2 mom. Förundersökningslagens stadganden om den som misstänks för brott skall tillämpas på en person som är föremål för förundersökning, om avsikten med undersökningen är att reda ut huruvida han skall dömas till en med straff jämförbar påföljd, eller påföras en sådan. I så fall påminner förfarandet också i övrigt mycket om förhör av en misstänkt vid förundersökning.

Det är inte möjligt att i de allmänna stadgandena om polisundersökning definiera vilka rättsliga påföljder som skall anses vara jämförbara med straff. Om detta skall stadgas särskilt för varje undersökningsgren, med hänvisning till polislagens procedurstadganden.

En person som förhörs i nämnda egenskap skall inte vara skyldig att hålla sig till sanningen, och han skall ha samma rätt att anlita biträde som den som misstänks för brott. Å

andra sidan kan han även förpliktas att under 12 timmar åt gången vara närvarande vid polisundersökning.

På en person som avses i detta moment skall även tillämpas de stadganden i förundersökningslagen som gäller parter i allmänhet.

3 mom. På andra än dem som avses i 1 eller 2 mom. skall stadgandena om vittnen eller sakkunniga tillämpas. Ett vittne eller en sakkunnigs skyldighet att på eget initiativ och sanningenligt berätta allt vad han vet om den sak som undersöks skall sammanfalla med den skyldighet som ett vittne i brottmål har enligt förundersökningslagen.

Stadgandena om ett vittnes rätt att vägra vittna, ett vittnes tystnadsplikt och om hans rätt att förtiga något skall tillämpas vid en polisundersökning som syftar till att reda ut huruvida någon annan skall dömas till en med straff jämförbar påföljd eller påföras en sådan. Vissa begränsningar i bevisningen blir därför aktuella när ett visst slag av släktskap råder mellan vittnet och den som är utsatt för hot om en dylik påföljd.

De fall som blir föremål för polisundersökning är i allmänhet inte sådana som senare handläggs vid domstol. Stadgandet om hur bevisningen begränsas vid polisundersökning har dock för främjandet av en enhetlig lagstiftningsteknik utformats så, att en bevisningsbegränsning skall tillämpas vid polisundersökning om en sådan begränsning vore gällande vid en rättegång i saken.

Bevisningsbegränsningarna skall i regel inte gälla vid utredning av dödsorsak. Avsikten med en dylik polisundersökning är inte att reda ut förutsättningarna för påförande av en menlig rättslig påföljd, och den avlidne kan inte betraktas såsom part i ärendet. Ett vittne skall dock ha rätt att vägra röja en omständighet som kan utsätta honom eller en nära anhörig till honom för åtal.

38 §. Tryggande av polisundersökning

Allmänt. Enligt 36 § skall stadgandena om förfarandet vid förundersökning även tillämpas vid polisundersökning.

Med stöd av detta allmänna hänvisningsstadgande är det dock inte möjligt att vid polisundersökning tillämpa sådana stadganden om medborgarnas skyldigheter eller en myndighets befogenheter vilka enligt sin ordalydel-

se förutsätter att någon begått ett brott eller att brottet är kvalificerat enligt en viss allvarlighetsbedömning.

I 9—14 §§ lagen om undersökning av storolyckor stadgas om de befogenheter som undersökningskommissionen eller dess medlemmar givits för att förutsättningarna för undersökningen skall tryggas. Enligt 19 § 2 mom. (1263/88) lagen om näringsförbud skall vad som stadgas om förundersökning i tillämpliga delar iakttas vid en undersökning som gäller förutsättningarna för meddelande av näringsförbud. Dessutom kan husrannsakan och beslag anlitas vid undersökningen, även om det inte finns skäl att anta att ett brott har begåtts i den sak som undersöks.

Det förslås att i 38 § polislagen skall stadgas om polisens befogenheter och medborgarnas skyldigheter att medverka till att förutsättningarna för polisundersökning tryggas. Befogenheterna skall endast få anlitas vid polisundersökning, inte t.ex. vid förvaltningsförfarande.

1 mom. Om en persons skyldighet att vara närvarande vid ett polisförhör stadgades ursprungligen i 15 § polislagen. Eftersom 17 § förundersökningslagen reglerar skyldigheten att vara närvarande vid förundersökning, ändrades 15 § polislagen när förundersökningslagen stiftades så, att stadgandet om skyldighet att vara närvarande enligt polislagen endast gäller andra förhör inom polisens verksamhetsfält.

Det föreslagna stadgandet gäller skyldigheten att infinna sig för polisundersökning. Till sitt innehåll motsvarar det nuvarande 15 §, men påminner till sin språkdräkt mera om 17 § 1 mom. förundersökningslagen. Enligt lagförslaget 36 § 2 mom. skall förundersökningslagens stadganden tillämpas i fråga om den tid som en person är skyldig att vara närvarande vid polisundersökning.

2 mom. Stadgandet om hämtning av en person som kallas till polisförhör men underlåtit att hörsamma kallelsen motsvarar 15 § 2 mom. i den gällande polislagen. I fråga om förfarandet hänvisas till 18 § förundersökningslagen, som stadgar att ett skriftligt förordnande skall utfärdas över hämtningen och att en polisman får gripa den som enligt förordnande därom skall hämtas.

Det förslås att ordet förhör i det gällande stadgandet ersätts med ordet polisundersökning. Om rätt att anhänga någon stadgas i tvångsmedelslagen, som gäller tvångsmedel för utredning av brott. I förslaget till polislag har

man därför konsekvent stannat för att föreslå att sådana avgöranden inom polisens övriga verksamhetsfält som förutsätter särskild utbildning eller erfarenhet eller innebär särskilt ansvar, skall fattas av en polisman som tillhör befälet.

3 mom. Särskilt vid undersökning av olyckor och utredning av brandorsak eller dödsorsak har det varit brukligt att polisen tagit hand om föremål, tagit prov och granskat privata handlingar. I samband med undersökningarna har det varit nödvändigt att vidta åtgärder också på privat område. Denna verksamhet har inte alltid kunnat utföras enbart med tillåtelse av dem som berörts, utan åtgärderna har även inneburit att ingrepp oberoende av medborgarnas vilja gjorts i deras grundläggande rättigheter.

Enligt nuvarande rättsuppfattning har polisen inte heller i dylika uppdrag befogenheter att enbart med stöd av sedvanerätt göra ingrepp i medborgarnas grundläggande rättigheter eller andra lagliga rättigheter. Uttryckliga stadganden måste därför utfärdas om polisens befogenheter för tryggande av förutsättningarna för polisundersökningar.

Även vid polisundersökningar skall det vara möjligt att avspärra undersökningsplatsen enligt lagförslagets 18 §. I 34 och 35 §§, som reglerar polisens rätt att få uppgifter, föreslås också stadganden om hur uppgifter kan erhållas för polisundersökning.

Enligt 38 § 3 mom. polislagen skall en polisman för polisundersökning ha rätt att

- få tillträde till den plats eller det område där den händelse som undersöks har inträffat,
- besikta föremål eller handlingar som kan vara av betydelse för undersökningen,
- utföra försök som behövs för undersökningen, samt
- lösgöra och ta prov som behövs för undersökningen.

Det föreslagna stadgandet, som har allmän karaktär, svarar mot de befogenheter som en undersökningskommission har vid storolyckor. Vid utövandet av sina befogenheter skall polisen följa de allmänna principerna för polisverksamheten.

5 kap. Särskilda stadganden

39 §. Handräckning av polisen

Allmänt. Det allmänna stadgandet om poli-

sens skyldighet att lämna handräckning finns i 2 § 1 mom. polisförordningen. Enligt detta lagrum skall polisen på begäran lämna myndigheter, sammanslutningar och enskilda handräckning på det sätt som därom särskilt är stadgat.

De stadganden som ålägger polisen att lämna handräckning reglerar emellertid inte exakt förutsättningarna eller formerna för dylik handräckning. Handräckning har därför även på sedvanerättslig grund lämnats i många sådana fall där det varit oändamålsenligt med hänsyn till skötseln av polisens uppgifter. Polisen ansvarar t.ex. inte inom ramen för sina uppgifter för tillgodoseende av andra myndigheters transportbehov.

Enligt lagförslaget skall polisen vara skyldig att lämna handräckning endast när den hjälp som på detta sätt lämnas kan hänföras till polisens egentliga verksamhetsfält.

I mom. I stadgandet avgränsas området för polishandräckning. I regel skall andra myndigheter, privata sammanslutningar eller privatpersoner få handräckning av polisen endast när så uttryckligen stadgas i lag eller förordning.

Stadgandena om skyldighet att lämna handräckning begränsar dock inte polisens rätt att enligt prövning bistå medborgarna enligt lagförslagets 1 §, där polisens uppgifter definieras. Polisen skall fortfarande i sedvanlig utsträckning kunna bistå allmänheten, förutsatt att detta inte innebär ingrepp i någons lagliga rättigheter. Vid handräckning kan även tvångsmedel anlitas.

Polisen är t.ex. enligt 26 § bullerbekämpningslagen (382/87) skyldig att vid behov ge handräckning för verkställigheten av nämnda lag och med stöd av den utfärdade stadganden och bestämmelser. Ett särskilt omnämnande av polisens rätt att lämna handräckning ingår i 41 § socialvårdslagen, där det stadgas att en socialmyndighet för utredning av vårdbehov har rätt att få tillträde till en persons bostad eller annan plats där han vistas. I nämnda paragrafs 2 mom. hänvisas till 56 § 3 mom., enligt vilket en socialvårdsmyndighet för verkställandet av socialvården har rätt till handräckning av andra myndigheter.

I 30 § mentalvårdslagen stadgas om polisens skyldighet att underrätta hälsovårdscentralen om en sannolikt mentalsjuk person och att i brådskande fall genast föra personen till hälsovårdscentralen för undersökning. I 31 § i sam-

ma lag stadgas om handräckning när en mentalsjuk person förs eller återförs till en sjukvårdsenhet.

Om handräckning till en privatperson stadgas t.ex. i 79 § lagen om bostadsaktiebolag (809/91), enligt vilken en medlem av styrelsen eller disponenten har rätt att få handräckning av polisen, om de vägrats tillträde till en lägenhet som de behöver få tillträde till för lägenhetens skötsel eller för reparationsarbeten som bolaget utför.

I det 7:e och 8:e lagförslaget i propositionen föreslås uttryckliga stadganden om lämnande av handräckning i vissa sådana fall där det fortfarande finns behov av handräckning som hittills lämnats med stöd av sedvanlig praxis.

Flera inom olika förvaltningsområden verk samma myndigheter har förpliktats att utöva tillsyn över att lagstiftningen på området iaktas. Såsom exempel kan nämnas att konsumentskyddsmyndigheternas tillsynsskyldighet enligt 7 kap. 24 § konsumentskyddslagen, social- och hälsovårdsministeriets tillsynsskyldighet enligt 14 kap. lagen om försäkringsbolag, jord- och skogsbruksministeriets veterinäravdelnings tillsynsskyldighet enligt 5 § lagen om djursjukdomar samt länsstyrelsernas och de kommunala byggnadsnämndernas tillsynsskyldighet enligt 14 § byggnadsskyddslagen.

Till polisens uppgifter hör att avvärja handlingar som enligt lag är straffbara samt att, när så särskilt stadgas, utöva tillsyn över att annan lagstiftning iaktas. För skötseln av dessa uppgifter har polisen nödvändiga befogenheter. Specialmyndigheter har i allmänhet inte polisbefogenheter ens vid tillsynen över sitt eget förvaltningsområde.

Av ovan nämnda skäl föreslås det att handräckning även skall lämnas andra myndigheter för fullgörandet av en lagstadgad tillsynsskyldighet. Lämnande av handräckning uttryckligen för utövande av tillsyn skall i dessa fall grunda sig på stadgandena i polislagen. Det skall i dessa fall finnas ett uttryckligt stadgande om myndighetens skyldighet att utöva tillsyn, men det är inte nödvändigt att handräckning av polisen särskilt nämns i stadgandet.

2 mom. För att handräckning skall lämnas, förutsätts det både att förutsättningar föreligger enligt 1 mom. och att handräckningen är nödvändig på det sätt som stadgas i 2 mom.

Handräckning skall lämnas endast om en myndigt hindras i sin tjänsteutövning eller en privatperson hindras i sina rättigheter. Be-

gränsningen gäller såväl handräckning med stöd av ett specialstadgande som handräckning med stöd av ett generellt stadgande, för utövande av tillsyn. Handräckning skall dock vara möjlig redan när en myndighet eller privatperson börjar vidta en åtgärd för vilken handräckning kan lämnas, förutsatt att det enligt en förhandbedömning finns fog att förmoda att åtgärden annars kommer att stöta på motstånd.

I ovan nämnda fall har en myndighet eller privatperson trots ett eventuellt anslag med förbud eller ett muntligt förbud rätt att få tillträde till den plats där åtgärden skall vidtas, och härvid vid behov öppna olåsta dörrar, portar eller motsvarande konstruktioner. Myndigheten eller personen har även rätt att flytta föremål som hindrar tillträdet. I dessa fall behövs ingen handräckning för att tjänsteåtgärden skall kunna genomföras eller rättigheterna utövas.

För att handräckning skall lämnas förutsätts det att utförandet av en tjänsteåtgärd eller utövandet av en laglig rättighet stöter på hinder som inte kan avlägsnas utan polisbefogenheter. Hindret kan innebära fysiskt motstånd eller bestå av en konstruktion som inte kan brytas ner utan våld, såsom t.ex. en låst dörr, ett fönster, ett dokumentskåp eller något annat dylikt hinder som måste bli föremål för åverkan för att åtgärden skall kunna vidtas.

Avsikten med handräckningen är inte heller att polisen skall bistå en annan myndighet eller en privatperson med arbetskraft för något som faller inom myndighetens eller personens uppgifts- eller intressesfär. Handräckning skall t.ex. inte lämnas för transport av en person, om det inte finns särskilda stadganden om sådan handräckning. Avsikten med handräckningen skall vara att bereda myndigheten eller privatpersonen möjlighet att genom egna åtgärder utföra sina tjänsteuppgifter eller utöva andra lagliga rättigheter. I praktiken räcker det ofta med att polisen infinner sig för att den som motsätter sig åtgärden skall ge upp sitt motstånd, eftersom han vet att ett fortsatt motstånd sannolikt kommer att leda till att maktmedel anlitas.

Även när stadgandena om handräckning tillämpas skall polislagens övriga stadganden samtidigt iakttas. Den form av handräckning som lämnas och den tidpunkt då den lämnas kan således påverkas av de allmänna principerna för polisens verksamhet samt av att uppgifterna skall ställas i prioritetsordning. Om

handräckningen skulle medföra större olägenhet än det hinder för vars avlägsnande handräckning begärs, skall polisen ha rätt att avstå från åtgärden.

3 mom. Om inte annat särskilt stadgas eller bestäms, skall ett beslut om lämnande av handräckning fattas av en polisman som tillhör befälet.

Ett annat arrangemang av befogenheterna kan basera sig t.ex. på lag, förordning, av inrikesministeriet utfärdade bestämmelser eller på en polisenhets reglemente eller arbetsordning.

40 §. Handräckning till polisen

1 mom. Enligt gällande 2 § 3 mom. polisförordningen har polisen rätt att få handräckning av övriga myndigheter. Saken föreslås bli reglerad i lag. Av stadgandet skall även framgå de allmänna principerna för lämnande av handräckning, vilka förutsätter att handräckningen är behövlig för att polisen skall kunna utföra sina uppgifter och att den som lämnar handräckningen skall vara behörig att göra det.

Om inte annat stadgas eller sakens brådskande natur föranleder annat, skall ett beslut om begärande av handräckning fattas av en polisman som tillhör befälet.

I 14 § 2 mom. folkhälsolagen (930/80) stadgas, att en läkare vid hälsovårdscentral är skyldig att ge polisen handräckning för utförande av rättsmedicinsk undersökning beträffande klinisk undersökning av en levande person och yttre besiktning av en avliden. Stadgandet skall såsom hittills tillämpas enligt sitt ursprungliga syfte, dvs. så, att i momentet nämnd handräckning kan begäras av vilken polisman som helst som har i uppdrag att utföra en uppgift som förutsätter sådan handräckning, t.ex. att göra förundersökning med anledning av ett misstänkt fall av rattfylleri.

2 mom. Lagförslag 12, som gäller ändring av lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen, föranleds av omstruktureringen av de stadganden som gäller maktmedel, och innebär inga ändringar i handräckningens innehåll eller förutsättningarna för lämnande av handräckning.

41 §. Komplettering av polispersonalen

1 mom. I gällande lagstiftning finns inga

stadganden om komplettering av polispersonalen med personer som inte tillhör polisens ordinarie personal.

Kompletterande personal för tjänstgöring hos polisen kan behövas t.ex. i sådana undantagsförhållanden som avses i lagen om försvarstillstånd (1083/91) och beredskapslagen (1080/1991). Enligt 2 § beredskapslagen avses med undantagsförhållanden mot Finland riktat väpnat angrepp och krig samt efterkrigstillstånd, allvarig kränkning av Finlands territoriella integritet samt krigshot mot landet, krig eller krigshot mellan främmande stater och annan därmed jämförbar särskild händelse som har inträffat utanför Finland, om den kan vålla allvarlig fara för de grunder för den nationella existensen och välfärden som avses i 1 § 1 mom., sådant allvarligt hot mot befolkningens utkomst eller mot grunderna för landets näringsliv som beror på försvårad eller förhindrad import av nödvändiga bränslen och annan energi samt råvaror och andra varor eller på någon annan till sina verkningar därmed jämförbar plötslig störning i det internationella handelsutbytet, samt storolyckor.

Från polisens synpunkt är det viktigt att kompletterande polispersonal kan anlitas t.ex. vid sådana större, okontrollerade händelser vid landets gränser där polisens egna personalresurser är otillräckliga. En likadan situation kan uppstå när storolyckor som medför allmän fara inträffar inom eller utom landets gränser.

Enligt gällande lagstiftning skall polisens behov av arbetskraft i dessa fall tillgodoses genom att

1) polisens egen personal utför övertids- och nödarbete samt att personalen i stor utsträckning omdisponeras,

2) polisen begär lagstadgad handräckning av försvarsmakten; i så fall lämnas handräckningen genom personal som försvarsmakten utbildat och med hjälp av utrustning och materiel som försvarsmakten har till sitt förfogande, eller

3) ett stort antal civilpersoner, som inte i normala fall har den utbildning, utrustning eller de telekommunikationsmedel som behövs i farliga situationer, åläggs att utföra hjälparbete med stöd av 44 §.

Enligt det föreslagna stadgandet skall den ordinarie polispersonalen kunna kompletteras med tilläggspersonal. Den kompletterande polispersonalen skall bestå av personer som är lämpliga för dessa uppgifter och som efter

ändringar av värnpliktslagstiftningen kommer att vara befriade från repetitionsövningar och extra tjänstgöring. Tjänstgöring inom den kompletterande polispersonalen skall ersätta fullgörande av värnplikt inom försvarsmaktens reserv.

Vid anlitaandet av kompletterande polispersonal skall det inte ens i krissituationer under fredsförhållanden vara nödvändigt att anlita handräckning av försvarsmakten i så stor utsträckning att skötseln av polisens lagstadgade uppgifter blir en form av militärt försvar eller får militär karaktär.

Lämpliga uppgifter för den kompletterande polispersonalen vore avspärrande av farliga områden eller områden där olyckor inträffat, annan bevakning, upprätthållande av ordning på vidsträckt område, dirigerings- och trafik i anslutning till evakuering samt stöduppgifter inom civilförsvaret. Uppgifterna kännetecknas av att de kräver mycket arbetskraft och av att de ansluter sig till räddningsverksamheten.

2 mom. En person som tjänstgör inom den kompletterande polispersonalen skall enligt förslaget anslutas till polisorganisationen i övrigt. Genom arrangemanget skapas en sakenligt utbildad polisreserv, som vid behov kan anföras polisuppgifter och polisbefogenheter. När en person tjänstgör inom den kompletterande polispersonalen skall han ha de befogenheter som varje polisman har enligt polislagen. Beslut om att placera personer som tillhör den kompletterande polispersonalen inom polisens organisation skall fattas på förhand.

3 mom. Det är ändamålsenligt att närmare stadganden om den kompletterande polispersonalens uppgifter, utrustning, utbildning och inkallande utfärdas genom förordning.

42 §. Tystnadsplikt

1 mom. Även en polisman har i princip samma yttrandefrihet som enligt 10 § regeringsformen tillkommer varje finsk medborgare. I samband med sina uppdrag får polisen kännedom bl.a. om sådant som inträffar på hemfridskyddat område samt om omständigheter och handlingar som är företagshemligheter, lyder under bank- eller försäkringshemligheten eller som andra myndigheter är skyldiga att hemlighålla. Om misstänkt lagstridig verksamhet skaffar polisen uppgifter, som kan vara mer

eller mindre tillförlitliga och som måste behandlas enligt antagandet att en person är oskyldig tills annat visas, vilket intagits i internationella konventioner om mänskliga rättigheter.

När polisen lämnar en annan myndighet handräckning för utförandet av ett tjänsteuppdrag, skall polisen ta hänsyn till att den andra myndigheten är primäransvarig för uppdraget. Detta innebär bl.a. att den myndighet som begärt handräckning själv enligt sin tystnadsplikt skall besluta om informationen i ärendet.

För att polisen skall kunna sköta sina uppgifter måste också polisens egna yrkeshemligheter bevaras. När informationsbeslut fattas måste hänsyn också tas till den interna fördelningen av polisens behörighet, särskilt när det är fråga om tjänsteuppdrag som utförs på begäran av en annan polisenhet (s.k. intern polishandräckning).

Av ovan nämnda skäl skall en person som är anställd hos polisen endast i begränsad utsträckning ha rätt att röja omständigheter som han fått vetskap om i tjänsten.

I den gällande polislagen och polisförordningen finns det på denna punkt inga specialstadganden om polisens personal, utan tystnadsplikten regleras av 23 § statstjänstemannalagen. Stadgandet i 49 § polisförordningen, enligt vilket en polisman i tjänsten och i sitt privatliv skall uppföra sig så, att polisens anseende inte lider skada, kan inte egentligen anser gälla tystnadsplikten. Stadgandet har dock en yrkesetisk betydelse, som även styr polismännens bruk av yttrandefriheten.

Enligt 40 kap. 5 § strafflagen straffas en tjänsteman och en offentligt anställd, om han under den tid hans anställningsförhållande varar eller därefter obehörigen röjer en uppgift, som enligt stadgandena om allmänna handlingars offentlighet skall hållas hemlig, eller någon annan omständighet som han i sitt anställningsförhållande fått kännedom om och som enligt ett uttryckligt stadgande i lag eller förordning eller enligt en föreskrift som en myndighet med stöd av lag särskilt har meddelat inte får yppas, eller utnyttjar sådan kunskap till sin egen eller någon annans nytta.

För tydlighetens skull föreslås det att i polislagen skall tas in ett stadgande om tystnadsplikt för polisens tjänstemän och att i stadgandet skall hänvisas till stadgandet om tystnadsplikt i statstjänstemannalagen. I 1 mom. föreslås dessutom en lika omfattande

tystnadsplikt för dem som är anställda i privaträttsligt arbetsavtalsförhållande till polisen.

Stadgandet om tystnadsplikt begränsar polisens rätt att lämna uppgifter såväl internt inom polisen som externt till någon som inte tillhör polisens organisation.

De handlingar och övriga uppgifter som polisen inhämtat, samlat eller uppgjort för sina uppdrag står i den omfattning som skötseln av polisens uppgifter förutsätter till personalens förfogande när någon av personalen behöver dem. Att polisen indelats i organisatoriska enheter innebär alltså inte att man haft för avsikt att skapa särskilda sfärer inom tystnadsplikten. Å andra sidan begränsar tystnadsplikten också rätten att inom samma polisenhet lämna uppgifter för annat än tjänsteuppdrag, i den mån det i praktiken är möjligt att iakttä tystnadsplikten på detta sätt.

När polisen för utförandet av ett uppdrag fått tillgång till uppgifter som skall hemlighållas, får uppgifterna inte ens internt lämnas ut för att användas för ett ändamål som de inte lagligt kan erhållas för. När polisen t.ex. vid kroppsvsitation av en anhållen person eller vid husrannsakan påträffar korrespondens mellan ett rättegångsbiträde och hans huvudman, och brottsutredaren utan sin vilja får kännedom om den, gäller tystnadsplikten fortfarande korrespondensen, varför den inte får användas såsom bevis i målet, bevaras eller registreras. Inte heller uppgifter som skall hemlighållas och som för utförandet av ett uppdrag erhållits av en myndighet som begärt handräckning av polisen får bevaras, registreras eller lämnas vidare.

Den som tillhör polisens personal får i den utsträckning som ett uppdrag kräver eller på det sätt som ett samarbete förutsätter informera utomstående om polisens arbetssätt samt tekniska och taktiska metoder. Polisen har lämnat och skall även framgent ha möjlighet att lämna upplysningar om sina taktiska metoder t.ex. till tull- och gränsbevakningsmyndigheterna och andra myndigheter som utövar tillsyn över lagarnas efterlevnad. Även åklagarna bör kunna få sådana upplysningar om undersökningsmetoder som de behöver t.ex. för att kunna bedöma om det finns möjligheter att få ytterligare bevis i ett ärende som är föremål för åtalsprövning. Enligt behov har uppgifter även lämnats t.ex. till försäkringsbolagens detektiver samt till tjänstemän och privatpersoner som beviljats polisbefogenheter eller som an-

nars har till uppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

Enligt 4 § lagen om allmänna handlingars offentlighet blir uppgifter som en polismyndighet fått rörande brott och vid undersökning av ett brottsärende upprättade protokoll offentliga först när saken varit före vid domstol eller förundersökningen avslutats utan att åtal väckts. Enligt lagens 9, 10 eller 20—22 §§ kan genom förordning eller beslut av en myndighet stadgas eller föreskrivas att ett ärende eller en handling skall hemlighållas. När ett ärende skall hållas hemligt, gäller detta även handlingarna i ärendet.

Enligt 1 § förordningen innefattande vissa undantag i fråga om allmänna handlingars offentlighet (650/51) skall bl.a. följande handlingar hållas hemliga:

1) till förebyggande eller för utredande av brott, för upprätthållande av statens säkerhet eller för skötseln av på polisen ankommande vård-, undersöknings- och övervakningsuppgifter erforderliga förteckningar, kortregister, journaler, rapporter och andra utredningar, vilka uppgjorts eller anskaffats på åtgärd av polismyndigheterna och är avsedda för deras bruk,

2) handlingar vilka angår av annan än polismyndighet verkställda undersökningar för utredande av brott och väckande av åtal, tills de för väckande av åtal överlämnats åt allmän åklagare och stadgandena i 4 § lagen om allmänna handlingars offentlighet är tillämpliga på dem, eller tills ärendet, utan att det överlämnats åt allmän åklagare, nedlagts, samt

3) handlingar som innehåller av tull-, kontroll- och andra myndigheter i tjänsteutövning införskaffade eller erhållna uppgifter och utredningar om enskild affärs- och industrirörelse, drivande av näring och yrke eller om enskilda ekonomiska ställning, såframt inte den, som ärendet angår, ger sitt samtycke till utlämnande av uppgifter ur dem.

Om en parts rätt till en handling stadgas i 19 § lagen om allmänna handlingars offentlighet. Enligt den har sökande, ändringssökande och annan vars fördel, rättighet eller skyldighet ärendet gäller rätt att få uppgift ur en handling, såvida den kan eller har kunnat inverka på handläggningen av ärendet, även om handlingen inte är offentlig. Lämnande av uppgift ur en handling kan förvägras om det skulle strida mot synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse att lämna uppgifter och handlingen

inte hör till processmaterialet i tvistemål eller brottmål. Lämnande av uppgifter ur en handling som företetts eller uppgjorts vid förundersökning kan också förvägras innan förundersökningen avslutats, såvida lämnandet av uppgiften kunde medföra olägenhet för utredningen av ärendet.

Inom polisförvaltningen har det blivit allt vanligare att anställa biträdande personal i privaträttsligt arbetsavtalsförhållande. I samband med undersökningar, kroppsvsitation och övervakning handlägger dessa personer taktiska, tekniska och övriga tjänstesekretessbelagda uppgifter samt uppgifter om de personers privata förhållanden som är föremål för åtgärder. Av denna anledning har tystnadsplikten även utvidgats till dem som står i arbetsavtalsförhållande till polisen.

Med stöd av detta moment kan uppgifter som skall hållas hemliga också ges till den som med stöd av särskilda polisbefogenheter utför en uppgift en uppgift som ankommer på polisen trots att han inte hör till polispersonalen. Också polisaspiranter och de som hör till den kompletterande polispersonalen får uppgifter som skall hållas hemliga. Även den som med stöd av den föreslagna 45 § bistår polisen i ett tjänsteuppdrag kan då få sådan information som avses här.

Det föreslås därför att tystnadsplikten skall utsträckas till att även gälla dessa personkategorier.

Vid handräckning som en annan myndighet ger polisen är det däremot inte fråga om användning av polisbefogenheter, utan om fullgörande av tjänsteåligganden som ankommer på den myndighet som begär handräckning. Tystnadsplikten för den personal som ger handräckning baserar sig således inte på denna paragraf, utan på de sekretessstadgandena som myndigheten i fråga i allmänhet är bunden av.

2 mom. Polisens pålitlighet och ställning kräver också att en persons privata förhållanden, som polisen i tjänsteutövning fått kännedom om, inte utnyttjas kommersiellt eller på något därmed jämförbart sätt, som inte hör samman med tjänsteutövningen, eller på något annat sätt som kunde föranleda ovidkommande skada eller förfång för den som uppgifterna gäller eller någon annan. Skadan eller förfånget kan vara ekonomiskt eller drabba en persons rykte.

Stadgandet hindrar inte att uppgifter enligt

hävdivunnen praxis med stöd av 8 och 9 §§ förordningen om förundersökning och tvångsmedel (575/88) offentliggörs i brottmål. Ett beslut om att uppgifter skall offentliggöras fattas av undersökningsledaren eller hans förman. Uppgifter som fogats till offentliga protokoll är inte heller sådana privata omständigheter som avses i förslaget 39 § 2 mom. också det förbud att använda eller yppa något som föreslås i detta moment skall gälla alla dem som har tystnadsplikt enligt 1 mom.

3 mom. I momentet stadgas om när det undantagsvis är tillåtet att för en myndighet, en sammanslutning som sköter ett offentligt uppdrag eller för en privatperson eller en privat sammanslutning röja en uppgift som skall hemlighållas.

När polisen lämnar uppgifter enligt 3 mom., ställs uppgiften till en sådan persons eller sammanslutnings förfogande som inte tillhör polisen och så, att polisen inte har möjlighet att bestämma över mottagarens senare verksamhet. Detta är inte fallet när uppgifter utnyttjas enligt 2 mom., varför en skillnad föreligger.

Enligt detta stadgande skall den som hör till polispersonalen ha rätt att utan hinder av den tystnadsplikt som stadgas i 1 och 2 mom. yppa en omständighet för en myndighet och en offentlig sammanslutning som sköter ett offentligt uppdrag, som på grund av en uppgift som stadgats ankomma på den behöver få vetskap om en omständighet som annars skall hållas hemlig eller om en persons tillförlitlighet eller lämplighet.

Sådana myndigheter till vilka det i praktiken kan vara nödvändigt att lämna uppgifter som annars skall hållas hemliga är, utöver de myndigheter som på högsta nivå övervakar att lagarna efterlevs, också bl.a. social- tull- och gränsbevakningsmyndigheterna. Med sammanslutningar som sköter offentliga uppdrag avses bl.a. statens affärverk. Tillförlitligheten, lämpligheten eller någon annan liknande egenskap hos den som sköter eller innehar ett tillstånd har stadgats som förutsättning för att t.ex. trafiktillstånd eller tillstånd för bevakningsföretag eller tillstånd att verka som förman för ett bevakningsföretag skall kunna beviljas eller vara i kraft. Länsstyrelsen, som i dessa fall är tillståndsmyndighet, har således ett i stadgandet avsett behov att få uppgifter om en persons tillförlitlighet eller lämplighet.

Uppgifter kan också lämnas för att man skall kunna förvissa sig om tillförlitligheten hos

den som söker sig till eller har en ur säkerhetssynpunkt betydande anställning hos en privatperson eller en privat sammanslutning. Sådan särskild tillförlitlighet som avses i stadgandet förutsätts närmast för arbetsuppgifter som är förbundna med möjligheten till tillgång till statshemligheter eller till företagshemligheter som har nationalekonomisk betydelse.

4 mom. En sekretessbelagd uppgift skall utöver till myndigheter och sammanslutningar som sköter ett offentligt uppdrag även få ges till en privatperson eller en privat sammanslutning när detta är nödvändigt för att förhindra ett allvarligt brott som riktar sig mot personen i fråga eller för att förhindra någon annan allvarlig fara. När den som får uppgiften inte alltid handlar under tjänsteansvar och polisen inte kan övervaka hur den uppgift som lämnats används senare, skall det för lämnande av uppgifter föreskrivas de förutsättningar som anges i detta moment.

Lämnande av information i syfte att förhindra brott eller andra farliga händelser sammanhänger väsentligen med polisens allmänna uppgift enligt 1 §. Emedan den allmänna sfären för polisens uppgifter inte som sådan ger behörigheter, skall det framgå ut momentet att avvikelser från den tystnadsplikt som stadgas på något annat ställe i lag får brytas för att skydda vissa rättgoda, och dessa rättgoda skall för klarhetens skull anges i momentet.

5 mom. Den tystnadsplikt som åvilar den som tillhör polisens personal, samt de undantag som stadgas i fråga om denna tystnadsplikt, skall kvarstå oförändrad efter att hans anställningsförhållande hos polisen har upphört. När det i 1 mom. anges att grunden för tystnadsplikten är ett tjänste- eller anställningsförhållande hos polisen, skall det i 5 mom. för klarhetens skull anges att denna skyldighet inte upphör inte upphör när anställningsförhållandet upphör.

Tystnadsplikten för andra personer än sådana som står i anställnings- eller tjänsteförhållande till polisen är däremot direkt enligt ordalydelsen i 1 mom. tidsmässigt obegränsad.

6 mom. Stadgandena i 3 och 4 mom. om lämnande eller röjande av uppgifter är allmänna stadganden som skall gälla oberoende av hur uppgifterna har inlämnats eller lagrats.

Den föreslagna lagen om polisens personregister skall innehålla detaljerade stadganden om utlämnande av uppgifter ur polisens personregister.

43 §. Rätt att förtiga uppgifter

1 mom. I förslaget görs skillnad mellan polisens tystnadsplikt och polisens rätt att förtiga omständigheter. Tystnadsplikten begränsar yttrandefriheten för dem som är anställda hos polisen, medan rätten att förtiga vissa omständigheter begränsar domstolars, myndigheters och privatpersoners lagstadgade rätt att få uppgifter av dem som tillhör polisens personal.

I gällande lagstiftning finns inget särskilt stadgande om polisens rätt att skydda en sådan persons identitet som givit polisen information. Vissa domstolar har i några fall ålagt polismän som hörts såsom vittnen att uppge sin informationskälla.

Det händer ofta att personer som besitter uppgifter som är viktiga och väsentliga med tanke på utredningen av ett brott berättar vad de vet endast på villkor att deras andel i utredningen av brottet hålls hemlig. Ett dylikt villkor grundar sig oftast på en mer eller mindre befogad rädsla för hämndåtgärder. Skyldigheten att vittna vid förundersökning innebär inte att någon är skyldig att på eget initiativ anmäla sig såsom vittne. Polisen kan inte ens inleda förhör om den inte har uppgifter om personer som känner till den sak som undersöks.

Med tanke på en effektiv förundersökning är det viktigt att även få konfidentiella uppgifter så att undersökningsåtgärder kan vidtas och riktas åt rätt håll. Om sekretess inte kan utlovas, äventyras möjligheterna att få uppgifter om brott mot personer i underordnad ställning, farliga förbrytare eller om yrkesbrottslighet. Sekretessen skyddar både den person som lämnar uppgifterna, hans familj och andra personer som hämndåtgärderna kan rikta sig mot.

Inte heller i de fall där rädslan för hämndåtgärder är obefogad är det alltid skäl att utan mera vägande grunder röja den persons identitet som lämnat uppgifterna. Även om det ofta är så, att den som lämnat uppgifterna har en helt personlig uppfattning om sin säkerhet och att denna uppfattning inte enbart grundar sig på fakta, kan ett röjande av hans identitet med förbigående av hans egen uppfattning senare försvåra polisens möjligheter att få uppgifter, i varje fall uppgifter av honom.

En polisman som fått en konfidentiell upplysning som påverkat undersökningen befinner

sig i en konfliktfylld situation om domstolen under hot om straff ålägger honom att uppge sin informationskälla medan han samtidigt har fog att förmoda att ett röjande av ifrågavarande persons identitet kommer att ha t.o.m. mycket menliga följder för denne.

I polislagen föreslås ett uttryckligt stadgande om att den som tillhör polisens personal skall ha rätt att vägra röja den persons identitet som varit hans informationskälla.

Enligt 17 kap. 23 § rättegångsbalken får en tjänsteman eller den som valts eller förordnats att förrätta offentligt uppdrag eller offentlig syssla inte avge vittnesmål om sådant som han i denna egenskap är eller varit pliktig att hemlighålla. Enligt samma kapitel 24 § får ett vittne vägra avge utsaga varigenom en affärs- eller yrkeshemlighet skulle uppenbaras, om inte synnerligen viktiga skäl kräver att vittnet hörs därom. Enligt samma kapitel 12 § får en tjänsteman eller någon annan i 23 § avsedd person inte förete en handling, om dess innehåll kan antas vara sådant att han inte får höras såsom vittne därom.

Eftersom polisens verksamhet är mycket omfattande kan begreppet yrkeshemlighet inte definieras på författningsnivå. Såsom yrkeshemligheter uppfattas sådana taktiska och tekniska metoder som inte är allmänt bekanta och vilkas röjande kunde vara till skada för polisens framtida verksamhet.

Enligt det föreslagna stadgandet skall den som tillhör polisens personal när han hörs såsom vittne eller annars i regel också ha rätt att vägra röja omständigheter som kan betraktas såsom yrkeshemligheter.

2 mom. Den som tillhör polisens personal skall av domstol kunna åläggas att röja också sådana upplysningar om polisens arbetssätt som skall hållas hemliga, om domstolen, när synnerligen vägande skäl det kräver, anser detta nödvändigt för bedömning av ett vittnesmål eller ett bevis i ett mål som gäller ett grovt brott.

Upplysningar som gäller taktiska och tekniska metoder och som skall hållas hemliga är yrkeshemligheter. Om undantag från de bevisningsbegränsningar som gäller dessa föreslås särskilda stadganden, som avviker från de stadganden som i allmänhet gäller röjande av yrkeshemligheter i en rättegång.

Den tystnadsplikt som gäller polisens personal kunde åsidosättas i ett ärende där åklagaren utför åtal för ett brott på vilket kan följa

fängelse i sex år eller strängare straff. Stadgandet motsvaras av stadgandet i 17 kap. 23 § 3 mom. rättegångsbalken om åsidosättande av medicinsk tystnadsplikt och en sakförarens tystnadsplikt, dock med beaktande av att den tystnadsplikt som stadgas till förmån för svaranden i brottmål inte kan åsidosättas. I övriga fall skall polisens personal alltid enligt egen prövning ha rätt att tåga om tekniska och taktiska metoder.

Under ovan nämnda förutsättningar skall en domstol få ålägga en person som är anställd hos polisen att röja den persons identitet som varit hans informationskälla. Även i en rättegång skall dock rätten att hemlighålla den persons identitet som varit informationskälla vara helt absolut, om ett röjande av identiteten uppenbart skulle medföra allvarlig risk för den persons säkerhet som lämnat uppgifterna eller för hans familjs säkerhet. På samma sätt som i fråga om de övriga förutsättningarna för framläggande av bevisning skall även denna fråga i sista hand avgöras av domstolen. Innan ett vittne som tillhör polisen åläggs att besvara en fråga som gäller den persons identitet som varit hans informationskälla, skall domstolen i enlighet med 17 kap. 28 § 1 mom. rättegångsbalken göra sig underrättad om sådana omständigheter som inverkar på bedömningen av saken.

I det akusatoriska förfarandet är det åklagarens eller målsägandens uppgift att visa att svaranden är skyldig till brottet. Bristande bevis leder också i osäkra fall till att målet avgörs till svarandens förmån. I domstolspraxis jämföras andrahandsuppgifter med rykten även om uppgifterna erhållits ur en angiven källa. Om den persons identitet som lämnat uppgifterna hemlighålls, leder detta därför i regel endast till att den som misstänks för brottet frias i brist på vittnen.

Rättsuppfattningen har utvecklats i en riktning som betonar det akusatoriska förfarandet så, att domstolarna borde vara mycket återhållsamma med att ens i brottmål å tjänstens vägnar förordna att ett vittne skall höras. När en av parterna åberopar någon att vittna, är han i princip samtidigt skyldig att meddela vilka omständigheter han har för avsikt att höra vittnet om. Även åklagarens ställning såsom part har understrukits. I överensstämmelse med det ovan anförda skulle det i regel vara åklagaren som prövar huruvida det är skäl att för styrkande av åtalet informera

domstolen om omständigheter som skyddas i egenskap av yrkeshemligheter eller informationskällor.

44 §. Biståndsskyldighet

1 mom. Stadgandet om en medborgares skyldighet att på befallning bistå polisen i vissa efterletnings- och räddningsuppdrag svarar till sitt innehåll mot 23 § 1 mom. i den gällande polislagen.

Enligt gällande lag är varje för uppdraget kapabel person, som fyllt 16 men inte 55 år och som vistas inom polisdistriktet skyldig att bistå polisen. Det föreslås att åldersgränserna ändras till att motsvara dem som finns i 31 § 3 mom. lagen om brand- och räddningsväsendet (559/75). Den nedre åldersgränsen skall alltså vara 18 år, medan den övre förblir oförändrad, trots att ordalydelsen i den finska lagtexten ändras.

I den nya lagen skall uttrycket ”uppehåller sig inom en lokal polisenhets område” användas för att klargöra att biståndsskyldigheten inte är beroende av den tid som en person vistas på området. Polisdistriktbegreppet, som används i den gällande lagstiftningen, torde försvinna i samband med omorganiseringen av polisens verksamhetsenheter, som i sin tur ansluter sig till revideringen av den statliga lokalförvaltningen. Det i lagförslaget använda uttrycket kommer inte att påverkas av vad de nya verksamhetsenheter kallas och avser de nuvarande polisdistrikten eller samarbetsområdena.

Enligt nuvarande lag kan en befallning om att någon skall lämna bistånd utfärdas av polischefen, varmed närmast avses chefen för polisdistriktet. Stadgandet är oändamålsenligt särskilt med tanke på de uppgifter som normalt hör till polischefens arbetsområde i ett stort polisdistrikt samt med tanke på ledningsförhållandena inom ett samarbetsområde och det ledningsbehov som uppstår i brådska situationer. Enligt förslaget skall en biståndsbefallning utfärdas av polisman som tillhör befälet. I de fall där stadgandet blir aktuellt leds även polisens verksamhet i allmänhet av en polisman som tillhör befälet, och samma person vore därför även behörig att själv besluta om behövliga åtgärder när han upptäcker att uppdraget kräver hjälp av utomstående.

2 mom. Stadgandet om medborgarnas skyl-

dighet att på befallning lämna polisen materiell hjälp i de fall som avses i 1 mom., eller för dragning efter en druknad, svarar mot 23 § 2 mom. i den gällande polislagen.

Också i detta fall skall varje polisman som tillhör befälet kunna ge en dylik befallning.

För det materiella biståndet skall betalas full ersättning. Ersättningen skall även omfatta gottgörelse för skador som utan ägarens vållande tillfogats apparater och redskap. Ett motsvarande stadgande finns i den gällande polislagens 24 § 2 mom.

45 §. *Befogenheter för den som bistår en polisman*

I 3 kap. 8 § 3 mom. strafflagen stadgas om en privatpersons rätt att använda maktmedel. Stadgandena om polisens rätt att använda maktmedel skall ingå i den nya polislagens 27 §, och i paragrafens 3 mom. skall stadgas om den rätt som en person som bistår en polisman har att använda maktmedel.

Avsikten med bruk av maktmedel är att trygga en egentlig tjänsteåtgärd. I motiveringen till 27 § konstateras det, att för att en polisman skall ha befogenheter att anlita maktmedel, skall han bl.a. ha rätt att vidta den åtgärd som maktmedlen används för.

Av samma orsak behövs också stadganden om när en privatperson som bistår polisen har rätt att gripa in i medborgarnas rättigheter i andra än de fall där maktmedel anlitas.

Enligt förslaget skall en person som på begäran av en polisman lämnar ovan nämnd hjälp ha rätt att vidta sådana åtgärder som polismannen anvisar och som polismannen själv enligt uppdraget eller en befallning har rätt till. Den som bistår en polisman skall få behövliga anvisningar antingen av polismannen personligen eller genom telekommunikationsmedel.

De kostnader som uppstår genom ovan nämnt frivilligt bistånd skall kunna ersättas med stöd av 46 §.

46 §. *Betalning av ersättningar*

1 mom. Med stöd av stadgandet skall den som lämnat bistånd enligt 44 § få ersättning för sina direkta kostnader. Ersättning skall betalas för förstörda eller förkomna kläder, utrustning

och arbetsredskap. Förslaget svarar mot 24 § 3 mom. i gällande polislag.

Enligt 24 § 1 mom. i den gällande polislagen skall den som under längre tid än fyra timmar deltagit i ovan nämnt hjälparbete få ersättning för förlorad arbetsförtjänst för den överskjutande tiden. Obligatoriskt hjälparbete skall alltså med stöd av polislagen utföras gratis under högst fyra timmar.

Enligt 34 § lagen om brand- och räddningsväsendet har den som deltagit i sådan verksamhet rätt till arvode enligt den tid som åtgått.

I syfte att göra stadgandena enhetliga föreslås det att även den som deltagit i hjälparbete enligt polislagen skall få ersättning för hela den tid som använts för arbetet. Ersättning skall alltid betalas i sådana situationer som avses i 44 § 1 mom. Myndigheten skall utan hänsyn till skillnaderna i inkomstnivå mellan de personer som deltagit i arbetet beräkna ersättningen enligt den tid som använts för arbetet.

I lagförslagets 44 § 2 mom. stadgas, att ersättning skall betalas för bistånd som lämnas med stöd av momentet och att principen om full ersättning skall följas.

2 mom. I andra fall än när bistånd lämnats med stöd av 44 § är ersättningen beroende av prövning. Enligt prövning kan ersättning således betalas också när polisåtgärder har vållat någon utomstående ekonomisk skada som ingen är skyldig att ersätta.

Med direkta kostnader avses i 1 och 2 mom. materiella skador. För men eller lidande skall ersättning inte betalas.

Ersättning kan betalas till följd av vilken som helst laglig tvångsåtgärd, som en polisman vidtagit med stöd av sin tjänsteställning. Även när en polismanns förfarande varit berättigat antingen med stöd av stadgandena om nödvärn eller nödtillstånd eller med stöd av stadgandena om polisens befogenheter, skall det vara möjligt att få ersättning enligt prövning.

I den gällande polislagens 24—26 §§ finns detaljerade stadganden om sökande och utbetalning av ersättningar. Enligt lagförslagets 53 § är det ändamålsenligt att sådana procedurstadganden utfärdas genom förordning.

3 mom. I momentet skall ingå stadganden som motsvarar 26 § 1 och 3 mom. i den gällande polislagen och gäller ersättning av statens medel för olycksfall som inträffat medan en person uppfyllt sin skyldighet att bistå polisen. Ersättning betalas enligt de grunder som stadgas för ersättning vid olycksfall i

arbete, förutsatt att den skadade inte annars har rätt till ersättning enligt lagen om olycksfallsförsäkring eller lagen om skada, ådragen i militärtjänst (404/48).

Enligt ordalydelsen i 26 § 3 mom. i den gällande polislagen handläggs dessa ärenden av statens olycksfallsbyrå. Enligt 1 § lagen om överföring av vissa av olycksfallsverkets uppgifter på statskontoret (132/87) har denna uppgift från och med den 1 mars 1987, då lagen trädde i kraft, överförs på statskontoret. Eftersom statskontorets uppgifter inte i detalj regleras i lagen om statskontoret (305/91), måste ett stadgande om att statskontoret skall sköta handläggningen av dessa ersättningsärenden tas in i polislagen.

4 mom. Stadgandet föreslås få samma innebörd som den gällande polislagens 26 § 2 mom. Enligt lagrummet skall vad i 26 § lagen om olycksfallsförsäkring stadgas om en arbetsgivares rätt även tillämpas när den skadades arbetsgivare eller kommunen har betalt lön, förskott eller andra avgifter i ett olycksfallsärende där ersättning betalas med stöd av polislagen.

47 §. Rätt att låta utföra något för en annans räkning

1 mom. Om någon trots uppmaning av polisen underlåter att fullgöra vad som enligt stadganden eller bestämmelser åligger honom, får chefen för polisdistriktet enligt 27 § i gällande polislag låta utföra det som det är fråga om på den försumliga bekostnad. En förutsättning är dock att underlåtelsen kan föranleda fara för trafiken, allmän ordning eller säkerhet eller hälsa.

Det föreslås att ett stadgande med samma innehåll skall införas i 47 §, dock med den ändringen att en polisman som hör till befälet skall få besluta om att låta utföra det som förummats.

2 mom. I de situationer som avses i detta stadgande kan det t.ex. vara fråga om att flytta ett fordon som har råkat ut för en trafikolycka eller om att flytta dess last så att den skyddas mot regnskador och stöld, eller om att sätta in ett nytt fönster i stället för ett som söndrats vid inbrott, för att förhindra ytterligare skador.

Dylika åtgärder minskar avsevärt de skador och risker som egendomens ägare åsamkas och således även skadeståndsskyldigheten för den

som gjort sig skyldig till brott. Polisen måste få vidta skyddsåtgärder på basis av sin egen bedömning av läget, i de fall man inte omedelbart kan komma överens om att låta vidta dem på ägarens bekostnad.

De allmänna principerna för polisens verksamhet förutsätter att den nytta man åstadkommer genom den åtgärd man låter vidta skall vara större än kostnaderna för åtgärden.

3 mom. De fastställda kostnaderna för åtgärder enligt 1 mom. skall alltså utan dom eller beslut som gäller betalningsskyldigheten kunna indrivnas hos den person eller sammanslutning som är ansvarig för försummelsen. Enligt lagförslaget skall detsamma gälla också när det är fråga om att hos ägaren indriva kostnaderna för åtgärder som vidtagits i syfte att skydda egendom och som avses i 2 mom.

48 §. Person- och egendomsskada

Den föreslagna 48 § innehåller ett stadgande som motsvarar 28 § i den gällande polislagen och rör anmälan om person- och egendomsskador som uppstått i samband med polisens åtgärd och den undersökning som skall göras med anledning av skadorna. Det är fråga om sådan polisundersökning som avses i den nya polislagen, om det inte finns anledning att misstänka brott i saken. Också stadgandena om anskaffande av läkarvård och om ersättning för undersökning som utförs av en läkare eller en ojävig person skall motsvara gällande stadganden.

Innehåller i den föreslagna paragrafen skiljer sig från den nuvarande i det avseendet att en skada som har uppstått i samband med en tjänsteåtgärd skall anmälas oberoende av om det finns något klart påvisbart samband mellan tjänsteåtgärden och skadan. En utvidgad anmälningsskyldighet underlättar efterspelet i oklara fall och gör det således också lättare att avvisa grundlösa ersättningskrav.

Om en läkarundersökning inte kan utföras omedelbart, kan också en enda ojävig person utföra undersökningen.

De övriga skillnaderna i förhållande till gällande stadganden är enbart språkliga. Hänvisningen i 3 mom. till de åtgärder som avses i 2 mom. gäller också läarkostnaderna som hänförs till dessa åtgärder.

49 §. *Andra myndigheters verksamhet i polisuppgifter*

Enligt 3 § i gällande polislag kan uppgifter som hör till polisens verksamhetsområde genom förordning åläggas försvarsväsendet, gränsbevakningsväsendet och andra myndigheter.

Enligt den föreslagna lagen skall om detta stadgas genom lag. I stadgandet skall också tullen nämnas.

Enligt förordningen angående samarbete mellan polis-, tull- och gränsbevakningsmyndigheterna fullgör dessa myndigheter vissa bevakningsuppgifter i samarbete eller för varandras räkning. I detta samarbete är det inte enbart fråga om att uppfylla förpliktelser som hör till en annan myndighets uppgiftsområde, utan också om att använda den myndighetens befogenheter. Om detta samarbete skall stadgas genom lag, som skall träda i kraft samtidigt som den nya polislagen.

I 1 § 1 mom. och 12 § lagen om gränsbevakningsväsendet finns stadganden enligt vilka gränsbevakningsväsendet inom sitt verksamhetsområde utför vissa sådana uppgifter som i allmänhet ankommer på polisen. Utöver i de fall där det är fråga om gränsskränkningar kan gränsbevakningsväsendet också förrätta förundersökning i fråga om andra brott, om denna uppgift inte på grund av brottets art hör till polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet.

Om tullväsendets åtgärder för utredning av tullbrott stadgas i 51—62 §§ tullagen. Med tullbrott avses enligt 8 § j-punkten i nämnda lag sådant skattebrott som avses i 29 kap. strafflagen samt regleringsbrott som avses i 46 kap. strafflagen, om brottet innebär överträdelse av lagstiftning vars iakttagande tullverket skall övervaka. Enligt 25 § 1 mom. tullförordningen (574/78) utför tull-, polis- eller gränsbevakningsmyndigheten förundersökning i tullbrott utgående från vilken av dessa myndigheter som först fått vetskap om brottet, såvida man inte kommer överens om något annat.

Om polisverksamhet inom försvarsväsendet stadgas i förordning (18/67). Den föreslagna 49 § förutsätter att förordningen ersätts med en lag.

50 §. *Straffstadgande*

Området för vad som enligt det föreslagna

straffstadgandet skall vara straffbart motsvarar trots de språkliga ändringarna i huvudsak de rekvisit som ingår i 30 § i den gällande polislagen.

Rekvisitet i den föreslagna 1 punkten motsvarar i sak 30 § 1 mom. 1 punkten i gällande polislag. Straffbarheten skall också enligt förslaget gälla underlåtelse att iaktta en befallning eller ett förbud, förutsatt att polismannen enligt lag är behörig att ge befallningen eller meddela förbudet i fråga. En polismans rätt att befalla skall bestämmas enligt den föreslagna 26 §, som i sak motsvarar 13 § 1 mom. i gällande polislag. Nämnda 26 § skall dock inte anges i straffstadgandet.

På samma sätt som i gällande lag skall en polismans rätt att ge befallningar också enligt den föreslagna 26 § vara bunden till enskilda fall. I förslaget har man därför slopat ordet "föreskrifter", som ingår i gällande straffstadgande och med vilket man särskilt inom det juridiska språkbruket ofta avser något annat än en befallning eller ett förbud som meddelas i en konkret situation och som skall åtlydas omedelbart.

Enligt den föreslagna 2 punkten skall det vara straffbart att vägra ge en polisman de personuppgifter som avses i 10 § 1 mom. Stadgandet om straffbarheten motsvarar i grunden gällande lag, men de personuppgifter som skall ges skall definieras uttömmande i 10 §.

Enligt den föreslagna 3 punkten skall det vara straffbart att underlåta att iaktta ett tecken eller påbud som avses i 21 § och ges eller meddelas för att ett fordon skall stannas.

Vid beredningen har man fäst uppmärksamhet vid att den föreslagna regleringen innebär olika straffskalor beroende på om underlåtelser att iaktta ett stopptecken har skett i sådana förhållanden där vägtrafiklagen skall tillämpas eller på något annat ställe. En sådan underlåtelse att iaktta ett stopptecken som omfattas av vägtrafiklagen är en trafikförseelse, för vilken 103 § vägtrafiklagen stadgar bötesstraff. Enligt lagförslaget kan brott mot polislagen också leda till fängelsestraff.

När ett stopptecken inte iakttas i vägtrafiken leder det i allmänhet dock till åtgärder genom vilka fordonet tvingas stanna. Om den som skall stannas försöker undkomma åtgärderna, gör han sig i allmänhet skyldig till äventyrande av trafiksäkerheten eller till grovt äventyrande av trafiksäkerheten (98 eller 99 § vägtrafikla-

gen). Dessa stadganden gäller endast vägtrafik. Motsvarande beteende på andra ställen är straffbart som vållande av fara enligt 21 kap. 12 § strafflagen endast om gärningen orsakar allvarlig fara för någon annans liv eller hälsa.

När man skärskådar det sätt på vilket brottet i verkligheten begås visar det sig således att den åtminstone abstrakta fara som betendet i regel orsakar innebär att maximistrafvet också i de omständigheter där vägtrafiklagen tillämpas är fängelse. För att förstärka betydelsen av ett påbud att stanna och med hänsyn till straffvärdet i fråga om sådana farliga situationer som på något annat ställe orsakas av underlåtenheten att iaktta påbudet och som är mindre farliga än vad som avses i 21 kap. 12 § strafflagen, är det ändamålsenligt att brottet skall kunna leda till fängelsestraff oberoende av om vägtrafiklagen är tillämplig.

Enligt 4 punkten är det straffbart att försumma den biståndsskyldighet som avses i 44 §. Rekvisitetet motsvarar 30 § 2 mom. i gällande polislag.

Att man försummar sin biståndsskyldighet kan i de allvarligaste fallen innebära att rekvisitetet för utsättande enligt 21 kap. 11 § strafflagen uppfylls. Den som uppsåtligt försätter någon annan i hjälplöst läge eller lämnar i ett sådan läge den som han är skyldig att dra försorg om gör sig skyldig till utsättande. Också den biståndsskyldighet som avses i lagen skall ses som en sådan skyldighet att "dra försorg" som avses i det straffstadgande som gäller utsättande.

Enligt 21 kap. 13 § strafflagen skall den som med vetskap om att någon annan befinner sig i verklig livsfara underlåter att ge eller skaffa denne sådan hjälp som han utan att försätta sig själv eller någon annan i fara kan åstadkomma dömas för försummande av räddningsåtgärd.

Om någon genom att inte lyda en polismans befallning att bistå polisen gör sig skyldig till utsättande eller försummande av räddningsåtgärd, skall han inte utöver detta dömas särskilt för brott mot polislagen.

Den föreslagna 5 punkten motsvarar i sak rekvisitetet "utan anledning, mot bättre vetande, tillkallar eller alarmerar eller genom falska uppgifter vilseleder polisen" i gällande lag.

Begreppet 'vilseleda polisen' har ansetts gerum för tolkning. Det föreslås att stadgandet skall göras klarare så att det uttryckligen anges att det är straffbart att uppsåtligt försvara polisens verksamhet genom att lämna falska

uppgifter. Polisens viktigaste uppgift är att upprätthålla allmän ordning och säkerhet och att bekämpa brott. För att kunna sköta sina åligganden är det nödvändigt att polisen får tillförlitliga uppgifter av medborgarna också annars än när dessa hörs som vittnen. Straffbarheten skall särskilt gälla lämnande av sådana falska uppgifter som påverkar medborgarnas säkerhet eller polisens möjligheter att sköta sina åligganden.

Enligt 30 § 3 mom. i gällande polislag skall den som misstänks för brott inte dömas till straff för att han vilselett eller lämnat polisen falska uppgifter i samband med förundersökningen av samma brott.

Vid beredningen av propositionen har den misstänktes ställning med hänsyn till stadgandena om skyldigheten att hålla sig till sanningen vid förundersökning ansetts vara så klar att det inte är nödvändigt att ta in något motsvarande uttryckligt stadgande i polislagen.

Det bör dock observeras att ställningen som misstänkt för brott inte befriar någon från ansvar enligt straffstadganden på andra ställen i lag. Också den som är misstänkt för brott gör sig skyldig till en gärning som är straffbar enligt 16 kap. 20 a § strafflagen, om han i syfte att vilseleda en myndighet använder falskt namn eller falsk yrkesbeteckning. En osann utsaga som ges vid förhör eller annars och enligt vilken en viss person skulle ha gjort sig skyldig till det brott som undersöks eller till något annat brott uppfyller på motsvarande sätt rekvisitetet för smädelse eller falsk angivelse, även om den misstänkte skulle ha avgett utsagan enbart i syfte att avvärja misstankarna mot honom själv.

Enligt 16 kap. 2 § strafflagen skall den som gör en tjänsteman hinder i tjänsteutövningen straffas med böter eller fängelse i högst tre månader.

Enligt 16 kap. 20 § strafflagen skall den som dolt en brottsling straffas med böter eller fängelse i högst ett år. Om gärningen har begåtts för egen vinning kan påföljden bli böter eller fängelse i högst två år.

I enlighet med 17 kap. 4 § döms straff för osann utsaga vid förundersökning. Maximistrafvet för gärningen i dess grova form är tre år fängelse.

På osann utsaga som givits vid annan undersökning tillämpas för närvarande 17 kap. 5 § strafflagen. Enligt lagförslag 4 som ingår i

propositionen utfärdas det ett särskilt straffstadgande om osann utsaga vid polisundersökning.

Den som inger ett osant skriftligt intyg till en offentlig myndighet straffas enligt 17 kap. 8 § strafflagen med böter eller fängelse i högst ett år.

För det beteende för vilket 30 § i gällande polislag stadgar straff används brottsrubriceringen "tredska mot polis".

Rekvisiten i straffstadgandena såväl i den gällande som i den nya polislagen kan uppfyllas genom väldigt många slags gärningar eller underlåtelser. Ordet tredska ger t.ex. inte en riktig bild när det är fråga om att någon alarmerar polisen utan anledning eller lämnar falska uppgifter.

Det är dock ändamålsenligt att det i polislagen utfärdas endast ett straffstadgande som täcker allt sådant straffbart beteende för vilket det inte stadgas strängare straff på något annat ställe i lag. Det föreslås därför att den gemensamma brottsrubriceringen som svarar mot samtliga rekvisit i straffstadgandet skall vara brott mot polislagen.

Enligt gällande lag är straffet för tredska mot polisen böter. Om någon tredskas genom att låta bli att fullgöra sin skyldighet att bistå polisen är straffet böter eller fängelse i högst sex månader.

I det föreslagna straffstadgandet skall en gemensam straffskala gälla för alla sätt på vilka brott mot polislagen kan begås, och enligt detta skall straffet vara böter eller fängelse i högst tre månader.

Ett beteende som uppfyller rekvisitet för brott mot polislagen kan i vissa fall samtidigt uppfylla rekvisitet för något annat brott som är belagt med betydligt strängare straff. Följderna av ett sådant förfarande kan i ytterlighetsfall t.o.m. vara livsfarliga. Även i situationer där rekvisitet för ett grövre brott inte uppfylls kan redan enbart ett brott mot polislagen i enskilda fall begås i form av en så starkt klandervärd gärning eller underlåtelse att ett frihetsstraff måste kunna dömas ut.

Möjligheten att använda frihetsstraff har sin betydelse också med tanke på polisverksamhetens trovärdighet och det allmänna iakttagandet av polismäns befallningar. En polisman kan i vissa fall rätt att genomdriva sina befallningar med maktmedel. En gärning eller underlåtelse som är straffbar såsom brott mot polislagen kan dock orsaka betydande skada också i

situationer där maktmedel inte får eller inte kan användas. Även om maktmedel skulle tillgripas kan det i undantagsfall hända att den tid som löper mellan det ögonblick då en befallning ges fram till det att den genomförs med maktmedel innebär ett sådant förfång att ett bötesstraff måste anses vara en otillräcklig påföljd. Fängelsestraff kan vara en adekvat påföljd också för sådana brott mot polislagen på grund av vilka polisen blir tvungen att använda maktmedel som orsakar betydande men eller olägenhet för utomstående i en situation där en tjänsteåtgärd oundgängligen måste slutföras.

51 §. Polisförordnanden

Enligt den föreslagna 51 § skall inrikesministeriet kunna meddela ett slags stående föreskrifter, och brott mot dessa skall kunna beivras med dagsböter som döms ut av allmän underrätt. Ett sådant beslut av inrikesministeriet skall publiceras i Finlands författningssamling. Angående dessa stående föreskrifter av ministeriet används den hävdvunna benämningen polisförordnande. Till denna del skall paragrafen i fråga om sitt sakinnehåll motsvara 11 § i gällande polislag.

I statsrådets principbeslut av den 17 juni 1993 om åtgärder för en revidering av centralförvaltningen och regionalförvaltningen konstaterades det att gällande stadganden skall ändras så att befogenheten att meddela bindande föreskrifter skall överföras från övriga verksamhetsenheter till ministeriet. Därför skall länsstyrelserna enligt polislagen inte ha den befogenhet de för närvarande har att utfärda polisförfattningar inom sitt eget län.

52 §. Internationellt samarbete

Allmänt. Utvecklingen i Europa har lett till att människor, kapital och förmögenheter rör sig nästan obehindrat av gränserna mellan stater. Utvecklingen förmodas fortgå i samma riktning. Detta ställer nya krav också på polisens verksamhet. Bl.a. de poliskontaktmän som Finland i likhet med andra stater har placerat utomlands på verksamhetsställen som anses viktiga är exponenter för verksamhetens internationalisering.

Polisens internationella verksamhet har ock-

så i övrigt ökat kraftigt. Polisens samarbete särskilt mellan de nordiska länderna sker genom väletablerade verksamhetsformer. Samarbetet har utökats särskilt med Ryssland och Estland. För samarbetet inom brottsbekämpningen och tryggnad av säkerheten behövs åtgärder som vidtas samtidigt i olika länder med sinsemellan varierande nationell lagstiftning.

Mellan de europeiska staterna iakttas allmänt den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål. (FördrS 30/81) Denna konvention har dock upprättats för att huvudsakligen fylla åklagar- och domstolsväsendets behov. Det internationella samarbetet omfattar dock inte enbart straffprocess utan även polisens övriga internationella samarbete.

Förutom i Europa har man också på annat håll i världen effektiviserat det internationella samarbetet mellan polismyndigheterna genom att ingå samarbetsavtal. Motsvarande förfarande har tillämpats också av olika länders tullmyndigheter.

1 mom. Stadgandet innehåller en hänvisning till lagstiftning och statsfördrag om handräckning till polismyndigheterna i främmande stater.

Med hänvisningen avses bl.a. lagen om internationell rättshjälp i brottmål (4/94), som har trätt i kraft den 15 januari 1994.

I lagen stadgas om rättshjälp som en främmande stats myndigheter kan begära av Finlands justitieministerium eller av en sådan myndighet till vars behörighet det hör att uppfylla begäran i fråga. Lagen gäller polisen i egenskap av förundersökningsmyndighet. I lagen stadgas bl.a. om givande av rättshjälp, om de språk som skall användas, om grunder för vägran att ge rättshjälp och om förvägran av rättshjälp på grund av bristande ömsesidighet samt om inhämtande av bevis och om tvångsmedel. Enligt lagen kan också finska myndigheter begära motsvarande rättshjälp av utländska myndigheter, oberoende av om det mellan länderna har ingåtts något avtal om samarbete mellan myndigheterna.

En överenskommelse om handräckning och samarbete vid bekämpning och undersökning av brott har ingåtts mellan Finlands regering och Ryska federationens regering. Överenskommelsen innehåller bestämmelser bl.a. om området för samarbetet, de begrepp som skall användas, centralmyndigheterna, formen för och innehållet i en begäran om handräckning

samt om den ordning i vilken handräckning skall ges. Överenskommelsen gäller också förvägran av handräckning, det språk som skall användas, legalisering av handlingar, användningen av information och fördelningen av kostnaderna. Överenskommelsen har trätt i kraft den 17 februari 1994.

2 mom. De samarbetsavtal som avses i stadgandet skall huvudsakligen gälla samma grupper av frågor som den överenskommelse som har ingåtts med Ryska federationen.

Det är nödvändigt att utfärda ett sådant allmänt stadgande om precisering av samarbetet, samarbetsformerna och befogenheterna på basis av vilket inrikesministeriet smidigt kan ingå avtal med enskilda länder. Ett särskilt område som kan vara föremål för reglering gäller utbyte av information och eventuella begränsningar av användningen av information. Det är nödvändigt att stadga t.ex. om att den stat som har fått information inte på basis av dem inte får göra upp personregister över den andra statens medborgare.

Avtalen kan vara antingen bilaterala eller multilaterala. Upprättandet av multilaterala avtal försvåras av att olika staters lagstiftning om polisen är sinsemellan mycket olika till sitt innehåll.

Det är inte möjligt att genom internationella avtal skapa befogenheter som avviker från gällande lagstiftning. Genom avtal kan man endast precisera de befogenheter som bygger på lag och styra användningen av dem.

53 §. Närmare stadganden och bestämmelser

1 mom. I 25 § i gällande polislag stadgas om det förfarande som skall iakttas när ersättning för sådan hjälp i form av arbete och materiel som ges polisen skall betalas. Enligt lagförslaget skall sådana stadganden om förfarandet utfärdas genom förordning.

Om polisens uniform, tjänstemärke och beväpning skall stadgas i förordning, på samma sätt som för närvarande. De gällande förordningarna om emblem för polisen (234/52) och om förtjänstkors för polisen (289/88) har inte givits med stöd av någon särskild lag, utan med stöd av det allmänna bemyndigande att utfärda förordning som ingår i 28 § regeringsformen.

Genom förordning skall man kunna förplikta en polisman att anmäla sig för tjänstgöring när det inträffar en osedvanlig situation eller

händelse som kräver polisens åtgärder. Motsvarande stadgande finns i 47 § i gällande polisförordning.

Avsikten är att närmare stadganden om rätten att försätta en polisman i beredskap skall utfärdas genom förordning. Enligt 47 § 2 mom. i gällande polisförordning har inrikesministeriet, länsstyrelsen och chefen för polisdistriktet rätt att, när det krävs för upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet, tillfälligt förordna att en tjänsteman som hör till polispersonalen på sin fritid eller under sin semester skall hålla sig i beredskap eller inställa sig i tjänsten.

Närmare stadganden om tillämpningen av den nya polislagen skall också utfärdas genom förordning.

Enligt det normgivningsbemyndigande som ingår i den föreslagna 6 § skall de tjänster inom polisen vilkas innehavare är polismän uppräknas i förordning. I förordning skall tjänsterna också indelas i befäl, underbefäl och manskap.

2 mom. Inrikesministeriet skall kunna meddela närmare föreskrifter om beslut genom vilka särskilda polisbefogenheter beviljas. Inrikesministeriet skall vidare kunna beviljas närmare föreskrifter också om polisens tjänstemärke, uniform och beväpning.

Det föreslås att inrikesministeriet nu skall ges rätt att meddela bindande föreskrifter om behandlingen av dem som har gripits med stöd av polislagen eller någon annan lag.

Anvisningar om behandlingen av berusade ingår i lagen om behandling av berusade. Inrikesministeriet har meddelat anvisningar om behandlingen av berusade i polisens orderblad (Pkl 1/17.3.1980). Anvisningarna är i kraft som stående föreskrifter som skall iakttas inom polisförvaltningen.

I fråga om anhållna har inrikesministeriet meddelat anvisningar om behandlingen av anhållna (11.2.1985 nr 217/601/85). Anvisningarna tillämpas också vid behandlingen av andra personer som berövats sin frihet och förvaras i polisens lokaler.

Avsikten är att inrikesministeriets normgivningsrätt skall utvidgas så att ministeriet skall ha rätt att meddela anvisningar om tillämpningen av de nya stadgandena om omhändertagande och behandling av egendom samt polisundersökning.

Inrikesministeriet skall kunna meddela närmare föreskrifter också om stannande av fordon, bruk av maktmedel, hjälpmedel för bruk

av maktmedel, avlivande av djur, lämnande av handräckning och registrering av polisåtgärder.

6 kap. Ikraftträdande

54 §. Ikraftträdande

Genom den nya polislagen skall gällande polislag jämte ändringar upphävas. Emedan avsikten är att de förordningar som har utfärdats med stöd av den lag som skall upphävas skall revideras i samband med i samband med att lagen sätts i kraft, är det inte nödvändigt att i den nya lagens ikraftträdelsestadgande nämna något om deras giltighet.

Polislagen är den centrala författning som styr polismännens arbete. Ikraftträdelsen nya, preciserade fullmaktstadganden förutsätter att polismännen och även vissa andra personer som hör till personalen inom polisen ges grundlig utbildning innan lagen träder i kraft. För att en tillräcklig utbildningstid skall kunna reserveras skall också polislagen kunna träda i kraft ca ett år efter att den har blivit stadfäst.

1.2. Djurskyddslagen

5 §. Enligt 5 § 1 mom. djurskyddslagen skall var och en som påträffar ett sjukt eller skadat husdjur, eller ett husdjur som annars är i hjälplöst tillstånd, antingen själv hjälpa djuret eller göra anmälan till dess ägare eller skötare eller till polisen. Ett husdjur får dödas med stöd av djurskyddslagen, om det visar sig överhövan svårt att anträffa djurets ägare eller skötare och djuret är i ett sådant tillstånd att det uppenbarligen innebär grymhet mot djuret att hålla det vid liv. Stadganden om polisens rätt att avliva djur skall utfärdas i polislagen.

Djurskyddslagen innehåller inget stadgande som ger rätt att avliva ett sjukt eller skadat djur som lever i naturtillstånd. Det är oftast i samband med sammanstötningar i vägtrafiken som det blir fråga om att avliva ett djur. Det föreslås att ett stadgande om avlivande av djur som lever i naturtillstånd skall fogas till 5 § 2 mom.

I synnerhet i glesbygden kan det dröja länge innan man får en polis till olycksplatsen. Därför skall var och en ha rätt att bedöma ett allvarligt skadat djurs möjligheter att klara sig

i naturen eller med hjälp av vård, och vid behov avliva djuret, om det inte finns någon möjlighet för det att klara sig. Rätten att avliva djuret skall i den situationen vara oberoende av om djuret är fridlyst.

Utgående från djurskyddsmässiga aspekter är det ingen skillnad mellan å ena sidan avlivande av djur som lever i naturtillstånd och å andra sidan avlivande av husdjur. Det är inte ändamålsenligt att endast polisen får avliva djur som lever i naturtillstånd.

13 §. I 12 a § stadgas om polisens skyldighet att verkställa besiktning. Besiktning verkställs, om en uppmaning enligt 12 § att avhjälpa missförhållanden i vården av husdjur eller djur i djurgård inte har följts eller om det finns någon annan anledning att verkställa besiktning. I 13 § stadgas om det förfarande som skall iakttas vid besiktning.

Besiktningen kan ses som en form av polisundersökning. Till paragrafen skall därför fogas ett nytt 2 mom. enligt vilket man vid besiktning i tillämpliga delar skall iakttä vad som stadgas om polisundersökning. Polisen skall således vid behov ha rätt att använda sådana befogenheter som anges i 38 § i den föreslagna polislagen för att säkerställa att besiktningen kan verkställas.

Om det i den sak som besiktningen gäller finns skäl att misstänka brott, skall undersökningen verkställas i enlighet med förundersökningslagen.

1.3. Lagen om olycksfallsförsäkring

39 §. När lagen om olycksfallsförsäkring stiftades avsåg man med begreppet polisundersökning rent allmänt en undersökning som polisen företar oberoende av om det har funnits skäl att misstänka brott. I förundersökningslagen stadgas om sådan undersökning som skall verkställas med anledning av brott och som enligt lagen kallas förundersökning. I den föreslagna polislagen stadgas om sådan undersökning som polisen verkställer med stöd av någon annan lagstiftning och som skall kallas polisundersökning.

I gällande 39 § 2 mom. stadgas om arbetsgivarens skyldighet att anmäla till polisen ett sådant olycksfall i arbete som har lett till döden

eller till en svårare skada. Momentet innehåller också stadganden om den undersökning som utförs av polisen.

Det föreslås att stadgandena om förfarandet vid undersökningen skall utgå ur momentet. Undersökningen verkställs beroende på det enskilda fallet antingen som förundersökning eller som polisundersökning i enlighet med vad som stadgas i förundersökningslagen eller i polislagen. Om ett olycksfall i arbete har lett till döden, skall också stadgandena om utredande av dödsorsak iakttas. Det kan också hända att ett olycksfall i arbete samtidigt omfattas av någon annan undersökningsform, t.ex. undersökning av explosionsolyckor eller undersökning av storolyckor.

Den rätt att yrka på polisundersökning som försäkringsdomstolen, olycksfallsnämnden och en försäkringsanstalt har med stöd av 3 mom. avser uttryckligen sådan polisundersökning som definieras i den föreslagna polislagen. Frågan om förundersökning eventuellt skall göras skall också i dessa fall vara beroende av polisens prövning enligt förundersökningslagen.

1.4. Strafflagen

3 kap. 8 §. Den ändring som föreslås i 1 mom. i paragrafen som gäller användning av maktmedel beror på att stadgandena om polisens rätt att tillgripa maktmedel föreslås bli överförda från strafflagen till polislagen, där de skall införas bland stadgandena om övriga befogenheter. Stadgandet i strafflagen skall alltså gälla den rätt att använda maktmedel som tillkommer andra personer som upprätthåller ordning.

I 4 mom. skall hänvisningen till 20 § 4 mom. i gällande polislag utgå. Den nya polislagen innehåller inget motsvarande stadgande om var mans rätt att gripa en berusad person som på allmän plats uppträder störande.

Det föreslås att 5 mom. skall upphävas. Det är fråga om ett hänvisningsstadgande där det hänvisas till 16 kap. 6 § som också skall upphävas.

3 kap. 9 §. I 2 mom. stadgas om hur en överskridning av den offentlighetsrättsliga rätten att bruka maktmedel påverkar gärningens

straffbarhet. I momentet hänvisa det till 3 kap. 8 och 8 a §§, på vilka nämnda rätt att använda maktmedel baserar sig.

Enligt propositionen skall en polismanns rätt att använda maktmedel inte längre bygga på 3 kap. 8 § strafflagen, utan på 27 § polislagen. Emedan frågan om hur en överskridning av en polismanns rätt att använda maktmedel inverkar på gärningens straffbarhet fortsättningsvis skall bedömas enligt samma grunder som nuförtiden, skall 3 kap. 9 § 2 mom. strafflagen ändras så att det i början av momentet hänvisas också till 27 § polislagen.

16 kap. 6 §. Det föreslås att paragrafen skall upphävas. Detta föreslås även i strafflagsprojektets förslag angående brott som riktar sig mot rättsskipningen, myndigheterna och den allmänna ordningen. Frågan om användning av maktmedel skall inte regleras i samband med rekvisiten för en straffbar gärning. Denna paragraf och de allmänna stadgandena om polisens rätt att använda maktmedel överlappar varandra, vilket är en omständighet som utöver de lagtekniska skälen talar för att den skall utgå.

17 kap. 4 §. Frågan om skyldigheten att hålla sig till sanningen vid polisundersökning har i gällande lagstiftning lösts så, att polisundersökning ses som en sådan annan än av domstol eller en förundersökningsmyndighet utförd undersökning som avses i 17 kap. 5 § strafflagen. Straffet för osann utsaga som någon såsom vittne eller sakkunnig avgett uppsåtligt är därvid böter eller fängelse i högst ett år.

Vid beredningen av den föreslagna polislagen har man tagit den ståndpunkten att de förfaranden som skall iakttas vid förundersökning så noggrant som möjligt skall tillämpas också vid polisundersökning. Registreringen eller protokollföringen av undersökningen, det sätt på vilket undersökningen tekniskt genomförs och undersökningsmetoderna är väldigt lika vid förundersökning och vid polisundersökning.

Medborgarnas uppfattning om den skyldighet man har att hålla sig till sanningen när man förhörs av polisen är i allmänhet inte beroende av arten av den undersökning som utförs. Genom polisutredning strävar man efter att få uppgifter omorsakerna till olyckshändelser, om förutsättningarna för att påföra någon vissa straffliknande påföljder och om olika personers rätt till vissa ersättningar. Det är synnerligen viktigt att man också vid en sådan undersök-

ning får riktiga och tillräckliga uppgifter av den som hörs som vittne eller sakkunnig.

Den som är part i saken och vars rätt är beroende av sanningsenligheten av de uppgifter han lämnar kan i allmänhet inte obesträffat skaffa sig materiell eller annan nytta med hjälp av falska uppgifter. Lämnande av falska uppgifter kan vara straffbart såsom registeranteckningsbrott enligt 16 kap. 21 § strafflagen, som ingivande av osant skriftligt intyg till en offentlig myndighet enligt 17 kap. 8 § eller som förfalskning enligt 33 kap. 1—3 §§.

Strafflagsprojektets förslag angående brott mot rättsskipningen, myndigheterna och allmän ordning innehåller inget straffstadgande om brott mot skyldigheten att hålla sig till sanningen vid polisundersökning. Av de skäl som anförts ovan bör ett dylikt stadgande dock anses vara nödvändigt.

På grund av saksammanhanget föreslås det att straffstadgandet angående osann utsaga vid polisundersökning skall fogas som ett särskilt moment till 17 kap. 4 § som gäller osann utsaga vid förundersökning. Straffnivån skall vara samma som i 17 kap. 5 §.

Det enda undantaget från skyldigheten att hålla sig till sanningen skall enligt lagförslaget utgöras av en sådan polisundersökning som görs i syfte att utreda möjligheterna att påföra den som hörs en straffliknande påföljd. Dylika påföljder är t.ex. näringsförbud, de säkerhetsåtgärder som avses i 12 a § djurskyddslagen, avlägsnande från landet och utlämning för brott.

I strafflagsprojektets förslag har man omfattat den uppfattningen att en osann utsaga vid förundersökning skall vara straffbar endast när den lämnas vid ett förhör där den som hörs är personligen närvarande. Vid beredningen av förevarande lagförslag har man dryftat möjligheten att utsträcka straffbarheten också till en sådan osann utsaga som vid polisutredning har avgivits vid förhör som sker på något annat sätt. På grund av ovan nämnda förslag av justitieministeriet föreslås en sådan lösning emellertid inte i denna proposition.

I detta förslag tas det inte i övrigt ställning till strafflagsprojektets förslag. Det är dock skäl att utveckla strafflagen så att stadgandena om osann utsaga vid förundersökning och stadgandena om osann utsaga vid polisundersökning blir så enhetliga som möjligt.

1.5. Tvångsmedelslagen

7 kap. 1 §. Det stadgande som ingår i 3 § 2 mom. i nuvarande polislag och gäller beviljande av s.k. särskilda förundersökningsbefogenheter skall införas i den nya polislagen med oförändrat innehåll och där bli 8 § 2 mom. I 7 kap. 1 § tvångsmedelslagen skall hänvisningen i 2 mom., som hänför sig till detta, ändras på motsvarande sätt.

1.6. Förundersökningslagen

2 §. Sakinnehållet i 14 § i gällande polislag föreslås bli överfört till förundersökningslagen, dock formulerat på det sätt som paragrafens innehåll nuförtiden uppfattas. Med den ordalydelse 14 § 1 mom. polislagen hade i sin ursprungliga form avsågs en muntlig rapport som en polisman i vakthållningsuppdrag eller i fotpatrulleringsuppdrag gjorde till sin förmän. Rapporten lämnades när förmannen granskade vakthållningsstället eller när polismannens vakttur var slut. Med rapport avsågs inte en skriftlig brottsanmälan, även om en rapport senare, i takt med att registreringsförfarandet utvecklades, kom att uppfattas som en brottsanmälan.

Sedan förundersökningslagen trädde i kraft kvarstod i polislagen dock ett stadgande som närmast uppfattades gälla förfarandet vid inledande av förundersökning och vid mottagande av brottsanmälan, och som i egenskap av ett stadgande som enbart gäller förundersökning lämpligen skulle ha varit inskrivet i anslutning till 2 § förundersökningslagen.

I 2 § stadgas om skyldigheten att göra förundersökning. Mottagande av en anmälan och registrering av anmälan är en del av förundersökningen. Internt inom polisen betraktas dessa åtgärder närmast som statistikförings- och registreringshändelser. Enligt 6 § skall förundersökning, inklusive upprättande av brottsanmälan, göras utan onödigt dröjsmål. Förmannen för den polisman som gör förundersökningen får de behövliga uppgifterna genom en muntlig redogörelse och de registrerade brottsanmälningarna.

I förundersökningslagen behövs således inget stadgande om rapport som skall lämnas till förmannen, emedan polisens skyldighet att

inleda förundersökning av brott som någon anmält till polisen eller som på något annat sätt kommit till polisens kännedom baserar sig på 2 § i gällande förundersökningslag.

Det stadgande i 14 § 2 mom. i gällande polislag som gäller en polismans rätt att avstå från åtgärder skall överföras till 2 § förundersökningslagen som ett nytt 2 mom. Polisen skall på samma sätt som för närvarande kunna avstå från vidare åtgärder, om brottet inte kan förutses medföra strängare straff än böter, brottet som helhet skall anses vara uppenbart ringa och målsäganden inte har några anspråk i saken. En polisman skall fortfarande kunna ge en anmärkning till den som har gjort sig skyldig till ett sådant brott.

När stadgandet om en polismans rätt att avstå från åtgärder är inskrivet i förundersökningslagen skall det också gälla andra förundersökningsmyndigheter, närmast gränsbevakningsväsendet och tullverket. I lagförslagen 11 och 13 i denna proposition föreslås det att motsvarande överlappande stadganden om åtgärdseftergift skall upphävas i lagen om gränsbevakningsväsendet och i tullagen.

Vid beredningen har man övervägt möjligheten att i detta sammanhang komplettera förundersökningslagen också med stadganden som skulle gälla fördröjande av förundersökning i syfte att utreda en större brottshärva (s.k. kontrollerad leverans) samt om rättsverkan av förlikning i sådana brottmål där förlikning har tillämpats i praktiken. Emedan dessa frågor inte har ett väsentligt samband med de stadganden i gällande polislag som skall ändras i den föreslagna polislagen, har dessa stadganden inte införts i lagförslaget. Frågan om sådana stadganden eventuellt skall utfärdas blir således beroende av en senare utveckling av förundersökningslagstiftningen.

14 §. Innehållet i det stadgande som ingår i 3 § 2 mom. i gällande polislag och som gäller beviljande av s.k. särskilda förundersökningsbefogenheter skall med oförändrat innehåll överföras till den nya polislagen och där bli 8 § 2 mom. Den hänvisning som ingår i 14 § 2 mom. förundersökningslagen skall ändras i motsvarighet till detta.

19 §. I 19 § stadgas om polisbefogenheter såväl i samband med undersökning på en brottsplats som i samband med undersökning på en olycksplats. Enligt 1 § skall förundersökning med anledning av brott göras enligt

förundersökningslagen. I 18 § i den föreslagna polislagen stadgas om polisens befogenhet att avspärra en plats och ett område. I 38 § i den föreslagna polislagen stadgas om skyldigheten att infinna sig till polisundersökning.

Enligt den nuvarande ordalydelsen i 19 § kan var och en som befinner sig på en olycksplats åläggas att stanna kvar på platsen också i sådana fall där han inte kan förhöras i saken. I förslaget till polislag har man omfattat den ståndpunkten att polisen inte undersöker olyckor i andra fall än sådana om vilka det stadgas särskilt.

Av ovan nämnda skäl föreslås det att omnämmandet angående var och ens skyldighet att stanna kvar på olycksplatsen eller infinna sig för att höras på grund av olyckan skall utgå ur 19 §. Ändringen gör fördelningen av uppgifterna mellan förundersökningslagen och polislagen klarare.

Om en olycka misstänks ha orsakats genom brott, skall förundersökning göras i saken. I andra olycksfall skall en polisman ha möjlighet att överväga om det kommer att göras polisundersökning i saken, och vid behov kalla någon enligt 38 § i den föreslagna polislagen att infinna sig till polisundersökning. Den skyldighet att hjälpa vid olycksfall som enligt annan lagstiftning ankommer på var och en skall kvarstå oförändrad.

1.7. Lagen om upprätthållande av ordning i kollektivtrafik

3 §. Enligt 39 § i den föreslagna polislagen skall polisen ge handräckning till andra myndigheter och privatpersoner endast i sådana fall om vilka det stadgas särskilt.

I lagen om upprätthållande av ordning i kollektivtrafik stadgas inte särskilt om förarens rätt att få handräckning av polisen för att ur ett trafikmedel som används i kollektivtrafik avlägsna en person som upprepat förorsakar störning. Det föreslås att ett 3 mom. med ett stadgande om sådan handräckning skall fogas till 3 §.

1.8. Lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik

11 §. I 11 § lagen om kontrollavgift i kollek-

tivtrafik ges en biljettkontrollör rätt att gripa en passagerare som saknar vederbörlig biljett och inte tillförlitligt styrker sin identitet. En sådan passagerare får också avlägsnas ur fordonet eller från det plattformområde som avses i 1 § 2 mom.

På grund av det sätt på vilket den handräckning som ges av polisen regleras i 39 § polislagen föreslås det att det till 11 § lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik fogas ett 4 mom. enligt vilket kontrollören i dessa fall skall ha rätt att få handräckning av polisen.

1.9. Lagen om offentliga nöjestillställningar

11 §. Enligt 11 § 1 mom. lagen om offentliga nöjestillställningar har polismän och ordningsmän rätt att från en offentlig nöjestillställning eller från den omedelbara närheten av platsen för densamma avlägsna eller gripa en person som är berusad, stör ordningen eller äventyrar säkerheten eller underlåter att följa anvisningar som givits för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, samt en person som kan förmodas begå brott, äventyra säkerheten eller åstadkomma oordning.

Enligt 3 mom. har polismän och ordningsmän rätt att vid en offentlig nöjestillställning eller i omedelbar närhet av platsen för denna ta ifrån en person skjutvapen och andra vapen jämte förnödenheter samt berusningsmedel som denne innehar i strid med 8 eller 9 §§ i lagen om offentliga nöjestillställningar.

Det föreslås att paragrafen skall ändras så att där endast skall anges de rättigheter som tillkommer ordningsmän. Det behövs inte något särskilt stadgande om polisens befogenheter för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet vid nöjestillställningar, emedan de befogenheter som stadgas i polislagen kan anses vara tillräckliga. I samband med straffbart beteende har polisen de befogenheter som stadgas i förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen.

Enligt den föreslagna polislagen skall berusning i sig inte utgöra grund för att ta någon i förvar. Det föreslås därför att också den som är ordningsman vid en nöjestillställning endast skall ha rätt att avlägsna en berusad person från nöjesplatsen eller dess omedelbara närhet.

Till 11 § skall det fogas ett nytt 1 mom., där det om behandlingen av berusade skall stadgas på ett annat sätt än i nuvarande 1 mom.

Nuvarande 1 mom. skall bli 2 mom. De stadganden om ordningsmäns befogenheter i andra fall som ingår i detta moment skall förbli innehållsmässigt oförändrade. En ordningsman skall således också ha rätt att gripa en berusad person som genom sitt uppträdande orsakar sådan fara eller störning som avses i stadgandet. En polisman skall på motsvarande sätt ha i 11 § i den föreslagna polislagen stadgad rätt att gripa den berusade, om denne inte förmår ta vara på sig själv, och 20 § i sistnämnda lagförslag stadgad rätt att avlägsna eller gripa en person som genom sitt uppförande orsakar allvarlig fara för allmän ordning och säkerhet.

En ordningsmans rätt att gripa den som gjort sig skyldig till ett brott baserar sig på den allmänna rätt att gripa någon som enligt 1 kap. 1 § 1 mom. tvångsmedelslagen tillkommer var och en. När det gäller andra brott än sådana som anges i nämnda stadgande har en ordningsman rätt att gripa gärningsmannen endast om brottet samtidigt orsakar fara eller störning enligt 11 § 2 mom. lagen om offentliga nöjestillställningar. Vid nöjestillställningar är de typiska brotten våldsbrott som begås av berusade personer och sådan fall som hänför sig till missbruk eller innehav av rusmedel.

I detta sammanhang har man också övervägt möjligheten att utvidga den rätt att gripa någon som tillkommer ordningsmän vid nöjestillställningar, så att rätten också skulle gälla i fråga om skadegörelse. Emedan en sådan ändring inte hänför sig till syftet med polislagsreformen har den lämnats beroende av att framställas i ett annat sammanhang.

Paragrafens 3 mom. motsvarar nuvarande 2 mom.

Enligt 4 mom. skall en ordningsman alltjämt ha rätt att vid en offentlig nöjestillställning eller i omedelbar närhet av platsen för denna ta ifrån en person skjutvapen, patroner, sprängämnen, egg- och huggvapen, andra föremål eller ämnen som kan användas för att begå brott eller hota med brott, samt berusningsmedel. Föremål och ämnen som framtagna skall utan dröjsmål överlämnas till polisen.

Enligt 8 och 9 §§ lagen om offentliga nöjestillställningar är det förbjudet att inneha nämnda föremål och ämnen vid nöjestillställningar. Som straff för brott mot bestämmelserna an-

gående nöjestillställningar stadgas i 18 § 2 mom. böter. I 20 § i samma lag och i 9 § lagen om eggvapen (108/77) stadgas om dömande av sådan egendom förbruten till staten.

Polismäns rätt att ta ifrån en person sådan egendom bestäms på motsvarande sätt enligt stadgandena om beslag och om egendoms tagande i förvar för att beslagtas.

1.10. Lagen om behandling av berusade

1 §. Enligt 1 § lagen om behandling av berusade tillämpas lagen på den som på grund av att har är i berusat tillstånd har gripits med stöd av gällande polislag.

Enligt den föreslagna polislagen skall berusning inte i sig längre utgöra någon grund för gripande. Om hållande i förvar av den som gripits på grund av den störning han orsakat skall stadgas i polislagen. Lagen om behandling av berusade skall tillämpas när orsaken till gripandet är att den berusade inte själv kan ta vara på sig.

Det föreslås därför att 1 § skall ändras så att den hänvisning som finns i paragrafen skall gälla 11 § 1 mom. i den nya polislagen.

4 §. Enligt den huvudregel som stadgas i gällande 4 § 1 mom. skall en berusad hållas i förvar den tid tillnyktringen kräver, dock minst 8 och högst 12 timmar och, om särskilda skäl kräver det, högst 24 timmar. Enligt 2 mom. kan den tid personen hålls i förvar utsträckas till följande morgon, dock högst till klockan 8, om han inte har frigivits före klockan 20. En berusad kan enligt 3 mom. friges även tidigare än vad som anges i 1 eller 2 mom., om det är skäligt eller ändamålsenligt.

Det föreslås att 1 mom. skall ändras så att den som har gripits skall få avlägsna sig så snart behovet att gripa honom inte längre föreligger, dock senast 12 timmar efter gripandet.

Stadgandet enligt vilket tiden för hållande i förvar kan förlängas till morgonen skall kvarstå oförändrat. Emedan det däremot inte längre skall stadgas någon minimitid för hållande i förvar, blir 3 mom. obehövt och skall upphävas.

1.11. Lagen om gränsbevakningsväsendet

13 §. I 13 § lagen om gränsbevakningsväsen-

det stadgas att vad som i 3 kap. 8 § strafflagen stadgas om en polismans rätt att i vissa fall tillgripa maktmedel skall på motsvarande sätt tillämpas på gränsbevakningsmän.

Det föreslås att stadgandena om polisens rätt att använda maktmedel skall överföras från strafflagen till polislagen. Om användningen av maktmedel stadgas i 27 § i den föreslagna polislagen. Dessutom skall man iakttä de allmänna principer för polisens verksamhet som stadgas i 2 § polislagen och stadgandena om åtgärdsförfarande enligt 3 § polislagen.

De uppdrag i vilka gränsbevakningsmän har givits rätt att använda maktmedel är nära jämförbara med polisens tjänsteuppdrag. Det föreslås därför att gränsbevakningsmännens rätt att använda maktmedel alltjämt skall vara likadan som polismännens.

Hänvisningen i 13 § till 3 kap. 8 § strafflagen skall därför ändras så att den hänvisar till den nya polislagen. Stadgandena i 2 och 4 § polislagen skall således också gälla gränsbevakningsmän.

På samma sätt som för närvarande skall också den som bistår en gränsbevakningsman på dennes begäran eller med dennes samtycke ha samma rätt att använda maktmedel.

15 §. I 15 § lagen om gränsbevakningsväsendet stadgas om en gränsbevakningsmans rätt att i fråga om ett obetydligt brott som han har fått vetskap om avstå från att vidta åtgärder för att väcka åtal mot gärningsmannen.

Om polisens motsvarande rätt stadgas i 14 § 2 mom. i gällande polislag. Något motsvarande stadgande skall inte tas in i den nya polislagen, utan frågan regleras genom ett nytt 2 mom. som fogas till 2 § förundersökningslagen.

När stadgandet är infört i förundersökningslagen skall det utöver polisen också gälla andra förundersökningsmyndigheter. Enligt 12 § 2 mom. lagen om gränsbevakningsväsendet har en gränsbevakningsman vid förundersökning som görs av gränsbevakningsväsendet samma befogenheter som en polisman har vid förundersökning som görs av polisen.

Det föreslås därför att 15 §, som således blir onödig, skall upphävas.

1.12. Lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen

Enligt 6 § 2 mom. lagen om försvarsmaktens

handräckning till polisen skall på den som hör till en handräckningsavdelning tillämpas vad som i 3 kap. 8 § strafflagen stadgas om en polismans rätt att i vissa fall tillgripa maktmedel.

Det föreslås att stadgandena om polismännens rätt att använda maktmedel skall revideras på det sätt som anges i motiveringen till lagförslag 11 i denna proposition.

Försvarsmakten ger handräckning enligt denna lag uttryckligen för utförande av tjänsteåtgärder som hör till polisen. Därför föreslås det att den som hör till en handräckningsavdelning alltjämt skall ha samma rätt att använda maktmedel som en polisman.

Därför skall stadgandets hänvisning till 3 kap. 8 § strafflagen ändras så att den gäller den nya polislagen. Således skall också 2 och 4 §§ i den föreslagna polislagen gälla den som hör till en handräckningsavdelning.

1.13. Tullagen

54 §. Enligt 54 § tullagen skall vad 3 kap. 8 § strafflagen stadgar om en polismans rätt att i vissa fall tillgripa maktmedel på motsvarande sätt tillämpas på en tullman.

Det föreslås att stadgandena om polismännens rätt att använda maktmedel skall revideras på det sätt som anges i motiveringen till lagförslag 11 i denna proposition.

De uppdrag för vilka tullmän har givits rätt att använda maktmedel är nära jämförbara med polisens tjänsteuppdrag. Det föreslås därför att tullmännens rätt att använda maktmedel alltjämt skall vara likadan som polismännens.

Därför skall hänvisningen i 54 § till 3 kap. 8 § strafflagen ändras så att den gäller den nya polislagen. Således skall också 2 och 4 §§ polislagen gälla tullmän.

På samma sätt som för närvarande skall också den som bistår en tullman på dennes begäran eller med dennes samtycke ha samma rätt att använda maktmedel.

57 §. I 57 § tullagen stadgas om en tullmans rätt att i fråga om ett obetydligt brott som kommit till hans kännedom avstå från att vidta åtgärder för att väcka åtal mot den skyldige.

Om polisens motsvarande rätt stadgas i 14 § 2 mom. i gällande polislag. Något motsvarande

stadgande skall inte tas in i den nya polislagen, utan frågan regleras genom ett nytt 2 mom. som fogas till 2 § förundersökningslagen.

När stadgandet är infört i förundersökningslagen skall det utöver polisen också gälla andra förundersökningsmyndigheter. Enligt 53 § 2 mom. tullagen har en tullman vid förundersökning som görs av tullverket samma befogenheter som en polisman har vid förundersökning som görs av polisen.

Det föreslås därför att 57 §, som således blir onödig, skall upphävas.

1.14. Lagen om förvaltningsförfarande

I den sista meningen i 1 § 2 mom. lagen om förvaltningsförfarande konstateras att förundersökning i brottmål och utsökning inte är förvaltningsförfarande.

Enligt detaljmotiveringen i den proposition (RP 88/1981 rd) som ledde till att lagen om förvaltningsförfarande stiftades har detta omnämnande tagits in i definitionsstadgandet endast som ett förtydligande. Med förundersökning jämföras den utövning av prövningsrätt som kallas avstående från åtgärd eller åtgärds-eftergift.

Polisundersökning enligt 36 § i den föreslagna polislagen är ett förfarande som verkställs på liknande sätt som förundersökning och där polisen sammanställer en officiell utredning i en sak som i lagstiftningen ålagts polisen, men där det inte är fråga om misstanke om brott. Detaljerade stadganden om hörande av parter och om anskaffande av annan utredning finns i förundersökningslagen, och dessa stadganden skall enligt förslaget i tillämpliga delar iakttas också vid polisutredning. Syftet med förundersökning och polisundersökning är inte att avgöra ett förvaltningsärende, utan att skaffa utredning för avgöranden som skall fattas i olika förfaranden.

För enhetlighetens och klarhetens skull föreslås det att 1 § 2 mom. lagen om förvaltningsförfarande skall ändras så att det konstateras att också polisundersökning faller utanför definitionen av vad som är förvaltningsförfarande.

1.15. Lagen om allmänna sammankomster

8 §. Enligt den gällande ordalydelsen i 8 §

lagen om allmänna sammankomster har en myndighet som nämns i 16 kap. 6 § rättegångsbalken rätt att vara närvarande vid en allmän sammankomst eller "till densamma sända myndigheten underlydande tjänsteman eller betjän-te".

I lagförslag 4 som ingår i denna proposition föreslås det att 16 kap. 6 § strafflagen skall upphävas. På grund av utvecklingen inom tjänstemannalagstiftningen indelas de som står i tjänsteförhållande till staten inte längre i tjänstemän och betjänter.

Den rätt att närvara vid allmänna sammankomster som stadgas i gällande lag skall enligt lagförslaget tillkomma en polisman som hör till befälet eller någon annan polisman som förordnats av denne. Användning av de befogenheter som stadgas i 16 kap. 6 § strafflagen förutsätter att en polisman som hör till befälet uppträder i uniform. Det föreslagna stadgandet uppställer inte detta villkor för en polismans rätt att närvara vid en sammankomst.

9 §. I denna paragraf stadgas om den rätt som en tjänsteman som avses i 8 § har att upplösa en sammankomst. Med hänvisningen avses sådana i 8 § nämnda personer som vid den tidpunkten då lagen stiftades hade tjänstemannarättslig ställning som tjänstemän. Av polismännen var då endast de polismän som hörde till befälet tjänstemän. I gällande 8 § hänvisas det fortfarande till 16 kap. 6 § strafflagen, som föreslås bli upphävd.

Det är klarare att utfärda stadgandena om upplösande av sammankomster så, att man i 9 § i stället för att använda laghänvisningar anger uttryckligen att befogenheten att upplösa en sammankomst tillkommer en polisman som hör till befälet. Grunderna för upplösande av en sammankomst skall vara samma som i gällande lag, men det föreslås vissa ändringar i ordalydelsen.

1.16. Lagen om polisförvaltningslagen

Det föreslås att hänvisningen i 2 § till 1 § i nuvarande polislag (84/66) skall ändras så att hänvisningen gäller motsvarande stadgande i den nya polislagen.

2. Närmare stadganden och bestämmelser

Närmare stadganden om tillämpningen av polislagen skall utfärdas genom förordning. Förordningen skall ersätta den gällande polisförordningen. Gällande polisförordning är till vissa delar även annars otidsenlig. Genom stadgandet i 53 § i den föreslagna polislagen ändras ramen för de frågor om vilka skall stadgas genom förordning. De stadganden som behövs kan utfärdas antingen i den nya polisförordningen eller genom särskilda förordningar.

Ett utkast till ny polisförordning finns som bilaga 3 till propositionen.

Inrikesministeriet skall direkt med stöd av 53 § i den nya polislagen ha befogenhet att meddela närmare föreskrifter om sådant som anges i nämnda stadgande.

I samband med att den nya polislagen träder i kraft bör också 38 § förordningen innefattande allmän ordningsstadga för landsbygden upphävas. I nämnda lagrum stadgas om skyldigheten att på polisens begäran uppges personuppgifter. Stadgandet är onödigt, emedan skyldigheten att uppges personuppgifter stadgas redan i den gällande polislagen. Ett utkast till en förordning om upphävande av nämnda paragraf ingår som bilaga 4 till propositionen.

I 31 § förordningen om brand- och räddningsväsendet (1089/75) stadgas om brandmyndighetens skyldighet att göra anmälan till polisen om en eldsvåda eller någon annan olycka, om det i samband med branden eller olyckan framgår att någon har orsakat den uppsåtligt eller av vållande. Syftet med en sådan anmälan är att polisen vid behov gör undersökning i saken. Om det finns skäl att misstänka brott i saken, görs det förundersökning. På basis av anmälan har polisen av hävd undersökt brandorsaken även i andra fall än sådana där brott misstänks. I samband med den pågående beredningen av en revidering av lagstiftningen om brand- och räddningsväsendet överföra uppgiften att undersöka brandorsak från polisen till brand- och räddningsväsendet.

3. Ikraftträdande

Polislagen är den centrala författning som styr polismännens arbete. Ikraftträdelsen av de

nya preciserade stadgandena om befogenheter förutsätter att polismännen och även vissa andra personer som hör till personalen inom polisen ges grundlig utbildning innan lagen träder i kraft.

För att en tillräcklig utbildningstid skall kunna reserveras föreslås polislagen och de övriga lagarna som skall ges i samband med den träda i kraft ca ett år efter att de har blivit stadfästa.

4. Lagstiftningsordning

Enligt 6 § 1 mom. regeringsformen är varje finsk medborgare tryggad enligt lag till liv, ära, personlig frihet och gods. Enligt 11 § regeringsformen är en finsk medborgares hemfrid okränkbar. Om förutsättningarna för och verkställande av husrannsakan stadgas genom lag.

Enligt vedertagen tolkningspraxis i grundlagsutskottet kan grundläggande rättigheter begränsas genom lagar som antagits i vanlig lagstiftningsordning, om ordalydelsen i stadgandena om de grundläggande rättigheterna tillåter det och begränsningarna är påkallade av ett viktigt allmänt intresse.

Enligt gällande rätt får polisen ingripa i medborgarnas grundläggande rättigheter när tjänsteuppgifterna kräver det. Stadgandena i den föreslagna polislagen bestämmer polisens befogenheter så exakt som möjligt och så att befogenheterna får användas bara i den omfattning som uppgifterna kräver. I den nya lagen utfärdas uttryckliga stadganden om polisens befogenheter i situationer där befogenheterna för närvarande anses bygga t.ex. på sedvanerätt eller på nödtillstånd. Förslaget inverkar inte väsentligt på den nivå polisens befogenheter har för närvarande. Den längsta tiden för frihetsberövande enligt polislagen skall dock i de flesta fall förkortas och bli 12 timmar i stället för nuvarande 24.

I den föreslagna lagen stadgade befogenheter att ingripa i medborgarnas grundläggande rättigheter skall primärt endast tillkomma tjänstemän som handlar under tjänsteansvar, och som skall vara ansvariga också för de åtgärder som vidtas av privatpersoner som på en tjänstemans begäran bistår denne. Också en privatperson som genom ett särskilt beslut har beviljats polisbefogenheter skall enligt det definitionsstadgande som finns i 2 kap. 12 § strafflagen underlyda strafflagens stadganden

om tjänstemän när han använder dessa befogenheter. För att säkerställa att polisbefogenheterna används på behörigt sätt föreslås det att en åtgärd i flera fall än för närvarande skall förutsätta ett beslut av en polisman som hör till befälet.

Gällande polislag har stiftats i vanlig lagstiftningsordning. Också den föreslagna polislagens stadganden om polisens befogenhet att ingripa i medborgarnas grundläggande rättigheter är påkallade av ett viktigt allmänt intresse. I dessa stadganden definieras mera exakt än i gällande lag i vilket syfte det är tillåtet att ingripa i en viss grundläggande rättighet och hur man då skall förfara. I de flesta fall är syftet med åtgärder som vidtas enligt stadgandena att

trygga andra medborgares grundläggande rättigheter.

De övriga lagförslagen i denna proposition innehåller inte sådana stadganden att det skulle vara nödvändigt att överväga frågan om lagstiftningsordningen.

Regeringen anser därför att de lagförslag som ingår i propositionen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning enligt 66 § riksdagsordningen. Trots detta är det med tanke på tillämpningen av lagen ändamålsenligt att också riksdagens grundlagsutskott bereds tillfälle att avge sitt utlåtande.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Polislag

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Polisens uppgift

Polisens uppgift är att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga brott, reda ut brott och sörja för att brott blir föremål för åtalsprövning.

Polisen skall även utföra andra uppgifter som enligt särskilda stadganden åligger polisen samt inom ramen för sina uppgifter lämna var och en den hjälp han behöver.

2 §

Allmänna principer för polisens verksamhet

Polisen skall i sin verksamhet vara saklig, opartisk och främja försonlighet.

Polisens åtgärder skall inte medföra större skada eller olägenhet än vad som är nödvändigt att en uppgift skall kunna fullgöras.

Polisen skall i första hand genom råd, uppmaningar och befallningar sträva efter att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Polisen får inte göra större ingrepp i någons rättigheter än vad som är nödvändigt för utförande av polisens uppgifter.

3 §

Utförande av uppgifter i angelägenhetsordning

Polisen skall utföra sina uppgifter på ett så effektivt och ändamålsenligt sätt som möjligt. När förhållandena kräver det skall uppgifterna ställas i angelägenhetsordning.

4 §

Meddelande av grunden för en åtgärd

Om en person blir föremål för åtgärder som riktar sig mot hans frihet, skall han eller hans

företrädare av en polisman upplysas om vad åtgärden grundar sig på, om detta inte är omöjligt på grund av personens tillstånd eller den rådande situationen.

Om inte i denna eller någon annan lag annat stadgas, har även den som blir föremål för andra åtgärder än sådana som riktar sig mot hans frihet, eller hans företrädare, rätt att få veta vad en åtgärd som berör hans rättigheter grundar sig på, så snart som detta är möjligt utan att åtgärden äventyras.

5 §

Åtgärdseftergift

Polisen har rätt att avstå från en åtgärd, om slutförandet av den kunde medföra följder som är oskäligen med hänsyn till det resultat som eftersträvas.

Den som begärt en åtgärd av polisen, och vars omedelbara rättigheter berörs, har rätt att få veta grunden till att polisen avstår från åtgärden.

6 §

Polismän

Polismän är i förordning nämnda tjänstemän som tillhör befälet, underbefälet eller manskapet.

7 §

Polisbefogenheter

Vid utförandet av sina uppgifter har en polisman i hela landet sådana befogenheter som stadgas i denna lag eller i någon annan lag.

En polisaspirant har en polismans befogenheter när han under sin utbildares ledning och uppsikt utför uppgifter som ingår i utbildningen.

8 §

Särskilda polisbefogenheter

Inrikesministeriet kan i hela landet och läns-

styrelsen inom sitt läns område ge en namngiven person sådana i denna lag avsedda polisbefogenheter som han behöver i en viss uppgift.

Befogenheter att göra förundersökning kan dock endast inrikesministeriet ge en tjänsteman för undersökning av brott som har anknytning till hans eget förvaltningsområde och som särskilt nämns i förordnandet.

9 §

En polismons verksamhetsområde och tjänstgöringsskyldighet

En polisman är skyldig att tjänstgöra inom den polisens verksamhetsområde där han är placerad.

En polisman kan även förordnas att tjänstgöra utanför verksamhetsområdet för den enhet där han är placerad.

En polisman är utan särskilt förordnande skyldig att i hela landet och även utanför sitt verksamhetsområde och på sin fritid vidta brådska åtgärder som är nödvändiga för avvärjande av ett allvarligt brott, inledande av undersökning av ett sådant brott, avvärjande av allvarlig fara för allmän ordning och säkerhet eller är nödvändiga av andra med dessa jämförbara särskilda skäl.

2 kap.

Stadganden om befogenheter

10 §

Utredande av identitet

För utförande av ett visst uppdrag har en polisman rätt att av var och en få veta hans namn, personbeteckning och medborgarskap samt var han kan anträffas.

En polisman har rätt att gripa en person som vägrar lämna uppgifter enligt 1 mom. eller som lämnar sannolikt falska uppgifter om nämnda omständigheter. Den som har gripits skall frigges så snart behövliga uppgifter erhållits, dock senast 24 timmar efter gripandet.

11 §

Gripande av en person i avsikt att skydda honom

En polisman har rätt att gripa en person för att skydda honom för allvarlig fara som utgör överhängande risk för hans liv, fysiska integritet, säkerhet eller hälsa, om personen i fråga är

oförmögen att ta vara på sig själv och faran inte annars kan avvärjas eller personen omhändertas på annat sätt.

Den som har gripits skall frigges så snart behovet av omhändertagande inte längre föreligger, dock senast 12 timmar efter att han gripits. En person som inte har frigetts före klockan 20 får dock hållas kvar till klockan 8 följande morgon, om skäl därtill föreligger till följd av att han saknar bostad eller nattlogi eller av någon annan särskild orsak.

I lagen om behandling av berusade (461/73) stadgas om förvar av en person som har gripits i berusat tillstånd. I mentalvårdslagen (1116/90) stadgas om hur en uppenbart mentalsjuk person skall föras till vård och om annan handräckning i ärenden som gäller mentalsjuka.

12 §

Gripande av en efterlyst person

En polisman har rätt att gripa en efterlyst person som enligt efterlysning som utfärdats av en behörig myndighet skall häktas eller tas i förvar.

En annan än i 1 mom. avsedd efterlyst är skyldig att på uppmaning av en polisman infinna sig på en polisstation eller någon annan plats där åtgärder som förutsätts enligt efterlysningen kan vidtas. Om han inte iakttar uppmaningen eller om det är uppenbart att han försöker undgå en åtgärd som nämns i efterlysningen, har en polisman rätt att gripa honom för att en åtgärd som nämns i efterlysningen skall kunna vidtas.

Om inte i lag något annat stadgas om hur lång tid åtgärder som en efterlysning kräver får ta i anspråk, är en efterlyst skyldig att under högst sex timmar från gripandet vara närvarande för dessa åtgärder.

13 §

Husrannsakan för gripande av en person

Utöver vad i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen stadgas får en polisman, på befallning av en polisman som tillhör befälet, för att söka efter en person som skall hämtas till förhör företa husrannsakan hos denna person eller i andra byggnader, rum eller fordon, där denne med synnerligen vägande skäl kan antas uppehålla sig.

Vad som stadgas i 1 mom. gäller även när

polisen lämnar en annan myndighet i lag stadgad handräckning för gripande av en person.

14 §

Skydd för hemfrid

Om innehavaren av ett hemfridsskyddat område eller en därmed jämförbar plats eller hans företrädare begär det, har en polisman rätt att från platsen avlägsna en person som utan laglig rätt tränger sig in där eller underlåter att iakttä tillrägelse att avlägsna sig.

En polisman har rätt att från ett område eller en plats som avses i 1 mom. avlägsna en person som lovligen uppehåller sig där, om han stör andras hemfrid och det finns fog att befara att störningen upprepas.

Om det är sannolikt att en upprepning av störningen inte kan förhindras genom att personen avlägsnas, har en polisman rätt att gripa den som uppför sig störande och hålla honom i förvar. Den som har gripits får hållas i förvar endast så länge som det är sannolikt att störningen upprepas, dock högst 12 timmar från gripandet.

Vad som stadgas i denna paragraf skall även tillämpas på affärslokaler, ämbetsverk, sjukhus, skolor och andra motsvarande inrättningar samt deras gårdsområden.

15 §

Husrannsakan när en person befinner sig i fara eller är försvunnen

I syfte att bistå någon, finna en försvunnen person eller utreda ett dödsfall har en polisman rätt att få tillträde till en bostad eller en annan plats och där företa behövlig husrannsakan, om det är skäl att befara att någon befinner sig i livsfara, att hans hälsa hotas, att han fallit offer för ett brott eller en olyckshändelse eller om han annars kan förmodas vara i behov av omedelbar hjälp eller kan förmodas ha avlidit.

16 §

Förhindrande av en farlig gärning eller händelse

På förordnande av en polisman som tillhör befälet, och i brådskande fall även utan sådant förordnande har en polisman rätt att få tillträde till en byggnad, en annan hemfridsskyddad plats eller ett fordon, om det finns fog att misstänka att en gärning eller händelse som

innebär allvarlig fara för liv, personlig frihet eller hälsa eller som vållar avsevärd skada på egendom eller miljön pågår eller är överhängande. Det förutsätts ytterligare att åtgärden är nödvändig för avvärjande av faran eller för att sprängämnen, vapen eller andra farliga ämnen eller föremål skall kunna eftersökas och tas om hand av polisen.

17 §

Vidtagande av åtgärder

I de fall som avses i 13, 15 och 16 §§ får ett rum eller ett förvaringsutrymme öppnas med våld. När åtgärden avslutas skall det utrymme som har öppnats åter stängas på lämpligt sätt.

En husrannsakan enligt 13 § får inte utan särskilda skäl förrättas mellan klockan 21 och 6.

Över åtgärder som har vidtagits med stöd av 13, 15 eller 16 §§ skall upprättas protokoll eller göras anteckning i någon annan handling.

18 §

Avspärrande av en plats eller ett område

En polisman får avspärra, stänga eller utrymma en plats eller ett område som är i allmänt bruk eller förbjuda eller begränsa trafiken där, om åtgärden är nödvändig för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet eller trygga undersökning, åtgärderna på olycksplatsen eller skydda en sådan persons integritet som är föremål, för en åtgärd eller egendom som är i fara.

En polisman får förbjuda eller begränsa flyttning av föremål om det är nödvändigt för tryggande av polisundersökning. En polisman har även rätt att befalla att ett föremål skall flyttas, om flyttningen är nödvändig för avvärjande av fara för liv eller hälsa eller för skyddande av egendom.

19 §

Skingrande av folksamling

En polisman har rätt att befalla en folksamling att skingra sig eller flytta på sig, om folksamlingen äventyrar allmän ordning eller säkerhet eller hindrar trafiken. Om folksamlingen inte lyder befallningen har en polisman rätt att med maktmedel skingra folksamlingen samt gripa personer som tredsas.

Den som har gripits skall fri ges så snart ändamålet med uppdraget har nåtts, dock senast 12 timmar efter att han gripits.

Om upplösande av allmänna sammankomster stadgas i 9 § lagen om allmänna sammankomster.

20 §

Skydd mot brott och störande beteende

En polisman har rätt att avlägsna en person från en plats, om det av hans hotelser eller övriga uppförande kan dras den slutsatsen att han sannolikt kommer att göra sig skyldig till brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egendomsbrott.

En person kan likaså avlägsnas från en plats om han uppför sig synnerligen störande eller orsakar överhängande fara för allmän ordning och säkerhet.

Om det är uppenbart att det inte är tillräckligt att en person avlägsnas från platsen och störningen eller faran inte annars kan avväjas, kan personen gripas. Den som gripits kan hållas i förvar så länge det är sannolikt att han skulle göra sig skyldig till brott enligt 1 mom., uppföra sig störande eller vålla fara, dock högst 12 timmar efter att han har gripits.

21 §

Stannande och flyttning av fordon

En polisman får befalla om att ett fordon skall stannas, om detta är nödvändigt för påträffande av en efterlyst person eller en annan person som skall gripas, för övervakning som hänför sig till användningen av fordonet, upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller avvärjande eller utredning av brott.

En polisman har rätt att flytta ett fordon eller befalla att det skall flyttas, om detta är nödvändigt för övervakning som hänför sig till användningen av fordonet, upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller avvärjande av brott.

Om övervakning av vägtrafiken stadgas i vägtrafiklagen (267/81). Om när ett luftfartyg skall anmanas att landa stadgas i luftfartslagen (595/64).

22 §

Säkerhetsvisitation

En polisman har rätt att i samband med

gripande, anhållande, häktning, tagande i förvar och handräckningsåtgärd som riktar sig mot någons personliga frihet kroppsvisitera den som åtgärden gäller för att förvissa sig om att han inte medför föremål eller ämnen med vilka han kan äventyra förvaringen eller utsätta sig själv eller andra för fara.

I de fall som avses i 1 mom. kan en person även kroppsvisiteras för påträffande av en handling som behövs för att han skall kunna identifieras.

De i 1 mom. avsedda farliga föremålen eller ämnena skall tas ifrån den som visiteras. De skall återlämnas när han frigges, om det inte finns hinder enligt lag.

23 §

Omhändertagande av farliga föremål och ämnen

Utöver vad som stadgas i denna lag eller någon annan lag har en polisman rätt att tillfälligt för polisens räkning ta hand om sprängämnen, vapen och andra farliga föremål eller ämnen, om den som innehar dem med hänsyn till sin ålder, sitt berusnings- eller sinnestillstånd eller andra omständigheter med fog kan misstänkas orsaka överhängande fara för allmän ordning och säkerhet.

I stället för ett helt föremål kan även en del av eller ett tillbehör till föremålet tas om hand, om en fara som avses i 1 mom. kan avvärjas genom att delen fräntas innehavaren.

Över omhändertagande av egendom skall upprättas protokoll eller göras anteckning i någon annan handling.

24 §

Hantering av omhändertagen egendom

Föremål eller ämnen som omhändertagits med stöd av 23 § 1 mom. skall återlämnas till innehavaren inom 14 dygn, om inte redan tidigare ett förfarande för återkallande av tillståndet att inneha egendomen inleds eller åtgärder enligt 2 eller 3 mom. vidtas. Egendom som omhändertagits med stöd av 23 § 2 mom. skall alltid återlämnas, om inte hela föremålet redan tidigare omhändertagits av polisen med stöd av 23 § 1 mom.

Föremål eller ämnen som omhändertagits med stöd av 23 § 1 mom. och som inte riskfritt kan återlämnas till innehavaren eller ägaren, kan med ägarens samtycke säljas eller överlåtas till en person som är berättigad att inneha

sådan egendom. Om detta inte är möjligt, kan egendomen säljas på offentlig auktion för ägarens räkning.

Om ett föremål eller ämne inte riskfritt kan återlämnas, säljas eller överlåtas enligt 1 eller 2 mom., eller om det är fråga om egendom av ringa värde, har en polisman som tillhör befälet rätt att bestämma att föremålet eller ämnet skall förstöras.

Om det inte är fråga om egendom av ringa värde skall ägaren och innehavaren ges möjlighet att bli hörd innan egendomen säljs eller förstörs.

25 §

Avlivande av djur

En polisman har rätt att avliva ett djur som orsakar fara för människors liv eller hälsa. Samma rätt har en polisman när ett djur orsakar ansevnliga skador på egendom eller allvarligt äventyrar trafiken. Ett djur får även avlivas när det befinner sig i ett sådant tillstånd att det skulle innebära uppenbar grymhet mot djuret att hålla det vid liv.

26 §

En polismanns rätt att ge befallningar

Vid utövning av sina befogenheter enligt denna lag eller någon annan lag har en polisman rätt att i ett enskilt fall ge befallningar och meddela förbud som är förpliktande för var och en.

27 §

Användning av maktmedel

I ett tjänsteuppdrag får en polisman för att bryta ner motstånd, avlägsna en person från en plats, gripa en person, förhindra att någon som berövats sin frihet flyr, avlägsna ett hinder eller avvärja ett överhängande brott eller någon annan farlig gärning eller händelse använda maktmedel i den mån det behövs och kan anses försvarligt.

Huruvida maktmedlen är försvarliga skall bedömas med hänsyn till hur viktigt och brådskande uppdraget är, hur farligt motståndet är, vilka resurser som står till förfogande samt övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen.

Den som på begäran eller med samtycke av en polisman bistår en polisman i ett tjänste-

uppdrag har rätt att använda sådana maktmedel som polisen med stöd av sina befogenheter ger honom fullmakt till eller anvisar honom att använda.

Om nödvärn och nödtillstånd stadgas i strafflagen.

3 kap.

Stadganden om inhämtande av information

28 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *teknisk övervakning* iakttagande eller avlyssning av allmänheten, fordonsförare eller fotgängare med hjälp av en teknisk apparat samt automatisk upptagning av ljud eller bild,

2) *observation* fortlöpande eller upprepat inhämtande av information om en viss person eller hans verksamhet, samt

3) *teknisk observation* fortlöpande eller upprepat, med hjälp av en teknisk anordning utförd avlyssning av en viss person och upptagning av ljud (*teknisk avlyssning*), iakttagande och avbildande av honom (*optisk övervakning*) samt spårning av hur ett fordon eller en vara förflyttar sig (*teknisk spårning*).

Om teleavlyssning, teleövervakning och optisk övervakning för utredning av brott stadgas i tvångsmedelslagen (450/87).

29 §

Föresättningar för teknisk övervakning

Polisen har rätt att på allmän plats, företa teknisk övervakning för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, förebyggande av brott, identifiering av personer som är misstänkta för brott samt för bevakning av särskilda övervakningsobjekt.

30 §

Föresättningar för observation

För att förebygga eller avbryta brottslig verksamhet får en polisman bedriva observation av en person som inte befinner sig i en bostad och vars uppförande eller något annat ger skäl att misstänka att han gör sig skyldig till brott.

I samma avsikt som i 1 mom. får även bedrivas observation av en person som inte

befinner sig på ett hemfridsskyddat område, om det finns grundad anledning att misstänka att han medverkar till ett brott för vilket det strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader.

31 §

Företsättningar för teknisk observation

En polisman får bedriva teknisk observation av en person som inte befinner sig på ett hemfridsskyddat område, samt av ett fordon eller en vara som denne har till sitt förfogande, om det finns grundad anledning att förmoda att observationen kan ge uppgifter som behövs för avvärjande av brott.

Ett ytterligare villkor för teknisk avlyssning är att av en persons uppförande eller något annat kan dras den slutsatsen att han sannolikt gör sig skyldig till ett brott för vilket det stadgade strängaste straffet är fängelse i minst två år. För optisk övervakning och teknisk spårning förutsätts på motsvarande sätt att av en persons uppförande eller något annat kan dras den slutsatsen att han sannolikt gör sig skyldig eller medverkar till ett brott för vilket det stadgade strängaste straffet är fängelse i mer än sex månader.

Omedelbart innan en polisåtgärd vidtas och medan den pågår får en polisman även bedriva teknisk observation av en person som befinner sig på ett hemfridsskyddat område, om detta är nödvändigt för att åtgärden tryggt skall kunna vidtas eller sådan överhängande fara avvärjas som hotar dens liv eller hälsa som skall gripas eller skyddas.

För en åtgärd enligt 1 mom. som skall pågå längre än 24 timmar krävs ett förordnande av en polisman som tillhör befälet. När en åtgärd enligt 3 mom. vidtas skall en polisman som tillhör befälet omedelbart underrättas om åtgärden.

32 §

Meddelande om observation och teknisk observation

En polisman som har fattat beslut om teknisk observation enligt 31 § 1 mom. skall genast efter att åtgärden har avslutats underrätta den person som varit föremål för observation därom, om detta inte äventyrar det ändamål för vilket information inhämtas eller förundersökningen av ett brott.

Meddelande behöver inte lämnas om observation eller teknisk observation enligt 31 § 3 mom. eller vad en dylik åtgärd grundar sig på.

33 §

Hantering av material

En polisman som tillhör befälet skall utan dröjsmål granska de uppgifter som insamlats genom åtgärder enligt 30—31 §§ och de upptagningar som erhållits genom teknisk övervakning enligt 31 §§. Uppgifter som enbart berör utomstående skall utan dröjsmål förstöras efter granskningen, om de inte behövs för utredning av brott.

Om hur material som avses i 1 mom. skall fogas till polisens personregister stadgas särskilt. Insamlat material och upptagningar som inte fogats till något register eller förundersökningsmaterial skall förstöras senast ett år efter att materialet sannolikt inte längre behövs för det ändamål för vilket det har anskaffats.

34 §

Rätt att få uppgifter av en myndighet

Utan hinder av en myndighets tystnadsplikt har polisen rätt att för ett tjänsteuppdrag avgiftsfritt få behövliga uppgifter och handlingar av myndigheten, om inte lämnande av uppgiften eller handlingen till polisen eller användning av uppgiften såsom bevis förbjudits eller begränsats i lag.

För att kunna avgöra om en körrätt, ett tillstånd som gäller skjutvapen eller ett annat dylikt tillstånd skall förbli i kraft har polisen utan hinder av tystnadsplikt rätt att på motiverad begäran få uppgifter om tillståndshavarens hälsotillstånd, bruk av rusmedel eller våldsamma uppförande, om det finns skäl att befara att tillståndshavaren inte längre motsvarar förutsättningarna för beviljandet av tillståndet.

I de fall som avses i 1 och 2 mom. fattar en polisman som tillhör befälet beslut om inhämtande av uppgifter som skall hållas hemliga.

Uppgifter som polisen erhållit med stöd av 2 mom. och som skall hållas hemliga får endast användas för bedömning av tillståndshavarens pålitlighet eller lämplighet, övriga förutsättningar för att tillståndet skall förbli i kraft eller av om ett villkor för tillståndet är uppfyllt.

35 §

Rätt att få uppgifter av en privat sammanslutning eller en privatperson

Utan hinder av att en sammanslutnings medlemmar, revisorer, styrelsemedlemmar eller arbetstagare är bundna av företagshemlighet eller bank- eller försäkringshemlighet, har polisen på begäran av en polisman som tillhör befälet rätt att få uppgifter som behövs för avvärjande eller utredning av brott. Om viktig allmän eller enskild fördel det kräver, har polisen samma rätt till uppgifter som behövs vid polisundersökning enligt 36 §.

Polisen har rätt att av en sammanslutning som utövar televerksamhet få kontaktuppgifter om en sådan teleanslutning som inte är upptagen i en offentlig katalog, om uppgifterna i ett enskilt fall behövs för utförandet av en uppgift som ankommer på polisen.

För sin tillståndsförvaltning har polisen rätt att få uppgifter av en privat sammanslutning eller en privatperson enligt vad som stadgas i 34 § 2—4 mom.

4 kap.

Stadganden om polisundersökning

36 §

Polisundersökning

Med polisundersökning avses annan polisen ålagd undersökning än förundersökning med anledning av brott.

Vid polisundersökning skall stadgandena om förfarandet vid förundersökning i tillämpliga delar iakttagas.

37 §

En persons ställning vid polisundersökning

Om en undersökning görs för utredning av en omständighet som inverkar på en persons rättigheter eller skyldigheter, skall i fråga om hans ställning tillämpas vad som stadgas om ställningen för en part vid förundersökning. En annan part än en sådan som avses i 2 mom. eller hans laga företrädare eller ombud skall hålla sig till sanningen när han redogör för den sak som utreds eller svarar på frågor.

Om undersökningen görs för utredning av om en person skall dömas till straff eller en

med straff jämförbar påföljd, skall i fråga om hans ställning tillämpas stadgandena om den som misstänks för brott.

I fråga om ställningen för andra personer än de som avses i 1 eller 2 mom. skall stadgandena om vittnen eller sakkunniga tillämpas. Vittnen och sakkunniga skall sanningsenligt och utan att förtiga något berätta vad de vet om den sak som undersöks. Vid en polisundersökning enligt 2 mom. har ett vittne eller en sakkunnig dock rätt eller skyldighet att vägra vittna, röja en omständighet eller besvara en fråga, om han vid en rättegång skulle ha motsvarande rätt eller skyldighet.

38 §

Tryggande av polisundersökning

Var och en som möjligen kan lämna uppgifter som behövs vid polisundersökning enligt 36 § är skyldig att på kallelse infinna sig till polisundersökning på den lokala polisenhets område där han uppehåller sig eller, om polis enheten har sitt verksamhetsställe på en annan enhets område eller polisväsendet sköts i samarbete med en annan enhet, även på den andra enhetens område.

Om den som har kallats till polisundersökning underlåter att hörsamma kallelsen utan godtagbar orsak, får han på befallning av en polisman som tillhör befälet hämtas till undersökningen med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i 18 § förundersökningslagen stadgas om hämtning till förundersökning.

En polisman har rätt att för polisundersökning få tillträde till den plats eller det område där den händelse som undersöks har inträffat, besikta föremål eller handlingar som kan vara av betydelse för undersökningen, utföra försök som behövs för undersökningen samt lösgöra och ta prov som behövs för den.

5 kap.

Särskilda stadganden

39 §

Handräckning av polisen

Polisen skall på begäran lämna andra myndigheter och privatpersoner handräckning enligt vad därom särskilt stadgas. Polisen skall även lämna andra myndigheter handräckning

för fullgörandet av en lagstadgad tillsynsskyldighet.

För handräckning enligt 1 mom. förutsätts det att den myndighet som begär handräckningen hindras i sin tjänsteutövning eller att en privatperson hindras i sina rättigheter och att polisbefogenheter måste anlitas för att hindret skall kunna undanröjas.

Om inte något annat stadgas eller föreskrivs, fattas beslut om lämnande av handräckning av en polisman som tillhör befälet.

40 §

Handräckning till polisen

En myndighet skall lämna polisen sådan handräckning som behövs för ett polisuppdrag och som myndigheten är behörig att lämna. Beslut om att handräckning skall begäras fattas av en polisman som tillhör befälet, om inte något annat särskilt stadgas eller sakens brådsakande art föranleder annat.

Om försvarsmaktens handräckning till polisen gäller vad därom särskilt stadgas.

41 §

Komplettering av polispersonalen

Statsrådet kan besluta att polisens personal skall kompletteras med särskild kompletterande polispersonal, när sådan behövs med hänsyn till statens säkerhet eller exceptionella förhållanden.

För upprätthållande av allmän ordning och säkerhet har den som tillhör den kompletterande polispersonalen samma befogenheter och skyldigheter som en polisman har enligt denna lag.

Om den kompletterande polispersonalens uppgifter, utrustning, utbildning och inkallande stadgas genom förordning.

42 §

Tystnadsplikt

Om tystnadsplikt för den som tillhör polisens personal gäller vad som stadgas i 23 § stats-tjänstemannalagen (755/86). Samma tystnadsplikt åligger den som står i arbetsavtalsförhållande till polisen och den som med stöd av polisbefogenheter som beviljats honom eller annars utför polisuppgifter.

Den som tillhör polisens personal och en annan person som avses i 1 mom. får inte på

ett sätt som inte skötseln av hans uppgifter förutsätter utnyttja eller olovligen för andra röja omständigheter som hänför sig en persons integritet och som han fått kännedom om vid skötseln av uppgifterna, och som kunde vålla personen i fråga skada eller förfång om de röjs.

Tystnadsplikten hindrar dock inte att en omständighet yppas för en myndighet eller en sammanslutning som sköter ett offentligt uppdrag och som på grund av en uppgift som stadgas ankomma på den behöver få vetskap om en omständighet som annars skall hållas hemlig eller om en persons tillförlitlighet eller lämplighet. Information som behövs för att få visshet om att den som söker sig till eller har en ur säkerhetssynpunkt betydande uppgift är tillförlitlig får i behövlig omfattning lämnas även till en privat sammanslutning eller person.

Tystnadsplikten utgör inte heller hinder för röjande av sådana uppgifter som i enskilda fall behövs för att förhindra en händelse som utgör fara för liv eller hälsa, ett brott som riktar sig mot friheten eller för att avvärja en betydande skada på miljön eller en betydande egendoms-skada.

Vad som stadgas i 1—4 mom. gäller även efter att anställningsförhållandet vid polisen har upphört.

Om användning av polisens personregister för ändamål som avses i 3 och 4 mom. stadgas i lagen om polisens personregister.

43 §

Rätt att förtiga uppgifter

Den som tillhör polisens personal är inte såsom vittne eller när han annars hörs skyldig att röja identiteten av en person av vilken han i sitt anställningsförhållande har fått uppgifter som denne har lämnat konfidentiellt, och inte heller taktiska eller tekniska metoder som skall hemlighållas.

När särskilt vägande skäl föreligger, kan en domstol dock förordna att i 1 mom. nämnda omständigheter skall röjas, om en allmän åklagare utför åtal för ett brott på vilket kan följa fängelse i sex år eller strängare straff. Domstolen får inte ens då förordna att den persons identitet som lämnat uppgifterna skall röjas, om detta uppenbart skulle medföra allvarlig fara för hans eller honom närstående personers säkerhet.

44 §

Biståndsskyldighet

Var och en som uppehåller sig inom en lokal polisenhets område och som fyllt 18 men inte 55 år är, om det inte är oskäligt med hänsyn till hans hälsotillstånd, personliga förhållanden eller andra särskilda skäl, skyldig att på befallning av en polisman som tillhör befälet bistå polisen med att leta efter någon som har försvunnit och befinner sig i livsfara, med att rädda människoliv, hjälpa skadade samt avvärja betydande egendomsskada eller olägenhet för miljön.

I de fall som avses i 1 mom. samt vid dragning efter drucknade skall privatpersoner och privata sammanslutningar på befallning av en polisman som tillhör befälet i skälig utsträckning och mot full ersättning ställa livsmedel, telekommunikationsmedel, transportmedel, arbetsredskap samt andra behövliga apparater och ämnen till polisens förfogande.

45 §

Befogenheter för den som bistår en polisman

Den som på begäran av en polisman bistår denne i ett tjänsteuppdrag, har därvid rätt att enligt polismannens anvisningar utöva sådana polisbefogenheter som polismannen inom ramen för sin behörighet anvisar.

46 §

Betalning av ersättningar

De direkta kostnader som sådan hjälpverksamhet som avses i 44 § orsakar ersätts av statens medel. Den som befallts att delta i sådan verksamhet har rätt att av statens medel få ett skäligt arvode enligt den tid han använt för verksamheten.

Av statens medel kan även betalas ersättning för direkta kostnader som åsamkats någon av annat bistånd till polisen än sådant som avses i 44 §, eller för direkta kostnader som åsamkats en utomstående av tvångsåtgärder som polisen vidtagit.

För olycksfall som drabbat den som har deltagit i hjälpverksamhet enligt 44 § betalas ersättning av statens medel enligt samma grunder som gäller vid ersättning för olycksfall i arbete, dock inte om den skadade annars har rätt till ersättning enligt lagen om olycksfallsförsäkring (608/48) eller lagen om skada, ådra-

gen i militärtjänst (404/48). Ett ärende som gäller ersättning enligt detta moment behandlas i första instans av statskontoret.

Om den skadades arbetsgivare eller kommun i ett olycksfallsärende där ersättning skall betalas enligt denna lag har betalt lön, förskott eller annat, gäller om arbetsgivarens och kommunens rätt vad som i 26 § lagen om olycksfallsförsäkring stadgas om arbetsgivarens rätt.

47 §

Tvångsutförande

Om någon trots uppmaning av polisen underlåter att utföra en uppgift som han enligt lag, förordning eller i behörig ordning given befallning är skyldig att utföra, och om underlåtelsen kan föranleda betydande olägenhet för trafiken eller allmän ordning, säkerhet eller hälsa, har polisen rätt att på hans bekostnad låta utföra uppgiften. Beslut om att en sådan åtgärd skall vidtas fattas av en polisman som tillhör befälet.

Om ägaren eller innehavaren till viss egendom inte omedelbart kan anträffas, kan polisen för ägarens räkning vidta eller låta vidta brådskande åtgärder som är nödvändiga för att egendomen efter en olycka eller ett brott skall skyddas för ytterligare skador.

Kostnaderna för åtgärder enligt 1 och 2 mom. kan betalas i förskott av statens medel. De kan drivas in hos den som försummat att utföra uppgiften eller av ägaren till egendomen utan dom eller beslut i den ordning som gäller för indrivning av skatter och avgifter i utskönningsväg.

48 §

Person- och egendomsskada

En polisman skall utan dröjsmål göra anmälan hos sin förman om en person- eller egendomsskada som uppstått vid utförandet av ett uppdrag, om skadan inte är att anses såsom ringa. En undersökning av saken skall göras vid behov eller på begäran av den skadelidande eller den som vidtagit tjänsteåtgärden.

Den som skadats i samband med en åtgärd enligt 1 mom. skall utan dröjsmål ges vård och vid behov beredas läkarhjälp. Om någon meddelar att han har skadats genom en åtgärd av polisen, skall han så snart som möjligt beredas

tillfälle att bli undersökt av en läkare, eller om detta inte omgående är möjligt, av en ojävig person.

Kostnaderna för åtgärder enligt 2 mom. skall betalas i förskott av statens medel.

49 §

Andra myndigheters verksamhet i polisuppgifter

Genom lag kan polisuppgifter åläggas försvarsmakten, gränsbevakningsväsendet, tullen eller övriga myndigheter.

50 §

Straffstadgande

Den som uppsåtligen

1) underlåter att lyda en befallning eller ett förbud som en polisman för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller utförandet av ett uppdrag meddelar inom ramen för sina befogenheter,

2) vägrar lämna en polisman personuppgifter som avses i 10 § 1 mom.,

3) underlåter att följa ett tydligt tecken eller en befallning som en polisman enligt 21 § ger för att stanna ett fordon eller få det flyttat,

4) försummar sin biståndsskyldighet enligt 44 §, eller

5) utan anledning tillkallar polis eller uppsåtligen försvårar polisens verksamhet genom att lämna falska uppgifter

skall, om inte för brottet i någon annan lag stadgas strängare straff, för brott mot polislagen dömas till böter eller fängelse i högst tre månader.

51 §

Polisförordnanden

Inrikesministeriet kan för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet utfärda behövliga polisförordnanden och, om det inte i någon annan lag stadgas strängare straff för överträdelse av dem utsätta straffhot i form av dagsböter, som utdöms av allmän underrätt.

Ett ovan avsett beslut av inrikesministeriet publiceras i författningssamlingen.

52 §

Internationellt samarbete

Om handräckning som polisen ger till polisen i en främmande stat gäller vad därom särskilt stadgas eller avtalas i internationella avtal som är förpliktande för Finland.

Med beaktande av vad som i någon annan lag stadgas, kan inrikesministeriet inom polisens verksamhetsområde sluta samarbetsavtal med de myndigheter som svarar för polisverksamheten i andra stater.

53 §

Närmare stadganden och bestämmelser

I förordning stadgas om hur ersättningar enligt 46 § skall sökas och betalas, om polisens emblem, tjänsteuniform, tjänstemärke och beväpning, om polisens förtjänstkors och om en polismans skyldighet att anmäla sig för tjänstgöring och om försättande av en polisman i beredskap. Genom förordning utfärdas även närmare stadganden om tillämpningen av denna lag.

Inrikesministeriet kan meddela närmare föreskrifter om beviljande av polisbefogenheter, tjänstemärke, tjänsteuniform, beväpning, behandling av dem som gripits, förvaring av egendom som omhändertagits, polisundersökning, stannande av fordon, bruk av maktmedel, hjälpmedel som används när maktmedel brukas, avlivande av djur, lämnande av handräckning och registrering av polisåtgärder.

6 kap.

Ikraftträdande

54 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 19 .

Genom denna lag upphävs polislagen av den 18 februari 1966 (84/66) jämte ändringar.

2.

Lag**om ändring av 5 och 13 §§ djurskyddslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i djurskyddslagen av den 27 januari 1971 (91/71) 5 § 2 mom. samt
fogas till 13 §, sådan den lyder i lag av den 30 september 1985 (777/85), ett nytt 2 mom., varvid
 det nuvarande 2 mom. blir 3 mom., som följer:

5 §

 Ett djur som lever i naturtillstånd och är i
 hjälplöst tillstånd skall i mån av möjlighet
 hjälpas. Om det på grund av djurets sjukdom
 eller skada vore uppenbart grymt mot djuret
 att hålla det vid liv, får det avlivas.

13 §

 Vid besiktning enligt denna lag skall i
 tillämpliga delar iaktas vad som stadgas om
 polisundersökning.

 Denna lag träder i kraft den
 19 .

3.

Lag**om ändring av 39 § lagen om olycksfallsförsäkring**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 39 § 2 mom. lagen den 20 augusti 1948 om olycksfallsförsäkring (608/48) som följer:

39 §

 Har ett olycksfall i arbete lett till döden eller
 svårare skada, skall arbetsgivaren genast göra
 anmälan om olycksfallet hos polisen, som utan
 dröjsmål skall verkställa undersökning på
 olycksplatsen samt utan lösen sända en till

 riktigheten styrkt kopia av undersökningspro-
 tokollet till försäkringsanstalten.

 Denna lag träder i kraft den
 19 .

4.

Lag**om ändring av strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i strafflagen 3 kap. 8 § 5 mom. och 16 kap. 6 §, sådana de lyder i lag av den 29 december 1967 (621/67),

ändras 3 kap. 8 § 1 och 4 mom. och 9 § 2 mom. sådana de lyder, 8 § 1 mom. i nämnda lag av den 29 december 1967 och 4 mom. i lag av den 30 april 1987 (451/87) samt 9 § 2 mom. i lag av den 25 mars 1983 (321/83), samt

fogas till 17 kap. 4 §, sådan den lyder i nämnda lag av den 30 april 1987, ett nytt 2 mom. som följer:

3 kap.

Om grunder, som utesluta eller minska gärningsstraffbarhet

8 §

Om den som har satts att upprätthålla allmän ordning möter motstånd vid fullgörandet av sin uppgift, har han rätt att tillgripa sådana maktmedel som med hänsyn till uppgiftens art och motståndets farlighet samt med beaktande av situationen i övrigt kan anses försvarliga.

— — — — —
Ovan nämnd rätt att använda maktmedel har likaså den som med stöd av 1 kap. 1 § tvångsmedelslagen (450/87) har gripit någon, om denne gör motstånd mot honom.

9 §

— — — — —
Har det i fall som avses i 8 eller 8 a § i denna lag eller i 27 § polislagen tillgripits strängare maktmedel än vad som enligt nämnda paragrafer kan anses försvarligt, får straffet av

särskilda skäl som minskar gärningens klanderbarhet nedsättas på det sätt som stadgas i 1 mom. eller, såvida synnerligen vägande skäl därtill föreligger, gärningsmannen helt befrias från straff.

17 kap.

Om osann utsaga

4 §

— — — — —
Har någon som enligt lag är skyldig att vid polisundersökning hålla sig till sanningen, vid polisundersökning där han hörts då han varit personligen närvarande uppsåtligen avgett osann utsaga eller utan laga rätt förtigit något som han visste att hade tjänat till upplysning i saken, skall han för *osann utsaga vid polisundersökning* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

— — — — —
Denna lag träder i kraft den
19 .

5.

Lag**om ändring av 7 kap. 1 § tvångsmedelslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 7 kap. 1 § 2 mom. tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/87) som följer:

7 kap.

Särskilda stadganden

1 §

Vissa tjänstemäns rätt att använda tvångsmedel

mom. polislagen (/) ger en viss tjänsteman befogenhet att göra förundersökning, får ministeriet samtidigt ge honom rätt att i den omfattning som bestäms i förordnandet använda tvångsmedel enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den

När inrikesministeriet med stöd av 8 § 2 19 .

6.

Lag**om ändring av förundersökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/87) 14 § 2 mom. och 19 § samt fogas till 2 § ett nytt 2 mom. som följer:

2 §

Förundersökning behöver inte göras med anledning av brott som inte kan förutses medföra strängare straff än böter och som i sin helhet skall anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken. En polisman kan dock ge den skyldige en anmärkning.

14 §

När inrikesministeriet med stöd av 8 § 2 mom. polislagen (/) ger en viss tjänsteman befogenhet att göra förundersökning, får ministeriet samtidigt förordna honom till undersökningsledare.

19 §

Den som påträffas på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet skall på uppmaning av en polisman stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på någon annan plats inom det område som avses i 17 §, om det för utredningen av saken är behövligt att han genast hörs. Vägrar den som fått uppmaningen utan godtagbar orsak att hörsamma den eller är det på grund av hans uppträdande sannolikt att han inte kommer att hörsamma uppmaningen, får polismannen hindra honom att avlägsna sig från platsen eller gripa honom och föra honom med sig för att höras.

Denna lag träder i kraft den
19 .

7.

Lag**om ändring av 3 § lagen om upprätthållande av ordning i kollektivtrafik**

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 3 § lagen den 17 juni 1977 om upprätthållande av ordning i kollektivtrafik (472/77) ett nytt 3 mom., varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom., som följer:

3 §

Denna lag träder i kraft den

19 .

Förare har i de fall som avses i 2 mom. rätt att få handräckning av polisen.

8.

Lag**om ändring av 11 § lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik**

I enlighet med riksdagens beslut

fogas till 11 § lagen den 11 maj 1979 om kollektivtrafik (469/79) ett nytt 4 mom. som följer:

11 §

Denna lag träder i kraft den

19 .

En kontrollör har i de fall som nämns i 1 och 2 mom. rätt att få handräckning av polisen.

9.

Lag**om ändring av 11 § lagen om offentliga nöjestillställningar**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 9 augusti 1968 om offentliga nöjestillställningar (492/68) 11 § som följer:

11 §

Ordningsmän har rätt att från en offentlig nöjestillställning eller från dess omedelbara närhet avlägsna en person som uppträder berusad.

Ordningsmän har rätt att från en offentlig nöjestillställning eller från dess omedelbara närhet avlägsna eller där gripa en person

- 1) som är påverkad av narkotiska ämnen,
- 2) som genom hotfullt uppträdande, oljud

eller våldsamhet stör ordningen eller äventyrar säkerheten och inte trots tillsägelse upphör med det.

3) som trots tillsägelse underlåter att följa anvisningar som meddelats för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, samt

4) som på grund av sitt levnadssätt eller annars kan förmodas begå brott, äventyra säkerheten eller åstadkomma oordning.

En person som har gripits av en ordningsman skall avlägsnas eller ofördröjligen överlämnas till polisen. Kan överlämnandet inte ske

utan olägenhet, har en ordningsman rätt att tillfälligt hålla den gripne i förvar till dess tillställningen är slut och de som sammankommit på platsen för denna avlägsnat sig, dock högst sex timmar.

Ordningsmän har rätt att vid en offentlig nöjestillställning eller i omedelbar närhet av platsen för denna frånta en person i 8 och 9 §§ avsedda föremål och ämnen, vilka ofördröjligen skall överlämnas till polisen.

Denna lag träder i kraft den 19 .

10.

Lag

om ändring av 1 och 4 §§ lagen om behandling av berusade

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen den 8 juni 1973 om behandling av berusade (461/73) 4 § 3 mom. samt *ändras* 1 § och 4 § 1 mom. som följer:

1 §

Den som på grund av berusning gripits i det syfte som nämns i 11 § 1 mom. polislagen (/) skall behandlas och vårdas på det sätt som stadgas i denna lag.

4 §

Den som gripits skall frigges så snart behovet att gripa honom inte längre föreligger, dock senast 12 timmar efter gripandet.

Denna lag träder i kraft den 19 .

11.

Lag

om ändring av lagen om gränsbevakningsväsendet

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen den 10 januari 1975 om gränsbevakningsväsendet (5/75) 15 § samt *ändras* 13 § som följer:

13 §

Vad som i polislagen (/) stadgas om en polismans rätt att i vissa fall tillgripa maktmedel skall på motsvarande sätt tillämpas på en gränsbevakningsman och på den som bistår en

gränsbevakningsman på dennes begäran eller med dennes samtycke.

Denna lag träder i kraft den 19 .

12.

Lag**om ändring av 6 § lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 6 § 2 mom. lagen den 5 december 1980 om försvarsmaktens handräckning till polisen (781/80) som följer:

6 §

härvid begränsa rätten att använda maktmedel.

Vad som i polislagen (/) stadgas om en polismans rätt att tillgripa maktmedel skall på motsvarande sätt tillämpas på den som hör till en handräckningsavdelning. Polisen kan dock

Denna lag träder i kraft den
19 .

13.

Lag**om ändring av tullagen**

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i tullagen av den 14 juli 1978 (573/78) 57 §, sådan den lyder i lag av den 29 december 1988 (1262/88), samt

ändras 54 § som följer:

54 §

dennes begäran eller med dennes samtycke.

Vad som i polislagen (/) stadgas om en polismans rätt att i vissa fall tillgripa maktmedel skall på motsvarande sätt tillämpas på en tullman och på den som bistår en tullman på

Denna lag träder i kraft den
19 .

14.

Lag**om ändring av 1 § lagen om förvaltningsförfarande**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 1 § 2 mom. lagen den 6 augusti 1982 om förvaltningsförfarande (598/82) som följer:

1 §

Tillämpningsområde

ning. Förundersökning i brottmål, polisundersökning och utsökning är inte förvaltningsförfarande.

Med förvaltningsförfarande avses i denna lag handläggningen av ett förvaltningsärenden vid en myndighet, dock inte förvaltningslagskip-

Denna lag träder i kraft den
19 .

15.

Lag**om ändring av 8 och 9 §§ lagen om allmänna sammankomster**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 8 och 9 §§ lagen den 20 februari 1907 om allmänna sammankomster som följer:

8 §

En polisman som hör till befälet eller som förordnats av en sådan har rätt att närvara vid en allmän sammankomst.

9 §

En polisman som hör till befälet har rätt att upplösa en allmän sammankomst

1) om en polisman som avses i 8 § vägras tillträde till den,

2) om vid en allmän sammankomst under bar himmel de föreskrifter som polisen med-

delat för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet inte följs,

3) om ordföranden för sammankomsten eller föranstaltaren inte uppfyller sina förpliktelser enligt 7 § eller om hans förklaring angående sammankomstens upplösning inte åtlids, samt

4) om den som har föranstaltat sammankomsten inte har varit behörig till det enligt 2 §.

Denna lag träder i kraft den
19 .

16.

Lag**om ändring av 2 § polisförvaltningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 2 § polisförvaltningslagen av den 14 april 1992 (110/92) som följer:

2 §

Polisens uppgift

Denna lag träder i kraft den
19 .

Om polisens uppgift stadgas i 1 § polislagen
(/).

Helsingfors den 29 april 1994

Republikens President**MARTTI AHTISAARI**Inrikesminister *Mauri Pekkarinen*

Reglemente för lagövervakningsmyndigheter

Artikel 1

Lagövervakningsmyndigheter skall alltid uppfylla sina lagstadgade förpliktelser genom att tjäna samhället och skydda individerna mot alla former av olaglighet, i enlighet med det stora ansvar som deras yrke ålägger dem.

Kommentar:

a) Begreppet "lagövervakningsmyndigheter" inkluderar samtliga myndigheter som övervakar att lagarna efterlevs, både utnämnda och valda, samt personer som utövar polisbefogenheter, i synnerhet om de har rätt att an hålla och omhänderta.

b) I länder där polisbefogenheter utövas av militärmyndigheter, med eller utan uniform, eller av statliga säkerhetsstyrkor, anses begreppet "lagövervakningsmyndigheter" inkludera också dessa.

c) Samhällstjänsten skall särskilt inkludera hjälp till sådana samhällsmedlemmar som på grund av personlig, ekonomisk, social eller annan nöd är i omedelbart behov av hjälp.

d) Denna bestämmelse är avsedd att täcka alla former av våldsam, farlig eller skadligt beteende och även övriga i lag förbjudna gärningar. Den skall tillämpas också på gärningar som begås av personer som inte är tillräkneliga i straffrättsligt hänseende.

Kommentaren ger information som är avsedd att underlätta tillämpningen av reglementet inom nationell lagstiftning och praxis. Därutöver kan nationella och regionala kommentarer beskriva särdrag i de rättssystem och praktiska förfaranden som förekommer i vissa stater eller regionala mellanstatliga organisationer och som främjar tillämpningen av detta reglemente.

Artikel 2

Lagövervakningsmyndigheterna skall när de

fullgör sina uppgifter respektera och skydda människovärdet och upprätthålla de mänskliga rättigheterna.

Kommentar:

a) De mänskliga rättigheterna definieras och skyddas i den nationella lagstiftningen och i internationell rätt. Av betydelse i detta avseende är allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, konventionen om förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, Förenta nationernas deklaration om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, konventionen om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord, internationella konventionen om avskaffande och bestraffning av apartheid, minimireglerna för fångvård och Wienkonventionen om konsulära förbindelser.

b) I de nationella kommentarerna till denna bestämmelse skall de regionala eller nationella bestämmelser nämnas, där dessa rättigheter definieras och skyddas.

Artikel 3

Lagövervakningsmyndigheterna får använda maktmedel endast när det är absolut nödvändigt och endast i den mån fullgörandet av uppgifterna kräver det.

Kommentar:

a) Denna bestämmelse understryker det faktum att lagövervakningsmyndigheterna får använda maktmedel endast i undantagsfall. Detta betyder att de inte får använda maktmedel utöver vad som skäligen kan anses vara nödvändigt för att förebygga brott eller för att

lagligen gripa brottslingar eller misstänkta, även om de i och för sig skulle ha rätt att använda sådana medel.

b) I den nationella lagstiftningen ingående proportionalitetsprinciper skall iaktas också i detta avseende.

Det är således inte i något fall meningen att denna bestämmelse på det nationella planet skall leda till att användningen av maktmedel utsträcks längre än vad som behövs för att uppnå det lagliga syftet.

c) Användning av skjutvapen är ett extremt maktmedel som på allt sätt skall undvikas, i synnerhet mot barn. Skjutvapen skall i allmänhet inte användas, utom i det fall att den som misstänks för brott mot lagen gör väpnat motstånd eller på något annat sätt äventyrar andra människors liv, förutsatt att mindre extrema åtgärder är otillräckliga. Den behöriga myndigheten skall utan dröjsmål underrättas om användning av skjutvapen.

Artikel 4

Lagövervakningsmyndigheterna får inte röja konfidentiell information, om inte tjänsteuppgifterna eller rättsliga orsaker ovillkorligen förutsätter det.

Kommentar:

På grund av arten av sina tjänsteuppdrag får lagövervakningsmyndigheterna sådan information om människors privatliv som kan vara skadlig för dessa och i synnerhet för deras rykte. Uppbevarandet och användningen av sådan information måste ske med stor försiktighet. Den får röjas endast då tjänsteuppdrag eller rättsliga orsaker förutsätter det. Det är absolut olämpligt att röja information av detta slag i något annat syfte.

Artikel 5

Ingen lagövervakningsmyndighet får ge ord- eller, anstifta, tåla eller tillåta tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning i någon form och inge lagövervakningsmyndighet får åberopa order från högre ort eller undantagstillstånd, såsom krig, krigshot eller fara som hotar den nationella säkerheten, intern politisk instabilitet

eller något annat allmänt nödtillstånd som motivering för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Kommentar:

a) Denna bestämmelse är hämtad från den förklaring om skydd för alla människor mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, som generalförsamlingen antagit. Bestämmelsen lyder:

”En sådan handling är ett brott mot människovärdet och skall fördömas som stridande mot Förenta nationernas grundstadga samt som en kränkning av de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som erkänns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna.”

b) Förklaringen definierar tortyr på följande sätt: ”Med begreppet tortyr avses varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas någon antingen för sådana syften som att erhålla information eller en bekännelse eller en bekännelse av honom eller en tredje person, att straffa honom för en gärning som han eller en tredje person har begått eller misstänks ha begått eller att förnedra honom eller andra. Tortyr innefattar inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippade med sådana lagenliga sanktioner som är förenliga med minimireglerna för fängvård.”

c) Uttrycket ”grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning” har inte definierats av generalförsamlingen, men det skall tolkas så att det ger ett så omfattande skydd som möjligt mot både fysiskt och psykiskt missbruk.

Artikel 6

Lagövervakningsmyndigheterna skall dra försorg om att av dem omhändertagna personers hälsa skyddas i full utsträckning och i synnerhet skall läkarvård vid behov ordnas utan dröjsmål.

Kommentar:

a) ”Läkarvård” varmed avses vård som tillhandahålls av sjukvårdspersonal, såväl legi-

timerade läkare som assisterande personal, skall vid behov eller på begäran alltid ordnas.

b) När den egna sjukvårdspersonalen anlitas i samband med ett uppdrag, måste lagövervakningsmyndigheterna beakta dennas bedömningar då den rekommenderar att en omhändertagen person skall ges lämplig behandling av eller i samråd med utomstående sjukvårdspersonal.

c) Lagövervakningsmyndigheterna skall också dra försorg om att läkarvård ges brottsoffer och offer för brottsrelaterade olyckshändelser.

Artikel 7

Lagövervakningsmyndigheterna får inte göra sig skyldiga till tagande av mutor. De skall också strikt motarbeta och bekämpa alla former av korruption.

Kommentar:

a) Lagövervakningsmyndigheternas yrke är oförenligt med alla former av korruption och myndighetsmissbruk. Lagen måste tillämpas strängt på alla lagövervakningsmyndigheter som gjort sig skyldiga till mutbrott, eftersom regeringarna inte kan förväntas övervaka medborgarnas laglydighet om de inte kan eller vill hålla efter sina egna tjänstemän och institutioner i detta avseende.

b) Även om mutbegreppet bör definieras i den nationella lagstiftningen, skall det innefatta alla sådana gärningar och försummelser i tjänsten eller i samband med tjänsteuppdrag där såsom vederlag har krävts eller mottagits en gåva, en utfästelse eller någon annan förmån och likaså där motsvarande orättmätiga förmåner olagligen har mottagits efter en handling eller underlåtelse.

c) Begreppet "muta" som används ovan skall tolkas så att det avser också försök till tagande eller givande av muta.

Artikel 8

Lagövervakningsmyndigheterna skall respektera lagen och detta reglemente. De skall också efter bästa förmåga förhindra och bekämpa överträdelser av dem.

Lagövervakningsmyndigheter som har skäl att befara att en överträdelse av reglementet har skett eller kommer att ske, skall rapportera detta till högre myndigheter och vid behov till myndigheter med befogenheter att undersöka saken och vidta åtgärder.

Kommentar:

a) Detta reglemente skall iakttas alltid då det har införlivats med nationell lagstiftning eller praxis. Om lagstiftningen eller praxisen är strängare än detta reglemente, skall de strängare bestämmelserna iakttas.

b) Syftet med artikeln är att upprätthålla balansen mellan å ena sidan behovet av intern disciplin inom den organisation som huvudsakligen svarar för allmän säkerhet och å andra sidan behovet att ingripa mot kränkningar av de grundläggande mänskliga rättigheterna. Lagövervakningsmyndigheterna skall rapportera om kränkningar tjänstevägen och därutöver vidta andra lagliga åtgärder endast om inget annat förfarande är möjligt eller effektivt. Lagövervakningsmyndigheterna får inte utsättas för administrativa eller andra påföljder av den anledningen att de rapporterat att en överträdelse av detta reglemente har skett eller kommer att ske.

c) Uttrycket "myndigheter med befogenheter att undersöka saken och vidta åtgärder" avser alla sådana i den nationella lagstiftningen definierade myndigheter eller organ som hör till lagövervakningsorganisationen eller är oberoende av den och har lagstadgad eller annan rätt att undersöka klagomål som gäller överträdelse av detta reglemente.

d) I vissa länder kan massmedierna anses sköta en undersökande funktion motsvarande den som avses ovan i c-punkten.

Polismyndigheterna har således rätt att, som en sista möjlighet i överensstämmelse med lagarna och praxis i sitt land samt i enlighet med artikel 4 i detta reglemente, ge lagkränkningar publicitet genom massmedierna.

e) Lagövervakningsmyndigheter som följer detta reglemente förtjänar hela samhällets, sin egen organisations och sin yrkeskårs respekt, fulla stöd och samarbete.

Förenta nationernas åttonde kriminalpolitiska kongress 1990, protokollsbilaga:

Principer för användning av maktmedel och skjutvapen

Med beaktande av att lagövervakningsmyndigheternas arbete har en stor samhällelig betydelse är det skäl att upprätthålla och om nödvändigt förbättra deras arbetsförhållanden och status,

med beaktande av att hot mot lagövervakningsmyndigheternas liv och hälsa måste ses som hot mot hela samhällsstabiliteten,

med beaktande av att lagövervakningsmyndigheterna spelar en central roll när det gäller att försvara de rättigheter till liv, frihet och personlig säkerhet som fastställs i allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter,

med beaktande av att minimireglerna för fångvård anger under vilka förhållanden fångvårdsmyndigheterna kan tillgripa maktmedel när de fullgör sina tjänsteåligganden,

med beaktande av att artikel 3 i reglementet för lagövervakningsmyndigheter förutsätter att lagövervakningsmyndigheterna använder maktmedel endast när det är absolut nödvändigt och endast i den utsträckning som tjänsteåliggandena förutsätter,

med beaktande av att Förenta nationernas i Varenna, Italien, hållna sjunde kongress om förebyggande av brott och behandling av brottslingar avtalade om begränsning av lagövervakningsmyndigheternas användning av maktmedel och skjutvapen, och

med beaktande av att den sjunde kongressen i sin resolution betonar att lagövervakningsmyndigheternas användning av maktmedel och skjutvapen skall avvägas mot respekten för de mänskliga rättigheterna,

skall regeringarna inom ramen för nationell lagstiftning och praxis beakta och respektera följande grundläggande principer som har utformats till vägledning för medlemsstaterna när

dessa bygger upp och främjar lagövervakningsmyndigheternas roll.

Principerna skall bringas såväl till lagövervakningsmyndigheternas som till domarnas, åklagarnas, juristernas, lagstiftarnas, verkställighetsmyndigheternas och till allmänhetens kännedom.

Allmänna bestämmelser

1. Regeringarna och de lagövervakande organen skall anta och tillämpa anvisningar och föreskrifter som reglerar lagövervakningsmyndigheternas användning av vapen mot personer.

2. Regeringarna och de lagövervakande organen skall utveckla ett så brett urval av medel och redskap som möjligt och utrusta lagövervakningsmyndigheterna med olika typer av vapen och ammunition som möjliggör en differentierad användning av maktmedel och skjutvapen. Häri inbegrips utvecklande av sådana ickedödande men oskadliggörande vapen som kan användas i givna situationer, med hänsyn till att avsikten i en allt större utsträckning är att begränsa användningen av metoder som kan leda till att människor dödas eller skadas. I samma syfte bör det vara möjligt att utrusta lagövervakningsmyndigheterna med sådana skyddsutrustning som sköldar, hjälmar, skottsäkra västar och pansarfordon, för att minska behovet av alla slags vapen.

3. Det är skäl att noga överväga utveckling och spridning av icke-dödande och oskadliggörande vapen, för att minimera risken för skador på utomstående. Användningen av sådana vapen skall ställas under noggrann kontroll.

4. Lagövervakningsmyndigheterna skall när de utför sina tjänsteåligganden så långt som möjligt anlita andra metoder innan de tillgriper maktmedel eller vapen. Sådana metoder kan användas endast i det fall att andra metoder visar sig vara ineffektiva eller om det inte förefaller finnas några möjligheter att uppnå avsett resultat med hjälp av dem.

5. Alltid när laglig användning av maktmedel och skjutvapen är oundviklig skall lagövervakningsmyndigheterna:

a) iaktta återhållsamhet vid användningen av dem och avväga sitt handlande mot lagbrottets allvarlighetsgrad och med hänsyn till det lagliga mål som skall nås,

b) minimera skador på människor och egendom samt respektera och skydda mänskligt liv,

c) se till att skadade och utsatta får hjälp och läkarvård så fort som möjligt,

d) se till att skadades och utsattas anhöriga och närstående blir underrättade så fort som möjligt.

6. Om lagövervakningsmyndigheternas användning av maktmedel och skjutvapen har lett till dödsfall och personskador skall de ofördröjligen underrätta sina överordnade, i enlighet med princip 22.

7. Regeringarna skall se till att lagövervakningsmyndigheter som missbrukar maktmedel och skjutvapen eller använder dem godtyckligt blir vederbörligen bestraffade.

8. Exceptionella förhållanden, såsom intern politisk instabilitet eller andra allmänna nödtillstånd, får inte åberopas som orsak till avvikelser från dessa grundläggande principer.

Särskilda bestämmelser

9. Lagövervakningsmyndigheterna får inte använda skjutvapen mot människor utom i självförsvar eller för att försvara andra mot omedelbart hotande död eller skada, för att förebygga särskilt farliga brott som är förenade med allvarlig livsfara, för att anhålla personer som representerar ett sådant hot och motsätter sig myndigheterna eller för att hindra att sådana personer flyr, men endast såvida mindre extrema metoder att nå dessa mål är otillräckliga. I varje fall får vapen användas i dödligt syfte endast när det är absolut oundgängligt för att skydda liv.

10. Under sådana förhållanden som nämns i den föregående principen skall lagövervakningsmyndigheterna identifiera sig som sådana och klart varna om sin avsikt att använda skjutvapen i så god tid att varningen kan beaktas, om inte lagövervakningsmyndigheterna därigenom i onödan utsätter sig själva för risker eller utsätter utomstående för allvarlig fara till liv eller hälsa, eller om en varning skulle vara klart oändamålsenlig eller onödigt med hänsyn till förhållandena.

11. Reglerna och föreskrifterna om lagövervakningsmyndigheternas vapenanvändning skall innehålla direktiv

a) om de omständigheter under vilka lagövervakningsmyndigheterna har rätt att bära vapen och om tillåtna vapen- och ammunitionstyper,

b) om att skjutvapen får användas endast under vederbörliga omständigheter och på ett sätt som är ägnat att minska onödiga risker,

c) som förbjuder användning av vapen- och ammunitionstyper som orsakar omotiverad skada eller innebär omotiverade risker,

d) som reglerar kontrollen, förvaringen och utdelningen av skjutvapen, inklusive ett förfarande som garanterar att lagövervakningsmyndigheterna är ansvariga för vapen och ammunition som har överlämnats till dem,

e) om att en varning såvitt möjligt skall ges innan skjutvapen används och

f) enligt vilka ett rapporteringssystem ordnas med tanke på sådana fall där lagövervakningsmyndigheter använder vapen i tjänsten.

Polisiära åtgärder i samband med olagliga sammankomster

12. Eftersom envar enligt förklaringen om mänskliga rättigheter och internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter har rätt att delta i lagliga och fredliga sammankomster, skall regeringarna samt de lagövervakande organen och myndigheterna beakta att maktmedel och skjutvapen får användas endast i enlighet med principerna 13 och 14.

13. När lagövervakningsmyndigheterna skingrar olagliga men icke-våldsamma sammankomster skall de undvika att använda maktmedel eller också skall de i oundvikliga fall använda maktmedel i en så liten utsträckning som möjligt.

14. När lagövervakningsmyndigheterna skingrar våldsamma sammankomster får de använda skjutvapen endast om mindre farliga metoder inte är tillämpliga, och endast i en så liten utsträckning som möjligt.

Polisiära åtgärder mot personer som omhändertagits eller anhållits av lagövervakningsmyndigheterna

15. Lagövervakningsmyndigheterna får inte

använda maktmedel mot omhändertagna eller anhållna, utom när detta är absolut nödvändigt för upprätthållandet av säkerheten och ordningen inom en inrättning eller när den personliga säkerheten är hotad.

16. Lagövervakningsmyndigheterna får inte använda skjutvapen mot omhändertagna eller anhållna, utom i självförsvar eller för att försvara andra mot hot till liv eller hälsa eller när det är absolut nödvändigt för att förhindra att en sådan omhändertagen eller anhållen person flyr, som representerar en fara av det slag som avses i princip 9.

17. De principer som nämns ovan inverkar inte på de rättigheter, uppgifter och förpliktelser som gäller i fråga om fängelsemyndigheter, sådana de framgår av minimireglerna för fängsvård, särskilt reglerna 33, 34 och 54.

Behörighetsvillkor, utbildning och handledning

18. Regeringarna och de lagövervakande organen skall dra försorg om att samtliga lagövervakningsmyndigheter väljs genom vederbörliga urvalsmetoder, att de är moraliskt, psykologiskt och fysiskt kapabla att sköta sina uppgifter effektivt och att de får fortgående och grundlig yrkesutbildning.

Det skall regelbundet kontrolleras att myndigheterna fortgående är kapabla att klara av sina uppgifter.

19. Regeringar och de lagövervakande organen skall dra försorg om samtliga lagövervakningsmyndigheters utbildning samt om deras kunnande när det gäller användning av maktmedel. De myndigheter som förutsätts bära vapen skall ges vederbörliga tillstånd först efter genomgången specialutbildning.

20. Vid utbildningen av lagövervakningsmyndigheterna skall regeringarna och de lagövervakande organen fästa särskilt avseende vid etiska och människorättsliga frågor, i synnerhet i undersökningsskedet, vid alternativa sätt att använda maktmedel och vapen, inklusive fredlig lösning av konfliktsituationer, vid förståelse för folkmassors beteende, vid övertalnings- och förhandlingsmetoder samt vid användning av tekniska metoder som syftar till att begränsa användningen av maktmedel och vapen. De lagövervakande myndighetsorganen skall utvärdera sina utbildningsprogram och verksamhetsmetoder i skenet av enskilda händelseförlopp.

21. Regeringarna och de lagövervakande organen skall tillhandahålla stressvård för lagövervakningsmyndigheter som hamnar i situationer där maktmedel och skjutvapen används.

Rapporterings- och undersökningsmetoder

22. Regeringarna och de lagövervakande organen skall skapa effektiva rapporterings- och undersökningssystem för sådana fall som avses i principerna 6 och 11 f. För sådana fall som rapporteras i enlighet med dessa principer skall regeringarna och de lagövervakande organen bygga upp ett effektivt undersökningssystem samt se till att oavhängiga förvaltnings- och åklagarmyndigheter kan utöva sin jurisdiktion under sakliga förhållanden. I händelse av dödsfall, personskador eller andra allvarliga följder skall en detaljerad rapport ofördröjligen sändas till de behöriga myndigheter som är ansvariga för den administrativa undersökningen och laglighetsövervakningen.

23. Personer som har blivit utsatta för maktmedel och vapenbruk, eller lagliga representanter för sådana personer, har rätt att få ärendet opartiskt undersökt, inklusive rätt till en lagenlig rättegång. Vid dödsfall har de anhöriga motsvarande rätt.

24. Regeringarna och de lagövervakande organen skall dra försorg om att förmännen ställs under ansvar om de vet eller borde ha vetat att deras underlydande i strid med lagen använder maktmedel eller skjutvapen och inte har använt alla tillbudsstående medel för att förhindra, undertrycka eller rapportera missbruket.

25. Regeringarna och de lagövervakande organen skall dra försorg om att det inte vidtas straffrättsliga eller disciplinära åtgärder mot lagövervakningsmyndigheter som i enlighet med reglementet för lagövervakningsmyndigheter och dessa principer vägrar lyda order att använda maktmedel eller skjutvapen eller som rapporterar om andra myndigheters bruk av maktmedel eller vapen.

26. Lagövervakningsmyndigheter kan inte åberopa att de lytt överordnades order i det fall att de visste att en order att använda maktmedel eller skjutvapen, med dödsfall eller allvarlig personskada som resultat, var klart olaglig och hade en skäligen möjlighet att vägra lyda order. I varje fall vilar ansvaret också på de överordnade som gav olagliga order.

Polisförordning

På föredragning av inrikesministern stadgas med stöd av 6 och 53 §§ polislagen av den 199 (/):

Polismän

1 §

Polismännen hör till befälet, underbefälet eller manskapet.

Polismän är

1) polisöverdirektören, polisdirektör, polisöverinspektör, länspolisråd, biträdande polisinspektör, länsöverkommissarie, länskommissarie, länsman, biträdande länsman, polismästare, biträdande polismästare, föreståndare för administrativ avdelning, föreståndare för körkortsbyrå, föreståndare för tillståndsbyrå, föreståndare för passbyrå, föreståndare för utlänningsbyrå, chefen för centralkriminalpolisen, biträdande chef för kriminalpolisen samt byråchef för kriminalpolisen, chefen för skyddspolisen, biträdande chef för skyddspolisen samt avdelningschef, överinspektör och inspektör vid skyddspolisen, föreståndaren för polisinstitutet, föreståndaren för polisskolan, föreståndaren för polishundsinnrättningen, kriminalöverinspektören, kriminalinspektör, kriminalöverkommissarie, överkommissarie, kriminalkommissarie, kommissarie och lärare med tjänsteexamen för polisbefäl, vilka samtliga hör till *befälet*,

2) kriminalöverkonstapel, överkonstapel, överdetektiv med tjänsteexamen för polisunderbefäl och lärare med tjänsteexamen för polisunderbefäl, vilka samtliga hör till *underbefälet*,

3) äldre kriminalkonstapel, äldre konstapel, detektiv med grundexamen för polis eller tjänsteexamen för polismanskap, dressör och yngre konstapel, vilka samtliga hör till *manskapet*.

Förmansförhållandena

2 §

Polisöverdirektören och, inom sitt ansvarsområde, en polisdirektör är förmän för all personal inom polisen.

En polisöverinspektör har rätt att ge order och anvisningar rörande polisens verksamhet i enskilda fall.

3 §

Ett länspolisråd och en biträdande polisinspektör är förmän för den lokala polisen i länet och för personalen vid de polisenheter som har underställt polisens länsledning.

En länsöverkommissarie och en länskommissarie har rätt att ge polispersonal som underlyder polisens länsledning order och anvisningar rörande verksamheten i enskilda fall.

4 §

En länsman och en polismästare är förmän för de polisenheter i häraden som hör till den lokala polisen, om inte något annat stadgas eller föreskrivs om ledningsförhållandena.

5 §

Angående övriga förmansförhållanden och vikariat bestäms i polisenhetens reglemente.

6 §

När det är påkallat av särskilda funktionella skäl kan polisens högsta ledning i hela landet och polisens länsledning i fråga om den polispersonal som är stationerad inom länsledningens område tillfälligt bestämma om ledningsförhållandena inom polispersonalen på det sätt som situationen kräver.

Handlingsskyldighet

7 §

En polisman skall följa de order, föreskrifter och anvisningar som hans förmän ger honom inom gränserna för sina befogenheter.

8 §

En polisman skall utan dröjsmål underrätta

sin förman om sådant som han har observerat eller som kommit till hans kännedom och som är av vikt för polisverksamheten.

9 §

En polisman är för särskilda situationer som kräver polisens ingripande skyldig att meddela sin förman tillgängliga uppgifter om hur han kan kontaktas samt att utan dröjsmål anmäla sig i tjänst när en särskild situation har inträffat.

10 §

En polisman är skyldig att på förordnande av inrikesministeriet, länsstyrelsen eller chefen för en lokal polisenhet tillfälligt hålla sig i alarmberedskap eller inställa sig i tjänst under sin semester, om detta är påkallat för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.

Övriga skyldigheter

11 §

En polisman är skyldig att på order av inrikesministeriet, länsstyrelsen eller chefen för en lokal polisenhet uppehålla sig inom verksamhetsområdet för den polisenhet vid vilken han är stationerad, om detta är påkallat för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Denna skyldighet åvilar dock inte en polisman under hans tjänstledighet eller semester.

12 §

En polisman får inte uppträda som biträde eller ombud för någon annan än en nära anförvant.

Om den åtalades personliga närvaro vid domstolen inte är nödvändig, har en polisman dock rätt att uppträda som den åtalades ombud i syfte att medge åtalets riktighet. För ett sådant uppdrag får en polisman inte uppbära arvode.

13 §

En polisman skall i tjänsten och i sitt privatliv uppföra sig så att polisens anseende inte blir lidande.

En polisman skall upprätthålla den kondition som hans arbetsuppgifter förutsätter.

Särskilda uppgifter och anmälningar

14 §

När det finns grundad anledning att befara

att en person har fallit offer för ett brott eller en olyckshändelse, skall polisen skrida till de åtgärder som behövs för att finna personen.

När en person är försvunnen, skall polisen på basis av anmälan som gjorts till polisen förrätta polisundersökning i behövlig omfattning för att utreda försvinnandet.

15 §

Chefen för en lokal polisenhet skall utan dröjsmål underrätta skyddspolisen om omständigheter och händelser som uppenbarligen kräver skyddspolisens åtgärder.

16 §

Skyddspolisen skall omedelbart underrätta polisens högsta ledning, polisens länsledning och den lokala polisens ledning om förehavanden som kan äventyra allmän ordning och säkerhet.

Skyddspolisen skall underrätta inrikesministeriet om sådana brott och förehavanden som avses i 10 § polisförvaltningslagen och om personer som misstänks vara skyldiga till sådana brott eller förehavanden.

Tjänstemärke

17 §

En polisman har ett tjänstemärke som har fastställts av inrikesministeriet och som skall medföras vid tjänsteutövning och vid behov företes.

Andra som är anställda vid polisen kan ges ett personkort som har fastställts av inrikesministeriet.

Den som har beviljats särskilda polisbefogenheter enligt 8 § polislagen (/) skall ges ett personkort där det utöver personuppgifterna även skall anges verksamhetsområdet och befogenheternas omfattning. Personkortet skall medföras när polisuppgifter utförs och det skall vid behov företes.

Beväpning och skyddsredskap

18 §

Staten förser en polisman men sådan beväpning och sådana skyddsredskap som hans uppgifter förutsätter.

En polisman skall upprätthålla den skjutskicklighet som användningen av vapen förutsätter.

Användning av tjänstedräkt

19 §

Polisöverdirektören, polisdirektör, polisöverinspektör, överkommissarie vid polisavdelning, länspolisråd, biträdande polisinspektör, länsöverkommissarie, länskommissarie, chefen för ett polisdistrikt, biträdande länsman, biträdande polismästare, föreståndaren för polisinstitutet och polissskolan, överkommissarie, kommissarie och lärare med tjänsteexamen för polisbefäl eller polisunderbefäl samt äldre konstapel, polisman i ordningspolisuppdrag vid den lokala polisen, polisman vid rörliga polisen, överkonstapel vid polishundsinrättningen, polisaspirant, överbevakningsvaktmästare och bevakningsvaktmästare skall ha uniform. Polisaspiranter och andra elever vid en polisläroinrättning kan som uniform ha en elevuniform.

Av de tjänstemän som nämns i 1 mom. är föreståndaren för polissskolan, överkommissarie och kommissarie, äldre konstapel vid en polisläroinrättning, polisman i ordningspolisuppdrag vid den lokala polisen, polisman vid rörliga polisen, överkonstapel vid polishundsinrättningen, överbevakningsvaktmästare och bevakningsvaktmästare skyldiga att bära uniform, om inte tjänsteuppdragets art eller andra

skäl kräver något annat. Övriga tjänstemän som nämns i 1 mom. skall bära uniform då uppgifterna förutsätter det.

Av särskilda skäl kan även en annan person som är i polisen tjänst men som inte nämns i 1 mom. åläggas eller berättigas att bära uniform.

Sökande och betalning av ersättningar

20 §

Arvoden, ersättningar och skadestånd som avses i 46 § 1 och 2 mom. polislagen (/) beviljas och betalas av chefen för polisenheten i den härad där arbetet har utförts. Ersättning skall sökas skriftligen inom 30 dagar från den dag då arbetet utfördes eller biståndet gavs, tillbehör eller redskap användes eller den skadelidande fick vetskap om skadan.

Ändring i ett beslut av chefen för polisenheten söks hos länsrätten genom besvär i enlighet med lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden (154/50).

När någon är ansvarig för ersättande av en skada som orsakats av en händelse som avses i 44 § polislagen (/) har staten rätt att av den ersättningsskyldiga få hela eller en del av det belopp som i enlighet med denna paragraf har betalats för biståndsgärderna, såvida det med beaktande av omständigheterna bedöms vara skäligt. Statens intresse i dylika ärenden bevakas av länsstyrelsen.

Förordning

om upphävande av 38 § förordningen innefattande allmän ordningsstadga för landsbygden

På föredragning av inrikesministern upphävs
38 § förordningen den 1 juni 1928 (219/28)
innefattande allmän ordningsstadga för lands-
bygden.

Denna förordning träder i kraft den
19 .
